

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

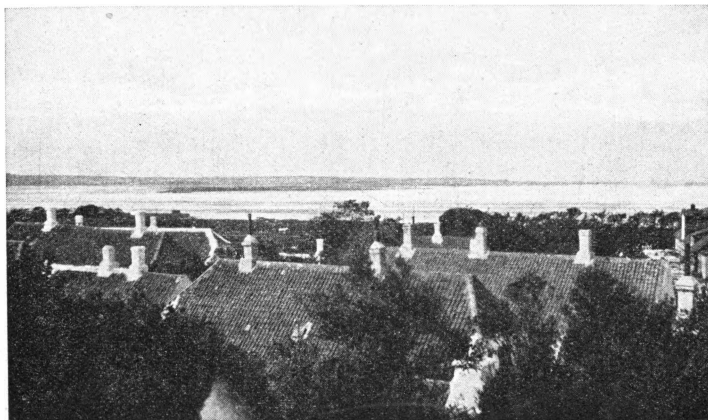
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KULTURBILLEDER OG TYPER FRA NIBES GLANSPERIODE

I SLUTNINGEN AF DET ATTENDE OG BEGYN-
DELSEN AF DET NITTENDE AARHUNDREDE

AF DAGMAR LARSEN

I KOMMISSION HOS
G. E. C. GAD - KØBENHAVN

KULTURBILLEDER OG TYPER FRA NIBES GLANSPERIODE

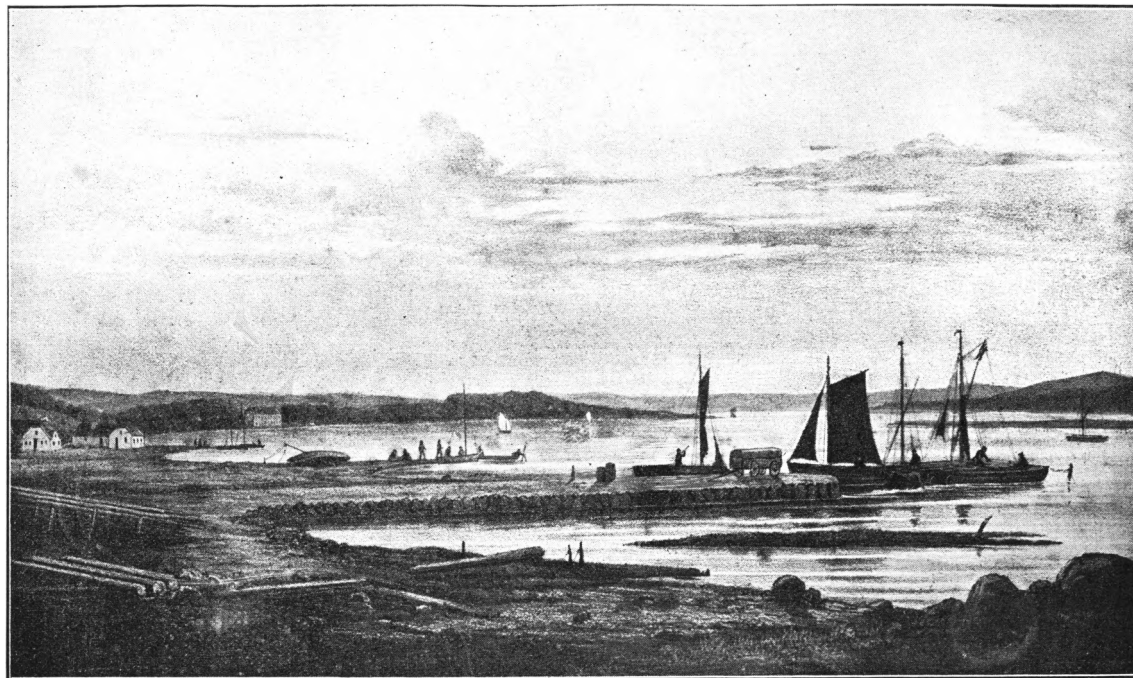
I SLUTNINGEN AF DET ATTENDE OG
BEGYNDELSEN AF DET NITTENDE
AARHUNDREDE

AF
DAGMAR LARSEN

AALBORG
P. HANSENS EFTFLG'S BOGTRYKKERI
EMANUEL SCHØLIN & M. ELBÆK
1926

**Særtryk af Aalborg Amts historiske
Samfunds Aarbog 1925–26.**

*Dagmar Larsen, hvis Arbejde her forelægges Of-
fentligheden, fuldendte dette i Sommeren 1921, men
naaede ikke at faa det udgivet inden sin Død, Decbr.
1922. Arbejdet har nydt Understøttelse fra Staten og
fra Det Hielmstjerne-Rosencroneske Fond.*

Limfjorden (ved Nibe).

INDLEDNING

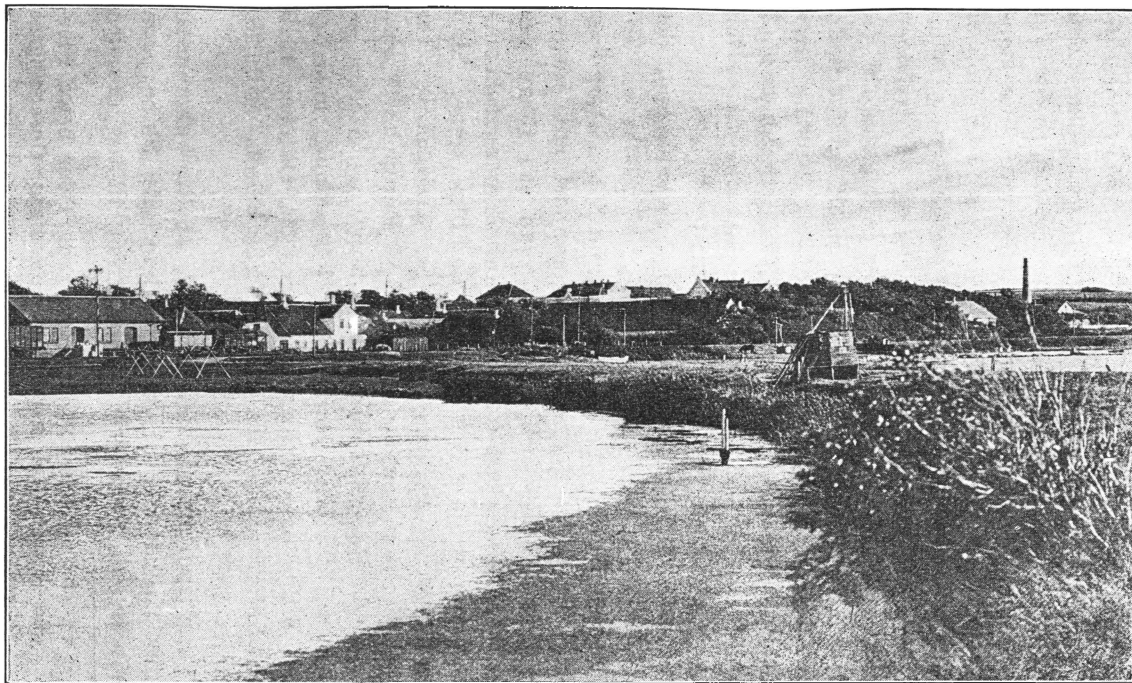
SIDST i 1700'erne og først i 1800'erne var den Bugt af Limfjorden, som dengang gennem Handel og Fiskeri gav Nibe sin Glans og Rigdom, større og bredere mod Øst end nu og langt vandrigere.

Bakkerækken sydøst for Byen med sine under Istidens Gletscherdrift brat afskaarne Skrænter rykker længere og længere ind i Landet, bort fra Fjorden.

Vandet er paa mange Steder grundt; for mens Bølgeslaget under de stadige Vestenvinde driver Dynd, Sand og Strandskaller ind mod den østlige Bred og lægger Land til der, bliver en Del af den Byrde, Bølgen bærer, hængende i Tangen paa Fjordbunden og danner i Tidens Løb Skær eller Grund. Grunde fra de foregaaende Aarhundreder er lidt efter lidt naaet op over Vandfladen og danner nu store og smaa Holme: Græssletter, der hæver sig saa lidt over Vandfladen, at man føler det, som man gynger med i Vandets Bevægelse, naar man staar paa en af disse Holme med den yppige Græsvækst og rige Høslæt og det urolige Liv af Maagers og Terners stærke Vingelag og bekymrede Skrig, naar de opskræmte flyver op fra Rederne for at værne Æg og Unger.

Håvamål siger: Hvor Øerne er smaa og Søerne er smaa, der bliver ogsaa Sindet smaat. Ja, saa stort og friskt som for godt og vel hundrede Aar siden, da Fjorden var vandrigere, bredere og friere og førte en Sværm af store og smaa Handelsskibe til og fra Nibe Red og »Broer« og sendte Silden i »Stimmel« ind i Bundgarnene, saa stort og friskt ser Nibingerne ikke længer paa Forholdene. At være Købmand i Nibe nu er noget ganske andet end, hvad det var i de første Aartier af 1800'erne. Siden 1825 har Nibe maattet se sin vigtigste Livsbetingelse og største Rigdomskilde, Sildefangsten, mindskes Aar for Aar. Om Aarsagen til Sildefiskeriets stadig knappere Udbytte gjorde Nibingerne sig mange Tanker; de fleste tænkte sig, at Aggerkanalens Gennembrud 1825 ved at tilføre Fjordvandet mere Salt fra Vesterhavet havde gjort det af med Fjordbundens Vegetation, som Silden søgte Skjul i, og at Silden derfor havde søgt bort fra Nibingernes Omraade. Adskillige Skrivelser, indkomne til »Det Kongelige Rentekammer-Collegium«, viser, at mange betegnede ulovligt Garnsætteri som Aarsag til Fiskeriets ringe Udbytte. Intet Under, at man gisnede om Roden til Ondet, der lagde alt Næringsliv øde. Saa langt tilbage i Tiden som da »Peder Smed og Adser Bonde« blev skrevet, omtales Nibe for sit navnkundige Fiskeri. Broder Kort udbrøder: »Til Nibe jeg nu vandre vil, it silde Fiskende staar der nu til,« og han kaster sin Kappe for at gaa til Nibe. Og 1594 nævner Præsten Jon Jensen Colding i sin Danixæ descriptio nova blandt danske Sildearter: Spegesild, røget Sild og Nibesild¹⁾.

¹⁾ Udgivet af Professor Paludan i »Danmarks Litteratur mellem Reformationen og Holberg«. Prof. Paludan betegner med Urette denne Opregning af Sildearter som

Parti fra Stranden.

Nibes Trivsel eller Vantrivsel har gennem Tiderne altid staaet i Forbindelse med, om Silden holdt til ved Nibe eller ej. Den var det, der gav Købmanden Stødet til at skaffe sig Overblik over Forholdene i den store Verden. Silden var hans fornemste Handelsvare, og naar han, takket være sin store Stab af Folk, Fiskerkarle, Tjenestekarle, Bødekoner og Gællekoner, havde faaet røgtet sine Garn og i Salterboden faaet saltet Silden (kollektiv) eller gættet den til videre Tilberedning i Røghuset, da gjaldt det for ham, om han havde erhvervet sig saa vidt Overblik over Forholdene, at han havde sine Eksportforbindelser i Orden og kunde benytte Konjunkturerne til at faa ud af sin Vare, hvad den var værd. Detailsalg var der ikke Tale om for den Type Storkøbmænd, der i Nibe prægede de første Aartier af 1800'erne. Silden var Eksportvare. Der var kun Salg i store Partier. Fart var der i Udviklingen; det gav vaagne Øjne og Omløb i Hjernen, og man saa større paa Tingene — sikkert ogsaa paa sine Medmennesker — end senere, da »Øerne og Søerne« blev smaa. Man lærte sig, at der ogsaa uden for Andegaarden var Opland; man var fortrolig med sit Europakort; man knyttede Handelsforbindelser i Norge og Sverige — tuskede Sild mod Tømmer —, i Tyskland, men ogsaa i Rusland. I Riga døde den 24. Oktober 1819 en Købmandssøn fra Nibe, Niels Færch, født 28. Marts 1801.

Eksporten af Sild førte til, at Storkøbmanden blev Skibsreder; baade ejede han selv Skibe, som han hyrede Skibsfører og Besætning til, og desuden

en af Forfatterens Naiveteter; i de Tider betød Nibe-sild tørrede Sild, hvad der reifærdiggør Opregningens Udtryk.

ejede han »Skibsparter«. Endnu en Udvej havde han, om han manglede Tonnage; han kunde lade en Skipper »annamme« Varerne i Fragt.

Storkøbmanden forhandlede sit vidtstrakte Oplands Korn, men han havde ogsaa selv »Avling« og drev Landbrug. Men først og sidst drev han Handel med Fjordens Stader, købte og solgte; drev selv de »givtigste«.

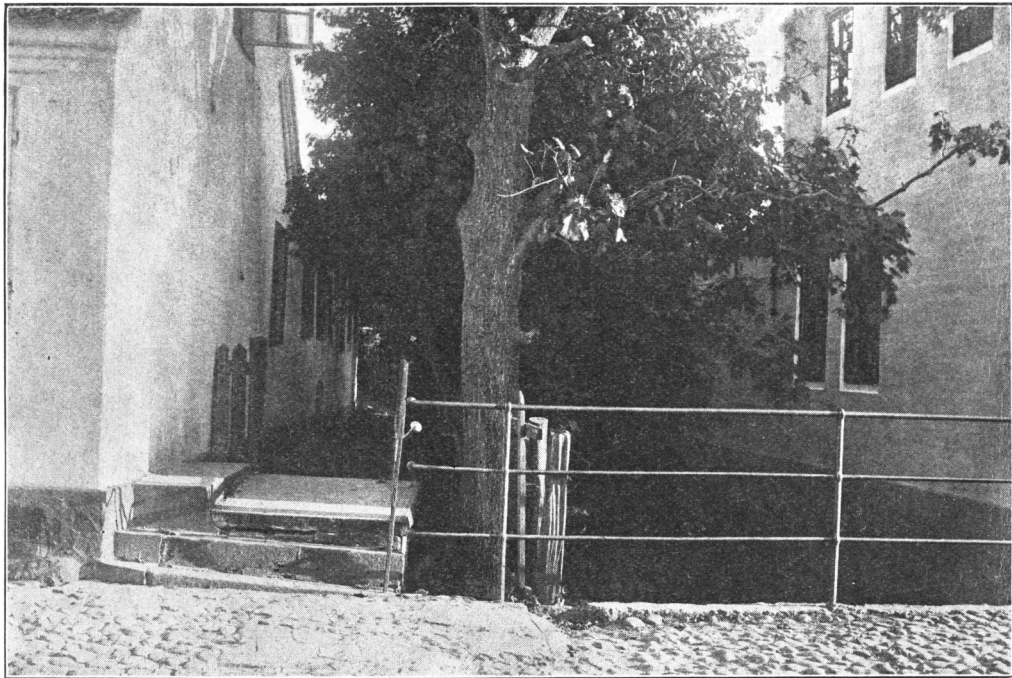
Draugstaderne var de mest indbringende, men ogsaa de kostbareste at erhverve — de ringere Stader lejede han ud til professionelle Fiskere ved aarlige Auktioner paa Byens Raadhus. Som det ses af Fiskeriudreder, Købmand Søren Nielsens Skøder paa Sildebundgarnsstader, tinglæst i Aarene fra 1806 til 1836, var det betydelige Summer, der skulde til ved Køb af Stader. Overleveringen beretter, at nysnævnte Købmand engang i det 2. Aarti af 1800'erne overvejede, enten han skulde købe det nærliggende Gods Pandum eller 2 Draugstader. 3000 Rbd. skulde være Prisen paa Godset som paa Staderne¹⁾. Han valgte det rentableste, nemlig Draugstaderne.

Er Øerne og Søerne smaa nutildags, saa har Nibe til Gengæld en uformindsket Naturskønhed. Herligt og betagende er Udsynet over Fjorden og Bredderne med deres Fiskerlejer og Skovstrækninger; men mest af alt er det Vandet med sin vekslende Tone i blaat, der fængsler, enten nu Fjorden ved Foraarstid gaar mod Land i friske, blaagraa, skummende Bølger — med Drøn af Vesterhavet bag sig — mens de hvidbrystede Maager daler som store Snefnug ned over den sorte Muldjord, som Bonden pløjer op nær ved

¹⁾ Pandum solgtes 1821 for 2200 Rdl.

Strandkanten — de Farver staar vel til hinanden — eller den ligger der blikstille og spejler Solnedgangens varme Farver. Men vandrer man en Sommer nat ved Maanelys langs Fjorden, da er Eventyret ude efter en, da ser man Forfædrene færdes i Landskabet, helst paa Fjorden med Fiskedræt eller Baad paa Vej til den modsatte Bred til Fest og Gilde; dér en, som køler sin Energi og Trang til Livtag med noget stærkt paa et kraftigt Aaretag — og dér, krydsende mellem Holmene, en Baad med Kanoner og en Besætning, der bryder Nattens Stemning med grove Røster og Uro. Det er Kapergaster, der nylig har gjort Prise og nu har spillet og sviret Kup'et op. Ja, i Kaperkrigen deltog to Købmænd af Slægten Færch (se Side 40). Skulde ikke Storkøbmænd af Nibe kunne tillade sig for egen Regning at udruste Skibe til Krigsbrug! Hvad behøvede en Storkøbmand i Nibe i de Tider at nægte sig. Var ikke det Liv, han førte i sin store Gaard, som en Potentats, og var der ikke Glans af Absolutisme over »Hosbonden«s Person. Goldschmidt skildrer et lignende Hjem i »Erindringer fra min Onkels Hus«. Han beskriver sin Onkels og hele Husets Glæde, da en Kaptajn paa et af Onkelens Skibe, som man troede forlist, atter er hjemme i god Behold. Digteren gribes af den Poesi, der er over den festlige Modtagelse, som bliver Kaptajnen til Del, og over hele Hjemmets patriarkalske Tone. Han siger: »Den Aften ønskede jeg mer end een Gang, at jeg ikke var Student, men Købmand.«

Men der er Sønner af gamle Nibe Storkøbmandsslægter, der trods Trang til selv at vælge Livsstilling er ofret for Traditionerne og mod deres Villie blevet Købmænd i de nedarvede Gaarde. Dem er det, der

Ved Tyvedalen.

har gjort den bitre Erfaring, at Købmandsstanden i Nibe ikke er den samme som i Bedstefaders eller Oldefaders Tid.

Kun en Miniaturudgave af den.

I. ET KAPITEL OM FISKERIET.

En Strid om en i Fjorden opdukkende Holm.

(Af Skrivelser til Rentekammeret.)

Ved Udgravningen af den Køkkenmødding (1908), som Sebber Skole, ca. 1 Mil fra Nibe, er bygget paa, fik man Syn for Sagn om, at Nibeegnens Fiskerigdom allerede i Stenalderen har trukket Befolkning til sig. Det hedder, at Egnens Naturskønhed drog Munkene til den Fjordbred skraas overfor Nibe, hvor det bekendte Sebberkloster blev bygget. Maaske var det fuldt saa meget Fjordens Rigdomme, der drog Munkene; de anlagde i hvert Fald et ordnet Fiskeri. Ikke for intet hedder et af Dybene i Nibe Bredning Munkedrauet. Senere, i Reformationstiden, blev Sebberkloster en Herregaard. Men ogsaa da spillede Fiskeriet en Hovedrolle. I Præstestuens Arkiv, Sebberkloster, findes Aktstykkerne i en Strid, som Godsets Ejer, Oluf Brockenhuus, Aar 1592 førte med Fru Karen Friis til Waar om to Aalestader i Lykkedyb (et af Fjordens Drag), og saaledes er det blevet ved med Spekulation i Staderne og Strid om dem.

Berette om Nibefiskeriets Vel og Ve uden Sammenhæng med Sebberkloster kan man ikke, da Ejerne af dette Gods stadig greb ind i Sager Nibe Stader vedrørende.

1810 købte Amtsforvalter Svanholm i Aalborg Sebberkloster, alene for Fiskeriets Skyld, og da fik de Nibe Stadeejere at føle, at han mente sig beret-

tiget til at nyde de største Fordele af Fiskeriet, og at han ønskede, at de skulde bøje sig for hans Villie.

I Sebberkloster Arkiv findes en Stadebog fra Anno 1695 over Laaerne fra Øland til Sebberkloster, sikkert en Sjældenhed, der har kunnet bevares, fordi den kun har været i Hænderne paa denne ene Gaards Ejere, mens andre Stadebøger, selv af nyere Dato, er medtagne af, som Titelbladet viser, at vandre fra den ene Udreders eller Fiskers Hænder til den andens. Stadebøgerne var sjældne, fordi de var haandskrevne, og derfor eftertragtede til Købs, selv om de bar Spor af, at der bladedes i dem med tjærede Hænder.

Paa de første Blade af Sebberkloster Stadebog er der en Redegørelse for, at først efter gentagne Begæringer fra Rentekammeret har Nibeboerne efter Evne fastsat Benævnelsen for Dybene i Fjorden. Den lyder saalunde:

»Anno 1695 den 3die Maii udi Niibe gjort Inquisition om Fiskestaderne i Liimfjorden efter Kongl. Majestæts og Cammer Collegii Ordre af 3die April A^o 95 som beraaber sig paa efter Dito forrige Ordre af 26de April A^o 1690, og er nu observeret og noteret udi Kongl. Majestæts Birkefoged Knud Pedersens og 12 Mands Nærværelse, nemlig:

Jens Jensen Klitgaard, Christen Jensen Hortekarl (Hurtigkarl), Christen Nielsen Hortekarl, Søren Hansen Kok, Peder Sørensen Stisen, Bendt Christensen, Peder Grægersen, Jens Knudsen Stræt, Jacob Lund, Peder Christensen Gjelstrup, Niels Pedersen, Michel Nielsen Bødker

begyndte fra Munkedragets Dyb ved Klitgaarden, hvilket Seildyb gaaer lige vester og ad Løgstør og er Skjel imellem Øland og Nørlaae, som kaldes Nibe Laae, og bruges af Nibe, Stavn, Sebbersund og Waldsted Indwaanere.

Paa den østre Side af bemeldte Nørlaae gaaer

Seildybet fra Aalborg til Nibe og op til Sebbersund Bredning og til imod Halkiær og begynder fra bemeldte Munkedrag og Seildyb, nemlig den ene Nibe eller Nørlaae, som imellem begge Seildybene fra Klitgaard gaar vester paa ad Løgstøer, den anden sønder paa til Sebbersunds Dyb.

Stumpens Lænke eller stakket Lænke ligger langs søndre Side ved Drauget, som er Seildybet, hvorpaa er 9 Bundgarnsstader.«

Af de Lænker, Stadebogen nævner, maa et Par, der bærer Navnene paa to langt senere levende Nibe Købmænd, som omtales i Afsnit II, nemlig Niels Nielsens Lænke og Søren Nielsens Lænke, være tilføjet senere:

Af Bogens første Stadeejere:

»Kgl. Majestæt. Sal. Gyldenstjernes Arvinger. Jfr. Karen Lyche, Jfr. Kirstine Lyche, Hs. Excellence Levetzau.«

I Stadebøger af senere Data, f. Eks. en af 29. April 1749:

»Kammerherre Glerup, Aalborg, Knud Jensen Stræt, Nibe, Kammerherre, Conferentsraad Levetzau, Oxholm, Niels Færch (den ældre), Nibe, Justitsraad Poulsen til Waar, Grev Rantzau til Krastrup, Baron Juel, Lundbæk, Sognepræsten Taastrup o. s. v.«

I en Stadebog af 1803:

»Niels Andersen Færch, Købmand, Niels Nielsen Færch, Købmand, Købmand Søren Nielsen, Fiskeriudreder Rimmer, Kbmnd. Lars Klitgaard, Postmester Jensen. Købmændene P. Kold, Lundsgaard, Christen Westergaard, N. P. Møller o. fl.«

Ved Sejldybet mellem Nibe og Landsbyen Klitgaard er Staderne ordnet i Lænker; Lille og Store Drauglænke de fornemste. Enkelte af *Nørlaaes* Læn-

ker har karakteristiske Navne (ellers hedder det f. Eks. 6. nye Lænke el. lign.):

»Østerpøttens Lænke, Nedergaards Lænke, Søndre Møllelænke, Klosterlænken, *Færklænken*, Doktorlænken, Melodden (Mel. \circ : mellem), Retodden, Mellem Pram Skrald.«

Sebberlae har bl. a. Lænkerne:

»Sebbersund Lænke, Mellemsunds Lænke, Hesterønet, Smedelænken, Peder Hagens Lænke, Sonden nye Lænke, Gammel nye (!) Lænke, Melholm, Retholm, Søren Mands eller Palles Lænke, Nørdrag, Sønderdrag, Blindhaar o. a.«

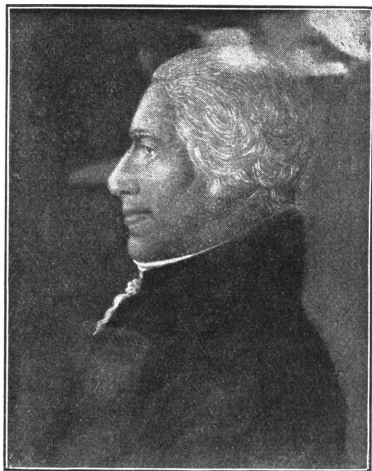
For den, der ikke er fortrolig med Landkending, er det ikke saa ganske let at bestemme et Stades Beliggenhed efter en Anvisning som Stadbøgenes:

»*Nørllae*, Stade Nr. 3 paa Tredie Lænke, kaldet Store Drauglænke. Dens Med er til Sønder og Nordlighed: Sønderholm Kirketaarn og den nordligste Høj paa Tostrup Mark i lige Linie med hinanden; paa Yder- og Inderlighed, naar den østerste af de 2de flade Høje paa Tyrrestrup Mark kommer i Linie med dem.«

Alle andre Bestemmelser af Stadernes Beliggenhed er ufravigelig af samme Art.

Formodningen om, at Sildefangstens Aftagen skyldtes Aggerkanalens Gennembrud, modsiges af adskillige Skrivelser til Rentekammeret, Andragender fra forskellige Limfjordsegne om, at det høje Collegium vil forbyde den eller den Sættemaade af Fiskegarn, »der menes at være Skyld i Fangstens Aftagen i de sidste Aar«. Ved Kammerjunker Bülow, Herredsfoged over Fjends-Nørlyng Herreder, indkommer der til Rentekammeret en Skrivelse af 28. August 1824, der anmoder om, at der maa blive truffet For-

anstaltninger til »at hæve det i Svang gaende Fiskeri udenfor Hvalpsund, og som maa tilskrives Harboerne, efter hvem de ved Fjorden boende tager Eksempel og til egen Ødelæggelse anvende de saa skadelige »Pulsvaader«, hvorved Yngelen næsten aldeles tilintetgøres. Ærværdige Mænd have forsikret, at *Fiskeriets Aftagelse i de sidste 20 Aar er ganske paa-*

Kammerraad Svanholm.

faldende, og tilskrives saadant ene Pulsvaadenes Brug«. Dermed er antydnet, at Misèren er begyndt vestpaa og allerede 21 Aar inden Havets Gennembrud af Agger-Tangen.

Og 1819 er følgende dateret (Sebberkloster Arkiv):

»Ærbødigst Forestilling.

Til S. T. Hr. Kammerraad og Amtsforvalter Svanholm er vi fattige Fiskere af Valsted nødsaget til at hensege til Dem som vores Hosbonde angaaende

vores Fiskeri i Sebber Laa. Vi finder os højligt fornærmet over Nørlaas eller Nibe Fjords Sætteri, da en Del af Nibe Fiskere, som ejer Stader ved Dybet, sætter ganske ulovlig ved Dybet. Desuden er paa nogle Aar blevet oprettet Sætteri paa østre Side af Dybet, som ogsaa sættes ulovlig; thi hvor der efter denne Matrikel burde eller maa være 1 Stade, sætter de 4 à 5 til 6 Garn, saa at Dybet bliver ganske tillukt og Sildenes Gang fra Sejldybet forhindres, saa at ingen Sild kan komme op, enten sønder over Nørlaa og langt mindre i Sebber Laa. Vi vil derfor ydmygt bede, at S. T. Hr. Cammer Raad gør os som Husbond og største Ejer Bistand, at Sætteriet maa blive sat efter Forordningen af 15. December 1750. Thi skal dette Sætteri vedvare i Nørlaa, som nu bruges paa begge Bredder af Dybet, kan de, som bruger Fiskeri i Sebber Laa, ikke blive bestandig.

Vi undertegner ærbødigt:

Anders Jacobsen og Christen Jensen. Niels Møller.
Niels Pedersen. Mikkil Christensen. Anders Nielsen.
Anders Møller. Niels Andersen.

Walsted, den 2den Januari 1819.

Af Sebbersunds Mænd:

Jørgen Johansen. Jens Jochumsen. Bertel Jepsen.
Lars Jensen Bislev.

Christen Jensen Norenbier (Nørnberg) i Bislev.
Christen Nielsen i Bislev. Jens Pedersen i Bislev.
Poul Pedersen i Bislev. Niels Jensen i Bislev.

Nogen bedre Mand end Kammerraad Svanholm kunde man sikkert ikke finde at henvende sig til med Klage over Nibeboernes ulovlige Fiskeri. Han lod ikke Sagen ligge, men mobiliserede sine Hjælpere; den brugeligste af dem synes Major, Herredsfoged Westenholz i Løgstør at have været. En anden, Fisker Christen Wandrup, var i hvert Fald ihærdig til at indgive Requisitioner mod Nibingerne.

Kammerraad Svanholm har i de Aar, da hans Aktiver i Stader gav langt mindre Udbytte end vanligt, grundet over, hvad Aarsagen vel kunde være (man ser i hans Arkiv Afskrifter af Udtalelser om Sagen i »Viborg Samler«, »Aalborg Stiftstidende« og Notater som: 1826 befalede Kongen af Sverige og Norge, at Sildenes Levesæt skulde undersøges; man mente at maatte ophøre med Fiskeriet i 1 à 2 Decennier, fordi Silden vokser langsomt og først efter Aars Forløb er i Stand til Forplantning — eller han beskæftiger sig med Spørgsmaalet om Tiden for Garnenes Udsættelse til Høstfiskeri); men først og sidst kommer han tilbage til, at Nibingernes Garnsætterier bærer Skylden. Og muligvis har Nibeboerne, da ogsaa de har mærket Fiskeriudbyttet formindskes, brugt en forandret Sættemaade med Bundgarn til at danne Kæde over hele Dybet, netop for at Silden ikke skulde undslippe. Stiftamtmand Moltkes Skrivelse af 3. Oktober 1826 til konst. Herredsfoged, Krigsassessor Arntzen kunde tyde derpaa. Det hedder, at en Del Fiskeriudredere af Nibe har indgivet Ansøgning om, at deres i den saakaldte Nørlaae i Limfjorden opstillede Fiskegarn maa blive staaende paa samme Maade, som det i en Række af Aar har været udsat, uagtet saadant er stridende imod de om Fiskeriet gældende Forskrifter. Det tillades herved »i dette Efteraars Fiskerie« eller saa længe, til Resolution om Ansøgningen indløber (Rentek.).

11. Oktober 1826 er Christen Wandrup paa Færde med en Skrivelse om, at Major, Herredsfoged Westenholz, Løgstør, ved Kirkestævne 2. Oktober 1820 allerede lod advare mod Sætterier imod Forordningen af 15. December 1750, og at han, der har Stader i Nørlaas Munkedrag og desuden i Sebberlaa,

har holdt sig Advarslen efterrettelig, men at det er ham bekendt, at adskillige af Nibe Stadeejere, ja Lejere i Nibe, benytter Sætterier imod denne Forordning, nemlig P. Kold, Lars Klitgaard, Niels Nielsen Færch, Søren Nielsen, Hans Bygom; Lundbæk Mølle — Møller Enken, — ved deres Salterbod, Jens Rimmer, Sebbersund, Lars Madsen Kiær og Niels Madsen Kiær.

Med et utydeligt: *kommer hid til Bekræftelse* i det ene Hjørne af Bagsiden findes i Sebberkloster Arkiv en Kladde af et Andragende til Kongen af 13. Oktober 1826, skrevet af Kammerraad Svanholms Ven, Herredsfoged Westenholz, Løgstør. Det lyder:

»Allerunderdanigst Erklæring.

Ikke var det, Deres Majestæt! misforstaaet Embedsiver eller nogen som helst Arrogance, som bevægede mig til at udstede den Advarsel mod ulovligt Bundgarnssætterier, som har foranlediget Supplikanternes Ansøgning.

Kummerfulde Familiefædre manglende Brødet til sig og sine stod for mig, vaandende sig under deres rigere Medborgeres aabenbarede Uretfærdigheder.

Sandelig! Deres Majestæt! der behøvedes ikke det bestemteste Lovbud til at motivere mine Handlinger; jeg følte og talte da, som jeg i Dag føler, og for min retfærdige Konge taler den bitterligen paa sin Ejendom og Rettigheder krænkede Armods Sag, den Sag, en viis Lovgivning udtrykkelig bød Embedsmanden endog uden Klage at hævde og beskytte. — Sandheden er ikke husvild i Deres Majestæts Haller, og trøstigen fremstiller jeg den for Deres Majestæts Øjne; thi gennem mig raaber den nøgne Olding om Klæder, den hungrige spæde om det Brød, de Klæder, Rigmanden søger at fravryste dem.

Jeg drister mig allerunderdanigst at ledsage denne min Erklæring med en Tegning, som tydeligere end mange Ord vil kunne oplyse Sammenhængen med

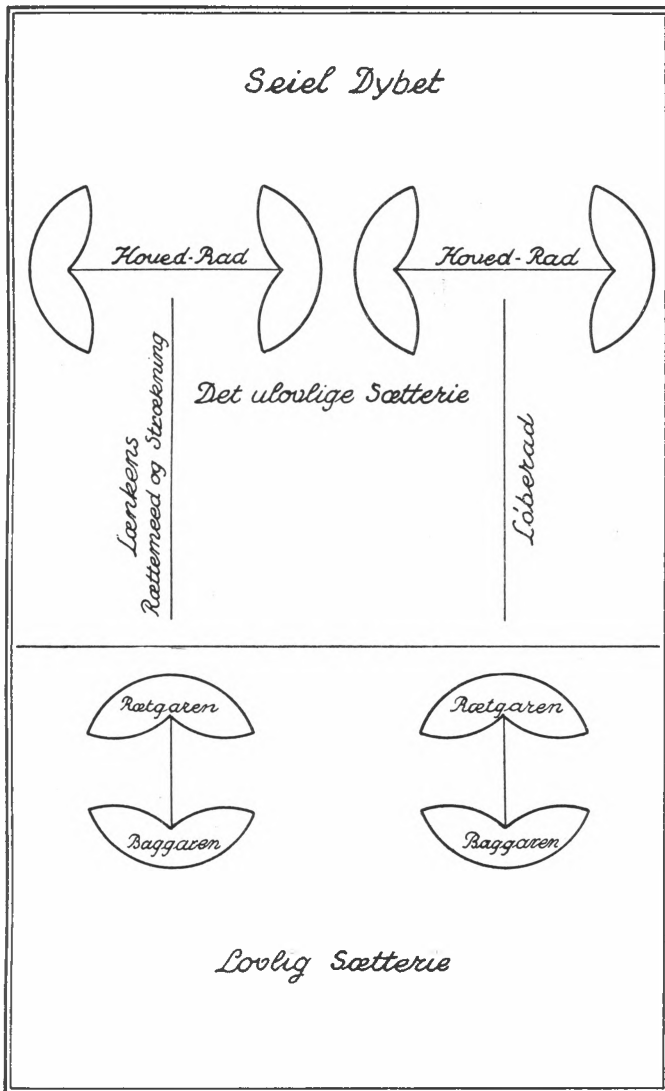
de Garn, til hvis Brug Ansøgning haves i Sinde at ville indhente Deres Majestæts Samtykke — disse Garn er hverken mer eller mindre end Gaffelgarn, som Ansøgerne ikke vove at nævne; thi de er med rene og klare Ord i Reskripterne af 24. Maj 1734 og 29. November 1737 og Forordning af 15. December 1750 bandlyste som Redskab, der strækker sig uden for de bestemte Lænkemed, forsnævre og beskære Lænkerummene saaledes, at Silden — til Skade for andre Lænker og Stader — hindres i sin Gang.

Ved paa Tegningen at sammenligne Nibingernes ulovlig besatte Lænker med de lovligen besatte Lænker vil Deres Majestæt allernaadigst erfare, at Gaffelgarnene har indskrænket Lænkerummet ceteris paribus fra 165 Alen til 92 Alen, ja, denne Ulovlighed drives saa vidt, at hvor Lænkerne maa staa nær sammen, kommer den ene Lænkes Retgarn til at staa en chiquer (en biais \circ : paa skraa, mener han vistnok) med Nabolænkens Baggarn.

I Stedet for efter Forordningen for 15. Decbr. 1750, at hvert Retgarns Hovedstæg ufejlbarlig bør staa i Lænkemedet, og hvert Baggarns Hovedstæg højst 47 Alen til Siden af Medet, staar Gaffelsætternes Hovedstæg 70 paa hver sin Side af Lænkemedet.

I Stedet for at det lovlige Bundgarnsstades 2 Garn med sin Hovedrad fisker med en Hindring for Sildene paa 126 Alen, fisker Gaffelstadet paa lige langt Stykke af Lænken med en Hindring af 262 Alen. At dette Slags Fiskeredsel mægtigen, ja stundom aldeles spærrer Silden Vejen til andre Lænker og Stader er indlysende, saa meget mere, naar man betænker, at naar de hurtig svømmende Fisk, hvortil Silden hører, træffer paa Forhindringer, preller de aldrig lige tilbage, men følger den Retning, som afviger mindst fra deres Kurs; saaledes vil Silden, som mellem tvende Gaffelgarn støder paa Løberaden eller preller af under saa stor en Vinkel, den kan, komme uden for Hovedraden, men følge Løberaden, indtil den støder paa hin, hvilken den følger lige ind i Garnet.

Af denne Sildenes Drift følger tillige, at den ikke

Garnsætninger.

til sin Frihed benytter den 3 Alens Aabning, som Supplikanterne beraaber sig paa, og som paa Tegningen er optrukket ved hver Ende af Løberaden; den bøjer aldrig kort om Hjørnet, men støder i det højeste gennem Aabningen mod den anden Halvdel af Hovedraden, som den dog følger til det derved staaende Bag- eller Retgarn.

Med eet Ord: Kommer nu først Silden ind i Gaffelgarnenes Labyrinth, kommer den aldrig ud af den igen førend i Fiskernes Baade — dette er Aarsagen, hvorfor de yderste Lænker er saa yderst givtige, men viser tillige, at de er det paa Naboernes Bekostning, og dog sigter hele Lovgivningens Aand didhen, at den ene maa ikke fordærve Fiskeriet for den anden.

Min Sætnings Rigtighed kunde jeg bevise med de mest forunderlige Garnsætningsmaader ved f. Eks. Heltfiskeriet; men i den omhyggelige Frd. 15. Decbr. selv ligger Beviset: Saaledes maa intet Bundgarnstade være kortere end 42 Favne, thi ellers blev det aldeles umuligt for nogen Sild ved at prelle fra Raden i en spids Vinkel at undgaa Garnenes Ringe. Bøjer Silden kort om et Hjørne, vil den ikke blive i Bundgarnet, men bøje om Hjørnerne og blive fri. — Dog er det ikke alene ved de fangede Sild, Gaffelgarnene skader de indenfor liggende Lænker. Den største Ulempe er den, naar en Stimmel Sild kommer op eller ned af Limfjordens egentlige Sejldyb, Munkedraget, og vil bøje af Vejen forbi Nibe til Sebberlaa, træffer den østen for den Vig paa Klitgaards Grunde og vesten for Vigen paa Nørtaa paa en uigen-nemtrængelig Skov af Gaffelgarn og Stæg (om hvilken den kan kun gøre sig et Begreb, som har set den sat), at den dels forinden bliver den var, dels fornemmer den paa de forreste Silde forvirrede Standsning, og ud fortsætter den ufangede Del af Stimmelen sin Rejse gennem det nordre Dyb uden at bøje indad under Sebberlaa, hvis talrige Lænker savne alt Udbytte i den Grad, at sidste Foraar købte Valsted Fiskere ferske Sild i Løgstør.

At tillade Gaffelsætteriet i Sebberlaa vilde lidet

hjælpe; thi Silden er dels fanget, dels bortskræmmet, før den naar disse.

Saaledes hænger Tingene sammen in abstracto; Deres Majestæt tillader mig allerunderdanigst at fremstille den in concreto.

Naar man regner allerhøjest, da er Gaffelsætte-riet kun til mere eller mindre Fordel for 11 af de yderste Lænker i Nørllaa, som indeholder 232 Stader, men indenfor ligger ikke mindre end 720 Stader, som gaar til Grunde, foruden Fiskeri i Seberllaa, Kyø, Halkær Bredning. I Ansøgningen er 39 til Dels rige Individuer interesserede, men Valsted og Sebersund havde 1822 116 Familier med 620 Individuer, som ene og alene søger Brødet paa de ødelagte Lænker og hungrer.

Hele Nibe By havde efter Baron Juel i Aaret 1816 kun 1000 Indvaanere, som foruden Fiskeriet og det betydelige Strygglibemonopol har Handel, Skibsfart, borgerlig Næring og 36 Tdr. Hartkorn at ernære sig af, medens Sebersunds og Valsteds 620 Mennesker maa leve af Fiskeriet alene og 20 Tdr. Hartkorn, meget sandig Jord.

Men det er ikke Sebersund og Valsted alene, som lider ved hine Supplikanters ulovlige Fiskeri; jeg har officielle Dokumenter for mig, som godtgør, at selv en Del af Nibe Bys egne fattige Fiskere har sukket under samme Tryk og anraaber mig om at kæmpe mod Gaffelgarnene.

Sandelig, der skulde vist meget vigtige Grunde til, hvis hine 39 Supplikanter, hvoriblandt hovedrige Købmænd, der ikke behøvede selv at fange de Sild, de handlede med, kunde favoriseres paa saa mange fattige Familiers Bekostning.

Deres Majestæt vredes ikke, fordi jeg allerunderdanigst vover ogsaa nærmere at gennemgaa de Grunde af Supplikanterne selv opgivet.

Gaffelgarnene skulle være brugt saaledes i umindelige Tider; men har gamle Mænd ikke ført mig dette skammelige bag Lyset, er det ej længere siden end Aarene 1789 og 1790, at dalevende Peder Lund, Ejer af Seberkloster, tvang Nibingerne til at bruge

lovlige Garn; men denne Mand, som kunde holde dem Stangen, døde, og den gamle af Rigdom og Vælde beskyttede Misbrug gik trods mangan fattig Fiskers jævnlige Klage i Svang igen, uden at det er bevisligt, at Landet har vundet derved; thi det lovlige Fiskeri vilde ikke formindske Sildefangsten, men alene fordele den ligeligere paa samtlige skattepligtige Stadeejere.

Maaske vilde hine Supplikanter sige, at det ikke er dem alene, som nyder godt af det dem tilflydende rigelige Fiskeri, Bødker, Købmænd og Matroser dele Fordelen. Sandt nok, men disse Personer vilde tjene det samme ved den Sild, som fangedes ved Sebbersund og Valsted, thi disse saltes for det meste i Nibe. — Iøvrigt kan der vel næppe fanges Hævd paa Forbrydelser — Forbrydelser af den Consignance for det offentlige, at Embedsmænd derved skulde have et specielt Opsyn og ved at se igennem Fingre dermed paadrage sig øjeblikkelig Suspension og Embedsforbrydelse — Forbrydelser af den Slags, at der endog er sat Pengebøder og subsidiær Tugthusstraf paa det blotte Forsøg paa ved Rettergang at slippe fri for Straf.

Fremdeles foregive Supplikanterne, at en pludselig Forordning i Sætteriet vilde standse Høstfiskeriet og hindre Ejerne. Dette Foregivende er ikke rigtigt, thi Gaffelsættereren behøver blot at dreje sine Garn og Hovedrad hen i Lænkemedet, saa har han et fuldkommen lovligt Fiskeredsel og sparer endda sin Løberad med dens 12 Stæg, som han ikke kan bekoste ringere end en 30 Rbd., nok et Bevis for, at Gaffelfiskeriet er kun den formuende Mands Sag, som vil eje Jorden, tilhører end en Del af denne hans fattigere Medborgere.

Paa Grund af Sagens Vigtighed har jeg affordret en Del af Valsted og Sebbersunds Stadeejere og Brugere deres Erklæring, som herved allerunderdanigst vedlægges tilligemed Sognepræstens Attest om deres Formuestilstand, hvilket tilligemed Nødvendigheden for mig at erkyndige mig om alle lokale Omstændig-

heder og en Mængde andre Embedsforretninger have hindret mig i før nu at afgive denne Erklæring.

Jeg har, Deres Majestæt, nøje tænkt og undersøgt og lagt Resultatet deraf til ældre Erfaringer i Fiskeriet, og saaledes fremlægger jeg allerunderdanigst Sandheden usminket for Deres Majestæts Aasyn, saaledes som jeg tør tilsvare for Guds Domstol.

Deres Majestæts Visdom prøve den, Deres allerhøjeste Naade og Retfærdighed dømme mellem Supplikanterne og de lidende mange.

Løgstør, den 13de Oktober 1826.

Allerunderdanigst
Westenholz.

5. December 1826 begærer Christen Wandrup, Valsted, at Herredsfoged Westenholz vil foretage en lovlig Synsforretning om Sildebundgarnssætteriet nu da Fisketiden straks udløber. Om Herredsfogeden opfylder Begæringen, vides ikke, men i Rentekammeret beror der fra samme Herredsfoged, dateret 12. Juli 1827, en Redegørelse paa 42 Sider for forskellige Fiskemaader og Redskaber; vedlagt Tegning af 5 Slags Aalelystre og 3 Slags Kroge. »Næsten frygtsom griber jeg Pennen for at afgive min Betænkning,« indleder han, »i en Sag, som jeg føler angaar Tusindes Vee og Vel, som jeg føler ret nøje bør undersøges og drøftes for at komme til et rigtigt Resultat.« »Vel har jeg i Aarene 1799 til 1807 berejst og befaret de fleste af Limfjordens Bredder og Vige,« fortsætter han.

(Slet saa let falder det ikke for alle at efterkomme Rentekammerets gennem Stiftamtændene udsendte Forlangende om Betænkning over Fiskeriet. Til Amtmand Graah i Hjørring er bl. a. Betænkninger indkommet en af 15. Marts 1827 fra en Herredsfoged, der med tiltalende Ærlighed og Frejdighed

vedkender sig sin Mangel paa Kendskab til Fiskeri. Han udtaler det Haab, at den Betænkning, som han i Embeds-Medfør indsender, maa være saa ubetydelig, at den ingen Indflydelse vil faa.)

Og Christen Wandrup lader atter høre fra sig, sender Andragende »Til Kongen«, dateret 14. Juni 1828.

Ved flygtig Betragtning synes disse mange Sider at dreje sig om hans Begæring om beneficium paupertatis, men saa ser man, at Grunden til, at hans Kaar er forringede, skyldes Nibingernes samvittighedsløse Sæteri. Og nu kommer Pointen: »Nibe Bye Fiskeriudredere har søgt om ulovlig Fiskerie, som Rescriptet 24. Maj 1737 har for dem tilintetgjort. Derimod den almene Mand(s Ret), som har bedet om loulige Net- og Radgarns Sæterier, der har været brugt fra Arrils Tiid efter min Formening, er nu det saakaldte Retgarn og Baggarn efter Forordningen af 15. December 1750 dem befalet at bruge. Endvidere tager jeg mig den allerunderdanigste Frihed at anmærke: I Aaret d. 28de Martii har en Hr. Niels Færch (den ældre) og flere af Nibe og andre Stadeeiere ansøgt om Tilladelse at udkaste længere i Lænkerummet end til nævnte Forordn. bestemmer, hvorved Fiorden omgjørdes og Lænkerummet spærres for Sildens Opgang indtil Grunden og op ad Canaelen forbie Nibe, men da Prokurator Lund til Kyhøe som Eier af 287¹/₂ Stader i Limfjorden, Sebberlaae og tvende Bredninger, Kyhøe og Sebberkloster, tilhørende, (var i Live) protesterede han derimod, og blev Ansøgerne forbudne, men derimod at rette dem efter titnævnte Forordning af 15. Decbr. 1750.«

Man føler sig næsten lettet ved at læse Redegørelse til Rentekammeret af 12. August 1828 fra Stiftamtmand Moltke. Amtmanden finder ikke Anled-

ning til at tilstaa Christen Wandrup, Valsted, det ansøgte Beneficium for de Tab, han formener at lide ved, at Sildebundgarnene ved og omkring Nibe ikke sættes paa den ved Anordningerne befalede Maade. »Medfølger Betænkning fra Byefoged i Nibe Overauditor Kofoed. Det paaankede Sætterie er hiemlet i det høie Collegii meddelte interimistiske Tilladelse« og Supplikanten lider desuden, efter hvad Byfogeden har oplyst, aldeles intet Tab derved.

Vistnok atter en af Kammerraad Svanholm inspireret Skrivelse!

Christen Wandrup har aabenbart ikke heller i bogstavelig Forstand haft Ro paa sig. 1827 udsteder Herredsfoged Westenholz Pas for ham til Brug paa en »Kiøbenhavnsreise« (man tør vel ikke mistænke ham for at ville tale den lovlige Sættemaades Sag paa højeste Sted), og han har dog 4 Aar i Forvejen foretaget samme Rejse og dertil faaet udstedt Pas:

»Da Foreviiseren af dette Pas, Christen Laursen Wandrup af Waldsted, Middelmadig af Væxt, blaa Øjne og sortbrune Haar, 59 Aar gammel, agter at rejse Landværts til Kiøbenhavn, saa anmodes alle Høye og respective Forekommende, at de ham paa denne Hans Lovlige Reyse ville lade passere, da intet hinderligt i denne Henseende vides.

Pashaverens Underskrift
Christen Wandrup.

Løgstøer den 13. Augustii 1823

J. Scharling,

Hans Kongelige Majestæts virkelige Cammerraad og Herredsfoged i Aars og Sleth Herreder.«

1828 vinder Christen Wandrup Borgerskab i Nibe; paa Mandtalslisten for 1801 er han opført som Købmand, bosat St. Grønnegade.

Disse meget hyppige Skrivelser om Garnsætteri foranlediger, at der fra Rentekammeret sendes Opfordring (23. August 1828) til Kammerherre Moltke om at sammenkalde Møde mellem alle Stadeejere af Nør- og Sebberlaae og at gøre sig bekendt med deres Ønske om Forandring i Sætteriet; desuden Forlangende om at faa fastslaaet, hvor Staderne ligger.

1829 har Kammerraad Svanholm haft Overtaget. Det ses af Aalborg Stiftsavis Nr. 95 for dette Aar i en Beretning om, at Foraarsfiskeriet er slaaet fejl og at der begynder stor Nød for Nibe Fiskere, samt at Arbejdsfolk, der tilforn har haft Fortjeneste ved Salterierne i Nibe, intet Arbejde har. Der drages Sammenligning mellem Fiskeriet Vaaren 1828 og 1829, og det lovlige Sætteri angives som den mulige Aarsag til Fiskeriets Udfald. Fiskeriet var dog vel ikke ringe, men den haarde Frost udskød Garnsætningen. Landboerne fiskede selv for at forsyne deres Husholdninger. Helsingører og franske Baade opkøbte Sild, og Priserne steg langt over, hvad Salterierne ellers kunde købe for. »Nibe Købmænd har solgt ferske Sild til fremmede,« hedder det, »i Stedet for at salte. Ølands Ejer, Konsul Rasch, har oprettet et Salteri og købt dobbelt saa mange Sild som Nibe Salterier tilsammen uden Hensyn til Prisen; dertil gaar Silden, i Stedet for til Nibe; derfra udføres og dertil gaar Arbejderne, over 100 i Tal«.

Kammerraad Svanholms Optegnelser (i Sebberkloster Arkiv) — i Anledning af Udtalelser i Aalborg Stiftsavis Nr. 165, 193, 196 og 200 (1829) om, at Nibe er en By, der bør beskyttes for sin betydelige Eksport af Sild, og at Skylden for det maadelige Fiskeri bør skydes paa det lovlige Garnsætteri — koger over af Harme. Han dadler Nibe, der ikke har kunnet

unde andre at dele Silden med det, og han priser Forordningen af 15. Decbr. 1750, der fordeler de fiskede Sild til alle de skattepligtige og matrikulerede Stader i Sebber- og Nørllaae. Han beroliger sin Samvittighed overfor Nibingerne med, at Udbyttet af Fiskeri ikke er lige stort hvert Aar. F. Eks. er det 1826 Halvdelen og 1827 Trediedelen af Aaret 1825 — »og til Nibe Sildeudførsel contribueringer ikke alene Østerland og Nørllaae, men ogsaa andre Fiskerier lige til Løgstøer« — Selvfølende udbryder han: »Jeg ejer paa lidet nær $\frac{1}{4}$ af alle Stader i Limfjorden«, og er det ikke Magtbevidsthed, der lyder ud af hans bitre sarkastiske Forespørgsel af 2. April 1830:

»Jeg giver mig herved den Frihed at spørge det høje Collegium (Rentekammeret), om Forordningen af 15. December 1750 endnu staar ved Magt?«

Da har Nibe altsaa en Stund haft Overtaget og haft saa rigt Fiskeri, at Kammerraad Svanholm har fattet Mistanke til eller faaet Vished for, at Nibe-Matadorerne er paa forbudne Veje og paany har hengivet sig til Gaffelsætning! Saadan veksler Udfaldet af den stadig standende Strid.

Indtil 1812 har Niels Andersen Færch og Niels Nielsen Færch i Nibe og indtil 1815 Søren Nielsen lejet Stader af Svanholm, men de trækker sig saa tilbage fra disse maaske ikke særlig indbringende Stader.

Af Sebberkloster Stade-Auktions Konditioner et Par Paragrafer:

1.

»Lejeafgiften erlægges med ferske Sild, som leveres i Sebberklosters Salteboe i Sebbersund, og mindre end $1\frac{1}{2}$ Olle antages ikke.«

2.

»Lejerne forpligter sig til at levere, hvad Sild de fisker een Dag om Ugen i de mindste, fra Salteriet begynder i Salterboen og indtil at Stadesilden er leveret. Silden skal være leveret inden den 20. Maj førstkommende 1821 samt et $\frac{1}{2}$ Aars Matrikelskat 8 β Sølv af hver Stade, som betales til Niels Svanholm paa Sebberkloster.«

3.

»Skulde nogen fra Nibe leje Stader her ved Aucionen, da ansættes 1 olle¹⁾ Sild for 16 Sedler og tægn (Sølvpenge), som betales ved Hammerslaget, eller antagelig god Caucioen til foranførte bestemt Tid.«

I Auktionskonditioner af 1826 den 19. September læses i § 6:

»Lejeren besætter de lejede Stader overensstemmende med Loven uden ringeste Ansvar for Ejeren, ligesom ogsaa Lejerne selv maa paatale de (Forhold) Fornærmelser, som maatte tilføjes af andre i Henseende til sit Fiskerie, dog uden at Ejeren formenes Ret til saadan Paatale, i Fald den forsømmes af Lejeren, i hvilket sidste Fald Lejeren dog skal være forbunden at assistere paa Ejerens Requisition med Fartøj og Folk.

En øvet og dreven Jurist, der forstod at sikre sig for alle Tilfælde, var Kammerraad Svanholm.

I de ovenfor skildrede Stridigheder var det Godsbesidderen og Storkøbmanden qua Fiskeriudreder, der tog Livtag og søgte at fravryste Fjorden saa rigt Udbytte som muligt. De var ikke ene om Jagten efter Guld under Vaar- og Høstfiskeri; i Nibe fiskede

¹⁾ I Sebberklosters Staderegnskaber træffer man ofte den oprindelige Betegnelse for Ol — *woll*, jfr. jydsk *Stagwoll*; *Woll* var oprindelig en Gren saa lang, at den rummede 80 Sild, hængt parvis over den.

alle, baade de, der havde Borgerskab, og de, der intet havde. Præsten Taastrup fiskede, vidner Stadebogen, Bønderkarle, Tjenestefolk — selv unge Jomfruer ejede Stader i Lighed med de i Sebberkloster Stadebog af 1695 omtalte Jomfruer Lyche i 1600'erne. Selv uden Holdepunkt i Stadekøb eller Stadeleje var der Folk, der drev Fiskeri.

I Skrivelse af 20. September 1826 fra Rentekammeret til Kgl. danske Kancelli (Rigsarkivet) fordømmer Rentekammeret den Uskik, at Tjenestefolk for egen Regning driver Fiskeri i Limfjorden i Fiske-tiden; ogsaa Tjenestefolk fra Sogne langt borte og løse Personer strømmer til Fjorden for at drive Fiskeri. Rentekammeret mener dog, at da Misbrugen er saa gammel, bør bemeldte Personer fritages for Tiltale og Straf, men udbeder sig Kancelliets Betænkning.

Fruens Holm.

Den verdenshistoriske Strid 1831 mellem Fransk-mænd og Italienere om Øen Ferdinanda, der just var dukket op af Havet nær ved Siciliens Kyst (ved Sciacca) og som begge Nationer plantede Flag paa, kan ikke, den korte Tid, Øen eksisterede, inden den sank sammen og forsvandt paa det vulkanske Terræn, der havde skudt den op over Vandfladen, have sat Sindene i stærkere Bevægelse, end en Strid om en »nylig opkommen« Holm i Limfjorden i Aarene 1823 til 25.

25. Juli 1823 indgiver Fiskeriudreder Niels Nielsen Tyrrestrup, Rimmerhuset ved Lundbæk (i Aalborg Amt), Ansøgning til *Kongen* om, at han i 10 Aar uden Afgift og senere mod Afgift efter Overenskomst maa benytte en paa en Grund i Limfjorden, »Fruens Grund« kaldet, beliggende nyopkommen li-

den Holm af omtrent »en Skippe Lands Størrelse«, der for Øjeblikket er bevokset med Star, men som med Tiden vil kunne afbenyttes til »Høeslæt«.

Naar denne Holm blev omgivet med Pæle, vilde den ufejlbarligen tiltage og saaledes føres til Nytte. Han hævder, at han allerede for 3 Aar siden, da han først bemærkede, at denne Holm var opgroet, satte nogle Pæle omkring den og har kunnet skønne, at den siden den Tid er tiltagen betydelig.

Tyrrestrups Henvendelse til Kongen foranlediger en Skrivelse fra Rentekammeret til Stiftamtmand, Etatsraad og Borgmester Hornsyld.

Paa Foranledning af Rentekammerskrivelsen til Stiftamtet sender Justitsraad Basesen 10de November 1823 til Stiftamtmand Moltke en Redegørelse for, at ikke blot Tyrrestrup, men flere andre paa Spekulation har anbragt Pæle omkring Holmen paa Fruens Grund, at han for sin Del ikke skønner rettere, end at slige Holme tilhører *Hans Majestæt Kongen*, og at han anser for rigtigt at bortleje bemeldte Holm og det paa en Del Aar, ikke mindre end 15 Aar, saa at Lejerne nok ville arbejde paa at udvide den.

(I senere Skrivelser kaldes den *Hans Majestæts Holm*.)

Men nu udstrækkes, som det ses af nedenstaaende, andre Hænder efter Holmen:

»Det Kongelige Collegium tilskrev den 2den Oktober forrige Aar (1824) Stiftamtet om at foranstalte forskellige Holme i Limfjorden, og deriblandt Holmen Fruens Grund kaldet, opbudne ved offentlig Auction til Bortforpagtning; men Ejeren af Sebber Kloster Hovedgaard formener, at (sidst)nævnte Holm tilhører ham.

Constitueret Herredsfoged, Kystbefalingsmand
Kier.«

I Skrivelse til Rentekammeret af 25. Januar 1825 fra Stiftamtmand Moltke i Aalborg hedder det, »at Kammerraad Svanholm grunder sin Paastand om Eiendomsret til Holmen quæstionis derpaa, at Skrivelser, han har fremlagt, nævner Fruens Grund som Sebber Klosters Eiendeels Grund til Fiskeri, hvorfor han her mener, at de Holme, som paa denne Grund maatte opstaa . . .«, en Formening, han nærmere har søgt at forsvare i en senere Erklæring.

Ved første Øjekast synes Kammerraad Svanholms ytrede Formening at have noget for sig, men dette taber sig, og hans Ræsonnement ses at være aldeles urigtigt, naar man ved Justitsraad Bassesens oplysende Betænkning bliver bekendt med de lokale Omstændigheder. Han oplyser deri, at ved Benævnelsen »Fruens Grund« alene forstaaes den Strækning af Fjorden eller de saakaldte *Laaer* i samme, hvor Sebber Klosters Ejere har eller har haft matrikuleret Fiskevand, at det ikke er i dette Fiskevand, men paa de tilstødende Fjordgrunde, at hin Holm er opstaaet, at Holmen endog ligger $\frac{1}{2}$ Mil i Vesten for det Sted, hvor Sebber Klosters Fiskestader ophører, og at den aldrig har haft Navnet enten *Fruens Grund* eller *Fruens Holm*, førend nyligen en Mand af Nibe, der søgte at faa den i Leje, gav den dette sidste Navn.

»Omendskiønt jeg,« fortsætter han, »efter hvad der saaledes er oplyst, ikke kan ansee Kammerraad Svanholm eiendomsberettiget til denne Holm, saa har jeg dog ikke villet forbigaa at indstille hans Fremstilling til det høje Collegii Resolution, og har jeg fundet mig foranlediget til imidlertid at udsætte Holmens Opbydelse til Bortforpagtning.

Aalborg Stiftamt, 29. April 1825.«

— — —

Niels Bassesen,
 Justitsraad, Byefoged i Nibe og Herredsfoged i Hornum—Fleskum Herreder,
 Karelius Arntzen,
 Krigsassessor, Byeskriver i Nibe og Herredsskriver i Hornum—Fleskum Herreder,
 gjøre vitterligt, at Aar 1825, Fredagen d. 25de Juli blev foretaget Auction paa Tingstedet i Nibe af Auctionsrettens Betjente sammesteds, i Overværelse af Johan Kjersner og Peder Jensen af Nibe, til Bortlejelse af en i Limfjorden, Vester for Sejldybet ud for Nibe opkommen Græsholm, Fruens Holm kaldet, i 50 eller 15 Aar.

Auktionsforvalteren fremlagde Aalborg Stiftamts Skrivelser derom af 25. Novbr. 1824 og 1. Juli d. A. indeholdende Rentekammerets Skrivelse til Stiftet af 18. Novbr. 1824 og 25. Junii d. A., Nr. 1 og 2.

Videre blev fremlagt under Nr. 3 Concessionen fra Bortlejelsen af Dags Dato.

Efter Bekendtgørelsen om denne Auktion nedlægger Kammerraad Svanholm til Sebberkloster Indsigelse hos Kammerherre, Stiftamtmand Moltke med Paastand om, »at adskillige Holme i Limfjorden, der efter Rentekammerets Skrivelse af 2. October f. A. vare bestemte til Bortforpagtning ved offentlig Auction, skulle være ham tilhørende.«

Rentekammeret tillader »efter Omstændighederne«, at den saakaldte *Klosterholm* og *Stærtøtterne* fremdeles maa anses som henhørende til Sebberkloster, hvorimod den nye opkomne saakaldte Fruens Holm »aldeles ikke kan ansees henhørende under bemeldte Eiendom, hvorfor denne Holm vil blive at stille til offentlig Auction til Bortforpagtning i Overensstem-

melse med forbemeldte vor Skrivelse af 2. Oct. f. A. (1824).

De hertil indsendte Bilag følge hoslagt tilbage for at tilstilles Eieren af Sebbercloster.«

Af Concessioner:

1. Hvorefter en Græsholm i Limfjorden, Fruens Holm kaldet, opkommen i den senere Tid, beliggende østen for Sejldybet, paa det »grundre« Vand, udfør Nibe, bortlejes til Græsning eller Høeslæt, 10 eller 15 Aar, ifølge det kgl. Rentekammers Skrivelse til Aalborg Stiftamt af 2. Oct. 1824 og 25. Junii 1825.

Græsholmen, som den nu er, med den Forøgelse, som den i Leietiden maatte erholde ved Tilvæxt, overdrages til den Høistbydende alterner i 10 eller 15 Aar til Græsning eller Høeslæt, regnet fra den Dag Budet er approberet indtil samme Tid i det Aar, hvori Leietiden udløber. Skulde bemeldte Græsholm formedelst Forskyllelse eller ved Iisdrift eller paa anden Maade i Leietiden formindskes, har Leieren derfor ingen Ret til Godtgjørelse. Skulde den derimod heelt bortskylles eller ved Iis eller paa anden Maade tilintetgøres, heror det paa det kgl. Rentekammers Resolution, om Leieren derfor skal tilstaaes nogen Godtgjørelse.

2. Græsholmen skal blive Leieren foreviist, om forlanges o. s. v.

Nibe, d. 29. Juli 1825.

Bassesen.

Koncessionerne blev oplæst og offentlig bekendtgjorte.

Kammerraad Svanholm, Ejer af Sebberkloster, mødte og anmærkede, at han var »Eier af *Liimfjordens Grund fra Landet ud til Sejldybet, saavel i Seberlaae som Nørulae*, denne sidste, forsaavidt den kaldes Fruens Grund, og som en Følge deraf ogsaa Eier

af den Græsholm, »som i Dag agtes bortleiet«; han forventede derfor, at Auktionen hævedes, men ifald den skulde fremmes, forbeholdt han sig sin lovlige Ret derimod og reserverede sin Ejendomsret til denne Holm og for *Fruens Grund* paa Nørlaae.

Auktionsforvalteren saa sig forpligtet til at fremme Auktionen, men reserverede Kammerraadens formentlige Rettigheder.

Tilslaget skete paa Bud fra Købmand Willads Pettersen i Forening med Fiskeriudreder Niels Pedersen Møller om 3 Rbd. 40 β Sølv i aarlig Afgift. Leje-
maal 15 Aar.

Det bemærkes, at Auktionen er bekendtgjort i Wandalls Aalborg Avis samt ved Plakater anslagne i Nibe og bekendtgjort i Omegnen.

Bassesen. Arntzen.«

Kammerraadens Protest har virket.

En Skrivelse fra Stiftamtet af 5. August 1825 indeholder en Redegørelse til Rentekammeret for, at Justitsraad, Bye- og Herredsfoged Bassesen i Nibe forlanger godtgjort de Udgifter, som Bekendtgørelsen af den senere tilbagekaldte Auktion over en Holm i Limfjorden ved Nibe androg — derefter af 1. Aug. 1825 en Henvendelse til Stiftamtmand Moltke, Aalborg, fra Justitsraad Bassesen, hvori han som Støtte for sit Krav om Salarium for den aflyste Auktion henviser til Sportelreglementets 5. Afdeling 12, 18, 21 og 61 §§.

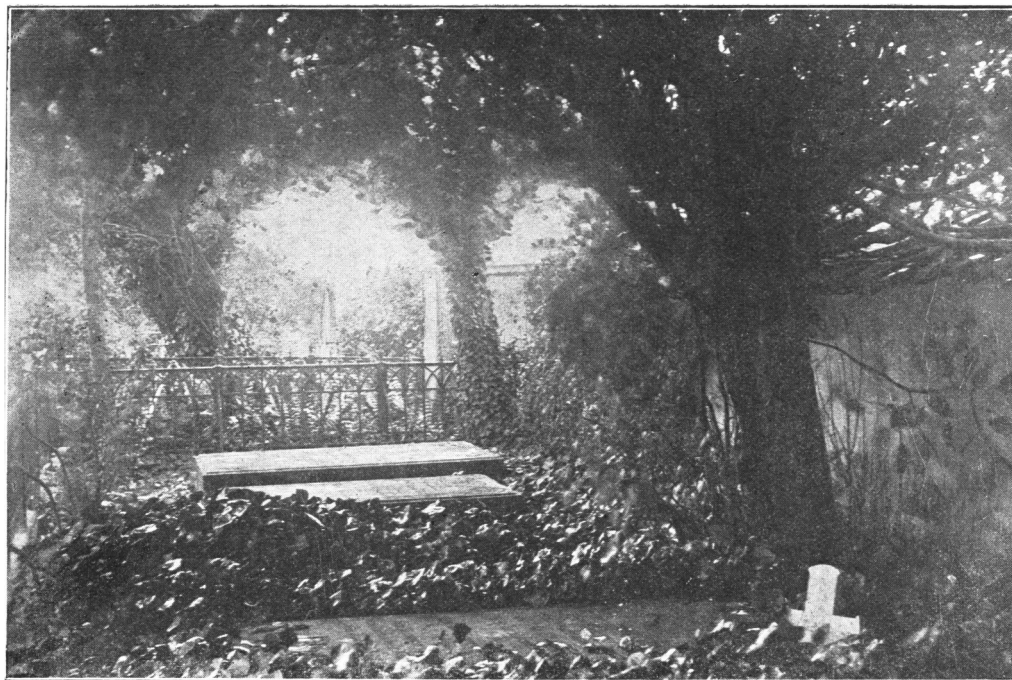
II. STORKØBMANDSTYPER I NIBES GLANS- PERIODE

En af Kilderne til Historie.

Historieforskningens Resultater er for den ældste Periodes Vedkommende naaet ved Undersøgelse af

Gravsteder og Indskrifter i Sten. Ogsaa for senere Perioders Vedkommende lønner det sig for Granskeren at øse af de samme Kilder.

I Nibe, hvor kun enkelte af de nulevende har bevaret, hvad der er overleveret om tidligere Tider, og kun faa ved noget om de Personligheder, der havde Betydning i Byens Glansperiode i Slutningen af 1700'erne og i de første Aartier af 1800'erne, er der dog en og anden, der paa Kirkegaarden standser foran Slægten Færchs store Gravsted; saa forskelligt fra de fleste andre Gravsteder paa Nibe Kirkegaard er det, med Indskrifterne paa Sten, saa store som Kisterne, de dækker. Der er Alvor over dette blomsterløse Gravsted. Muren er dækket af Vedbend, Vedbend indrammer Gravstenene og dækker næsten ogsaa de smaa hvide Marmorkors, som er rejst til Minde om enkelte af Slægtens senere Generationer, der stededes til Hvile her. Kun en enlig Ask staar endnu tilbage ved Niels Nielsen Færchs Grav; men Linde staar Vagt ved Muren og foran Jerngitret ved den tillukkede Nedgang. Denne Nedgang har sikkert ikke været aabnet siden Fru Severine Jespersen, f. Bassesens Død (18. Marts 1878). Det vakte Røre i Nibe, da den aabnedes; man kunde ikke modstaa, men maatte ned ad den trange Stige og se. Alle maatte derned. Satte Borgere med Pibe i Munden vovede sig helt ned, mens deres Hustruer indskrænkede sig til at kigge derned, men mellem Skolebørn gik der pirrende Beretninger om den Uhygge, man kunde opleve i Gravkammeret. Store geskæftige Backfische tog beredvilligt smaa modstræbende Kammerater med derned, skønt de smaa havde Hjertebanken og tilmed Forbud hjemmefra. Ja, der var noget at se. I et stort halvmørkt Kammer ($15 \times 5\frac{1}{2}$

Færch'ernes Gravsted.

Al.) stod der to Lag af Kister, det øverste Lag paa Stillads over det nederste, og saa den Luft, der var. Man kom skyndsomst op fra Rædslerne dernede; men det, der var set, stod prentet uudsletteligt. Et Gravsted, værdigt for en Patricierslægt fra en større Tid end den, Nibe nu befinder sig i.

Om 100 Aar er alting glemt; der er ikke længe til Hundreedaarsdagen for 1829, da de første Kister i dette Gravkammer blev ført fra den nu nedlagte gamle Kirkegaard ved Kirken op til den nye. Det vilde være en Plet paa Byen, om dette Minde for en af dens ældste Købmandsslægter, blevet til i Nibes Stortid, skulde dele Udsltelses Skæbne med det beskedne Sandstensmonument over Regimentskirurg David Lorenzen, død som Distriktslæge i Nibe (1828); en Mand, som Nibe skylder megen Taknemlighed for hans store, i Stilhed udøvede Godgørenhed, ikke med Legater eller Stiftelser, men med fordringsløse Gaver til uformuende Patienter i de for Byen saa kummerfulde Aar, da Nibes ældgamle Indtægtskilde, Sildefiskeriet, svigtede, samtidig med, at Byen ligesom hele Landet sukkede under Pengekrisen og dens ubarmhjertige Følgesvende, Ekstra-Skatter og andre Skattepaalæg.

Til venstre for Færch'ernes Gravsted er Agent Kolds, hyggeligt og venligt, men med sine næsten moderne Marmormonumenter ikke paa nogen Maade karakteristisk, siden Indskriften paa Agent Kolds Monument, en sand Opregning af alle Agentens menneskelige eller rettere overmenneskelige Fortrin som Arbejdsbi (illustreret nederst paa Mindestenen ved en stor Bikube med Bier) og Menneskeven, er ombyttet med en nøgtern Angivelse af Navn, Fødsels- og Dødsaar, en Indskrift, der ikke som den oprindelige do-

kumenterer, hvor forsinket en Kulturstrømning som 1700'ernes Filantropi naaede Nibe (se Kap. om Niels Andersen Færch).

Købmand Søren Nielsens Gravsted lige overfor Færch'ernes bærer endnu et andet Præg — for den, der ser dybere, et stærkt personligt Præg. Indtil 1915, da Venner satte en Mindeplade over en afholdt Dattersøn af Købmand Søren Nielsen, havde hele det store Gravsted kun een Marmorplade med den knappe Oplysning: Købmand Søren Nielsens Familie-Gravsted. Tavst ligger Grav ved Grav under den ærværdige gamle Hængeask, som af egen Drift har sendt en Gren ud over de friske Grave. Og Vedbenden er det eneste, der dækker over brudte Skæbner og knuste Hjerter.

Mærkværdigt nok ligger Gravstederne for de tre Slægter, som Skildringerne her grupperer sig om, samlede paa een Plet.

Slægten Færch.

Rentekammer-Afdelingen paa Rigsarkivet vidner ved Indholdet af sine Skrivelser og Dokumenter Fiskeriet vedrørende om, at Nibe omkring 1800 atter er inde i en gylden Periode for Sildefiskeriet, og om, at i 1780'erne og Begyndelsen af 90'erne var Fiskeriets Udbytte ringe.

Indberetningen om Sildegarns Sætteriet¹⁾ ved Nibe for 1781 dokumenterer, at Silden i de Aar viser sig for sparsomt til, at det lønner sig at fiske efter den. Lænke efter Lænke er ubesat: Dybsted Lænke,

¹⁾ Fra By- og Herredsfoged Hans Thornsohn og By- og Herredsskriver Nicolay Wedel tilligemed 4 udmeldte Mænd af Nibe ved Navn: Peder Thomassen, Søren Geertsen, Peder Engelbretsen og Christen Kolbek.

Sønder og Nørre Pramskal-Lænke, Mel (mellem Pramskal-Lænke, Retoddens Lænke, Klosterlænken, Barmer Lænke, Doktor Lænke, Mandrup's Lænke o. s. v., o. s. v. Kun enkelte Stader paa de forskellige Lænker i Nørllaae (Nibe-Laae) har 1 eller 2 enkelte Garn og 4 Sæt Ret- og Baggarn, og disse Stader er næsten alle »sat« med Garn af Udredere af Slægten Færch: Niels Andersen Færch, Anders Færch og Niels Nielsen Færch. Autoriteter og Tillidsmænd bemærker, at Garnene ved dette Aars Høstfiskeri staa som i forrige Aaringer, en lang Rad mellem hvert Sæt Ret- og Baggarn, »men ingen Klagemaal desangaaende er indløben, siden de alle bruge det og med hinandens Sætteri er fornøiet« — hvad der ikke underer, naar det i Hovedsagen er een Slægt, der besætter og benytter Staderne¹⁾

Skal man danne sig et Billede af Nibes Blomstringsperiode i og udover den omtalte Opgangstid for Sildefiskeriet, kommer man ikke udenom Slægten Færch —, og vil man følge Nibingers Udvikling og Tilegnelse af Civilisation siden den Tid, da Størsteparten af Nibes Beboere var Trækfugle, der kom og forsvandt med Silden, kan man gøre det ved at iagttage Nibes og Nibeegnens Forgreninger af Slægten Færch. Den kan følges tilbage til Agerbrugsstadiet i 1600'erne, da Medlemmer af den var Boelsmænd eller Kronens Fæstere. Men længere tilbage end til dette Stadium kan den ikke følges her paa Stedet.

¹⁾ En vis Tribut til det lovhjemlede er en Bemærkning, vedføjet Indberetningen af 22. Maj 1783, »indrette efter de ordinerede Skiælder«, 2: Jernredskaber til at undersøge, om Maskerne i Garnene havde den lovbefalede Størrelse, saa at Undermaalsfisk kunde gaa gennem Garnene.

Overleveringen har muligvis Ret i, at Slægten stammer fra Thy (ligesom Købmand Søren Niensens). Oprindelsen til Navnet Færch findes mulig i Tysk i Formen Fährchen — Færge. I saa Fald siger det med rene Ord, at Slægten har haft Privilegium til at færge og rimeligvis været i Besiddelse af en Færgegaard eller Færgekro, og at denne har ligget ved et af Thys mange Sunde, tyder maaske foruden Overleveringen den Kendsgerning paa, at Slægten ejer Gods i Thys Nabolag. Købmand Niels Nielsen Færch ejede i Følge Skifte af 1831 (S. 439) Kongetiende af en Jordparcel ved Lemvig. Og Købmand Anders Færch ejede $\frac{2}{3}$ af Øen Fuur. (Saml. og Meddelelser om Personer og Familier af Navnet Hvas.)

Med Nibe Tingbøger som Kilde beretter Postmester C. Klitgaard i »Nibes Historie indtil 1728« om forskellige Medlemmer af Slægten; og i samme Bogs Skildring af den Rædselsdag, 6. Juni 1676 blev for de intetanende Nibinger, fordi Aalborg Borger- skab med Magistraten i Spidsen da overfaldt de med Vaarfiskeriet beskæftigede unge Mænd for at bortføre 70 af dem og overgive dem som Baadsfolk til Flaaden i Stedet for efter Ordre at stille 70 Aalborgensere, hedder det, at et Par af Voldsmændene brød ind, hvor de troede, at *Niels Færch* og *Peder Færch* var skjult. Et Par rigtige Kraftkarle af den frodige Færch'ske Slægt maa disse unge Mænd have været, siden Forfølgerne gjorde sig den Ulejlighed »med dragne Degner« at stikke efter dem i alle Husets Senge og at ransage Kamre og Loft for deres Skyld. Ellers tog Ransmændene for Fode uden at spørge, hvem de fængslede.

Færch'erne nævnes i Tingbøgerne først som Fæstere af Kronens Gods, som Gaardmænd eller Boels-

mænd, senere ufravigelig som Købmænd og Fiskeriudredere. Dette gælder den Linie af Slægten, hvortil denne Skildrings Typer hører. Sidelinierne opviste mange i Landsbyerne omkring Nibe bosiddende Gaardmænd, og den Dag i Dag dukker Slægtsnavnet uformodet op her og der i Nibes nærmere eller fjernere Opland.

Af 1800'ernes betydeligste Købmandsnavne indtager det Færch'ske lige fra Begyndelsen af Opgangsperioden en meget fremragende Plads, takket være Slægtens grundmurede Rigdom, dens Familieforbindelser og det Overblik, som Hjemmevanthed paa Stedet giver.

I »Saml. og Meddelelser om Personer og Familier af Navnet Hvas« findes et kort Udtog af den Færch'ske Stamtavle, i Familien Rehders' Slægtsbog et langt udførligere over den Linie af Færch'erne, der ved Giftermaal er knyttet til Familien Rehders. Dette Udtog begynder ligesom de to haandskrevne Stamtavler¹⁾ med Købmand og Fiskeriudreder Niels Andersen Færch, Nibe, født 1709 (Nibe Overformynderiprotokol). Nibe Kirkebog begynder først 1765; men ikke alene gennem Nibe Tingbøger, ogsaa gennem den Overformynderiprotokol, Nibe har tilbage, gennem Skifter og Skøder, lader Slægten sig føre adskiltigt længere tilbage end til 1709. At de to Færch'ske Hovedlinier, Niels Andersen Færchs (den yngre) og Niels Nielsen Færchs (den yngre), haardnakked fastholder Afstamningen fra Købmand Niels Andersen Færch, født 1709, maa de have haft ganske bestemte Grunde for; man kender ikke disse Bevæggrunde,

¹⁾ Den ene samlet af cand. pharm. Søren Sigvard Færch og hans Brodersøn Prokurator Conrad Rehders Færch, den anden samlet af Arkitekt Knud Friderichsen.

men gisne om dem kan man med en halvtudvisket Gravskrift paa en Sten fra Nibe gamle nedlagte Kirkegaard samt en almindelig kendt og troet Redegørelse som Holdepunkter.

Gravskriften meddeler:

»Her under denne Grav Steen hviler den i Livet nu salige Madamme *Karen Larsdatter Færch*, barnfødt her i Nibe Aar 1749, som udgik fra denne Verdens Møysommelighed Aar 1824 den 1. Juni, efter hun havde levet i 32 Aar indgik i et kærligt Ægteskab med salig hos Gud Anders Jensen Færch $3\frac{1}{2}$ Aar og der Næst med salig Jacob Pedersestaun i 23 Uger, begge Kiøbmænd og Handelsmænd i Nibe, hvilke for længst ere hensovede, den første forlod hende i Aaret 1785 den 21. Juli og den sidste den 1. Juni 1788.«

Gravskriftens primitive Udførelse og dens naive klagende Indhold modsiger, at den skulde være hugget i Karen Laursdatters Dødsaar 1824 — saa faa Aar forud eller samtidig med de øvrige Færch'ske med deres flot huggede og egale Skrift og Affattelsen som vanlig i Filantropiens, ude i Periferien endnu ikke overstaaede, Periode. Heller ikke kan den skyldes efterlevende; dertil er den for personlig, affattet som en Klage af selve Karen Laursdatter i det Øjeblik, da hun for anden Gang sad der som barnløs Enke efter et ganske kortvarigt Ægteskab. Hun har sikkert i det Herrens Aar 1788, da Slaget ramte hende anden Gang, ladet sit Jammersminde indhugge i Gravstenen — og maaske hver Dag eller ofte haft den for Øje. Hendes Klage gælder øjensynligt ikke saa meget Smerten over Tabet, i hvert Fald af den sidste Ægtefælle — den første var hendes Søskendebarn og har rimeligvis været hende kærest — men skyldes snarere den Forurettelsesfølelse overfor Skæbnen, der gentagne Gange efter et lige kort Afsnit med

trygge Forhold har berøvet hende gode, sikre Kaar og ved Gentagelsens Ensartethed i de to Tilskikkelser næsten har drevet Spot med hende. Og Bitterhed er der i hendes Klage. Men hendes Gravskrift er ikke som saa mange andres med smaaligt udtænkt Selvros over den, der i levende Live ser sit eget Mindemærke og Minde sikret. Deri hæver den sig over mange primitiv følende samtidiges.

Trods omhyggeligt Gennemsyn af alle Stamtavlerne finder man intet Sted Oplysning om, hvorledes Gravskriftens to Færch'er hører ind i Slægten. Men i Nibe Overformynderiprotokol forklarer et Skifte af 27. Oktober 1721, at de begge er Broderbørn af Niels Andersen Færch den ældre¹⁾ og Børnebørn af Anders Nielsen Færch den ældre.

Skifte af 11. Juni 1824 fordeler efter Testamente af 1807 Karen Laursdatter »Ferks« Formue, 457 Rd. 65³/₄ Sk. Sedler og Tegn, mellem 4 Arvinger, nemlig *Mariane Nielsen* i Ægteskab med Peder Møller i Nibe, *Rasmus Sørensen*, *Mads Rasmussen* og *Anders Færgemann*, alle af Nibe. Om Rasmus Sørensen med Tilnavnet Færch har det heddet, at han med Urette erhvervede Navnet Færch for sig og de Led i den frodige Slægt, der nedstammer fra ham, ved Giftermaal med Pigen Else, der havde tjent saa længe i Niels Andersen Færchs Gaard, at Familiens Navn fulgte hende og overførtes paa ham som hendes Ægtefælle, den tidligere Lødderkarl og Sildesalter hos Købmand N. A. Færch. Men Skiftet af 11. Juni 1824 giver Formodning om Slægtskab mellem Karen Larsdatter og Arvingerne, ogsaa Rasmus Sørensen. Ganske rigtigt! En Undersøgelse oplyser, at Rasmus Sørensen

¹⁾ Født ca. 1680; hans Hustruer Ellen Lauritsdatter, død 1721, og Johanne Jensdatter Busch, død 1729.

og Mads Rasmussen er Halvbrødre og Søstersønner af Karen Laursdatter; og Anders Færgemann gift med hendes Søsterdatter, Maren Rasmusdatter.

Af Als Sogns Ministerialbøger fremgaar det, at Karen Laursdatters Søster, *Tove Marie Laursdatter Færch*, 30 Aar gammel, 10. Maj 1773 er bleven gift med Skoleholder i Hurup By, Als Sogn, *Mads Stierholm*, og da han døde efter et ganske kortvarigt Ægteskab, har hun paa Stand giftet sig med hans Efterfølger i Embedet, *Rasmus Christensen Brøndum*, 30. Oktober 1773. Og da han døde i August 1780, har hun $\frac{1}{2}$ Aar efter giftet sig med den tredje Skoleholder i Hurup, Søren Jepsen, 25. Marts 1781. Denne sidste var Fader til Rasmus Sørensen, der i Kraft af Opkaldelsesreglerne maatte bære Moderens sidst afdøde Mands Navn. (Af Toves 2. Ægteskab var der Datteren Maren, gift $\frac{26}{8}$ 1803 med Fisker Anders Færgemann, Nibe, og Sønnen Mads Rasmussen, Høker i Nibe.)

Rasmus Sørensen, der i Aaret 1800, 17 Aar gammel, bosatte sig i Nibe som Fisker, har altsaa med en vis Ret Navnet Færch efter sin Moder, havde ikke, som Sagnet siger, tilgiftet sig sit Navn. Han er i sit Ægteskab med Magdalene Büsjong blevet Stamfader til en talrig Slægt; alle hans Efterkommere har levet i Troen paa Myten om Erhvervelsen af deres Efternavn og forsikret, at de absolut ikke var i Familie med de »rigtige« Færch'er, som de ganske vist heller ikke har Slægtslighed med. Muligvis har Færch'erne taget Forargelse af Toves Giftermaal og fundet saa stor Forskel i Levevis og Livssyn mellem sig og Toves Efterkommere¹⁾, at de derfor har fornægtet

¹⁾ I Nibe Justitsprotokol findes under 28. September 1782 en Dom over Købmand Anders Jensen Færch, der næv-

Niels Færch,

f. ca. 1650.

Anders Nielsen Færch,
f. ca. 1680.

1. Gang gift med Ellen Lauridsdatter (Skifte 1721). 2. G. g. m. Johanne Jensdatter Busch (Skifte 1729).

Laurids Andersen Færch,
f. 1714.

G. m. Maren Christensdatter Thorsen,
død 1753.

1. Ellen, 2. Tove Marie, 3. Karen,
f. c. 1742. f. c. 1743. f. c. 1745.

Jens Andersen Færch,
f. 1723.

Købmand Anders Jensen Færch.

1. G. g. m. Mads Stiernholm, død. 1773. 2. G. g. m. Rasmus Christensen Brøndum, død Aug. 1780. 3. G. g. m. Søren Jepsen,

Rasmus Sørensen.

1. Maren Rasmusdatter,
g. ²⁶/₈ 1803 m. Fisker An-
ders Færgemann, Nibe.

2. Mads Rasmussen,
Fisker i Nibe,
g. m. Maren Niels-
datter, Blære.

Slægtskabet; for Mystifikationen skyldes Alfred Færch, en Søn af Basse Færch¹⁾.

nes paa ovenomtalte Gravsten: »Det er med de i denne Sag førte Vidner bevist, at Anders Jensen Færch her i Nibe har begeget Citanten Cornelius Hurtigkarl saaledes, nemlig: at da Hurtigkarl den 4. April sidst kom ind i Færkes Huus for at ville leie eller laane en Kaag af ham, har Anders Færch uden foregaende Anledning eller Klammeri taget Cornelius Hurtigkarl ved Hagen og strøget ham med Haanden paa sine Kinder samt skiældet ham ud for en Slobert. Dette Foretagende vil Anders Jensen Færch undskyldte med, at Vidnerne ikke har kundet sige, det var Ørefigner, og foregiver han selv, at det var kierlige Strøg. Men naar de af Anders Jensen Færch mod Cornelius Hurtigkarl udtalte Ord, nemlig Slobert eller storesnudet Slobert kommer i Betragtning med Vidnernes nærmere Forklaring, at Anders Jensen Færch sagde til Cornelius Hurtigkarl, da han var kommen ind i Færkes Huus og ingen u-Fredelighed beviiste: Du har fortient et Par Ørefignere, men jeg vil ikke give dig dem, og derefter sagt, nu er min Vrede overstanden. Og nu kan du tage det for hvad du vil, foruden at Vidnerne forklarede, at Færkes Hustru stillede sig imellem hendes Mand og Hurtigkarl, for at stille sin Mand tilfreds, kan det ikke skiønnes rettere end at Anders Jensen Færk har viist et Slags Overmod og Foragt mod Hurtigkarl, især Vidnerne ikke har kundet sige, det var Spøg, hvad der passerede imellem dem, altsaa omendskiøndt de førstnefte Nævepust eller Ørefignen, ikke Directe er beviiste, saa er dog Anders J. Færks Opførsel mod Cornelius Hurtigkarl saa fornærmelig, at samme efter Omstændighederne bør ansees. Thi kiendes for Ret: At Anders J. Færk bør for saadan sit Forhold og Omgang mod Cornelius Hurtigkarl betale til denne Byes Fattige-Casse 4 Rdr., og udi denne Sags Omkostninger 10 Rdr. inden 15 Dage efter denne Doms lovlige Forkyndelse under Lovens Tvang. Til Bekræftelse under min Haand og Segl

H. Thornsohn.«

¹⁾ En af de Viborg Arkivarer gisner, at Tove Færchs 2. Mand er faldet som Offer for Svindsot, og at kun den

Den Færch'ske Slægts Trofasthed mod de traditionelle Opkaldelsesregler slaar fast, at den i Tingbogen under 6. Juni 1676 under Overfaldet omtalte Niels Færch er Fader til den i Skifterne af 27. Oktober 1721 og 26. Januar 1729 nævnte Købmand Anders Nielsen Færch. At denne er Fader til den i 1709 fødte Købmand Niels Andersen Færch af Nibe fremgaar af Skiftet af 27. Oktober 1721¹⁾. Den næst-

trede har haft Modstandskraft overfor Sengeklædernes Baciller. Han har vist Ret, for Sygdommen har raset blandt Rasmus Sørensens Efterkommere og hærget et Hjem, hvor en smuk Skikkelse indenfor Toves Linie var til Huse; en Moder, der saa sine 5 Børn segne under Soten. De havde været hendes Livs Glæde, særlig hendes eneste Datter Emma; men hun blev først revet fra hende . . . en Smerte, der stod for hende, til hun omsider fik Lov at lukke sine trætte Øjne. Døden berøvede hende alt. Og denne barnløse Moder gik aldrig i Rette med Skæbnen, blev aldrig bitter imod andre. Ensom sad hun der, næsten blind og uden Hukommelse overfor Nutiden, men desværre med Bevidsthed om sit Hukommelsestab. Hendes Taarer randt; hun græd over sit svækkede Syn og over sin Ensomhed. Men aldrig blev hun bitter. Dertil var hendes Sjæl for stor. Hendes Navn var Henrikke Færch, f. Jensen; hun var Datter af en Landmand fra Mors, der døde før hendes Fødsel. Hun blev opdraget paa Lindenborgegnen og havde fra sin tidligste Ungdom Plads som Husbestyrerinde, først hos v. Dedens paa Voergaard og siden hos Grosserer Nissens, Aalborg. Herfra drev Kolerafrygten hende 1853 op til Nibe, hvor hun blev og holdt Bryllup med Tobaksfabrikant Jens Færch (Søn af Rasmus Sørensens Færch), som hun i Forvejen var forlovet med.

¹⁾ Nibe Overformynderi-Protokol, Nr. 21, Fol. 57: Skifte efter *Anders Nielsen Færch's* Hustru Ellen Lauridtz-Datter, beg. og sluttet 27. Oktober 1721.

1 Søn Christen Andersen 17 Aar 100 rdlr.

ældste af de i Skiftet nævnte Sønner, Niels (f. 1709, d. 1790), er altsaa Stamfaderen til den togrenede Linie, som afgiver Typer til Skildringen her.

Under Nr. 178 findes han opført i Nibe Byfogedregnskaber for 1744:

»Niels Færch, bebor sin egen Gaard — Ernærer sig af Fiskerie, Salterier og Verts-Huus Brug — 1 Karl — 1 pige for guds Skyld — Betaler af Formue 500 rd 2 pro Cento: 10 R. og i Næring 4 R.

Communens Annotationer:

er saaledes Modereret i Henseende hand icke er bekiendt af Handel til Synderlig Næring 178 Niels Færk skal i Extra Skat svare 4 Rdlr.¹⁾«

Niels Andersen Færch den ældre, gift ^{25/10} 1737 med Karen Jensdatter, maa have drevet Værtshusbrug i en anden Form end den vanlige, naar Nibe Justitsprotokol ^{15/9} 1787 kan betegne Peder Woxlefs

1 Ditto Niels Andersen	12 Aar 100 rdlr.
1 Dito Lauridtz Andersen	7 — 100 —
1 Dito Søren Andersen	3 — 100 —

Disse Arveposter findes i den forrige Over Formynderi Protokoll, ligesom og den anden levende Broder Sr. Niels Færch beretter, at hand og Broder Lars (Lauridtz) har faaet deres Arv, men Christen og Søren døde før Faderen, saa følgelig har han arvet dem.

¹⁾ Rescript af 10. April 1761 har med sine rummelige Rammer tilstedt Købmændene baade Værtshushold og Brændevinsbrænding; men Niels Andersen Færch den ældres Købmands-Borgerskab var af 1738, saa at hans Værtshusbrug sikkert er blevet til under den Forudsætning, som et af Vidnerne i Retssagen 1782 mellem Cornelius Hurtigkarl ctr. Købmand Anders Jensen Færch anfører, da Forhørsdommeren spørger, om Færch skældte Hurtigkarl ud »i vred Hue, eller om det var sket i stort Kompagnie i Værtshus: »Nej, men Anders Jensen Færk holder ligesom andre Kiøbsted Folk Vertshuus.«

nye Sted som liggende »i Melgaden mellem Sr. Jens Münsters Gaard paa den østre og *Sr. Færkes Logi Huus* paa den vestre Side«. (Sr. brugtes til at betegne Folk udenfor Bondestanden.) Det Brug maatte være i stor Stil.

Derimod forekommer Niels Andersen Færchs Formue i 1744 ikke nævneværdig, naar den kun er paa 500 Rd. Hans Rigdom har dengang siddet i andre Værdier end rede Penge. Han har ejet saa store Arealer, at han har haft Nød med at værne Plankeværkerne om dem. I Retsmøde 18. November 1780 indanker han Sag mod Grenader Finck's Hustru for Rov af Plankeværk. Han har »Insinueret« til General Adjutant og Kaptajn von Bülow af Nibe (Tropperne var i 1700'erne indkvarteret rundt om i Landet, ikke som senere samlet i de større Byer), at skønt 3 af hans Folk har været ude for at se efter, at ingen onde Mennesker tager af deres Husbonds Plankeværk »hanem var en Deel Plankeværk fra stjaalet i Gaar Aftes, som forefandtes udi Grenadere Finches Quarteer her i Byen«. — Det var ikke den eneste Gang, at de i Byen indkvarterede Militæres Hustruer forgreb sig paa Plankeværk o. lign. Dengang var der ikke Spor af Plantning ved Byen, der kunde give Brændsel.

Ved Folketælling af 1787 er Niels Andersen Færch opført som »Fisker, Kiøbmand og aulingsbrug« og af Tjenestefolk har han 8; men Sønnens Anders Nielsen Færchs opgives 1787 til 12 af begge Køn¹⁾.

¹⁾ Byens Regnskabsførelse i disse Tider bærer Præg af Skriverens indgaaende Kendskab til hver især, som han indfører i Mandtalslister til Ekstraskat el. lign.; selv om han til at begynde med nævner f. Eks. Pottemager Abraham Abrahamsen med den Titulatur, der tilkom-

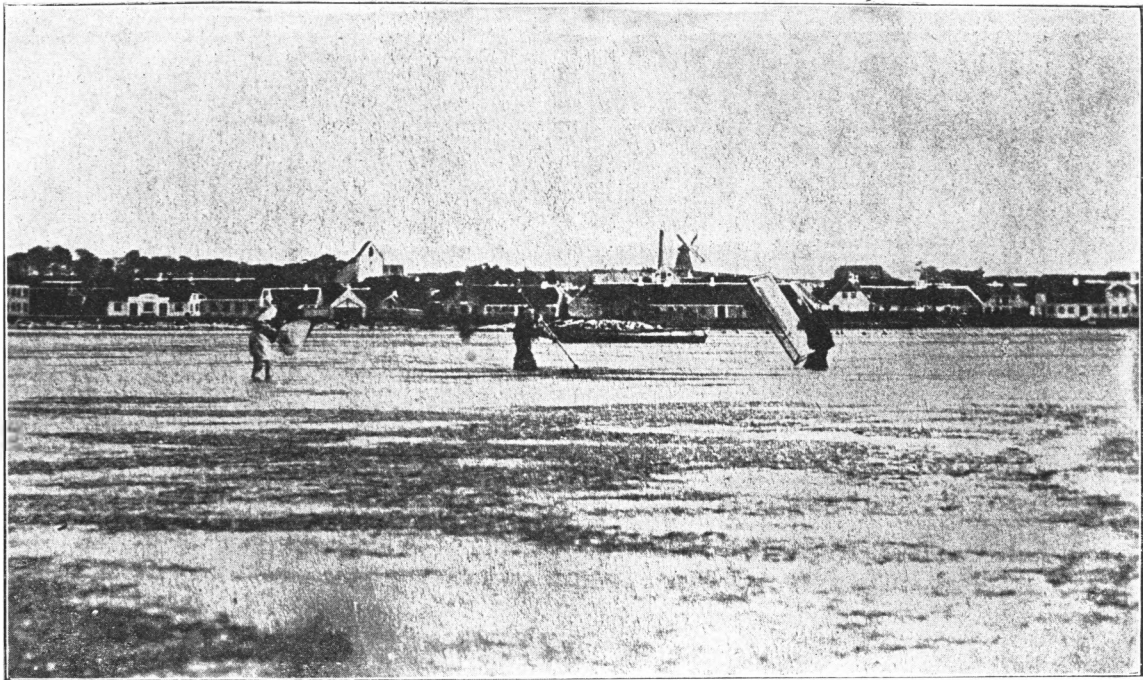
De, der som Færch'erne drev Fiskeriudredning, havde ofte Fiskerkarlene i Tjeneste som »Lønkarle« — dog ikke Lødderkarlene (se Kap. Kold). Til at lave Sildetønder og Fjerdinger havde Anders Nielsen Færch en Bødkersvend i Tjeneste (se Nibe Retsprotokol $\frac{1}{12}$ 1787, da Bødkeren idømmes en Bøde). Paa den Maade kunde Folkeholdet let løbe op til 12¹).

Af en Retstrætte i 178 . . . mellem Brødrene Anders og Niels Færch (Sønner af Niels Andersen Færch den ældre) og Konsumtionsinspektør Preetzmann, som har anklaget dem for at indsmugle Brændevin fra Randers (hvad de nægter at have gjort, fordi de »selv brænder«. Hvem der har Ret vides ikke, da Sagen hæves, fordi ingen møder,) erfarer man, at Brødrene har handlet i Fællesskab, (og bl. a. at »Sr. Anders Færkes Pak eller Tiære Hus« ligger »ungefær en 60 Faune fra Sønder Bom« tæt ved Vejen, som gaar fra Lundbæk Mølle til Nibe). Men allerede 1785 døde Niels Nielsen Færch (f. 1743) og hans Hustru Karen Sørensdatter Thyboe (f. $\frac{29}{9}$ 1743)²). Da var deres 5 umyndige Børn efterladt alene, og før 1795 var Sønnen *Niels Nielsen Færch* (se Kap. om ham) ikke voksen (21 Aar)

mer ham, slaar han lidt efter lidt af paa det formelle og giver tilsidst efter for sin Trang til Familiaritet og anfører ham slet og ret som »gammel Abraham«.

¹) 27. Martij 1790 blev i Retten læst og fremlagt »Anders Færkes og Jacob Stavins (Stavn) Skiøde til Jens Stræt paa halve Parten i en Jagt »Ebenzer« kaldet. Drægtig $7\frac{1}{2}$ C. L. datr. $\frac{23}{3}$ 1790. (Stræt, en i 1700'erne meget rig Købmandsfamilie i Nibe, fuldstændig forarmet efter Sildens Forsvinden, saa at den sidste Købmand af det Navn i Nibe maatte løbe som Bud for andre, og hans Datter, en fint opdraget ung Pige, maatte ernære sig ved Syning.)

²) Hun er begravet 30. Maj, han 6. Juni 1785.

Gammelt Billede af Nibe med Fjorden.

at tage Faderens Købmandshandel op. Men Anders Færch fortsatte sin Handel og øgede sit Gods mægtigt¹). Og han arvede ved Faderens Død 1790 Slægtens gamle Boplads i Melgade og Tranegade, medens Broderen Niels Nielsen Færch havde været bosiddende i Nibe Kildestræde eller Kildegade.

Den Bydel, hvor Færch'erne havde slaaet sig ned, var i høj Grad udsat for Oversvømmelser, og Færchernes Gaarde (se Ill.) laa saa tæt op ad Fjorden, at der kunde drages Glibe næsten op ad deres Vinduer. Men eftersom Fjorden stadig øger den østlige Bred, er Strandgyde og Kildestræde blevet til Strandgade og Kildegade. (En anden Sag er det, at Havnemolens Anlæg 1865 og den indenfor Molen liggende Mølledams gradvise Forsvinden har omformet den smukke Strandkant.)

Anders Færch, født 1738, gift med Maren Larsen (død 1796) havde 8 Børn, men ved hans Død 1800 levede kun 3 af dem, Sønnen Niels Andersen Færch (den yngre), født 1767, Døtrene Ellen Cecilie, født 1772, gift med Frantz Hvass til Randrup, og Maren Cathrine, født 1773, gift med Justitsraad Bassesen, By- og Herredsfoged i Nibe.

Bopladsen i Melgade blev Sønnens.

Købmand Niels Andersen Færch, født 4. Marts 1767.

Købmand og Fiskeriudreder Sr. Niels Andersen Færch var vidt kendt for sin store Rigdom, arvet fra Faderen. Selv kom han med i en af Nibes største Opgangsperioder — eller vistnok den største.

Aar for Aar er hans Arvegods øget under hans egne Hænder. Silden stod i tætte Stimer i Fjorden,

¹) Se Kap. Niels Andersen Færch, Ellen Cecilie Færch, og Justitsraadinde Bassesen.

Drauget ind. Hans store Stab af Fiskerkarle røgtede Garnene og førte Silden i Land til Saltning og Forsendelse. Alt lykkedes under hans Haand, og han fik en Følelse af, at hans Rigdom aldrig kunde slippe op, at han kunde disponere som han vilde, uden at Lykken svigtede ham; og den Anseelse, hans Slægt nød, gav ham høj Selvfølelse. Blot man lukker Nibe Justitsprotokol op, slaar hans Magtbevidsthed en i Møde.

1806 afhøres paa Begæring af ham Vidner i en Sag om et Par Metalplader, som er blevet stjålet under Byggeriet i hans Gaard.

1809, Torsdagen den 4. September, afholdes Forhør efter Forlangende af ham »ved skreven Begiering for dermed at søge Oplysning om, hvorledes det er tilgaaet med et Skib, som Requirentens Kaperbaad »Æolus«, hvorpaa han har lovlig Kaperbrev, havde anholdt og besadt i Kattegat, desuagtet med nogle af Kaperbaadens Mandskab, som havde besadt samme, indløb til en Svensk Havn.« »Hermed var overværende Requirenten af Forhøret, bemelte Færch«. (Som Vidner uden Stævning fremstillede Færch Skipper Christen Koch og Købmand Kold, samt Baadfører Jens Nielsen, alle af Nibe.)

Det, Niels Andersen Færch som Hovedpunkt ønsker klaret, er, hvorfor det besatte Skib ikke er løbet ind i dansk Havn! Ikke saa let at svare paa, naar Fjenden sidder til Rors i Fartøjet, og det er ham, der bestemmer, hvilken Havn det skal løbe ind i!

»Tirsdag den 12. Januar 1813 bliver der sat og afholdt en Ekstra-Ret paa Nibe Bytings Stue efter Begæring fra ham, for at søge oplyst ved et Tingsvidne, at et ham tilhørende Slupskib »Silden« kaldet (se Kap.

Kold), har været maalt og brændt som Dansk Eien-
dom«¹⁾

Man ser ham for sig, som han møder ved en Ekstraret, »sadt og afholdt« paa Begæring af ham selv. Høj og rank, som Færch'erne vanligt ses, sidder han der, overværende det af ham selv rekvirerede Forhør, og vogter paa, »om de af ham fremførte Vidner paa tilfredstillende Maade besvarer de under hans Haand fremlagte Spørgsmaal«. Lyser ikke Bevidstheden om hans egen og hans Slægts uantastelige Magt og Anseelse ud af hans Fremtræden ved disse Retshandlinger.

Tiltalende af Væsen og Ydre som saa mange af hans Slægt var han afholdt og velset i mange Miles Omkreds. Det vidner Kirkebøgerne i hele Himmerland om, saa ofte som de anfører ham som Fadder. Hvor har han figureret ved mange Barselgilder og ved glade Bryllupsgilder, ja og ved Begravelsesgilder i de samme Kredse, der fejrede de glade Gilder! Mangen Morgenstund har han ladet sin Kusk spænde for og begivet sig mange Mile ind i Landet til sin Søster og Svoger paa Randrup (Hvass) eller til andre fjernere Slægtninge paa Kongstedlund eller Lindensborg, Vivebrogaard eller Høstemark, eller hvad de nu hedder alle de Gaarde baade nord og syd for Limfjorden, hvor Midler af Slægtens store Formue satte Ejerne i Stand til at drive deres Brug i stor Stil, og mangen Morgenstund har hans Folk gjort en Baad rede og roet ham til Gilde og Glæde paa »den anden Side« af Fjorden, og sent er det blevet, før Baaden atter er gledet hjemefter mellem de høduftende Holme,

¹⁾ Skøde paa Jagten »Silden« dat. 28. December 1810 fra Chr. Kock til Niels Andersen Færch; tinglæst 9. Marts 1811.

der i maanelyse Nætter laa som et Eventyrland, hvor Drømme og Tanker, som det støjende Gilde og Hverdagens Krav havde dysset i Dvale, atter fik Liv, mens hans Øjne fulgte Maanelysets Glitren over det vatrede Vand bag Baadens Agterspejl. Om man er Selvhersker i et stort Rige, kan Drømme dog stille Krav, som aldrig opfyldes. Hans første Ægteskab med Dorthea Kirstine Münster¹⁾ (gift 23. Januar 1793) havde ikke været lykkeligt, hvor sikkert han end

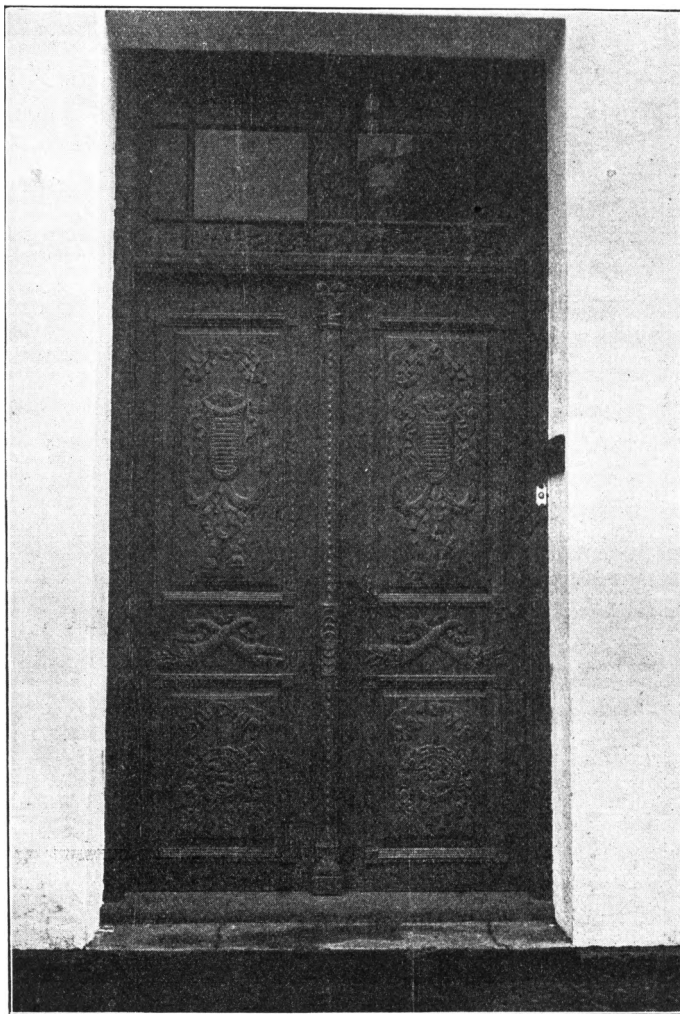

havde ventet det i de Dage, da de knyttede sig til hinanden. Forstaaelsen mellem dem var bristet, de 7 Aars Ægteskab havde ført dem længere og længere fra hinanden, Skilsmissen kom som en Lettelse²⁾.

En Hjemrejse fra muntert Lag i saadan en stille, maanelys Nats betagende Stemning bragte meget

¹⁾ Datter af Brænderiejer Münster af Nibe og Hustru Hedevig Nielsdatter Thaastrup.

²⁾ Skilsmisshedokumentet, dat. 9. Juni 1800, sikrer den fra-skilte Hustru en Kapital paa 6500 Rd., der skal administreres som umyndiges Midler, staaende i Debtors Ejen-dom og Sildestader mod 1. Prioritets Pant. Niels Andersen Færchs og Dorthea Münsters 3 Sønner døde alle tidligt, Niels Andersen Færch og Jens Münster Færch paa Søn.

Gadedør fra Niels Andersen Færchs Gaard.

frem, som man troede glemte. Han kunde med eet rette sig og tage Aarerne fra Karlen og lægge alle Kræfter i, til han naaede »Broen« og slængte Aarerne fra sig og sikkert, som havde han aldrig været til Gilde, for hen ad Broens store, spidse Sten og op ad Vasen.

Havde han ikke truffet den rette første Gang, fik han vel bedre Held anden Gang. Sikkert! Denne Gang havde han ikke knyttet sig til et Bysbarn, som gennem Slægt og Venner kunde høre ilde Rygter om ham og tro dem, men til en Pige med Fynboernes milde, bløde Sind¹⁾, og for hende ombyggede han sin Fædrenegaard, byggede den saadan, at man for Fremtiden ikke skulde nøjes med Udsyn over Fjorden hen over Gaardspladsens Gærde, men kunde følge Garnenes Røgt fra hvert eneste Vindue i den nye herskabelige Bygning i Mellem-Strandgade.

Et skønt Hjem for hans unge Brud.

31. Januar 1806 stod Niels Andersen Færchs Bryllup med Cecilie Marie Lund i hans nye Gaard i Nibe. Bryllupsgildet varede²⁾ en hel Uge. Der var indbudt Gæster fra nær og fjern, og dog Husrum. Det tvivler man ogsaa næppe om, naar man i Nibe Byfogedregnskaber for 1806 ser Rodemestrenes Beregning af Skat paa Færchs Nybygninger:

»Nr. 123 i Melgaden er forandret og bestaar nu af a, b, c og d.

a. En ny Grund-muret Bygning til Fiorden, indrettet til Beboelse, af Længde 45 Al. og Bredde 13 Al.

¹⁾ Datter af Toldforvalter og Byfoged i Middelfart Lund og Søster til Præsten i Bælum (se Kap. Justitsraadinde Basseten).

²⁾ Efter Hvass'ernes Meddelelser i Stamtavlen 1. Del, S. 38-

- b. En Bygning til Gaarden, ligeledes indrettet til Beboelse, bestaar af 12 Fag, $31\frac{1}{2}$ Al. lang, $14\frac{3}{4}$ Al. bred.
- c. En Bygning indrettet til Kiælder, Mælkestue og Korn-Lade, bestaar af 12 Fag, hvoraf kun de 4 er afgiftspligtige, hvilke indeholder i Længde 12 Al., Bredde $7\frac{1}{2}$ Al.
- d. En Bygning, 18 Fag, hvoraf de 15 forhen har været forsikret under Nr. 188. Af disse er kun 4 indrettet til Beboelse, som indeholder i Længde $10\frac{1}{2}$ Al. og i Bredde ligesaa $10\frac{1}{2}$ Al. En do. 12 Fag til Tørvehus.

Afgiften er $1\frac{1}{2}$ Sk. pr. Al. (Forordn. af 1. Oktober fritager for Afgift af Rum, der bruges til Fiskeri).

Nr. 128—188: afgiftspligtigt Rum er $1252\frac{7}{8}$ Al. à $1\frac{1}{2}$ Sk.

Brandforsikringssum 11,340 Rd.

+ 4,990 Rd.

16,430 Rd.

Desuden i den tilstødende St. Tranegade:

Nr. 151: 23 Fag, af hvilke 4 er afgiftspligtige og indeholder i Længde 9 Al., Bredde $8\frac{1}{4}$ Al., altsaa $74\frac{1}{4}$ □ Al., og

Nr. 191 i Mellem Strandgade $463\frac{7}{8}$ □ Al.«

Dette mægtige Bygningskompleks kunde med Letthed rumme Bryllupsgæster, selv om samme Byfogedregnskab meddeler:

»Afgang: Huus Nr. . . . Byfoged Bassesen flyttet til N. A. Færch Nr. 128 (1806).

Butiksrum findes der ikke noget af paa dette store Areal, end ikke et nok saa lille. (Se Kap. Købmand Søren Nielsen.) Et Bevis for, at Nibe-Storkøbmanden ikke befattede sig med Smaahandel. Sil-den var hans Handelsvare en gros. Han eksporterede den og behøvede en stor Salterbod eller flere

mindre til dens Tilberedning. Han lod Byens Bødkere (Nibe havde i sin Tid et Utal af Bødkere, der behøvedes for Sildefustagernes Skyld) lave de Tønder og Fjerdinger, han behøvede til Forsendelse, eller han holdt selv Bødker. Forhandling af Tov, Tjære, Garn, Steg, Garnsten og andet, der behøvedes til Sætteri, foregik fra Pakboder i Udhuse¹⁾.

Skibsrum til Eksporten havde Storkøbmanden selv paa sine Skibe, eller han ordnede Fragten med Byens Skippere, der selv ejede Skib (se Kap. Kold).

Salterboden var Nibe-Købmandens fornemste Rum til hans Købmandsskabs Trivsel. Niels Andersen Færch havde da ogsaa i sin 18 Fags Længe overfor den nye Hovedbygning, paa Østsiden af en Gaardsplads af 18×12 Fags Flade, opført en stor Salterbod med Døre og Vinduer i Rundbuestil (!) ud mod Gaardspladsen. Paa den anden Side af Salterboden laa en herlig Have med Masser af Linde, med Busketter og Prydplanter og med mange Frugttræer. Den strakte sig fra Melgade til Tranegade. Gennem en Gyde stod den i Forbindelse med Niels Nielsen Færchs Gaard og hans Have ud mod Priorgade, hvor

¹⁾ Karakteristisk for Nibe er et Smaahandler-Borgerskab, som udstedtes paa Nibe Byting 11. Aug. 1810 for *Engelbreth Gielstrup* og *Christen Wixøe*. Borgerskabet lyder paa »Sild-Salterie og Handel«, alt sammen i det smaa eller en detail dog med Undtagelse for dem begge af »Handel med Silke og uldne Vahre og ligeledes ikke at anlægge eller drive Brændevinsbrænderie uden særdeles Bevilling«.

Selv for en Smaahandler var Silden Hovedsagen, og efter Handelsborgerskabets Erhvervelse titulerer Retsprotokollen uanfægtet Engelbreth Gielstrup Fisker. Hvad Hjertet er fuldt af, løber Munden over med.

kun et Hegn med en Række Linde skille den fra Slægtens 3die Have i dette Kvarter, Justitsraad Basesens.

Datidens Kort over Nibe Markjorder taler ogsaa om Slægtens store Velstand. — 18. Februar 1786 blev der for Retten i Nibe tinglæst Skøde fra Stiftbefalingsmand Schouboe og Biskop Hygom i Aarhus »som inspectores over Horsens Hospitals gods til Sr. Niels Andersen Færch (den ældre), dat. 17/i 1780, paa endeel gods, Grunde og Huuse, han haver tilkiøbt sig«. Derfra stammer en Del af Jordegodset. —

Kaperkrigen 1807 kaldte alle nationalt sindede Mænd til Kamp mod Englænderne, der havde berøvet Danmark dets stolte Flaade. Uden Tøven udstedte den danske Regering allerede en Uge efter Tabet Reglement for Kaperfarten, og straks meldte sig en Del Skibsredere, der evnede Udrustning af Kaperbaade og tilmed kunde stille den nødvendige Kaution, 500 Rd. pr. Kanon for den Skade, Kaperne muligt kunde afstedkomme ved uberettiget Prise¹⁾.

At Niels Andersen Færch ikke var sen til at løse Kaperbrev (1808 havde han det allerede) og udruste Kaper, forstaar man. 1. Januar 1808 averterer han sammen med Købmand Sødring, Aalborg, efter Kapergaster. Som det ses af Vidneforklaring i Retsmøde af 12. Januar 1813, har Niels Andersen Færch

¹⁾ Prise maatte kun gøres, naar det fjendtlige Fartøj mistænktes for at staa i Forbindelse med fjendtlige Magter eller rummede Krigskontrabande bestemt til engelsk Besiddelse, hvis dets Papirer ikke var i Orden, eller hvis det satte sig til Modværge, naar det blev prajet.

Kay Larsen fortæller i »Danmarks Kapervæsen 1807--14«, at Aktier i Kaperfartøjer ved en Prise kunde stige fra 100 til 1000 Rbd., saa at en Dreng, der ikke ejede andet end en Skjorte, Bukser og en Bukserem, efter Kup'et ejede 500 Rdl.

allerede 1807 købt Slupskib eller Jagten »Jomfru Mette« og ladet det ombygge og indrette til Kaperskib og 1808 antaget Kaptajn Christen Koch til at føre Skibet og dernæst hyret Kapergaster til Besætning, provianteret Skibet, armeret det med 8 Kanoner, omdøbt det med det optimistiske Navn »Fortuna« og forsynet det med en mindre Baad paa een Kanon, »Æolus«, som Tender, naar Koch var fraværende, ført af Styrmand Jespersen.

Naar Kaperskibene gjorde Prise eller forsøgte det, genlød hele Nibe af Ros over Gasternes Bedrifter. Sejren og Hæderen var hele Byens. Anekdoter om Kaperførere og særlig dristige Gaster gik fra Mund til Mund — og dog var de fleste af Kapergasterne ikke til at spøge med; de allerfleste Nibinger skulde vist vogte sig for at tage en Tørn med dem paa Værtshus eller Vinstue, naar de kom i Land med Pengepungene spækkede med al den Valuta, der var Mandsparter fra sidste Prise. Der var ingen Maade med Morskaben, naar de kom i Land. En af de Kapergast-Anekdoter, som endnu bor i historisk interesse er Nibingers Hukommelse, skildrer den berømte eller berygtede Kaperkaptajn Wolfsens Humor foran Retsskranken. Han var tiltalt, fordi der var gjort Anmeldelse om, at Bohavet i en Gæstestue i Aalborg under Slagsmaal var blevet ilde tilredt af hans Mandskab. Han besvarede Forhørsdommerens første Spørgsmaal med et: »Undskyld, Hr. Dommer! staa Kakkelovnen endnu paa sin Plads?« »Javel.« »Saa kan jeg forsikre, at det ikke er mine Folk, der har været der.«

Som tidligere omtalt blev Fredag den 4. September 1809 »et Forhør foretaget paa Nibe Byethings Stue af Dommer og Byfoged Bassen, og Protokollen ført af Byeskriver Wedel, efter Forlangende af Kiøbmand Niels Andersen Færch her i Byen ved skreven Begiæring af Gaars Dato for dermed at søge Oplysning om, hvorledes det er tilgaaet med et Skib, som

Requirementens Kaperbaad »Æolus«, hvorpaa han har lovlig Kaperbrev, havde anholdt og besadt i Kattegat, desuagtet med nogle af Kaperbaadens Mandskab, som havde besadt samme, indløb til en svensk Havn«.

Det, Færch ønskede Svar paa, var Spørgsmaalet om, hvorfor det besatte Skib ikke blev ført ind i dansk Havn.

I dette og senere Retsmøder afhørtes Styrmand *Sigbrandt Mathiassen*, 24 Aar gl., født paa Rømø, Styrmand *Jespersen*, Baadsmand *Josef Fecht*, Matroserne *Fr. Sarchousky*, *Jens Madsen*, *Niels Thaastrup*, *Niels Filipen*, *Svend Dyr*, *Johannes Caspersen*, *Niels Pedersen*, *Andreas Kofoed* og *Christen Jensen* samt Kaptajn *Christen Koch*. Hans Forklaring gik ud paa, at »Æolus« var Tender for »Fortuna«, Niels Andersen Færchs Hoved-Kaperskib (8 Kanoner, 5 Comm. Læst), saa at »Mandskabet kunde overgaa« fra »Æolus« til »Fortuna« og omvendt, samt at det var bestemt, at naar begge Baade var i Søen, skulde den ene føres af Jespersen under Kochs Overkommando.

Koch gik ud fra, at denne Fremgangsmaade var rigtig, da højere vedkommende havde udstedt 2 Kaperbreve paa hans Navn paa 2 forskellige Skibe uden at forlange, at det ene Kaperbrev skulde udleveres. Mandskabets Forklaring gik ud paa, at »Æolus« d. 19. August 1809, Kl. 9 Morgen, løb ud fra Læsø og ved 10-Tiden præjede et Skib (Matros *Christen Jensen* kaldte det under Forhøret et stort Fregatskib) »Jane«, der lod til at have Misligheder i sine Papirer. Føreren, Skipper *William Colby*, angav, at Skibet var fra Norfolk i Nordamerika, og at det kom fra London og agtede sig til Gothenborg (Göteborg). »Æolus« vilde saa indbringe »Jane« med dets 16—17 Mands Besætning i en dansk Havn. Papirerne blev forseglede med Deponentens og Skipper *Colleys* Segl, Kaperføreren tog Journalen til sig og vilde saa føre Skibet ind til Læsø; men Vinden var i Syd-Vest, altsaa imod, og fra $\frac{1}{4}$ Mil Syd-Vest for Vexiø, hvor Besættelsen var foregaaet, maatte der krydses i stiv Kuling.

Samme Aften, Kl. omtrent 8, da Kaperne havde krydset sig paa ca. 1 Mil til Læsø, besluttede Styrmand Jespersen efter at have holdt Raad med de andre at forlade Skibet sammen med de 2 Matroser *Andreas Kofoed* og *Christen Jensen* for at søge Hjælp paa Læsø, hvor de vidste, at Koch var, eller hos en dansk Skonnert, som de havde passeret $\frac{1}{4}$ Time forud, og som vel kunde være en Mil i Læ; men det var blevet mørkt, de kunde ikke finde den og satte saa Kurs mod Læsø. Ankre saa langt borte fra Læsø turde de ikke, fordi de sagde sig selv, at mens de syslede med Anker og Sejl, vilde Amerikanerne, der var i Overtal, benytte Lejligheden til at overmande dem. Da de var 10—11 Favne fra »Jane«, hørte de Josef Fecht raabe til dem fra Skansen, at de skulde komme tilbage, der lød stærk Larm fra »Jane«s Dæk. De vendte om, men kunde ikke fra den lille Kaperbaad entre Amerikaneren, der var 10 Alen høj. Styrmand Jespersen raabte til Danskerne om Bord paa »Jane«, at de skulde »læste« ham en Tovende i Læ af Skibet, hvor Baaden lagde an; men der kom intet Svar; se, hvad der skete om Bord paa »Jane«, kunde de ikke, dertil var Skibet for højt, men de hørte Skud og Sabelhug og Skrig oppe fra Dækket; det sagde dem, at Kammeraterne om Bord paa »Jane« blev overmandede af det langt overtallige fjendtlige Mandskab. Styrmand Jespersen hagede sig i Skibssiden og vilde op paa Dækket, men de to Matroser forestillede ham, at de var sprunget i Baaden uden at tænke paa at tage Vaaben med — de havde end ikke en Baadshage — og vaabenløs kunde han ikke slaas. De prøvede saa at skyde »Jane« med »Æolus« eneste Kanon, men Krudtet vilde ikke fænge, fordi det var blevet vaadt ved en Lækage. Da forlod de »Jane«. 10 Minutter forinden havde de set Koch sejle forbi. Jespersen forsøgte at indhente ham, men han vendte mod Land og drejede paa $\frac{1}{4}$ Mil fra »Jane« til Vinden og gik Bie de Vind. De vilde signalisere til ham med Pistolskud, men opgav det for ikke at tiltrække sig Amerikanernes Opmærk-

somhed. Da Jespersen ikke kunde hjælpe Kammeraterne, sejlede han bort. Mod en Kuling af Vest-Syd-Vest maatte de 3 krydse sig ind til Læsø, som de først naaede Kl. 10 næste Formiddag. Men »Jane« saa de styre »kours« Syd-Øst ad Sverrig til; det sagde dem, at Kammeraterne var overmandede, og desuden: mens »Jane« var besat af Kapermandskabet, gik det med det danske Flag vajende fra Gaffelen og det amerikanske Flag til Luvart, men nu var det danske Flag borte.

Det fremgik af Forhøret $\frac{7}{8}$ 1809, at det var, da Kapergasterne var i Færd med at kaste Anker og tage Sejlene ind, at de blev overmandede. Forhørsdommeren spurgte, hvorfor Danskerne ikke havde forlangt, at det fjendtlige Mandskab skulde gaa ned i Rummet. Han fik det Svar, at det skyldtes Ønsket om at behandle Mandskabet høfligt, og desuden vilde man nødigt »bringe Mandskabet op imod sig«.

Paa Læsø spurgte Styrmand Jespersen Kaptajn Koch, hvorfor han ikke var kommet om Bord. Koch svarede, at han troede, Kaperne havde forladt Skibet.

Efter som Forhørene skred frem, lød der i Vidneforklaringerne Anker mod Koch: han havde kunnet hjælpe, hvis han, da Jørgen Koch paa Læsø urettede ham om, at det vist var »Æolus«, som havde besat en Amerikaner — for det kunde ses, at en Baad med dansk Flag fra Toppen slæbte med et Skib med amerikansk Flag, havde ilet med at komme til Hjælp i Stedet for, at han gik om Bord, først paa Sødrings Kaper og hagefter paa en, der førtes af Schou (Filipsens og Christen Jensens Forklaring). Styrmanden havde paa 1 à 2 Timer — som Kaptajn Koch befalede — samlet Mandskabet og ført Baaden om fra søndre- til nordre Side. Men Koch kom saa sent, at han paa $\frac{1}{4}$ Mils Afstand hverken saa Baad paa Slæb eller Flag, saa Koch befalede at dreje mod Land ligesom »Jane«. Straks efter saa han »Æolus« komme ud fra Amerikaneren, men uden Flag, og da den anden Gang sejlede derfra, bød Koch styre mod Læsø i den Tro, at »Æolus« helt havde forladt Amerikaneren, og derfor sejlede han bort.

Men Christen Mejlbye insinuerede, at Koch havde buden sin 6—7 Mands Besætning ro, hvad trække kunde, fordi han mente, »Æolus« var besat af fjendtlige Kapere, da den forlod »Jane« — og at Koch havde kunnet hjælpe. (^{21/10} 1809 afhøretes de Kapere, som med »Jane« var indbragt til Gøteborg.)

Formodentlig derfor blev der 1811 rejst Sag mod Kaptajn Koch.

Nibe Retsprotokol refererer under ^{28/3} 1811: »Kl. 3 blev der sadt en ekstra Ret paa Nibe Byeting af Dommeren Byefoged Bassen og Protocollen ført af Byeskriver Wedel for iflg. Viborg Lands-Overrets Dom af 19. d. M. i en Sag forstevnet paa Justitiens Vegne af Actor Procurator Lykke ctr. Kaperfører Christen Koch med flere, hvilken Sag her ved Retten under 18. December 1811 er paadømt i Lands-Overretten.«

Dommeren fremlagde:

»Aalborg Overøvrigheds Skrivelse til Dommerne under 24. d. M. med de i samme paaberaabte Akter, nemlig:

En Akt fra Nibe Byting, begyndt den 21. Oktober 1809 og sluttet ved den i Sagen afsagte Dom den 18. December næstefter, Den kgl. Lands-Overrets i Wiborg Doms Akt begyndt 12. Martij 1810 og sluttet med Dom den 19. næst efter i Sagen Procurator Lykke ctr. Kaperfører Koch.

Et Forhør, holdt i Gothenborg i Sverrig den 1. September 1809 over Styrmand Jespersen med flere til den danske Kaperbaad »Æolus« henhørende Mandskab.

Kaptajn Koch som — var indkaldt at møde. Han gentog Forklaringen fra ^{1/9} 1809 om, at »Æolus« var Tender til »Fortuna«, og han gjorde Rede for, at naar de 2 Kaperfartøjer er i Storm eller af nogen anden Grund bleven adskilt, havde Jespersen den almindelige Ordre, hvis han gjorde nogen Prise, da straks at opsøge Koch og overlevere ham den med samt Papirerne »til lovlige Behandling«; det var i Almindelighed aftalt, at de skulde søge hinanden paa

Læsø, i hvis Farvand de søgte at holde sig. Men Koch stræbte stadig efter at holde Skibene samlede, saa at »Æolus« kun skulde jage efter Prise sammen med »Fortuna«. Styrmand Jespersen havde ikke laaet nogen Ordre fra Koch til at jage efter det amerikanske Skib, som han besatte ¹⁹/₈ 1809, ja, han havde end ikke den Dag set eller talt med Jespersen eller nogen af hans Mandskab, men var straks om Morgenen taget til Aalborg for at hente Proviant til »Fortuna«s og »Æolus« Besætning. Men Jespersen havde senere sagt ham, at han aldrig var gaaet løs paa Amerikaneren, dersom han ikke havde vidst, at Koch var paa Læsø, og derhen var det hans Hensigt at bringe Prisen og lade Koch undersøge Papirerne.«

Af de øvrige til Vidneforklaring indkaldte, men udeblevne, vidste man med Sikkerhed, at indkaldt til den kgl. Sø-Tjeneste var: *Niels Pedersen Thaastrup*, *Jens Nielsen Halkier*, *Niels Pedersen Langtved*, *Niels Filipsen* (han har paa den ene Kind et stort Ar efter Kampen paa »Jane«) og *Svend Degn*. *Frederik Sharkousky* var efter Aalborg Bytings Dom hensat i Viborg Tugthus for begaaet Tyveri.

»Da Dommeren efter omtrent 1¹/₄ Aars Forløb, fra den Tid, Dommen imod de tiltalte var afsagt, ikke erholdt nogen mindste Underretning om enten Justitien acquiescerede med samme eller den skulde indstævnes, heller havde erholdt nogen Anvisning paa Omkostning til deres Forpleining, blev da de Tiltalte tilladt undertiden at gaa til Aalborg for at søge Fortjeneste ved Skibes Ladning o. s. v., da her i Byen intet var at fortiene for dem. I den (senere) Tid har de ikke meldt sig hos Dommeren, som tillige er Politimester her i Byen; men efter hvad Dommeren har bragt i Erfaring, skal de alle være udskrevet til den kgl. Sø-tjeneste.

Det er altsaa ikke muligt i Henseende til Styrmand Jespersen nu for Tiden at opfylde Lands Overrets-Dommerens Paalæg, men derimod slutes Forhøret.

Bassesen. «

Overleveringen beretter om den Dristighed, hvormed Lars Rimmer, Møllejer i Binderup, kaprede et stort, fjendtligt Skib ved Hals.

Kaperrederne kunde 1807 og 1808 tjene umaadeligt ved Priserne. De sad inde med Kaperbreve, som fritog dem for al Slags Told og andre Afgifter af Skib og Varer. Men 1809 gjorde Regeringen Paabud om, at Halvdelen af, hvad der ved Prise var vundet udover 10,000 Rbd., skulde indsættes som Laan i Statskassen.

Endelig kom 1813 Loven om, at Rigsbanken skulde have 6 % Prioritet i enhver fast Ejendom med Fortrin fremfor alle Prioriteter eller Fordringer.

Købmand Niels Andersen Færch følte paa en Gang, at Tingene var i en anden Gænge end før. Han havde ikke som før let ved at skaffe rede Penge. De første Ekstraskatter og Skatteforhøjelser havde ikke anfægtet ham, selv ikke den af 25. December 1802 om Afgift af faste Ejendomme og Nytt og Brug af dem. Det var 4 Aar efter denne Skats Indførelse, at han byggede — det havde været en stor Udtælling for ham med det, men han havde dog kunnet klare alt, takket være det rige Fiskeri og de gode Salgsvilkaar for Silden.

Der havde endogsaa været saa rigt Fiskeri, at han havde troet, det var nødvendigt eller i hvert Fald rentabelt at udvide Bedriften med et Silde-Trankogeri. Da han havde faaet det indrettet, færdigt til Drift, viste det sig, at han havde vanskeligt ved at dække Udgifterne. Han søgte Statskassen om et Laan til Drift og Udvidelse af sit Trankogeri¹⁾ og

¹⁾ Se Pag. 175 i »Oluf Christensen og Sønner, en Købmandsfamilie i Aalborg omkring 1811«, af Dr. phil., Arkivar William Christensen.

tilbød en 1. Prioritet i Trankogeriet som Sikkerhed for Laanet. Stiftamtmanden fandt ikke Pantet tilstrækkeligt; men da Niels Andersen Færch opnaaede Selvskyldnerkaution og Anbefaling fra Oluf Christensen og Sønner, Aalborg, blev Laanet ordnet med Pante-Obligation (dat. 24. Maj 1810) fra Laantageren til »Det kongelige Land Oeconomie og Commerce Collegium« paa den til Industriens Understøttelse bestemte Fonds Vegne paa Kapital 4000 Rd. mod 1. Prioritet i Trankogeriet ved Nibe med dets Inventarium. (Se Nibe Justitsprotokol under ²⁴/₅ 1810.)

Havde saa blot Sorgen kunnet slukkes med Laanet. Ak nej, nu tog netop Pengeknapheden til. Det var de fortvivlede idelige Kursfald, der gjorde ham insolvent.

Han havde det forud for saa mange, der blev nødstedte omkring 1813, det Aar, der belegner Sammenbrudet af de Pengeværdier, Landet havde bygget paa, at han sad inde med en stor Part af Slægtens Aktiver, særlig de værdifulde Stader. Han realiserede saa et, saa et andet af dem — han kunde vel købe dem igen i bedre Tider! Men skønt han solgte af de værdifuldeste (se Kap. Søren Nielsen og Kold), og de blev solgt til høj Pris, var der intet at stille op. Atter dalede Kursen. Han kunde haanle foran en af de gamle Pengekister, fyldt med Sedler, som nu var uden Værdi.

Hans Hus førtes paa samme Fod som før; hans Hustru skulde intet mærke. Gæsteværelserne var i Brug som før. Gæsterne blev modtaget med den gamle Hjertelighed: de kom »hele Familier ad Gangen« og »fornøiede sig i Nibe« (et Udtryk, Frantz Hvass i et Brev til Sønnen Christian bruger om Datteren Maren Laurentze).

Men Nibe Retsprotokol bærer ved sine Tinglæsninger af Obligationer, udstedt af Niels Andersen Færch, Vidne om, at han var haardt trængt ved Tidernes Ugunst.

27. September 1811 begærer N. A. Færch Laan i offentlige eller umyndiges Midler mod Pant i Sildebundgarns-Stader.

28. September 1811 læses der Skøde fra Færch til Overformynderne i Nibe paa 6500 Rd., tilhørende hans »forrige« Kone, Dorthea Kirstine, født Münster, mod 1. Prioritet i andre Obligationer i Stader i Fjorden.

Saa kort Tid efter Statslaanet paa 4000 Rd.!

14. Juni 1817 læses Skøde paa Stader fra Færch til Købmand Søren Nielsen og hans Svigerfader Rasmus Willadsen, Købesum 7,500 Rbd. — og samme Dag udstedt Panteobligation paa 3,750 Rbd. fra Køberne til Færch; dog allerede kvitteret $\frac{16}{6}$ 1818.

28. Februar 1818 læses der Obligation fra Færch til Inspektør ved Grevskabet Lindenberg Rosenbeck, gift med Niels Andersen Færchs Søsterdatter, Maren Laurentze Hvass fra Randrup, for 12,000 Rbd., og til Købmand Niels Nielsen Færch, Nibe (hans Søkendebarn), for 8,000 Rbd.

23. September 1820 læses der Skøde fra Niels Andersen Færch paa en Sluppe, »Jageren« kaldet, for 600 Rbd., dat. 16. September 1820, og 28. September 1820 fra samme til Poul Sapstrup af Nykøbing paa en Chaluppe, »Haabet« kaldet, drægtig $12\frac{1}{2}$ Comm. Læster, for 200 Rbd., dat. 20. Oktober 1820.

Saadan gik det Slag i Slag, og Sildemængden tog stadig af. De Draugstader, han endnu ejede paa Nørllaae, var dem, der gav bedst; men i dem laa der

ogsaa store Kapitaler bundet, og Redsel til Draugstaderne med deres Garn paa 100 à 120 Maskers Højde var saare kostbart imod de Garn paa 60 Masker i Staderne inde ved Land (de grunde Stader).

Hans Tanker blev hængende ved det ulyksalige Trankogeri. Var det ikke det Foretagende, der som et uopretteligt Misgreb trak alle de andre Ulykker efter sig? Kom Modgangen ikke, da han begyndte med det? Havde det ikke altid krævet Hovedbrud at opdrive Penge til Renter og Afdrag paa den Trankogeri-Obligation, og 1822 søgte Selvskyldnerkautionisten Bertel Christensen Staten om at blive fri for Kautionsforpligtelsen; da Stiftamtmanden affordrede ham nærmere Oplysninger, havde han erklæret, at han havde ønsket en Akkord med sine Kreditorer, fordi han intet ejede, hvad Aalborg Magistrat bekræftede, og han havde henvist til Hoveddebitor. Færch dømtes 1824 til at betale den ifølge Obligationen resterende Gæld med Renter. Hvor skulde han kunne det, naar han ikke havde været i Stand til at udrede de aarlige Renter og Afdrag! Trankogieret blev stillet til Auktion; først efter gentagne Auktioner blev det i 1825 solgt for 31 Rbd. Sølv tilligemed Omkostninger¹).

¹) Arkivar, Dr. phil. William Christensen, som i sin Bog: »Oluf Christensen og Sønner« gør Rede for Miséren med Trankogieret, bemærker, at der her foreligger et slaaende Eksempel paa Ejendomsprisernes Fald, der næsten vilde være grotesk, hvis det ikke samtidig var saa sørgeligt: oprindeligt havde Trankogieret været givet som Sikkerhed for et Laan paa 4000 Rd. dansk Kurant, hvad der efter det Forhold, hvori Obligationen i 1813 omskrevs til Rigsbankpenge, svarede til ca. 1800 Rbd. Sølv, jvfr.: 1813, 16. Januar, læst Panteobligation fra Niels Sørensen i Sebbersund til Prokurator Asps Enke i Nibe

Niels Andersen Færch, tidligere en af de Storborgere, Menigmand med Stolthed regnede blandt Nibinger, ganske vist stærkt selvfølende som Arvtager i en anset Storkøbmandsslægt, men til Gengæld besjælet af Energi og Initiativ, alt i alt en Skikkelse, som Blikket fæstede sig ved, var faldet som et Offer for de onde Tider, der var født af Krig og Misregering af Landets Midler og en indtil Verdenskrigen i 1914 i Danmarks Historie uhørt Revolterung i Værdier. Kun den, der har prøvet en saadan Nedgang fra gammel Velstand til Pungenød, kan forstaa det Tryk, der rugede over hans Sind, baade naar Slægt og Venner saa mildt beklagende og medlidende paa ham, og naar han var ene med sin raadløse Grublen.

Men et Onde, som plejer at følge i Ulykkens Spor, var han forskaanet for: andres Haan. Simpelthen af den Grund, at næsten alle andre Nibinger mer eller mindre var i trykkede Forhold. Pungenøden følte mangedoblet i Nibe, for Byen, netop samtidig med, at Pengekrisens Eftervirkninger meldte sig, mistede sin Erhvervsaaere, Sildefiskeriet. (Se om Aggerkanalens Gennembrud 1818 i Kap. om Fiskeriet.)

Som det imellem gaar i Slutningen af Romaner, men sjældent i det virkelige Liv, der gerne er mindre barmhjertigt, saadan gik det her: Døden kom som en Befrier for Niels Andersen Færch.

En Vinterdag, 18. Februar 1825, da han var paa

paa 1000 Rd. mod Pant i et Huus i Nibe, dat. 27. Junij 1812, og 1813, 3. Juli, Obligation fra Niels Sørensen, Seblersund, til »Petrea sall. Asp«, før 1000 Rd., dat. 27. Junij 1812, omskreven til 35 Rbd. Til Kold havde han allerede $\frac{10}{7}$ 1805 solgt Sildestader til en Sum af 2177 Rd., tinglæst $\frac{27}{8}$ 1808, og den $\frac{21}{6}$ 1806 for 1463 Rd., quitteret $\frac{16}{6}$ 1809, tinglæst $\frac{17}{6}$ 1809.

Vej til Randrup, væltede Kusken Vognen paa den ujævne Vej i Nærheden af Bælum, og saa skæbnesvangert var Færchs Fald fra Vognen, at han brækkede Halsen¹⁾.

Indskriften for ham i Familiebegravelsen lyder saalunde:

»Til Gravens Fred
nedlagdes her det forgængelige
af den trofaste Ægtefælle
kærlige Fader
og oprigtige Menneskeven
Købmand Niels Andersen Færch,
f. i Nibe den 4de Marts 1767,
død i Aalborg d. 18. Februar 1825.«

Et skønt Ideal at være Menneskeven, og maaske har hans Hustru haft Ret i sin kærlige Opfattelse af ham som Menneskeven, men sikkert kun i passiv Forstand. For netop i de Aar, hun var knyttet til ham, var han, efter alle Data at dømme, besjælet af ganske andre Forestillinger og Tanker end Filantropiens. Tværtimod var han Aristokrat, ligesom Bedstefaderen paa Post for Slægtens Rettigheder, og i hvert Fald var han for optaget af det rastløse Liv, som de forskelligartede Grene af hans Bedrift førte med sig, og af det haarde Greb, Vanskelighederne gennem mange Aar havde i ham, til at kunne praktisere Menneskevenlighedens Principper. Hans Hustru kunde have skrevet langt sandere om ham ved at

¹⁾ Ikke den første af Slægten, der fandt Døden paa den Maade. I Lundbæk-Pandum Skifteprotokol læses: Begravet 1771, 2den Søndag efter Trinitatis, *Niels Jensen Færch* (Gaardejer i Thorup), 40 Aar ved sin Død. Hvilken af hans løbske Heste blev skilt ved sit Liv mellem Nibe og Gielstrup.

mindes det, der havde draget hende til ham, det impulsive, levende; men Løsenet i hendes Kreds var altsaa endnu Filantropien, skønt Kulminationen af dens Periode i Kulturcentret ligger saa langt tilbage som 1790. Derfor Betegnelsen Menneskeven. Trofast Ægtefælle kalder hun ham. Godt, om hun har haft Grund til at kalde ham saadan. Ved hans bratte Død mumlede Menigmand, at Ulykkestilfældet var Guds Dom over et og andet i hans Liv. Det var ikke Hvermandssag at fatte, hvor tungt et ulykkeligt Ægteskab som hans første kunde være¹⁾, og mindst af alt forstod Tiden en Skilsmisses Berettigelse overfor Skriftens Ord om ikke at løse, hvad Gud har sammenføjet.

Niels Andersen Færchs Linie blev fortsat af Sønnerne:

1. *Jørgen Basse Færch* (opkaldt efter Svogeren, Justitsraad Bassesen), Købmand i Aalborg og Konsul, gift ⁵/₁₀ 1844 med *Baronesse Othilie Elisabeth Juul* (Lundbæk).
 - a. Deres Datter *Othilie Cecilie Elisabeth Færch*, født 14. Marts 1847, gift med sit Søskendebarn, Kammerjunker, Kaptajn *Frederik v. Schleppegrell* (Søn af General Schleppegrell i Ægteskab med *Baronesse Juul*, Lundbæk).
 - b. Deres Søn *Alfred Færch*, født 17. Marts 1852, gift med *Adolfine Frederikke Herskind*. (2 Døtre.)
2. *Lauritz Nicolai Færch*, født 21. Juni 1811, Oberst, gift med *Elisabeth Braun*.
 - a. (Sønner) Kgl. Fuldmægtig *Fritz Færch*.
 - b. *Niels Andersen Færch*, født ²⁰/₆ 1842, død paa Als ²⁰/₆ 1864.

¹⁾ Dortha Kirstine Münster giftede sig forøvrigt efter Skilsmissen med David Jacobsen af Aalborg.

- c. *William Færch*, Landmand i Sverrig.
3. *Frantz Andreas Færch*, født $^{20}/_{12}$ 1809, cand. jur., tog til Amerika, hvor han døde ugift 1841 (i Oktober).
4. *Niels Thygesen Færch*, født 19. November 1813, død 21. April 1842; var exam. jur. og Godsforvalter paa Lundbæk.

Købmand Niels Andersen Færch (f. 1709, d. 1790).

1. Købmand Anders Nielsen Færch.
- a. Købmand Niels Andersen Færch (født 1767).
- b. Ellen Cecilie (født $^{6}/_{6}$ 1772).
- c. Maren Kathrine (født $^{19}/_{10}$ 1773).
2. Købmand Niels Nielsen Færch.

Ellen Cecilie Færch

var kun 20 Aar gammel den Mærkedag, 14. Marts 1792, da hun blev viet til den 56-aarige Frantz Hvass. Hun bragte ham 18,000 Rd. i Medgift, ikke lagt op i Kontanter, men i Hovedsagen stikkende i Jordegods, blandt andet $^{1}/_{3}$ af Øen Fuur i Limfjorden; hendes Søster, Justitsraadinde Basseten, ejede $^{1}/_{3}$. Af en Fodnote i »Samling af Meddelelser om Personer og Familier af Navnet Hvas« (1. Del, S. 24), gøres Rede for, at Frantz Hvass til sin Død ejede Halvparten af ca. 104 Tdr. Hartkorn paa Øen . . .

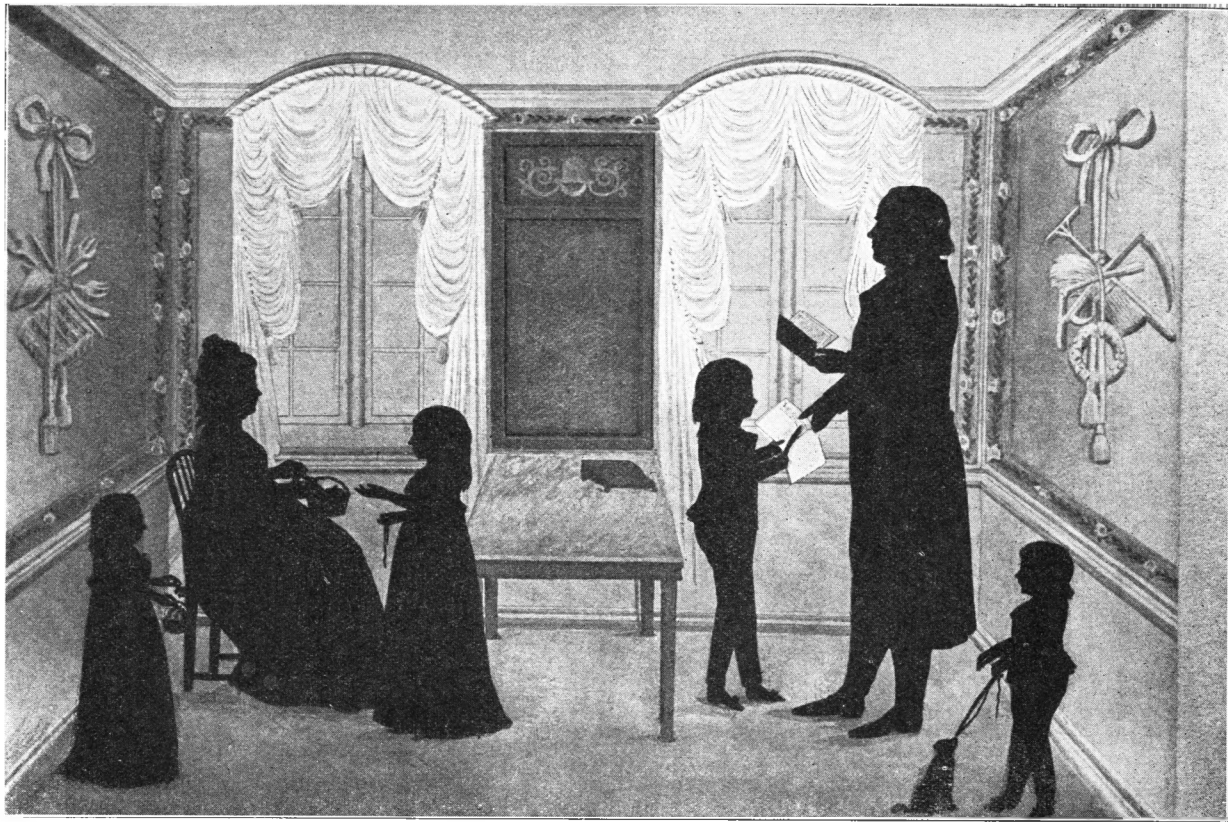
Hvass var ubemidlet, men rig paa Evner og af fornem Byrd. Det lyder fordringsløst, at han var Søn af en fattig Landsbypræst paa Thyholm, Erich Christian Grave Hvass og Hustru Anna Mariche Hee; men denne Præst hørte til en gammel, hæderlig og anset Embedsfamilie. Det er ganske vist ikke lykkedes

dens Historieskriver, Etatsraad Fr. Hvass, at paavise nogen Sammenhæng mellem den og de fire forskellige middelalderlige Adelsslægter af Navnet Hvas, men han har til Gengæld oplyst, at den igennem en halv Snes Slægtled uafbrudt har tilhørt Embedsstanden og med Hæder tjent Fædrelandet, lige siden et Medlem af den som Student stod paa Københavns Volde imod Karl Gustaf 1659 og indtil Nutiden.

Da Frants Hvass efter 6 Aars Skolegang i Viborg af Rektor Arff var dimitteret til Universitetet 28. Maj 1758 og 30. Juli havde taget exam. art., blev han af Mangel paa Studiemidler Huslærer hos Kancelliraad Wederking, Kyø (Kye, Kyhe, Kyegaard, en Herregaard paa Nibeegnen, Ajstrup Sogn, Slet Herred). 1758 foretog han derfra en Rejse til København for at tage exam. philos. (Kan hans Eksempel ikke virke paa Ungdommen i Nibe?) Da han heller ikke nu var bedre situeret, maatte han forberede sig til teologisk Eksamen, mens han fortsatte som Huslærer paa Kyø; imellem øvede han sig i at prædike i Sognekirken. Allerede 1761 tog han teologisk Attestats efter en 3-aarig Studietid uden Forelæsninger eller Manuduktion. Igen vendte han tilbage til sin Huslærerplads og bestred den endnu i 6 Aar, mens han stadig forberedte sig til Præstegerning og øvede sig i at prædike. 20. Oktober 1766 erholdt han af Fru Henrikke Holst, afgangne Assessor Gleerups Efterleverske til Sebber Kloster, nærmeste Nabo til Familien paa Kyø, et Ekspektancebrev paa Sebber og Lundby Præstekald, naar den daværende Sognepræst Lars Struch Engelseftoft afgik ved Døden, eller Kaldet paa anden Maade blev ledigt. (Fru Margrethe Holst havde jus patronatus et vocandi til dette Kald.) Men da Kaldet ikke straks blev ledigt (Pastor Engelstoft, Bedstefader til

Professor Engelstoft, døde ca. 1780), og da Wederking's Børn nu var voksne og Hvass maatte søge en anden Stilling, fandt han det rigtigst indtil videre at slaa ind paa en anden Vej. Han blev omkring 1768 Forvalter hos Justitsraad Marcussen, Ejer af *Krastrup*, *Gundersted* og *Vaar* (Nibes Omegn). Paa sin Fødselsdag 1772 modtog Hvass af Justitsraad Marcussen, der havde Kaldsret til Vilsted og Vindblæs, Kaldsbrev til disse to Sogne, men med *Navnet in blanco*. Frantz Hvass udfyldte det ikke med sit eget Navn, men med sin Broder Thomas'. Dette gjorde han ikke alene af Højmodighed imod Broderen, der i 9 Aar havde maattet gaa som Kapellan hos Svogeren, Pastor Hopp i Taarnby, men fordi han havde faaet Forkærlighed for Landvæsenet. I 22 Aar boede Hvass som Forvalter paa Krastrup og havde desuden i 12 Aar, indtil han 1794 flyttede til Randrup, Gunderstedgaard i Forpagtning.

Saa alvorligt havde Livet formet sig for Frantz Hvass, at han først som 56-aarig kunde tillade sig at fæste Bo og hjemføre en Hustru. Saa prøvet i Forsagelse var den Mand, den purunge Ellen Cecilie Færch gav sin Tro; og saa præget af sine høje Maal og dybe Tanker var han, at hans Ydre var ungdommeligt. Hvilken Forskel mellem hans Livserfaring og hendes blaa Øjnes ungpigeagtige Nyfigenhed overfor alt det nye og ukendte, de mødte! Forfatteren af Slægtens Stamtavle beskriver hans Ydre: »Han var høj og rank af Vækst og bar Pisk i Nakken, stive, blanke Støvler, der naede til Knæet, og lang, blaa Frakke med blanke Knapper. Han var altid særdeles omhyggelig i sin Paaklædning. Der haves endnu en Silhouet af ham, der fremstiller ham oprejst med en Bog i Haanden, og en større Portræt-

Thestuen paa Randrup.

gruppe (i Silhouet) af ham, hans Hustru og de 4 ældste Børn, der er placerede i den i sin Tid saakaldte Thestue paa Randrup. Han var meget munter, i Besiddelse af et poleret Ydre, af en human Dannelse og en fin Takt. Hans Tænke- og Handlemaade var i smaa som i store Ting ligesaa retsindig som velvillig« Forfatteren siger endvidere: » deres Ægteskab var særdeles lykkeligt og blev velsignet med 5 Børn.« Ja, da var der nok til at optage Tankerne og bandlyse Ungpigedrømme; ved Siden af Husførelsen først paa Gunderstedgaard og fra 1794 paa Randrup, som Hvass med Støtte af sin velhavende Svigerfader i dette Aar købte af Justitsraad Christen Ryberg »med Gods og tvende Kirker« for 42,000 Rd. Courant.

Priser Forfatteren Frantz Hvass for, at han ikke sparede sig, hvor der var nok at tage Haand i med Udskiftning af Byerne Skibsted og Lyngby og Udflytning af 8 Gaarde fra disse to Byer til Bakkeskrænterne langs Skibsted Aa, da er der ikke mindre Grund til at prise Ellen Cecilie, fordi hun trods sin Ungdom troligt gik op i sine Husmoderpligter. Foruden sine egne Børn havde hun flere forældreløse Børn at opdrage; dem havde Ægteparret Hvass i hine Tidens humane Aand taget til sig, ogsaa de Bondesønner, som viste Anlæg og Lyst til at arbejde sig frem, hjalp de. Det, der hjalp Ellen Cecilie til at komme over de store Krav, Livel paa Randrup stillede til hende, var, at hendes Barndomshjem i Nibe som andre Storkøbmandshjem der var formet over samme Læst som det paa Randrup og det paa andre Herregaarde — med Folkestue og Husholdning dertil for Landvæsenets og Fiskeriets Skyld ved Siden af Herskabets Husholdning. Hvor godt kendte hun fra

sit Barndomshjem de lange Besøg, som Slægtninge især, men ogsaa gode Venner langvejs fra, aflagde, undertiden en hel Familie ad Gangen, og hun kendte de mange Mile lange Rejser paa Vogn eller om Vinteren i Slæde, som de selv tilbagelagde for at gøre Genbesøg. Hvert Aar samlede hun og hendes Mand med hans Søskende, afvekslende i deres Hjem og i de andres, og dog var det en af disse gammelkendte og tilvante Udture og til hendes Slægt i Nibe, som skulde bringe Hvass Helsot. 31. Januar 1806 fejrede Ellen Cecilies Broder, Købmand Niels Andersen Færch, sit Bryllup med Cecilie Marie Lund. Hvass, hans Hustru og de to ældste Børn var med. Festlighederne i Nibe varede en hel Uge, og da de skulde begive sig paa Hjemturen, sneede det saa stærkt, at Vejene var ufremkommelige. Pastor Lund i Bælum, Broder til den unge Brud, var i Følge med Familien fra Randrup. Naar der taltes om at opsætte Hjemturen, til Vejret dagedes, trængte han paa for at komme af Sted; han skulde nemlig have Barnedaab derhjemme i Bælum. En tidlig Morgen begav de sig saa paa Vej. De var fordelt i 4 Kaner — de fleste skulde med til Barnedaaben — og hele Dagen gik med at komme frem; først Kl. 9 Aften kom de til Skibsted, mens alt stod i eet i saadan et Snefog, som Himmerboen kalder et »himmelbetændt Rendfog«. Brudfølget fik flere Mand fra Skibsted til at følge sig med Lygter for at finde Vej, men det nyttede ikke: efter 3 Timers Omflakken mærkede de pludseligt, at de atter var i Skibsted i Stedet for ved Randrup. De blev paa den Maade tvunget til at overnatte hos Præsten. Paa denne Tur paadrog Hvass sig en meget stærk Forkølelse med Gigt, som han aldrig blev kvit. »Til sidst slog Gigten op« hedder

det, og efter 2 Ugers Sygeleje døde han den 2. Oktober 1806.

Forfatteren siger: »Dette Ellen Cecilie Færchs første Ægteskab havde i Følge samtidiges Vidnesbyrd og efter Ytringer af hende selv, der endnu bevares i hendes Børns Erindringer, været i høj Grad lykkeligt.« Men den unge Enke var endnu kun 34 Aar, Randrups Drift oversteg hendes Evne; hendes ældste Søn Erich Christian Andreas Hvass¹⁾ var endnu ikke 14 Aar og kunde umuligt styre Gaard og Gods. Som det gik saa ofte i de Tider, hvor en Enke sad raadløs overfor sine Aktiver, saadan her; der meldte sig en Bejler, en i det praktiske Liv saare forfaren Mand, Thyge Thygesen.

Forfatteren af Stamtavlen antyder, at naar han fik Ja, skyldes det fremmed Indflydelse, men gaar ikke videre end til Antydningen²⁾.

¹⁾ Erich Christian Andreas Hvass, født $14\frac{1}{2}$ 1793, skildres som tiltalende ved sit muntre Lune og som en stor Børneven: af Skikkelse stor og stærk, en fortræffelig Skytte og stor Jagtelsker. Han døde som Ejer af Høstemark $22\frac{1}{11}$ 1834, Aaret efter sit Bryllup med Johanne Marie de Neergaard (født $19\frac{1}{1}$ 1806, Datter af de Neergaard til St. Restrup, næstældst af 12 Søkende), og deres eneste Søn mistede Moderen, da han var 15 Aar. Han tilbragte Paaskeferien 1849 hos sin Moster, gift med Carsten Færch paa Hals Ladegaard (en Søn af Købmand Niels Nielsen Færch i Nibe). Her fik han Halsbetændelse og døde $16\frac{1}{4}$ 1849, en begavet Yngling, der var knyttet store Forhaabninger til. Johanne Marie Neergaard forvandt aldrig Tabet af Mand og Barn.

²⁾ Man kan slutte sig til, at det er Færcherne, der har øvet Indflydelse, men med Bestemthed kan det ikke siges. Livlig Samleven var der mellem Færcherne og Thygesen; derom vidner i Niels Nielsen Færchs Skifte Svigersønnens, Justitsraad Friderichsens Ønske om at

23. Oktober 1807, et Aar efter Frantz Hvass' Død, viedes Ellen Cecilie i Skibsted Kirke til Thyge Thygesen. Han var da omtrent 40 Aar, hun 35. Ved Skiftet efter Faderen gik Datteren Maren Laurentze (Anna Marie, født September 1795, døde 6 $\frac{1}{2}$ Aar gammel af Skarlagensfeber) i lige Arv med de 3 Brødre. Ved Gave forhøjede Moderen deres Arv, saa at hvert Barn fik 8,000 Rd. I dette nye Ægteskab fødtes 26. Juli 1808 en Datter, Marie Franciska, 23. Oktober 1809 en Søn, Mads, der døde 24. Marts 1810, og 5. Februar 1811 en Søn Frantz₆

Thyge Thygesen er født 1797 paa Dalsgaard; hvilken Dato vides ikke, da han altid hemmeligholdt sin Fødselsdag.

Det var som Skriverdreng paa Nibe Byfoged-kontor hos Bassesens Formand, Byfoged Thornsohn, Thygesen begyndte sin Løbebane og skaffede sig Indblik i Juraen. Praktisk Landvæsen fik han Øvelse i som Forvalter hos gamle Fru Bjørn paa Buderupholm. Denne Uddannelse blev for Thygesen Indledning til et saa virksomt Liv med et saa vidtstrakt Virkefelt, at det ikke falder i ret manges Lod at administrere saa meget paa en Gang.

Foruden sit Barndomshjem

- 1) *Dalsgaard* og
- 2) *Randrup*, som han fik ved Giftermaal, købte han
- 3) *Høstemark* i Mou Sogn (1816) sammen med Justitsraad Bassen og Stedsønnen Christian Hvass, som

faa afviklet Forholdet mellem Thygesen og Boet som noget af det første. Efter Thygesen er opkaldt 4. Søn i 2. Ægteskab af Niels Andersen Færch: Thyge Thygesen Færch, født $\frac{10}{11}$ 1813, eksam. jur., Godsforvalter paa Lundbæk, død $\frac{21}{10}$ 1843. Og Niels Nielsen Færch har kaldt sit 11. og 12. Barn efter ham.

blev Eneejer af Gaarden til sin Død, hvorefter Thygesen atter købte den.

1814—1820:

- 4) *Ny Vraa*.
- 5) Arvefæstegaarden *Henriksdal*.
- 6) *Aas* i Taars Sogn, Børglum Herred (med Kirke).
- 7) a. *Hals Nørreskov*.
 b. *Hals Kirke* og den halve Kongetiende.
 c. *Jerslev Kirke* i Vendsyssel.
 d. *Skøde* fra Byfoged Basseten, Nibe, paa Halvdelen af 104 Tdr. og 4 Skpr. Hartkorn paa Fuur. Anden Halvdel deraf ejede Thygesen ved sit Giftermaal med Ellen Cecilie Færch.
 e. (1. Februar 1820) *Skøde* paa *Silde Bundgarns Fiske-Stader* ved Nibe fra Major, Ridder Andreas Glud (1000 Rd. Sølv).
- 8) Var Forpagter af *Villestrup Hovedgaard* (omtrent paa den Tid, han blev gift), senere af *Sæbygaard* og 1834 til 1842 eller 43 af *Buderupholm*.

Thygesen var i en lang Aarrække Landvæsen-kommissær. Desuden havde han en uovervindelig Forkærlighed for Studehandel og drev den i saa stor Stil, at han til Tider rundt om paa sine Gaarde og paa Foder hos andre havde 1000 Stude, ja en Vinter 1100. Han købte dem i Vendsyssel og solgte dem i Slesvig og Holsten. Han havde været en rig Mand, men 1813 og de dalende Konjunkturer for Landvæsen gjorde det af med hans Velstand. Skønt Thygesen havde givet sin Svigersøn, Christian Hjortholm Lund (Købmand i Svendborg)¹⁾ Løfte om at afholde sig fra Studehandel, kunde han ikke lade være, og heller ikke vilde han forstaa, at en Mand med et saa an-

¹⁾ Forpagter og fra 1842 Ejer af Dalsgaard. Byggede Schæfergaarden Marienhøj og desuden Thygeslund.

spændende, rastløst Liv, som han havde bag sig, ikke kunde raade over usvækkede Evner i 70'erne; han blev ved — og paa eet Kort tabte han 9000 Rd.; det var et Par Vendsyssel-Stude, der havde fristet ham. Dette Stød var ham for meget. Han døde snart efter, 13. Januar 1842. Han jordedes paa Skibsted Kirkegaard, hvor Ellen Cecilie Færch allerede i 10 Aar havde hvilet ved Frantz Hvass' Side.

Indskrifterne paa Skibsted Kirkegaard lyder:

Frantz Hvass
Til Randrup
Fød i Søndberg
Præstegaard
Paa Thyholm
Den 20. December
1736
Død paa Randrup
D. 2. Oktober 1806

Der behøvedes vist
Ikke Marmor
Til Erindring om
Hvad Du var
For din Familie
Og Venner
Men Dine Efterkommere
Satte dette af
Kierlig
Hengivenhed
For dit Minde

Ellen Cecilie
Født Færch
I Nibe d. 6. Juni
1772
Død paa Randrup
Den 17. Marts 1832

Hviler her ved den
 Elskede Ægtefælles Side
 Ei heller for denne
 Højtagtede
 Moder og Ægtefælle
 Var det
 Nødvendigt at rejse
 En Æresstøtte
 Men i inderlig dybtfølt
 Taknemmelighed
 Var det hendes Børn
 En Trøst
 At pryde Gravstedet
 Med dette Minde.

Mere udadvendt er Gravskriften over Ellen Cecilias 2. Mand:

Thyge Thygesen
 Til Randrup Dalsgaard Høstemark
 Fød paa Dalsgaard
 1767
 Død paa Høstemark
 Den 13. Januar
 1842
 Hans Støv bragtes hid
 For at hvile ved den.
 Forudgangne Ægtefælles Side.
 Han var utrættelig virksom
 Retsindig
 Fordringsfri og godgørende
 Uden Bram.
 Med et sandt christeligt Sind
 Var han
 En skaansom Herre mod
 Sit Gods
 I Danmarks ulykkelige Aar
 Og sine Efterladte
 En trofast Forsørger.

Stamtavlens Forfatter, Kontorchef og Departementssekretær i Justitsministeriet, senere Etatsraad Frants Hvass (f. 1. Oktober 1824), Søn af Birkedommer og Skriver ved Lindenberg Birk, Justitsraad Anders Nicolai Hvass, født 1. Februar 1797, død 21. April 1867, gift med Tychine Andrea Frederikke de Lichtenberg, født 14. Maj 1835, udtaler, at Thygesen ikke var meget hævet over Bondestanden; stadig føles det, at den Sammenligning, han drager mellem sin fint kultiverede Bedstefader Frantz Hvass og Thygesen falder ud til Fordel for Hvass. Og han skriver om Ellen Cecilie:

»I hendes ægteskabelige Liv havde hun maaske oftere Anledning til at anstille en Sammenligning, men hendes Hjerte var blidt og gudhengivent, og hendes Kærlighed lever altid i hendes Børns taknemmelige Erindring.« Dog lader han Thygesen vederfares Retfærdighed, naar han siger: »Iøvrigt karakteriserer hans Gravskrift ham smukt og træffende. Den gamle Thygesen lever endnu i manges Erindring, og hans Minde skal ikke udslettes af kærlig og agtelsesfuld Erindring hos mig, hvem han fortrinlig yndede og gav mange Beviser herpaa.« »Bedstefader Thygesen staar tydeligt i min Erindring,« fortæller han; »han var af Middelhøjde og gik i sin høje Alder krumbøjet. Han bar Paryk med hvidt Haar, gik i fine blaa Klæder og var altid meget proper. Han stod overordentlig tidlig op, gik tidlig i Seng, var meget tarvelig i sin Levemaade og næsten altid paa Rejse omkring til sine Gaarde, Forpagtninger og Handelsvenner. Han havde en naturlig god Forstand og megen Humor, men var uden boglig Dannelse. Vel havde han sine Særheder, og der var Familieforhold, som han ikke behandlede paa den

rette Maade; men det skal ikke glemmes, at han var sine Stedbørn en trofast og gavmild Forsørger, at han var i høj Grad godgørende og en mild Husbond.«

Forfatteren skildrer, hvor levende Bedstemoderen, som han ofte vekslede Breve med, staar for hans Blik: »Lidt under Middelhøjde, spinkel af Vækst, maaske præget af Brystsygen, som blev hendes Bane.« Randrup har været som et Paradis for ham og hans Søskende, der hver Søndag fra Gudumholm Fabrik, hvor Faderen havde Fribolig i Egenskab af Birke-dommer over Lindenberg Birk, besøgte Bedstemoderen paa Randrup. Han udbryder: »Randrup med sin store Have, sin gammeldags indre Indretning, sine tildels skumle Værelser, sin Borggaard, der var overskygget af kæmpemæssige, nu, med Undtagelse af et eneste, forsvundne Lindetræer, sin Mængde af Duer, med den Samling af Mennesker, som det komplette Hoveri ofte samlede paa Gaarden, kort sagt med et Præg, der vel omtrent var bevaret uforandret fra Begyndelsen af de forrige Aarhundreder, havde da for mig al den Fortryllelse, som Bedsteforældrenes Hus plejer at have for Børnebørnene.«

1837 stillede Thygesen Randrup til Auktion; den blev tilslaaet hans Stifsøn, Legationssekretær Marcus Pauli Hvass, Ellen Cecilie Færchs yngste Barn af første Ægteskab (født 14. December 1801). Denne begavede unge Mand med den glimrende Løbebane havde nok næppe tænkt at slaa sig til Ro paa Randrup som Tilfældet blev. Han havde som 21-aarig taget Attestats med Laud (24. April 1823), ikke fordi han agtede at blive Præst, men fordi Udsigterne for Juristerne ikke var gode i de Aar. Nej, først tog han for Sommeren en Huslærerplads hos Gehejmekonferensraad F. V. Treschow; saa gav han Timer

og manudcerede særlig i Hebraisk. Finansminister, Grev E. H. Schimmelmann lod ham kalde til sig, fordi han ønskede Oplysning om nogle Skriftsteder, han vilde benytte i en Tale, han skulde holde som Præsident i Bibelselskabet. Grev Schimmelmann syntes saa godt om den unge Mand, at han ikke

Legationssekretær Marcus Pauli Hvass.

blot bærede ham med at overdrage ham Ordningen af sit Bibliotek, men gjorde ham til sin Privatsekretær. Paa det Schimmelmannske Landsted Sølyst besvarede han Sommeren 1824 Universitetets Prisopgave og vandt (28. Januar 1825) Guldmedaillen. 4. Juni 1825 fik Hvass Udnævnelse som Volontær i det udenrigske Departement, som Grev Schimmelmann var Chef for, 19. November 1825 som 3. Kancellist

og fra 28. Juni 1826 førte han Titel af Legationssekretær. Foraaret 1827 blev han tilligemed Kammerjunker Holger Christian Reedtz til Palsgaard sendt til München for at undersøge og excerpere Arkivalier fra Christian den II.s Tid. Et halvt Aar varede Opholdet her; han nød Studiet af Münchens Kunst og var med i dens Selskabelighed. Rejsen blev uventet udstrakt til Rom, da Fonden *ad usus publicos* bevilgede ham Understøttelse. I Rom var netop paa den Tid Prins Frederik, den senere Kong Frederik den 7., som naadig optog ham i sit Følge. Sammen med den svenske Digter Nicander tilbragte Hvass Sommeren 1828 i Neapel, rejste over Genf, hvor han atter blev optaget i Prinsens Følge, til Paris for Vinteren, og derfra hjem over London. Mærkeligt, at Bekendtskabet til Prinsen skulde afbryde Hvass' diplomatiske Løbebane! Forfatteren erklærer rentud, »at de herhen hørende Biomstændigheder, der vedrører allerhøjeste Personer, ikke kan meddeles«. Men Provst Alex. Rasmussen afslører med fast Haand alt i sine Meddelelser om Randrup i »Danske Herregaarde«. Prinsen aflagde en Aften i 1833 Besøg hos Hvass i hans Bolig i København. Der blev drukket The, og Prinsen blev der kun kort. Men først midt om Natten kom han hjem paa Slottet og var meget beruset. Frederik den 6. spurgte ham højlig fortørnet, hvor han havde været, og da han hørte, at det var hos Legationssekretær Hvass, dekreterede han paa staaende Fod Hvass' Afskedigelse. Hvass tilbød at bevise sin Uskyldighed, Udenrigsministeren vilde lægge sig imellem. Intet hjalp. Kun fik han Lov til selv at søge sin Afsked. Da drog han tilbage til Randrup og købte det som meddelt 1837. 3. Oktober 1840 giftede han sig med Eline Margrethe Wandel, født

18. Oktober 1817, Datter af Regimentskirurg C. A. Wandel i København. Alex. Rasmussen skildrer, hvorledes Marcus Hvass paa billige Vilkaar afløste Hoveriet. Han meddeler, at det var Marcus Hvass, der i Borggaardens Sydside opførte »den italienske Fløj«, og at han foretog flere andre Nybygninger og i høj Grad forskønnede Parken. Et herskabeligt og fint kultiveret Liv førte Marcus Hvass, siger han og fortæller, at 1843, netop 10 Aar efter den ufrivillige Afsked, besøgte Christian den 8. Hvass paa Randrup. (Hvass' Stamtavle nævner Kronprins Frederik som den, der aflagde Besøg paa Randrup og udnævnte ham til Hofjægermester.) Paa en Sørejse til København i Aaret 1864 styrtede Marcus Hvass over Bord og omkom.

Endnu 2 Led af Ellen Cecilie Færchs Efterkommere ejede Randrup, Marcus Hvass' Søn, den saa ualmindelig afholdte Jægermester Franciskus Tertius Hvass¹⁾, født 20. August 1842, gift med Frøken Cecilie Kopp²⁾, der med en forstaaende Hustrukærlighed har omfattet sin Mand og dem, der hørte ham til. Jægermester Hvass tog ivrig Del i Egnens politiske og landøkonomiske Liv og satte sig et Minde paa sit Fædrenegods ved Beplantning af 28 Tdr. Land. Jægermester Hvass' Søn Alexis afhændede Randrup i 1913 og blev det sidste Led af Ellen Cecilie Færchs Slægt paa Randrup.

¹⁾ Tertius, fordi han var den 3. Sønnesøn, der var opkaldt efter Bedstefaderen, og dennes Navn var hans Farmoders, Karen Frantz datters.

²⁾ Datter af en af de 12 Skovridere, som den danske Regering i 1864 bad om at blive i deres Embeder, fordi Statskassen daarligt kunde bære Pensionsbyrden ved de mange Fordrivelsler af Embedsmænd i 1864.

Justitsraadinde Bassesen.

Som det sig hør og bør en ærbar Hustru af den gamle Skole, saa godt som forsvinder den yngste af Købmand Anders Færchs Døtre ved Siden af sin Ægtefælle, Justitsraad Niels Bassesen, By- og Herredsfoged i Nibe, født 1765 i Kerteminde. Maren Kirstine Færch er født i Nibe 19. Oktober 1773. Det er kun for en flygtig Betragtning, at hun gør sig saa lidt gældende. Hendes solide jydsk Livssyn og hendes sunde, rettænkende Opfattelse staar hendes Mand i Gæld til, særlig for de første Aars Vedkommende; for ikke at tale om hendes indgaaende Kendskab til de stedlige Forhold.

I de 27 Aar, Bassesen var Byfoged i Nibe, spillede han en stor Rolle, ofte benyttet som Befolkningens Talsmand hos Kongen, naar det gjaldt at skaffe Lempelser i Skatter og Afgifter eller i hvert Fald Udsættelse¹⁾; men endnu tiere blev det overdraget ham af Myndighederne at undersøge Sager, som sorterede under Rentekammeret.

Med sin Hustrus 18,000 Rd. i Medgift blev han i Stand til at foretage mer eller mindre indbringende Transaktioner; i Retten læses der stadig Skøder eller Panteobligationer mellem Bassesen og Nibinger eller Omegnens Landmænd (se Nibe Skøde- og Pantebø-

¹⁾ I Nibe Byfoged-Regnskaber ansættes den konstituerede Byfoged Bassesen til at betale Skat for 4 fattige. Der tilføjes: Vel er han hertil endnu ikke ankommen, men da han daglig ventes hertil for at tiltræde Embedet, og han allerede haver Indkomsterne, saa ansættes han for 4 fattige. I den Tids Købstadregnskaber for Nibe anskueliggøres de velstilledes forholdsmæssige Udredning af de fattiges Skat ved »4 Fattige«, »1½ Fattige« o. s. v.

ger); og stadig har Bassenen ved Siden af fremmed Kapital at operere med¹⁾.

For en Mand med den økonomiske Basis som Bassenen var det en smal Sag at ombygge Nr. 83 og 84 Ahlgade af de Færch'ske Ejendomme, hvor han havde boet de første Aar af sit Ægteskab (gift 2. Marts 1798). Da Svogeren, Købmand Niels Andersen Færch, 1806 havde fuldendt Opførelsen af sin nye Gaard paa Strandgade, flyttede Bassenen ned i en Sidebygning af den, mens Vaaningen af hans egen Bopæl blev nedrevet og ombygget. 1811 opføres den som færdig i Nibe Byfogedregnskaber og takseres af Rodemestrene til 11,200 Rd. og opgives under Nr. 98 til et Areal af 755⁵/₈ Al. Det saa adskilligt lysere ud for Bassenens private Bopæl end for Lokale til Jurisdiktionens Retsmøder. Efter at Nibe Tinghus var nedbrændt 8. August 1806 under en Ildsvaade, der gjorde Ende paa 9 Huse eller Gaarde i Skomager-

¹⁾ Nibe Justitsprotokol for 1819 melder: ²³/₁₀ aflæst Panteobligation fra Justitsraad Bassenen til Proprietær Thygesen paa 40,000 Rd., dat. 14. Januar 1819. Quitteret af Creditor at være indfriet, og: ²⁰/₁ 1825 aflæst paa en Panteobligation af Justitsraad Bassenen til det extraordinaire Laanefond paa 4,000 Rbd. Sølv, dat. 20. og tinglæst 21. August 1819, og 23. Juli 1825: aflæst Panteobligation fra Justitsraad Bassenen, Niels Nielsen Færch og H. D. G. Busch til den Kgl. Direction for Statsgælden og den synkende Fond for 5,500 Rd. Sølv, dat. 9. Juni 1819, tinglæst ¹²/₆ 1819, paategnet 4. December 1821, at H. D. G. Busch er Ene-Debitor; quitteret af for nævnte Direction at maatte aflæses under ²⁵/₇ 1825. Sammenhold hermed: Justitsraad Bassenen tilskødede sammen med Købmand Niels Nielsen Færch 8. December 1821 Hieronimus Ditlev Jens Busch ²/₈ af Nibe Vejr-mølle. Skøde dateret ²⁷/₁₁ 1821. Busch ejede selv den ene Trediedel.

Basesens Gaard.

gade og Melgade, holdtes der fra den 29. August Byting i Byfogedens Hus¹⁾.

Som de Færch'ske Gaarde havde den Bassesen-ske Empire-Stil og samme Beliggenhed af Værelserne som de: en lang Forstue, vel 3 Fag af Façaden, og i den lige over for Indgangsdøren Fløjddør til et stort Værelse med Vinduer til Gaarden; og paa Forstuens korte Endevægge Døre til Værelser i østre og vestre Ende af Huset; altsammen som i de to Færch'ske Ejendomme, men heldigvis uden det afskaarne Hjørne, der skæmmer deres Empire-Façader. Traditionerne tro havde Færch'erne deres Façader ud mod Fjorden, hvor Kampen for Tilværelsen foregik, og hvorfra Vandet sendte sin friske Aande ind ad Vinduer og Døre — saavist ogsaa naar de var lukkede! —, men Fynboen Bassesen havde intet imod at bo lidt i Læ

¹⁾ Han lod sig ikke byde, hvad hans Forgænger, Byfoged Thornsohn, ifølge Nibe Købstads Regnskaber fandt sig i i Aaret 1785, indberettet under Rubrikken Dekort: »Rangskatten har Cammer Raad og Consumptions Forvalter Preetzmann nu betalt for 1786 og 1787, som til Indtægt skal blive Allerunderdanigst beregnet i næste Aars Regnskab, men for 1785 vil (han) endnu ikke betale, da han har forpagtet Nibe Kirkes Indkomster og som Forpagter selv sadt Taxt paa Stolestaderne i Kirken, uagtet der efter Loven burde være et Reglement, formaaende at hand decourterer Rangskatten for Stolestade Pengene, af den Stoel, hvor Byeskriver Wedel og jeg gaar udi i Kirken. Denne Sag har hand selv angivet for Hr. Stiftamtmanden i Wiborg. — Men naar Resolution erholdes, at han, som jeg formoder bør betale Rangskatten til mig som Oppebørsels-Betient og ei Liquidere slige Fordringer i Stolestade Pengene, skal jeg indfordre bemeldte 12 Rd^{rs} Rangskat for 1785. Og samme Allerunderdanigst beregne.« (Desværre maa Byfoged Thornsohn »imod Regres til Kammerraaden« indbetale.)

for den barske Vestenvind og havde sin Façade i Syd og hele Priorgadens Længde som Afstand mellem sin Gaard og Fjorden. Men mellem Priorgade og Tranegade havde han plantet en herlig Have, ikke som Niels Nielsen Færchs, der stødte lige op til hans, med Linde. De Træer yndede hans Kones Slægt for den kølende Skygge, de gav paa varme Dage; men han vidste nok, at lige saa forfriskende ved Sommer-tid som Lindens Skygge var den Træfrugt, hans Fødeø buggede af. Han lod over Halvdelen af sin Have beplante med Frugttræer; men den Del af Haven, der var nærmest Vaaningen, lod han anlægge med en Rigdom af Blomsterrabatter med Flora, der vekslede med Aarstiden. Midt i Haven anlagde han en »Brønd« med smukt udskaaret Gitterværk om, som Buske med fint Løv og Guldregn hældede sig udover. Og da Haven ikke laa lige ved Gaarden — i selve den store Gaard var der anlagt en lille Have — men man maatte over Adelgaden og forbi Bødkermester Pedersens Hus i Priorgade for at naa derned, blev der bygget et Havehus til at indtage Forfriskninger i og til Opbevaring af Haveredskaberne. Farvergade udmunder i Priorgade netop ud for Grænsen mellem Bassesens og Niels Nielsen Færchs Haver, som der nu kun er Rester af paa udstykkede Byggegrunde.

Ved Siden af Bassesens Fortjenester af Byens praktiske Liv, er det ikke lidt, at han i den lille Limfjordsby med den stadige Vestenvind, der knægtter unge Vækster og bøjer dem i Øst (se Træerne langs Skrænten ved Lundbæk Ladegaard), fremtryllede saadan et rigt syddansk Eventyr, som hans Have var.

Det var en Kendsgerning, at der var stærkt Sam-

menhold mellem Bassen og Færch'erne, og at det saa at sige var dem, der havde Magten i Nibe i de Aar, der var gunstigst for Næringslivet. Men der var en velgørende Storsindethed over denne Gruppe; man kunde fristes til at betegne dens Fremgangsmaade med et moderne Udtryk, nemlig som frikonservativ, defineret efter Politikeren Vilhelm Lassens Opfattelse af Udtrykket paa engelsk Grund: Disse Mænd var i Besiddelse af saa stor Magt og Rigdom, at de gerne undte andre det samme.

Sammenholdet mellem Bassen og Svogeren styrkedes ved nye Forbindelser: Cecilie Marie Lund, som Niels Andersen Færch ægtede 1806, var Bassenes Søkendebarn, en Datter af Byfoged og Tolder i Middelfart, Lund, der oprindelig hed Bassen og var Broder til Justitsraad Bassenes Fader, men antog Navnet Lund. Cecilie Marie Lund var Søster til Præsten i Bælum, Niels Basse Lund (tidligere Kapellan paa Langeland). Hans Søn Christen Hjortholm Lund (f. paa Lykkesholm, Langeland, August 1803) blev 1838 gift med Marie Franciska Thygesen, Datter af Ellen Cecilie Færch.

I Aaret 1814, 22. Marts, havde Niels Nielsen Færch til General-Toldkammeret indgivet Ansøgning om »direkte til og fra Nibe at maatte ind- og udføre alle Fornødenheder til Fiskeriet og de derefter saltede Sild«, samt om Lettelser i Toldafgifter. Alle Klareninger maatte da ske i Nibe i Stedet for i Aalborg. Først synes Autoriteterne at være for denne Ordning, endogsaa Aalborg Toldinspektør mener, at en Del af det ansøgte kan tilstedes, da alle Skibe med Fornødenheder til Fiskeriet kan forsegles ved Hals og i alt Fald en Betjent medgives fra Aalborg, men — Tolden forud erlægges i Aalborg. Dette drager Aalborg

Toldkammer til Felts imod med den Begrundelse, at saa vilde alle øvrige Købstæder ved Limfjorden paa-staa det samme. 29. April 1814 erklærer Aalborg Toldkammer sig bestemt imod det ansøgte. 23. August 1814 erklærer Stiftamtmanden, at han henstiller Sagen til Toldkammerets Afgørelse; men han med-sender en Erklæring fra Bassen, som hævder, at den direkte Ind- og Udførsel hjemles baade ved Sa-gens Natur og ved *Nibe Bys Privilegier af 19. Decem-ber 1727*. Generaltoldkammeret, der erklærer sig for den foreslaaede Ordning, tilføjer desværre i sin Er-klæring, at den fra Aalborg medsendte Betjent maatte dele Sportlerne med Konsumtionsbetjentene i Nibe. Saadan en Udsigt til Formindskelse af Sportler be-virker, at hele Aalborg Toldetat sætter sig i Bevæ-gelse for at forhindre, at Generaltoldkammerets For-slag gennemføres, og det lykkes: I Skrivelse af 25. Februar 1815 til Stiftamtmanden afslaar Generaltold-kammeret aldeles det ansøgte paa Grund af Told-forordningens § 9, hvorimod der under 1. April 1815 gentages en ældre under 12. Oktober 1805 given Til-ladelse til, at de Skibe, der indfører Varer fra Op-lagene i København eller andre indenlandske Steder samt aabne svenske Baade med Staver og tomme Tønder, maa fritages for Omlosning i Aalborg — dog at en Betjent følger med.

Det var ikke, hvad der var indsendt Ansøgning om! 1. Juni 1815 gentager Niels Nielsen Færch sin Ansøgning og paaberaaber sig Byens Privilegier samt at en lignende Tilladelse er tilstaaet Apoteker Resch i Nibe. Men Diætpenge og Befordringsomkostninger for den medfølgende Betjent anser han sig fritaget for.

Da tager Bassen atter i sin Erklæring af 5. Juni 1815 Bladet fra Munden. Efter at han atter

har hævdet, at Toldvæsenet i Aalborg er aldeles uberegtiget til at forlange Omlosning i Aalborg, naar Skibene forsegles i Hals, siger han: »Nibe Indvaanere have hidtil enten ikke kiendt Privilegierne eller af Uformuenhed og formedelst de aalborgske Kiøbmænds¹⁾ Laugsaand og Toldvæsenet sammesteds ikke benyttet deres Ret til direkte Handel fra Udlandet, hvorfor de have kiøbt deres Fornødenheder i Aalborg og solgt deres Sild i Aalborg«, hvortil Nibe ikke er forpligtet, da »Toldsynet for Udlosning i Nibe bør ske for Toldvæsenets egen Regning«. Bassenes slutter med, at han stedse har opmuntret til direkte Handel, hvortil Nibe er berettiget. Værdigt talt af Svigersønnen i en af Nibes ældste Købmandsslægter! Talt, som om hans Hustru havde staaet bagved med sin Slægts og sin Bys. ældgamle Indignation over Aalborgs Overgreb og Indgreb i Nibes Næringsliv. Til sidst tilføjer Bassenes, at Nibe Købmænd vistnok gerne vil betale noget forhøjede Sportler. Han har indset, at det ikke var klogt at vægre sig ved at bære denne mindre Udgift, der muligvis kunde gøre Aalborg Toldvæsen mildere i sin Betragtning af Nibe.

9. April 1817 blev udstedt en Resolution om, at Toldkammeret fra lokalkyndige Mænd skal indhente Underretning og derefter indkomme med Forslag til det vigtige Sildefiskeris Opkomst, »ordlydende kommuniceret« Amtmanden i Aalborg. Men ikke et Ord om Niels Nielsen Færchs Ansøgninger om en for Nibe mere fornuftig Opkrævningsmaade af Told ind-

¹⁾ »Christen Brøgger skal 15. Februar sidstleden have solgt 30 Tdr. saltede Sild til Købmand Frisk i Aalborg mod 52 Tønder Salt ved Kommission Kiøbmandslauget i Aalborg til Fornærmelse« og stævnes af den Grund for Retten. Tingvidne 1815 den 1. April.

løber der. Derfor gentager Færch 25. Juli 1817 sin ældre Ansøgning; dette fører blot til, at Toldkammerkollegiet erindrer Stiftamtmand Moltke om at indgive den nu leverede Betænkning fra lokalkyndige Mænd om *det vigtige Sildefiskeris Opkomst*, som kgl. Resolution af 23. Marts 1817 forlangte. Dog fik Toldkammeret i Aalborg, da det gjorde Paastand om, at en til Nibe bestemt Ladning Salt skulde omlosses i Aalborg, Paamindelse om, under Hensyn til Nibes Privilegier og Toldkammer-Loven at afholde sig fra saadan Omlosning, men derimod medsende den omtalte Betjent, der skulde have Diætpenge og fri Tilbagerejse. Betænkning forlangtes over de sidste Punkter.

9. Maj 1818 tilstilledes Hans Majestæt en Ansøgning fra Færch, hvori han paany »anholder« om Resolution paa sin Ansøgning af 1814.

20. Oktober 1818 foreslaar Rentekammeret nedsat en Kommission til Bedømmelse af forskellige Egnes Fiskeriforhold. I Kommissionen sad Justitsraad Bassen og Toldinspektør Bolvig, Nibe. De to Herrer lik allerede ved de forberedende Arbejder af Stiftamtmand Moltke det Lov, at de havde gjort Nibe Bys Interesser og Handelsfordele til Hovedgenstanden for deres Undersøgelser og Forslag. Men der *maatte* sikkert tages alvorligt fat til Fordel for Nibe, naar der ved Siden af de to Nibinger var saa ivrige for Aalborgs Overlegenhed overfor Nibe inkarnerede Elementer som Aalborgenserne Overkøbmand Kjellerup og Byfoged, Etatsraad Hornsyld. Femte Medlem var Lands-Overretsassessor Hansen.

I denne Kommission behandles ikke alene de af Købmand Niels Nielsen Færch rejste Kampspørgsmaal mellem Nibe og Aalborg Købmænd om Aal-

borgs Krænkelser af Nibes Privilegier gennem Krav om Oplosning i Aalborg af de i Nibe nedlagte Sild men desuden og jævnsides med de anførte Skrivelser en Række Ansøgninger til det Kgl. General-Toldkammer (af 22. Marts 1814 og 5. Juni 1815 o. s. v.) om Lettelse i Toldafgifterne og om Forandring m. H. t. Toldvæsenets Bestemmelse af, hvilke Varer der »nødvendig« bruges til Fiskeriets Drift. Men da Kommissionen var nedsat for at undersøge Limfjordsfiskeriet i Almindelighed, var den berettiget til at behandle (men ikke, som de imod Nibe fjendtlige Elementer, fortabe sig i) mindre Ting, som enhver Nibing i hvert Fald kunde sige sig selv:

»At Silden bør nedsaltes samme Dag, den er fisket.

At Silden bør nedlægges enten aldeles med spansk Salt eller dog i det mindste med »halvt spansk og halvt engelsk« Salt¹⁾.

At Silden bør vrages paa det Sted, den er fisket.

At Salteriers Anlæg i Fjorden anbefales, om ogsaa kun paa Pæle eller paa en opfyldt Grund for »Sildens gavnlige mindre Omtumlen«.

At til Opførelse af slige Indretninger anbefales offentlige Laan.

At Lødderkarle burde i det mindste i Fredstider

¹⁾ I Fodnote Side 67 af Handels- og Industritidende af ²⁸/₂ 1826: Saa vigtigt ansaa Hollænderne, og det med Rette (de hollandske Love forbyder at salte Sild med andet end portugisisk eller spansk Salt eller med det Salt, som er kogt i Holland), det at være, at den rigtige Slags Salt brugtes til Nedsaltningen, thi det er noksom ved Erfaring bekendt, at portugisisk og spansk Salt, der er dannet ved Solvarmen, er langt mere antiseptisk og langt bedre skikket til at bevare Fisk, især i et varmt Klima, end andet Slags Salt.

være fritaget for Udtagning til Søljeneste, fordi de »ere af saa betydelig Vigtighed«.

At Skyden med Kanoner paa Hals Red og paa Strækningen derfra til Løgstør Grunde maatte »som formentligen forjagende Fiske forbydes fra 1. Marts og til 1. Juni og fra 15. August til sidste November under Mulkt«.

At der anbefales en ny Matrikulering af Stader i Limfjorden, da den sidste er 66 Aar gammel.«

Blandt den samlede Kommissions Betænkninger findes de to følgende Punkter:

- a. Nibe bør som Hovedfiskeristedet ved Limfjorden særlig favoriseres.
- b. Det stemmer overens med sammes Privilegium af 19. December 1727, at det nyder Ret til direkte fra første Haand til Nibe at indføre Hør, Hamp, Tjære o. s. v., som udfordres til Fiskeriets og Salteriets Drift og ligeledes derfra at udføre til fremmede Steder saltede Sild uden at tvinges til for Angivelsens og Fortoldningens Skyld at laste i Aalborg, udsat for de mange Vanskeligheder, et let tænkeligt trent Toldvæsen i Aalborg kan medføre!

Gennem disse to Punkter hører man Justitsraad Basesens præterea censeo. Men Refleksen udebliver heller ikke. Nu lyder der et Ramaskrig fra Etatsraad Hornsyld og Overkøbmand Kjellerup¹⁾ om, at Kommissionen er partisk for Nibe, hvis Privilegium af 19. December 1727 er misforstaaet og — hvis

¹⁾ Hans Broders Svigersøn, Grosserer Anders Nielsen af København, gift med Cecilie Katrine, var mellem dem, der til Regeringen indsendte Ansøgning om bedre Kaar for Nibe. Han var Kommissionær for Nibe Stor-Købmand.

Lokalforhold gør det uskikket, da et Skib med f. Eks. 500 Tdr. Salt ikke vil kunne komme Nibe nær paa $\frac{3}{4}$ Mile!

Og fra Aalborg Toldvæsen lyder det:

Nibe har ingen Havn. Man maa udskeibe sine Varer paa Pramme, naar de skal ind til Nibe¹⁾.

Ogsaa Toldvæsenet sigter Kommissionen for Partiskhed for Nibe og paastaar, at Nibe vil mindske Aalborg Toldintrader, naar det fik Vejerbod og Toldpakhus.

Stiftamtmanden erklærer sig enig med Toldvæsenet, ogsaa om, at Nibe Forordninger er Genstand for ekstensiv Fortolkning, og han tror ikke, at Nibe vilde have en Fordel af Forandringen, der kunde opveje Udgiften.

Men hvad de Aalborg-Mænd end finder paa for at bøje Retten til Fordel for sig selv, staar Bassesen fast paa Nibes Ret og erklærer som sit Punktum i Kommissionen efter Stiftamtmandens Betænkeligheder ctr. Nibe, at naar Skibene forsegles i Hals, er Toldvæsenet i Aalborg aldeles uberettiget til at paastaa Oplosning.

25. November 1818 udstedes kgl. Rescript om, at Toldopsynet med de til Nibe indgaaende Skibe skal ske efter Nibes Privilegier og med de udadgaaende, efter hvad der hidtil er fulgt, og derhos bestemtes, at middellandsk Salt maa indføres med halv Told — og Stave toldfrit —, og at enhver Ejer af et Silde-

¹⁾ Købmand Niels Nielsen, Søn af Købmand Søren Nielsen af Nibe, anlagde i Begyndelsen af 40'erne for egen Regning den Mole, der blev Begyndelsen til Nibes i 1865 anlagte Havnemole med Bolværk. Og Kold havde lagt Bolværk til Havn ved sine Sildeboder ved »Kolds Minde«.

salteri i Limfjorden, der inden Aarets Udgang beviser Antallet af de af ham saltede Sild, skal have Godtgørelse for Tolden af $1\frac{1}{2}$ Skp. Salt for hver Tønde saltet Sild og den fulde Told af de brugte Stave.

22. April 1823 — efter Toldkammer-Kollegiets »Erindring« til Rentekammeret om at give Svar paa dets mange Forespørgsler — foreligger endelig Rentekammerets Svar: En sagkyndig skal i Forbindelse med et af Rentekammerets Medlemmer i Følge allerhøjeste Resolution berejse Limfjorden. Imidlertid haves intet imod, at Forestilling for indeværende Aar sker om Eftergivelse af Udførselstold og Konsumtionstold, og et Cirkulære af 27. Maj 1823 lyder:

Hans Majestæt resolverer den 21. Maj, at den Sild, der i indeværende Aar fanges i Limfjorden og nedsaltes, maa indtil Udgangen af April Maaned næste Aar ved Udførselen til Udlandet indgaa mod $\frac{1}{2}$ af den nu svarede Konsumtionsafgift.

Ved Rescript af 6. Maj 1823 bliver Vragning frivillig, Justeringens Betaling nedsat til Halvdelen (for Aalborg), og Bødkerne faar ikke anordnet Betaling.

Det var foreløbig kun paa et Aar, Nibe havde opnaaet Lempelser¹⁾, og de var ikke saa store, som man havde ventet; men det, der var naaet, skyldtes Basseten; for ham var det sikkert, der havde staaet bagved eller sammen med Købmand Niels Nielsen Færch ved hans saa ofte gentagne Andragender til Regeringen. Selv om N. N. Færch først selv har taget Initiativet, saa er det Basseten, der i Kommis-

¹⁾ »Danske Forestillinger og Resolutioner for 1823«, Nr. 144, udstedt 21. Maj 1823. General-Toldkammer og Kommercekollegium fritager fra 13. Maj 1823 til Udgangen af April Maaned 1824 Nibe for hele Udførselstolden og Halvdelen af Konsumtionstolden af Sild.

sionerne har været uovervindelig paa Nibes Parti, fordi Indignationen hos ham er slaaet ud i Flamme. Han vandt. Og var end Lettelserne, han vandt, foreløbige, saa var Begyndelsen nu gjort.

Rentekammeret ejer et Brev fra Bassesen til »Committeret og Cammer-Sekretaire« i Rentekammeret Justitsraad Lund, hvem det tillige med Kommandørkaptajn Henne ved Udnævnelse af 19. April 1823 var overdraget at foretage en Rejse for at undersøge Fiskeriet i Limfjorden. Brevets Adkomst til den Plads, det har faaet, er formodentlig, at det først behandler, hvad der ligger for i en af de mange Kommissioner, Bassesen var Medlem af.

»Nibe den 27. Marti 1826.

»De har, høistærede Hr. Justitsraad! givet mig et stort og særdeles behageligt Beviis paa Deres Godhed for mig ved det Brev, De har bæret mig med.

Jeg takker Dem ret hiertelig derfor og tager deraf Anledning til at sige Dem mange Ting, som jeg længe og meget har ønsket at turde meddele Dem.

Jeg var mig vel bevidst, at jeg ikke vilde skrive Andet, end hvad jeg efter Overbevisning antog at være rigtigt, men min Stilling til Dem og den Betragtning, at jeg for kort og for lidet var kjendt af Dem til at kunne regne paa Deres Tillid, har holdt mig tilbage. Disse Betæneligheder ere nu hævede, og saaledes begynder jeg da først med Nibe.

Tabet for dem af de fattige Fiskere her, som have ansøgt om Laan, er desværre altfor sandt og det spores nu øiensynligt, da Foraarsfiskeriet skal begyndes. — Fleere af de smaa og fattige Fiskere have nogle kun $\frac{1}{3}$ Deel, andre Halvdelen af de til en Kaags Fiskeri hørende Garn i Fjorden. Jeg har aabnet min Pung maaeske altfor meget for at hjælpe til at sætte nogle i nogen Virksomhed, deels i Haab om, at lykkelige Fiskerier skulle sætte dem i Stand til at betale mig igjen og dels i den Forventning, at

Rentekammeret (reent ud sagt Justitsraad Lund) skulle ynkes over Os; men den Pung, jeg har kundt aabne, har i Indhold været saa svag, at den kun har virket lidet. — Deres venskabelige Brev har bestyrket min hemmelige Anelse om Hjælp og Hjælp paa Vilkaar, som jeg ikke vovede at tale om, hvor meget jeg end tænkte derpaa: et rentefrit Laan.

Det er en egen Sag at tale om kommende Tider og Forhold; jeg vil imidlertid haabe og tro, at Fiskerne kunne afdrage 4 pro C. aarlig, 2 hvert Fiskeri, eller hver 11. Juni og 11. December, at forstaa saaledes, at om et enkelt Fiskeri bevislig gandske mislykkedes, eller ny Uheld ved Isdrift eller Storm indtraf, at der saa gaves en passende Dilation med Afdraget, en Naade, som Kongen og Rentekammeret ellers kunde beholde in mente og først efter Ansøgning og nøie Undersøgelse give. Lever jeg og bliver paa den Post, jeg nu er, endnu i nogle Aar, skal jeg nok føre Sagen i god Gang, og en god Vane fra først af vil virke meget. Synes De, at 4 pro C. Afdrag er for lidet, naar Rente bortfalder, og mener De, at Kongen og Kammeret vil gøre Næse deraf, da lad det højest stige til 6; det maa nemlig betænkes, at det er fattige Folk, at de norske Vaarfiskerier ved Bergen og Stavanger endnu ere saa uhyre rige og at det er skjult for Os, naar de vil aftage (det sker engang) og om de saa ikke gaae tilbage til de svenske Kyster. I Aar er der i Bergen og Stavanger sallet vel omtrent 200,000 Tdr. — Vi blive her svimmel, naar vi tænke paa, hvor alle disse Sild skal fortæres, og selv de driftigste Saltere: Færch og Kold, klø sig bag Øret, naar der tales om Sildesaltingen i Aar og vide ikke, hvad de skulde gjøre. — Standse Salterierne, saae det bedrøveligt ud med Fiskerne, skjøndt en Afløbskilde for de ferske Sild i de senere Aar meget er tillaget af Helsingøresbaade, der komme og gaae, saalænge Kulden om Foraaret endnu er i Luften, og føre de ferske Sild til alle Hjørner. — Naar Varmen melder sig, maae de derimod stoppe og da ere det Salterierne, der skulle aabne Afsætningen. —

Saameget om Nibe. (Derefter følger en Redegørelse for, hvorledes Stiftamtmanden har overdraget Bassen at undersøge Forholdene ved Løgstørs Fiskeri, Westenholz's Jurisdiktion! -- saa følger et saare privat Afsnit.)

Mad. Færch (Købmand Niels Andersen Færch's Enke) lader Dem hilse, og hun forener sig med mig for at yde Dem vor hierteligste Taksigelse for det gode Udfald af hendes Laanesag. Hun har sikkert gjort en god Handel ved at købe hendes sal. Mands Fiskestader. — Fonden skal være sikker paa sine Renter, det lover jeg for, og muligt hun ser sig i Stand til om faae Aar at afdrage paa Capitalen. — Sagen var at bringe Kjøbesummen tilveie nu straks; thi private Laan naaes saa at sige aldrig her. — Kold er endnu den samme drivtige Mand, han altid har været, en ægte Bi skabt som et Menneske; han tjener Penge og bruger Penge, men bruger dem virkelig paa en god Maade, fornemmelig til at hjælpe sin og Kones trængende Familie, og dernæst til at fornye Byen med flere smaa Bygninger til fattige Familier. Men han er dog ikke uden Sorg, hans Kone har nu i $\frac{3}{4}$ Aar lagt bunden til Sengen af Brystvattersot og lider meget.

Tetens og hans rare Kone lever i Fryd og Glæde, have allerede een Glut og formere vel snart Familien.

Arntzen føler dybt sit Tab, og sandelig! det var stort! betænk blot 8te uopdragne Glutter og et maa-deligt Embede, dertilmed over de 50 Aar gammel, maaeske 52, som baade er for ung og for gammel til at blive Mand til en Kone igen. — Han søger nu Byeskriver Embedet i Helsingør, som vist maa være meget got, om det ellers bliver uplukket, men han tør næppe haabe at faae det; det var den bedste Balsam i Saaret at komme i et Embede, som gav rigeligt Udkomme og til et Sted, hvor Lejlighed til Børnenes Opdragelse under egen Opsigt gives.

Det smukke Lundbeks smukke Familie havde den Glæde, at 2 af Døttrene bleve lovede bort til 2 værdige Mænd, faae Dage førend Fru Arntzen døde;

denne tilfældige Blanding af Glæde og Sorg hævede meget Virkningen af begge, som ellers, tror jeg, hver for sig ublandet vilde udartet; thi den heele Familie, maaske Fader-Baronen undtaget, have saa pirrelige Nerver, at den baade i Glæde og Sorg ikke kan holde Maade. Hvad der piner der og allevegne er, at Pung og Tegnebog ere udtømte. — Rentekammeret — saa sige de stakkels Landmænd, kunde hjælpe Noget, om det ville, men det er ikke mine Ord, jeg har Rentekammeret alt Godt at takke og veed, at det hjælper, hvor det kan.

Tilgiv mig nu, høistærede Hr. Justitsraad, at jeg har givet Dem saa meget at læse. Jeg behøver Deres Tilgivelse; thi jeg kan ikke søge den deri, at Deres Brev omtrent var ligesaa langt som mit, fordi der er Kjerne og her kun Skal. Jeg har læst det 10 Gange og hver Gang med ny og fornyet Glæde.

Endnu et, som havde hørt hid før. Jeg har ved i Dag at sende General Extracten til Stiftamtet forekommet Tordenbrudet; thi det er mig endnu ikke bekiendtgjort. Den Bengel af Fuldmægtig, jeg har, har forsømt det, og ham ligger det nærmest at erindre sligt. Men seer De engang min gode Renteskriver, og han ellers taaler Spøg, da sig ham, at han skal være sikker paa, at Kongen skal faae hos mig, hvad Han tilkommer.

Jeg har Skokke af Hilsener til Dem og mange Velsignelser og Bønner om Deres fremtidige Held og Lykke, deriblandt een saa godt meent som Nogens fra mig selv. Vær derom forvisset og modtag tillige Forsikringen om min Højagtelse

og ærbødige Hengivenhed

Bassesen.

Jeg har en Stadebog hos Dem, som De laante ved Afreisen. Vil De behagelig erindre at sende den¹⁾.

¹⁾ Om denne Justitsraad Lund, der havde vundet Bassesen og Nibingerne i det hele taget, siger Bricka i »Dansk biografisk Leksikon«: Han nød almindelig Anerkendelse for den udmærkede Duelighed, Klarhed, Iver og — af

Bassesens Brev er formet i en for de Tider ualmindelig let og utvungen Stil, og de nibensiske Forhold er skildret saa livfuldt, at man ser de omtalte Personer for sig: den ellers saa stilfulde Assessor Arntzen i sin pinefulde Enkestand, den adelige Juul'ske Familie paa Lundbæk, trykket af de trange Tider — ikke mindst for Landmændene — og dog kørende med 4 for, men af Forholdene tvunget til at afhænde Gods. Den lille vævre allestedsnærværende Kold, som Justitsraad Bassen tager gemytligt paa, men lidt ovenfra. Den rolige Købmand Niels Nielsen Færch, der blot ved en Gestus tilkendegiver sin Skepsis ved Forholdene. Man kan ganske vist lettere tage Tingene med Ro, naar man som han har gammel Velstand, og det ikke gælder Livet.

Men først og sidst erkender man Bassesens gode Hjerter overfor de forarmede Fiskere, som han lægger et godt Ord ind for. Skade, at det under hans Efterfølgere blev saa vanskeligt for disse Fiskere at komme ud af Gælden! Hvor har Bassen set friskt og stort paa det hele, og ikke, absolut ikke, hørt til de Embedsmænd, der skiller sig ud fra Befolkningen og tror, at de ved deres Passivitet dokumenterer Overlegenhed! Nej, Bassen hørte Nibingerne til fra det Øjeblik, han optoges blandt Færch'erne, og kunde han gøre Nytte i de givne Forhold, vilde han hjertelig gerne og holdt sig ikke for god til det. Han var endog saa impulsiv, at han med egne Hænder holdt

og til dog maaske for vidt drevne — Grundighed, hvormed han behandlede enhver Sag, og var desuden, trods de store Fordringer, han ogsaa stillede til sine Medarbejdere, i høj Grad skattet af disse som overhovedet af enhver, der kom i Berøring med ham.

Justits, om det tiltrængtes. For Eksempel tog han Affære overfor Kapergast Peder Møller, der meldte sig paa Byfogedkontoret og forlangte Prisepenge, der imidlertid slet ikke var givet Kontoret Anvisning paa. Da han vægrede sig ved at gaa, før han fik Pengene, gav Bassen ham egenhændigt saa mange Bank, at han endelig fortrak. Og i Retten kunde Bassen i en Haandevending »cedere« Dommersædet, som der staar i Retsprotokollen, og overlade det til Byskriver Arntzen eller Fuldmægtigen, hvis han bedre kunde agere i en Sag, der laa ham paa Hjerte, naar han ikke havde Trykket af sin Dommerværdighed over sig. I Møde 2. August 1823 indfandt Købmand Søren Nielsen sig og begærede Udsættelse i Sagen Regningsgæld til Prokurator Naschous Dødsbo, fordi han fandt Regningen for høj og ønskede at føre Sag (beneficeret) mod Boet. Det tog ikke mange Minutter for Bassen at »cedere« Dommersædet, og som Skifteforvalter i Naschous Bo foreholdt han Søren Nielsen, at han, der var en velstaaende Mand, ikke havde Lov til at vægre sig ved at betale et Prokursorsalær paa 275 Rbd. Sedler; hans Argumenter var ikke til at staa for, saa han fik det, som han vilde. Købmand Søren Nielsen betalte den Regning, der forekom ham for ublu.

Bassen skriver i sit Brev til Justitsraad Lund, dateret 27. Marti 1826: »Lever jeg og bliver paa den Post, jeg er, endnu nogle Aar . . .«

19. Maj 1826 var han død. Hans Død indtraf, da han var paa Rejse i Jurisdiktionen. 6. Maj 1826 ledede Bassen for sidste Gang Retsmødet, men »cederede« Dommersædet for Prokurator Spreckelsen, mens Købmand og Jordbruger Lars Klitgaard og Westergaard fremlagde en af dem efter Udmeldelse

foretagen Taksation over Justitsraad Bassesens Jorder paa Nibe Mark til Hartkornsansættelse paa et Stykke Jord, som deraf er indtaget til Kirkegaard for Nibe Sogn. Forretningen var paategnet af Inspektør Kirstein paa Grevskabet Lindenborgs Vegne som Kirkeejer og Køber af den afsatte Parcel, samt af Justitsraad Bassen som Sælger. 5. September 1828 udstedes Skøde fra Fru Bassen til Grev Schimmelmann paa en Parcel Nr. 2 af de hende paa Nibe Bys Mark tilhørende Jorder for 150 Rbd.

Da Grevskabet Lindenborgs Køb af Parcellen paa Nibe Mark var ordnet og Skøde udstedt af Justitsraadinde Bassen, førtes baade Købmand Niels Andersen Færchs og Bassesens Kister fra den gamle Kirkegaard op paa den nye og blev der bisat i Slægtens store Gravkammer (beskrevet i Indledningen til Slægten Færch) i April 1829.

Paa den store Sten over hans Kiste staar:

»Herunder hviler Justitsraad Niels Bassen
f. 31. Januar 1765

fra 1793 indtil hans Død den 19. Maj 1826
var han Bye- og Herredsfoged i Nibe.

Staden tabte i ham en nidkær og duelig Embedsmand, Byen en virksom og anset Borger, hans Familie en kiærlig Mand og Fader, Hans Venner en trofast Støtte.«

Ved Siden af Justitsraad Bassesens store Gravsten rejstes i 1856, da hans Hustru døde, et lille enkelt hvidt Marmorkors med den beskedne, men meget sigende Indskrift:

»Maren Cathrine, født Færch,
gift med Justitsraad, Byfoged Bassen.«

Nibe var ved Justitsraad Bassesens Død blevet en af sin Glanstids betydelige Mænd fattigere.

Under Afviklingen af Justitsraad Bassesens Bo var Købmand Niels Nielsen Færch Fru Bassenes behjælpelig!).

Af de to Døtre, Bassenes og Hustru havde i deres Ægteskab, var den ældste Severine, f. 29. September 1800, ligesom Faderen livlig af Temperament, mens den yngste, Marie Cecilie, f. 2. Oktober 1802, havde Moderens stillfærdige Maade og et trofast Sind, som gjorde, at hun ikke glemte gamle Venner og kunde ofre et og andet for dem. Til Minde om hende er der stiftet et Legat i Nibe. Hun døde ugift i Nibe 5. Januar 1874.

5. November 1828 blev Severine Bassenes gift med Købmand Frederik Anthon Sofus Jespersen af Nibe.

8. Januar 1825 vandt hans Broder, Jesper Jespersen, Borgerskab som Købmand i Nibe med Ret til at handle med »Korn, Tømmer og andre Varer samt til at holde offentlig Boutik« (men uden Ret til at brænde Brændevin eller holde Værtshus). I Severine Bassesens Øjne har der vel nok staaet Glans af dette nye, en offentlig Butik i Sammenligning med det for hende tilvante, Storkøbmandens prunkløse Pakboder. Hun har ikke straks været klar over, at

¹⁾ 18. Oktober 1828 læst Panteobligation af 1. Marts s. A. fra M. C. Færch, Enke efter Justitsraad Bassenes, til Købmand Niels Nielsen for 2500 Rbd. Sølv mod 1. Prioritets Pant i Tienden i Skivum, i Debitrices Hus og Have, i en Gaard i Vokslev, bortfæstet til N. Christensen, i et Hus »ibidem« fæstet til Anders Skred, i 2 Huse i Nøvling, bortforpagtet til N. Pedersen og J. Andersen og alt Ind- og Udbo. 17. Januar 1829 læst Skøde fra Fru Bassenes til Bødker Christen Pedersen paa 2de Huse Nr. 104 og 105 paa Ahlgaden af Nibe for Købesum 100 Rbd. Sedler.

Fra Pastor Thomsens Gaard.

dette Smaasalg i offentlig Butik i Virkeligheden var en Nedgang fra det, der var hendes Slægt tilvant. At Jesper Jespersen allerede 13. August 1825 erklærede sig fallit, berørte ikke Broderen, den i Væsen saa tiltalende Frederik Jespersen. Han kunde begynde en Forretning selv, hvad han ogsaa gjorde. 22. Oktober 1825 faar han tinglæst Købekontrakt mellem sig og »Enkemadamme« Cecilie Kathrine Hinnerup paa Gaard Nr. 2 i Grydstedbomsgade for 750 Rbd. Sedler, dateret 11. Oktober 1815 (som omstaaende Billede viser, i hvert Fald til Gaardsiden, en karakteristisk gammel Købmandsgaard, en Tid Præstegaard og Bopæl for Pastor Thomsen, Morfader til den landskendte Professor, Undervisningsinspektør Peter Foldberg, der er født i Nibe som Søn af Købmand Thomas Foldberg og Marie Thomsen, og til Tegneren Tom Petersen, Søn af Andrea Thomsen og Ejeren af Gammeltorvs Apotek Tullin Petersen fra Nibe Vejr-mølle).

Severine Bassesens Ægteskab med Købmand Jespersen blev desværre ulykkeligt. For en overlegen Begavelse rummer Livet i begrænsede Former en Fare. Medlemmerne af den Færch'ske Slægt var vant til større Forhold end dem, der nu oprandt for Nibe. Denne Indskruppen af alle Forhold faldt hun for. Hun saa med sin skarpe Opfattelse, hvor smaat og stillestaaende alt blev. Melankoli var hende ukendt; men hendes skarpe Blik for andres Svagheder skærpedes, og hun udviklede sig til Satiriker og kunde rent ud nyde andres aandelige Deformitet. Forstandsmenneske, som hun var, kunde hun umuligt sympatisere med sin Mands bløde Sind; det varede ikke længe, før han blev Genstand for hendes Satire og Emne for hendes Rimkunst. Som adskillige af

Slægten Færch var hun en habil Versifikator og forstod desuden at foredrage andres Digte med Liv og Lune, naar de hørte til hendes Genre. Wessel især. I et Selskab citerede hun ham engang saa levende, at hendes eneste Barn, Niels Basseten Jespersen, f. 1834, blev forlegen og tog hende til Side, mens han hviskede til hende. »Ved I, hvad Drengen spørger mig om?« udbød hun. »Om jeg ikke har faaet for meget Vin!« Ynglingen blussede af dødelig Undseelse over, at Moderen højlydt sagde, hvad han næsten undsaa sig ved at hviske til hende. Hendes Søn døde som ganske ung; som saa mange af Slægten et saare tiltalende Menneske, rolig og stilfærdig som Mormoderen, der i de mange Aar sad Enke i saa indgetagne Forhold, at hun endog gav Slip paa Bassetens Gaard og herlige Have, som hun forpagtede til Byfoged Lyngø, og selv tog til Takke med et Enkesæde, der var opført overfor det gamle Hjem.

Severine Basseten fandt Afløb for sin satiriske Aare i »Korsaren« og »Pjerrot«, saa at Pastor Thomsen bl. a. følte sig truffen. Men opfordrede man hende til at skrive Digt til en bestemt Lejlighed, sagde hun fornærmet paa Ravjydske: »Jæ vill sandelig ett' væ' Lejlighedsdigter.«

Som Arvtager i en Bys højtagede Patricierslægt nød hun ved Siden af sin stilfærdige Søster stor Anseelse. Og trods sin tilsigtede Nonchalance kunde hun ved enkelte Lejligheder iføre sig sin Værdighed, svøbe sig i sit fine hvide Sjal med en distancerende Gestus. Den utilfredsstillende Skønhedslængsel, hendes Satire udsprang af, stillede hun en sjælden Gang, som naar hun ordnede et Børnebal for sin Søn som Kostumebal, og som Dame for ham udsøgte den, der dansede lettest og yndefuldest (Købmand Søren Niel-

sens næststygste Datter Marthine, den senere Fru Schytte.)

18. Marts 1878 døde hun som Slægtens sidste i Nibe og blev bisat i Færch'ernes Gravkammer.

Niels Færch, f. ca. 1650.

Købmand Anders Nielsen Færch, f. ca. 1680.

Købmand Niels Andersen Færch, f. 1709, d. 1790.

Kbm. Anders Nielsen Færch. Kbm. Niels Nielsen Færch, 1743—1785.

Børn:

Købm. N. A. Færch,
Ellen Cecilie, g. Hvass,
Maren Kathrine, g. Bassesen

Børn:

Kbm. Niels Nielsen Færch,
Søren Sigvard,
Maren Kirstine, g. Ankiær,
Kirstine Marie, g. Due.

Købmand Niels Nielsen Færch.

Havde Niels Andersen Færch det frejdige Vove-mod, der gaar paa med Forvisning om, at ham selv og hans Slægt vil Lykken ikke svigte, men altid begunstige, saa havde hans Søskendebarn Niels Nielsen Færch med sit rolige, sindige Blik forlængst indset, at Lykken »hun er en underlig Trolde«, og med jysk Sindighed indrettet sig paa de Stød, Livet giver. Kaldte Niels Andersen Færch i Krigen med England efter 1807 sin Hoved-Kaperbaad »Fortuna«, saa kaldte Niels Nielsen Færch sin »Den uvisse Gevinst« — for saadan omtrent syntes hæn, det var med Erhverv i det hele: den ene Dag øverst paa Vippen, den anden helt nede. Men han havde det Blik, som Professor Vilhelm Andersen, der ligesom sin Hustru hører til denne meget gamle Nibeslægt (i 7. Led efter Niels Færch, f. ca. 1650), betegner som særegent for Færch'erne: »Man kan se paa Øjnene, at de Mennesker ved, hvad de vil.«

Saa velhavende ved Fædrearv som Anders Færchs Børn var han og hans 4 Søskende ikke; for Købmand *Niels Nielsen Færch* (den ældre), f. 1743, og hans Hustru *Karen Sørensdatter Thyboe eller Klitgaard*¹⁾, f. 1749, døde begge i Aaret 1785 og efterlod deres 5 Børn saa umyndige, at den ældste kun var 11 Aar. Under saadanne Forhold øges Formue ikke.

¹⁾ I Nibe Overformynderiprotokol, Nr. 266, fol. 298 eller 299: Skifte efter Søren Pedersen Thyboe, Købmand i Nibe 1746, begyndt 8. April og sluttet d. 25. Maj 1769: 1 Søn, *Sigvardt Altelwelt Thyboe*, i Aalborg Latinske Skole, 18 Aar gl., 378 Rd. 2 № 5^{5/10} β, immatr. fra Aalborg ^{25/7} 1771. 1 Datter, *Karen Klitgaard Thyboe* i Nibe (g. ^{20/6} 1793 med Niels Nielsen Færch [den ældre], 21 Aar gammel), 189 Rd. 1 № 4^{1/12} β.

Karen Klitgaard Thyboes Forældre, Bedsteforældre og Oldeforældre:

Forældre:	{	1. Søren Pedersen Thyboe, ca. 1700, Nibe. Skifte 1769.
		2. Mette Sigvardsdatter Altelwelt, ca. 1719, Nibe. Skifte 1769, 23. Trin.
Bedsteforældre 1.	{	I. Peder Sørensen Thybo, c. 1678—1735, Nibe.
		II. Karen Jensdatter Klitgaard, ca. 1684—1744, Nibe.
Bedsteforældre 2.	{	III. Sigvard Johansen Altelwelt, Degn i Nibe, f. ca. 1673, g. 1718, d. ^{2/8} 1745, Nibe.
		IV. Anne Davidsdatter Graae, f. ^{5/7} 1693, Aalborg, d. ^{10/7} 1773, Nibe.
Oldeforældre III.	{	Johan Albertsen Altelwelt, f. ca. 1647, Ringsted, g. 1672, d. ^{9/8} 1710, Holbæk.
		Karen (?) Sigvardsdatter, d. ^{10/8} 1703, Holbæk.
Oldeforældre IV.	{	David Olsen Graae, f. 1666, Aalb.
		Budolfi, g. ^{2/8} 1692, d. ^{7/8} 1713, Aalb.
		Budolfi.
		Mette Madsdatter.

Købmand Niels Nielsen Færch, født i Nibe 5. September 1774, giftede sig som 21-aarig, 9. Oktober 1795, med Cathrine Elisabeth Rehders¹⁾, født 27. Maj 1774. Hans Søkende var: 1) Købmand i Nibe *Søren Færch* (f. 1776, død ²⁴/₁₀ 1850), gift 1. Gang med *Birgitte Sofie Bjerre* (1806), 2. Gang med *Marie Tiellesen* (²⁶/₁₁ 1814), 2) *Sigvard Altwelt Færch*, født 1782, død 1839, Ejer af Kongstedlund og Vivebrogaard, 1801 gift med *Ane Kirstine v. Deden*, født 26. Januar 1744, død 31. Marts 1821, 3) *Maren Kirstine*, f. ¹⁶/₃ 1777, gift Andkiær, 4) *Kirstine Marie*, født ¹⁰/₁₂ 1780 (g. Due).

Som Farfaderen, Købmand og Fiskeriudreder Niels Andersen Færch (f. 1709), havde han stor Bedrift — i Folketællingslisten af 1806 er han opført med 9 Tjenestefolk. Hans Hus var rummeligt og maatte ogsaa være det, naar han og hans Hustru tilsidst havde en Børneflokk paa 14, og Dalidens Form for Gæstfrihed stillede ogsaa store Krav til Husrum. Som nygift flyttede Niels Nielsen Færch med sin Brud ind i sin nyerhvervede Gaard Nr. 234 paa Mellem-Strandgade. Som tilhørende Hans Majestæt Kongen blev den den 15. August 1795 tilskødet ham af Kammerherre, Stiftamtmand Pentz i Aalborg. Sidst havde den været beboet af Justitsraad Lübecker²⁾.

¹⁾ Datter af Inspektør paa Vildmosegaarden i Mou Sogn, Carsten Rehders, f. 5. Januar 1734. Se Slægtbog over Afkommet af Carsten Rehders og Hustru Marie Neumann.

²⁾ Nibe Købstads Regnskaber for 1794 opfører i Listen til Skatteansættelse Amtmand *Lübecker* med 3 Børn, 3 Tjenestefolk og 2 Husbeboere, — altsaa den Lübecker, der beboede Kongens Gaard i Nibe, indtil Niels Nielsen Færch købte den; den By-, Herreds- og Birkefoged *Johann Ludvig Lübecker*, som i 1772 vandt »Det Kongelige Landhusholdningsselskab«s Sølvmedaille for Besva-

Niels Nielsen Færchs Gaard,

1919 og 1921 er denne Gaard stærkt ombygget og i sin nuværende Skikkelse ikke til at genkende som den i enkelt Empirestil holdte »Kongens Gaard« med de tykke Mure, som gamle Nibinger altid med Beundring omtalte. Paa venstre Side af Gadedøren fandtes oprindeligt som paa højre Side 5 Fag Vinduer (det afskaarne Vindue paa Hjørnet ikke medregnet), ligesom paa højre Side og til venstre for dem en stor Port, som forbandt Sidebygningen med Hovedlængen. For flere Aar siden er Porten nedrevet og flere Fag til Beboelse opført i Stedet. Sidebygningen er ogsaa indrettet til Beboelse, og hele Gaarden udstykket i smaa Lejligheder, saadan som det er Tilfældet med de andre store Købmandsgaarde, der tilhørte Niels Andersen Færch og Søren Nielsen, og med Justitsraad Basesens. Et Hjørne af Gaardsiden er uforan-

relsen af det opgivne »Problem, angaaende det vigtigste Saltvandsfiskeri, anbetræffer baade Danmark og Norge«. Forfatteren indskrænker sig til at skrive om det danske Fiskeri: Efter med et raskt Greb at have rubrikeret Fiskene i 1) *Hav- eller Saltvandsfiske*, hvorunder og visse Fiord-Fiske regnes, 2) *Fersk Vands Fiske*, a) med eller b) uden Skæl, og 3) *Fiske med Skaller*, hvortil han henregner a) tyndskallige og b) tykshallige, f. Eks. Krebse, Østers og desl., og derunder igen »Fiske med Læder og Haar, saasom Delphinen«, kommer han ind paa Sildefiskeriet og da specielt det ved Nibe og giver et varmhjertet Indlæg for Ophjælpning og Udvikling af det (se Kap. om Fiskeriet).

Købstad-Regnskaberne har under Rubrikken *Afgang Oktober 1794*: Justitsraad Lübecker 2 (Mand og Hustru), 3 Børn, 3 Tjenestefolk, reist til Hjørring, hvor hans Skat fra 1. Oktober er beregnet. Madame Bentzen 1, 0 Børn, 1 Tjenestetyende, rejst til Nykøbing paa Falster. Madame Bentzen og hendes Pige stod ellers begge i Juli Maanedes Mandtal som Opholdende hos Justitsraad Lübecker.

dret fra gammel Tid, men Gaardens Prydelse, en Række herlige Linde, er borte; ud for 2. og 5. Fag fra venstre er der i Fortovet omfangsrige Stod af de fældede Stammer.

Naar Gæster kom kørende og svingede ind i Gaarden, blev der Fugleskrig i de store Lindetoppe, saa det gav Genlyd paa den store Gaardsplads med Haven paa den modsatte Side af Vaaningen, og Børnene glemte ikke den liflige Lyd af Stærefløjt fra Lindene ved Foraarstid eller Duften af Lindeblomsterne ved Midsommertid, den svage milde Duft, der siden altid fik dem til at mindes det trygge Barndomshjem. Men for Drengene kunde ingen Fryd lignes ved den, man havde af Fjorden, enten man nu vadede i den lige udenfor Kontorvinduet, hvor Far stod og talte med nogen — ja det var kun at tage 5—6 rigtig lange Skridt fra Fjordkanten over Gaden, saa var man lige ved Gadedøren — eller man roede i en af Fars Kaage eller stagede sig frem! Carsten, den ældste af Drengene, ja af alle Børnene, glemte som hjemfaren moden Mand ikke de lange Svømmeture, han fik sig om Sommeren, naar han var roet saa langt ud, at han var fri for Tang og Dynd; saa havde han klædt sig af i Baaden og var sprunget ud fra den, og den Udsigt, han havde over Fjordbredderne fra Baaden, var dejligere end alt andet, han senere fik at se. Som han bar alle Nibedrenge sig ad, og alle hans Brødre — han huskede, hvor det havde moret ham, naar han var hjemme i Nibe fra Knudseje, at se sin mindste Broder, Søren Sigvard, der var 21 Aar yngre end han, bære sig ligesaadan ad. Carsten maatte le, naar han tænkte paa det Røre, der kunde være mellem de mange Søkende i Barnekammeret, da han var Dreng, og de yngste Søkende, som han aldrig

havde været Barn med, havde nok heller ikke haft det roligt; tænk, Nielsine, den yngste af de 14, var 24 Aar yngre end han¹⁾.

Men det gjorde ondt, naar nogen af Børneflokken gik bort. Først var der *Niels* (opkaldt efter Farfaderen), der døde som 18aarig i Riga 24. Oktober 1819. Det var 2—3 Uger efter den ældste Søster, *Maren Kirstines* Bryllup med Auditor Friderichsen, at den Efterretning kom. Broderen var død lige 4 Dage efter Søsterens Bryllupsdag, en af de gladeste Dage, N. N. Færch havde oplevet, en Fest, der bredte sig over hele Byen og over de følgende Dage; saa kom det sørgelige Bud og nedslog dem alle, især Faderen, saa uformodet, som det kom, uden at noget Varsel havde været at høre paa de glade Festedage. Moderen havde altid saa meget at se efter i Huset og hele Gaarden og da især nu lige efter Brylluppet. Hun gik saa roligt, som om intet var hændet; men Carsten saa flere Gange Taarer paa Faderens Kind og forstod af den bløde Klang i hans Stemme, at han følte dyb Sorg.

Det var de Tider, Carsten Færch for sit eget Vedkommende mindedes med saa stor Bevægelse, fordi hans Hu stadig droges til *Annette Joachimine de Neergaard*, Datter af *Michael de Neergaard* til St. Restrup ved Nibe²⁾, født 29. Maj 1808. Han kunde ikke i

¹⁾ Det hed i sin Tid i Nibe, at naar en Børneflok var saa stor, at Forældrene ikke kunde overkomme at opdrage flere, var intet Middel saa probat til at hindre fleres Fødsel som det, at opkalde et Barn efter Forældrene. Saa var der sagt stop. Om dette Middel er prøvet, da Nielsine Henriette Færch, født 20. Juli 1820 (1841 gift med Kammerraad Christian Mollerup) sik Navn efter sin Fader, da har det ikke svigtet.

²⁾ Søster til Erich Christian Hvass' Hustru Johanne Margrethe, næstældst af 12 Søkende.

Ord tolke sin Stemning, da han den 30. December 1824 hjemførte hende som sin Brud. Hvor lykkelige var de ikke, først paa Knudseje og senere paa Hals Ladegaard. Men det gjorde et dybt Indtryk paa ham som paa hele Søskeneflokken, da faa Aar efter den lovende unge Broder, Regimentslæge Conrad Færch, født 17. November 1803, døde paa Nørlund 9. Marts 1828. Og hans Svigerfader paa Store Restrup, Johan Michael de Neergaard (født $^{11}/_{1}$ 1784) til *Høstemark* og *Egensekloster*, 1812 til *Store Restrup*, 1824 til *Vivebrogaard* (gift $^{29}/_{7}$ 1803 med Margrethe Grotum Møller, født $^{23}/_{6}$ 1786) havde under Krisen lidt store Tab og maatte give Slip paa Store Restrup, hvor han havde haft Hjem i 12 Aar.

Ja, svundet er den Tid i Barndomshjemmet — men gemt er ikke glemt¹⁾.

¹⁾ Nibe Justitsprotokol: 29. April 1822 er Proprietær Johan Michael de Neergaards Bo taget til Opbuds-Behandling.

17. November 1821: Læst Skadesløsbrev af Neergaard til Restrup til Etatsraad Neergaard til Gunderslevholm for Capital 8,500 Rbd. Sølv med Renter, som Udstederne efter Obligation af 18. Juni 1812 skylder Hans Excellence Statsminister Grev Reventlow til Grevskabet Christianssæde, men hvorfor Etatsraad Neergaard er Selvskyldnerkautionist og indfrier samme, hvorved Udstederne til Sikkerhed hypotiserer den af Søløjtnant Knud Linde til ham udstedte Panteobligation af 15. Juni 1816, tinglæst 14. April 1817 paa 13,750 Rbd. Sølv mod 1ste Prioritet i Egensekloster m. v. næstefter 9000 Mark H. R., som Assessor Linde har optaget paa Udstederens Vegne i Banken, dat. 10. Julii 1820.

14. Februar 1824 forlangte Kammerjunker Rabenhuitfeldt-Levetzau, som skulde overtage Johan Michael de Neergaards Opbudsbo, Inventarium-Syn og Taksation afholdt.

28. Julii 1827 allæst Johan Michael de Neergaard til

Naar Niels Nielsen Færch i de senere Aar saa, hvor hans engang saa slanke Hustru lagde sig ud i fyldigere, lidt matroneagtige Former, greb han i sin egen Barm og foreholdt sig, at han ikke længer var nogen ung Mand, skønt han følte ligesaa ungdommeligt, som inden han havde naaet de 20. Han saa paa Børnene, der voksede op; saa mærkeligt, som de artede sig, snart efter Mor, snart efter Far, eller havde noget efter dem begge eller efter nogen længere tilbage i Slægten. Han maatte smile, da han kom til at tænke paa Søren, den mindste af Drenge; saa ærligt en Færch fra Top til Taa! Om det saa var Færch'ernes gennem Generationer nedarvede Underbid, saa havde han det.

I Carstens bløde Sind kendte han sit eget; naar de sammen drøftede deres Modgang i Livet, første Gang, da Niels døde derovre i Riga mellem alle de fremmede, kunde han føle det, som de var jævndrende — og i Virkeligheden var Carsten ikke stort

Høstemark hans Panteobligation til Kammerjunker Frederik Sofus Raben for Summa 750,000 Rbd. D. Cour. mod første Prioritets Pant i *Torstedlund, Nørlund* og *Albæk* Hovedgaarde og Godser for 605,000 R. D. Cour. og mod anden Prioritet i *Restrup* Hovedgaard og Gods for 145,000 Rb. D. Cour., dat. 29. Dec. 1812, quitteret, dat. 18. Majii 1827.

Paa Store Restrup mistede Familien de Neergaard en Del kostbart Sølvtøj med Filigranarbejde, Arvegods, som Familien netop ønskede at bevare og derfor, inden den begav sig paa en Rejse, havde hængt op i en Skorsten i den Tro, at det var i Behold deroppe, selv om Krigen med England bragte Utryghed. Det var ogsaa i Behold, indtil Herskabet ventedes hjem; da fyrede Tjenerskabet i alle Værelser for at gøre det hyggeligt. Ingen tænkte paa Sølvtøjet, der i den stærke Varme var smeltet sammen til en uformelig Sølvklump.

mere end 20 Aar yngre end han selv. Maren Kirstine, der var gift med Justitsraad Friderichsen, lignede langt mere hans Hustru, praktisk og raadelysten. Hendes store blaa Øjne var vel Færch'ernes, men de havde et eget Spil, som ikke hørte hjemme i hans Slægt; smukke var de Øjne, det vidste hun selv. Hun vilde saa gerne hæge sig; endnu som gift Kone ofrede hun lang Tid paa at sætte sit Haar og paa sin Klædedragt — han havde tit fundet, at hun kunde bruge sin Tid bedre; men hendes Hus var lige saa propret og pillent som hun selv, saa det led ikke under hendes Lyst til Pænhed i Klædedragt. Han kunde ikke helt klare sig, hvad det i Grunden var, der var urigtigt — kun, at det var noget, som tilkom hans Kone at rette. Hun gjorde det dog ikke — velsagtens fordi hun i sit Hjem og paa Lindensborg og Nabogaardene havde vænnet sig til den overvælttes Pynt, og de samme Steder kom Maren Kirstine.

Niels Andersen Færchs og Bassesens Død havde grebet ikke lidt ind i hans Affærer; sammen med de to havde han indgaaet ikke faa Forpligtelser.

Færch kom pludselig i Tanker om, at han maatte se efter mellem sine Dokumenter, om han havde det Skøde paa Chaluppen »Jageren«, han for 600 Rbd. havde købt af Niels Andersen Færch, vistnok 1820 — ja nu hed den jo »Frederik og Marie« til Ære for Kylesbeck og Karen Marie (hans Datter, født $11/3$ 1802, gift med Kylesbeck). Han styrede ind i sit Kontor for at se efter; i det rummelige 5 Fags Værelse var der som Købmandshandelens eneste Finesse et rødmalet »Specerie Skab« med Klap; ellers en lille Pult uden Spor af Rum til Værdipapirer, 2 Lænestole, et

Ageskrin og en Kasse; paa Væggen et for en søkyn- dig Slægt uundværligt Kompas, samt Beviser for Eje- rens Smag for Jagtens Glæder: 2 Geværer og en Hirschfänger. Til Traktement af Forretningsforbin- delser laa paa en Buk i det ene Hjørne et Brænde- vinsanker. Nej, han vendte sine Fjed mod det Rum, som Troels Lund for det 16. Aarhundredes Vedkom- mende kalder Familiens Allershelligste, Sovekammeret. Andet Brevkammer eller anden Ark end det store rødmaalede Chatol med Skab havde han ikke; men han var den, der havde Nøglerne til dette Gemme- sted. Han aabnede og saa efter; det varede længe at finde det, han søgte, mellem sine 73 Skøder og Obligationer dér var gemt, han vendte sig om efter en Stol, men der var ingen. I dette velforsynede Hus maatte det være Skik, at man i Sovekammeret brugte Sengekanten som Siddeplads. 2 store Senge- steder var der med 8 — otte — Dynner, 8 store Puder, 2 mindre; og Lystestager var der — hele 10 plette- rede. Mellem Vinduerne hang der et Spejl, paa Væg- gen overfor Sengen et »ottedages« Stueur, i en af Vindueskarmene stod der en Tepotte. Ved Siden af en toetages Vindovn med Kobberrør stod et Natskrin. — Der var Skødet, og der det fra de 3 Brødre Asp paa Tørveparcellerne i Halkær Skov — han tænkte lidt; ja, da han og Prokurator Asp i Fællesskab købte Halkær, fik Asp Parcellen, men 1822 overdrog Søn- nerne ham den. Der var Skøde af 1811 paa det Hus i Woldborggyde, han igen havde solgt; saa skulde han da ikke beholde det Skøde. Han tog en Bunke Skøder med sig over i Grønstuen, et stort tofags Gaardværelse med grønt Skær gennem Vinduerne fra Lindene udenfor. Han lagde Papirerne paa det store Mahogni Divanbord — 3 Mahogni Spilleborde stod

sammenslaede forskellige Steder langs Væggene, parate til at rykke ind i Storstuen eller de andre Stuer, naar der kom Gæster, der holdt af at spille. Det blanke Mahogni Chatol dér med Opsats var ikke hans, men hans Hustrus Domæne, Mahognispejlet ejheller. Han tog en af de 6 Birketræs Stole, der stod langs Væggen ved Birketræs Divanen. Han sad rigtig støt paa den, til han fik undersøgt sine Papirer. Han kløede sig bag Øret og sad og grundede: »Hvem der havde haft Obligationer fra det Skibskøb sammen med Lars Rimmer 1812!« Han rejste sig, samlede Papirerne sammen og vilde gaa, men opdagede i Døren, at han havde glemt sin Hat. Han maatte tilbage¹). Da vilde Skæbnen, at Gadedøren ud mod Fjorden sprang op og lod den Storm ind, »der blæste udi Kattegat«. Det ene af Grønstuens to Skilderier for ned, og Gardiner og Rullegardiner flagrede for Vinden. Han fik i en Fart Døren i. Hans Kone hørte, at der var noget galt, og kom til og reddede Gardiner og Skilderier. Han saa paa hende. Hvad skulde man gøre med sin store Bedrift, hvis man ikke havde saadan en flink Kone til at hjælpe sig med at holde Orden paa Tingene! Der var ikke mange Husmødre, der kunde maale sig med Cathrine Elisabeth. Hun var allerede henne at kigge ind i alle 3 Etager af Vindovnen for at se, om Pigerne havde blanket den forsvarligt.

Færch maatte et Svip ind at kigge paa Barometret i Dagligstuen, en rummelig 4 Fags Stue med et Fløjbord foran en Sofa med 9 Stole; der var 2 Spejle, 2 Mahogni Kommoder, en treetages Kakkellovn, Stueur,

¹) I Skifteforvalterens Regnskab (Skiftet 1831—40) bemærkes, at efter Stormen 19. Marts 1834 var der store Reparationer paa Stervbogaarden.

Hjørneskab og som Vægprydelse 3 Skilderier. Men han var kun et Svip derinde, for han ventede i Dag Skipper Kron med Afregning for »Catrine Kierstine«s sidste Rejse til St. Ybes. Han stod dog et Øjeblik i Gangen med Haanden paa Dørgrebet og saa sig om; det var ikke Hjørneskabet, der tiltrak hans Blik, men den blankpolerede Lygte, der hang der paa Pletten paral for den, der ved Aften vilde vove sig ud paa Gaden. Alting i Orden! Idet han lukkede Gadedøren op og var ude paa Trappestenene, bemægtigede Vestenvinden sig hans Hat og førte den hen ad Gaden til Glæde for et Par Dreng, der indhentede den og bragte ham den. »Det har man oplevet før,« brummede han; »Tak skal I ha',« og saa styrede han videre, slank og spændstig at se til, hen mod Priorgaarden. Ved Hjørnet af hans Gaard gjorde Stormen Forsøg paa at tvinge hans ranke Skikkelse tilbage. Han mærkede det nok, stemte Fødderne mandhaftigere i og fik sin Villie. Han var vel barnefødt i den Blæst!

Husmoderen fortsatte sin Runde op i Storstuen og eftersaa de 4 Rokke, som var sat derop; for nu, naar Lyset tog saa stærkt af, maatte Jomfruen og Pigerne sættes i Arbejde og karte og spinde. Hun gned et Par Pletter af Konsolbordene under de to høje Mahognispejle, eftersaa Mahognidivanen og de 12 Stole med den flade Haand paa Betrækket for at forvise sig om, at der ikke var Møl i; nej, heldigvis ikke, men det var nok bedst med lidt flere Lavendler stukket ind ved Hynderne¹⁾.

¹⁾ Fra Lister over Indboet i Skifte efter Købmand Niels Nielsen Færchs Dødsbo, optaget 1831, er ovenstaaende Stuers Møbelgruppering i Værelserne. Desuden er der Fortegnelse over:

Ja, i saadan en Bedrift var der nok at gøre baade for Mand og Hustru. Storkøbmanden havde sine

I et Gæstekammer: Et stort Spejl i Mahogni Ramme, 1 Bord med Plade, 1 Mahogni Servante, 2 Birketræs Stole, 1 lille treetages Vindovn, 1 Birketræs Seng med Omhæng, derpaa 3 Dyner, alle med smalstribede Bolstre, 2 do. Hovedpuder, 2 Skindpuder, 1 Overdyne med Sirtses Betræk, 2 smaa Hovedpuder, 1 hvidt Sengetæppe, 4 Rullegardiner (altsaa et 4-Fags Værelse).

I Gæstekammeret til Gaarden: 1 Fyrre Topseng med Omhæng, derpaa en blaastrøbet Bolsters Overdyne, 1 lille Pude, 2 gulstribede Bolsters Underdyner, 2 do. Puder, 1 rødstrøbet Pude, 2 smaa Puder, 1 rødstrøbet Overdyne, 1 Sengetæppe, 1 do. med Sirtses Betræk, 1 do., 1 Bord med Marmorplade, 1 Lænestol, 2 Stole, 1 Pyramidekakkelovn, 1 Spejl, 2 Lysstager, 1 Vandfad med Kande.

Paa Overværelset: 1 Spejl, 3 Stole, 1 Haspetræ, 1 gammel Rok, 1 gl. Kuffert, desuden nogle gamle Køkkenredskaber.

I Jomfruens Kammer: 1 Spejl, 1 Bilæggerovn, 1 Bord, 3 Stole.

I Pige-kammeret: 2 gl. Bolsters Dyner, 1 gl. Olmerdugs do., 3 gl. Puder, 1 gulstrøbet Underdyne, 1 do. Olmerdugs Overdyne, 3 Puder, 1 Slagseng, 1 gl. Bord, 2 Træstole; lignende i Kuskekammer og Staldkammer.

I Jensens Kammer: 1 Bord, 2 Stole, 1 Bilæggerovn, 1 24 Timers Stueur, 3 4 Lispunds gl. Bismere og 1 do. gl. 2 Lispunds, 1 Reol, 3 Dyner, 3 store og en mindre Hovedpude.

Af Service: 10 Assietfade, 15 flade Fade, 8 dybe aflange Fade, 5 Frugtkurve med Fade, 4 smaa krusede do., 2 Fiskefade, 1 stort og 2 smaa Fade med Laag, 4 smaa aflange Fade, 3 Dusin dybe Tallerkener, 3½ Dusin flade Tallerkener, 11 Desserttallerkener, 4 Saucaskaale, 3 store hvide Skaale, 3 Terriner, 2 smaa do., 11 dybe og 10 flade do., 2 dybe og 2 flade Fade, 6 Flaskebakker, 1 Kobber Temaskine, 1 »brocerede« og pletterede Temaskine.

Sølv-tøj: 2 Lysstager vog 39 Lod ordinær Prøve à 5 Sk., 1 Sølvkruus vog 48 Lod ord. Prøve à 4 M. 8 Sk., 1 Sølv-

Skippere ude med Sildetønder og -fjerdinger over hele Europa, ja udover Europa; derom vidner Niels

sukkerskaal vog $9\frac{1}{2}$ Lod à 4 M. 8 S., 3 Sølvbægere vog 25 Lod à 4 M. 8 Sk., 1 Sukkerskaal med Ske og 12 Teskeer vog 26 Lod à 1 Rd. »Thii disse vog 10 Lod Kbh. Prøve à 1 Rbd.« 1 Fiskeske vog 19 Lod ord. Prøve à 5 M., 2 Salatskeer vog 13 Lod Kbh. Prøve à 1 Rd., 1 Sennepskrukke vog 8 Lod ord. Prøve à 5 M., 1 lille Potageske vog 7 Lod Kbh. Prøve à 1 Rd., 4 Saltkar med Skeer vog 22 Lod ord. Prøve à 5 M., 1 Punch-Ske vog 6 Lod Kbh. Prøve à 1 Rd., 1 mindre do. vog 3 Lod ord. Prøve à 5 M., 1 Peberbøsse vog 6 Lod ord. Prøve à 5 M., 1 Sukkerske vog $6\frac{1}{2}$ Lod ord. Prøve à 4 M. 8 S., 1 Flødeske vog $2\frac{1}{2}$ Lod ord. Prøve à 4 M. 8 S., 24 Spiseskeer vog 9 Lod Kbh. Prøve à 1 Rd., 1 Potageske vog 19 Lod à 4 M., 12 Teskeer vog $12\frac{1}{2}$ Lod ord. Pr. à 4 M., 1 Sukkertang $1\frac{3}{4}$ Lod à 4 M. 8 S., 10 Spiseskeer 36 Lod ord. Pr. à 4 M., 12 Par Knive og Gaffer 2 Rbd. Af Køkkenredskaber: 1 Malmgryde, 1 Jernstegegryde vog 28 Pund, 1 do. vog 22 Pund, 1 lille Jerngryde vog 7 Pund, 1 do., 1 Goderaadsjern, 4 Kobberkassroller vog 14 Pund, 1 Kobberkedel vog 9 Pund, 1 Dørslag og en Buddingform, 1 Kobbersuppegryde, 1 do. Æbleskivepande, 1 Kobberfyrfad, 1 Kobbertærtepande vog 18 Pund, 1 do. Kaffekande. 1 Messingpotte vog 9 Pund, 1 Messingkedel, 1 do. med Fyrfad, 2 Messinglysestager, 1 Messingbækken, 1 Malmmorter, 1 Par gl. Vægtskaale, 2 Lygter, 2 Øxer, 4 Tinfade vog 12 Pund, 2 Messing Ildskuffer og -klemmer, 2 Sæt Jern do., 1 Blikkeageform, 2 lakerede Brødbakker, 2 Lysebakker med Sax, 1 stor sort lakeret Presenterbakke, 1 rød do., 1 lille do., 1 lille sort do., 1 lille do., Knive o. s. v.

Af vævede Goder paa Kistebunden: 18 Al. Drejl, 36 Al. Servietdrejl, 18 Al. Dugdrej, 36 Al. Servietdrejl, 54 Al. Bolster sribet, 14 Al. hvidt Hørgarn, 100 Al. Hørlærred, 19 Al. do., 32 Al. do., 2 Damaskes Duge med 24 Servietter, 1 do. med 17 do., 3 do. med 24 do., 2 do. med 24 do., 2 do. med 22 do., 1 do. med 12 do., 4 Teduge, 1 Blaa-garns Dug med 9 Servietter, 11 Duge, 12 Hver-garns sribede Haandklæder, 5 do., 12 Haandklæder,

Nielsen Færchs Begæring ved Mødet i Nibe Byret 4. April 1829 om Meddelelse af et algiersk Søpas for »hans eiende »Cathrine Kierstine«¹⁾; og Nibe var viden om kendt for sit rigle Sildefiskeri.

Naar der i Middelalderen taltes om Nibe Sild (se

24 Haandklæder tavlede, 25 do. sribede, 30 Par Blaargarns Lagener, 12 Par Hørgarns, 28 korte Pudevaar, 7 lange do.

Desuden et Utal af Puder og Dynner i Rullestue og alle Vegne.

- 1) »For Retten mødte Borger i Nibe Købmand Niels Nielsen Færch her af Byen og begiærede at admitteres til Eeds-Aflæggelse overensstemmende med Forordning af 1. Maii 1747 efter som han agter at indgaa med Ansøgning til det Høj Kongelige General Toldkammer og Commerce Collegium om Meddelelse af et algiersk Søpas for hans eiende Skonnert, »Cathrine Kierstine« kaldet, hvilken nu er destineret fra Aalborg, hvor Skibet nu ligger, og til Marseille samt andre Havne i Middelhavet og føres af Skipper Frederik Gottlieb Kron. — Til den Ende fremviste han et under 12. September 1826 til ham og Medreder, Kiøbmand F. A. *Kyllesbeck af Aalborg* udstædt Biilbrev paa bemeldte Skonnert. Retten indvilgede hans Begiæring, hvorefter han med oprakte Fingre under Lovens Eed bekræftede, at, foruden ham selv ingen anden Rheder, end den i Biilbrevet anførte Kiøbmand F. A. *Kyllesbeck af Aalborg*, vides eller kiendes, i formeldte Skonnert »Cathrine Kierstine«, at dette ganske og aldeles tilhører Kongelige Danske Undersaatter allene og for deres Regning equiperes, samt at ingen fremmed Magts eller Puissances Undersaat directe eller indirecte deri nogen Andeel haver. — Fremstod derefter Borger og Skipper Kron, som bemeldte Skonnert skal føre, og med oprakte Fingre under Lovens Eed bekræftede, at han i ingen Maade vil misbruge det ham meddelende Algierske Søpas, men i alt rette og forholde sig efter Forordningen af 1. Maii 1747. — Færch bad det passerede sig beskrevet meddelt, hvilket bevilgedes.«

Kap. om Fiskeriet), mentes dermed sikkert tørrede Sild. Den stadige Vestenvind var ikke længe om at tørre de letsaltede Sild, der blev hængt to og to over Snore, fæstet til Søm paa Fjælene under Tagskægget, den saakaldte Silderane.

Af disse Snore, Sildene var hængt over, kunde der paa en Silderane hænge 3—4, men de blev op-hængt med Mellemrøm, for at der kunde komme Lufttræk ind imellem dem og tørre dem, inden Varmen gjorde dem bløde og fordærvede. For en Nibing var det i hin Tid en Skam, om han ikke forstod at gøre en Silderane i Stand, saa at Sildene kunde staa sig.

Et Brev i Sebberkloster Arkiv, skrevet 19. December 1787 af de Lasson, Astrup, til Godsejer Peder Lund til Sebberkloster, vidner om, hvilken Betydning denne Handelsvare havde endnu i 1700'erne. Bestillingen lyder paa 400 Ol tørrede Sild, og de Lasson medgiver Tilsagn om at sende 2 Vogne til Transporten. Da Smagen for tørrede Sild tabte sig, og der ikke længer kunde udføres af den Vare (omkring 1800), tørredes der kun Sild til Husbehov; men det strakte sig saa vidt, at i hvert Fald Gaardsiden af de lave Huse i Fisketiderne næsten kun skimtedes bag den overdaadigt behængte Silderane.

Den Sild, der eksporteredes, var saa godt som altid nedsaltet; men i Perioder, naar der ingen Sild var ved de svenske Kyster, udførtes nyfiskede ferske Sild til Sverrig (se Kap. om Bassen og Fiskeriet).

Fiskeriudredning var (se Kap. Kold) ikke hver Mands Sag. Havde den, der vilde give sig af med den Bedrift, ikke i Arv faaet Silde-Bundgarns-Fiskestader, hvor han kunde sætte Garn og fiske, maatte han først sikre sig dem. En Nibing kunde for Er-

hvervelse af de bedste Stader betale en saa svimlende Sum, som 2—3000 Rd. dengang var. Redsel — til hvert Stade 2 Bundgarn med Rader (lodret stillede Garn af Højde efter Vandets Dybde) — der skulde tvinge Fisken til at svømme ind i Bundgarnet, var ikke blot kostbart at købe, men ogsaa dyrt at vedligeholde med Bødning og Tjæring. Røgtningen af Garnene foregik fra Kaage. Til hver Kaag hørte der 12, undertiden 14, Bundgarn. Købmand Niels Nielsen Færch ejede 5 Kaage og 1 Pram (se Skifte af 1831). Til hver Kaag hørte der en Lødderkarl og 2 Lønkarle. Derfor havde de Færch'ske Fiskeriudredere saa stor en Stab af Tjenestefolk (se Indl. til Kap. om Slægten Færch). Der var desuden de mange Bødekoner, og der var Gællekoner, der tog Gællerne ud af Silden, ganede dem og som ikke kunde undværes, om Nibe skulde bevare sit Ry for de gællede salte Sild til Forskel fra de norske, og Legkoner, der lagde Silden ned til Forsendelse, hvis der ikke holdtes særlige Saltere til det vigtige Arbejde¹⁾.

¹⁾ I Niels Nielsen Færchs 2 Salterboder hjemme i Gaarden fandtes:

I den lille Salterbod: 3 Stk. Lagtruge, 1 Undervogn med 3 Hjul, 1 Finlæggerkar, 1 lille ovalt do., 2 Forstyrkningsballier, 2 Sildekister, hvor Sildene gælledes, 3 Tjæretønder, 1 Slibesten med Jernaksel, 1 Sandharpe og 1 Trug, 1 Tællestol, 1 Favnemaal, 1 nyt Trug, 2 Tjærebaliier, Brædder.

I Salterboden: 1 rundt Lagekar, 1 do., 1 ovalt do., 1 do. do., 1 Saee, 1 Opriller, 1 Oxehoved, 1 Egetønde, 1 stort rundt Kar, 1 do. do., 1 mindre do., 1 ovalt do., 1 Finlæggerkar, 2 smaa runde Kar, 5 Forstyrkningsballier, 8 Saltkasser, 2 Maalballier, 2 Saltbøtter, 2 Giellballier, 2 Lagtragter, 7 Giellfjerdinger, 2 Dykkerborer, 5 Smørfjerdinger, 5 Iisbrækkere, 2 Sildkrattere, 2 Sildpressere.

Saa skulde der Tonnage til Forsendelse af Sil- den. Niels Nielsen Færch havde Skibe og Skibspar- ter, eller han gav en af Byens professionelle Skippere Silden med i Fragt. (¹³/₃ 1808 tinglæses der Skøde til Færch paa Halvdelen af en Jagt-Kaag »Svanen«.) Sidst i 1820'erne (se Skifte af 1831) raadede Niels Nielsen Færch over en anselig Tonnage:

1. Jagten »De fem Søskende«, købt 1813 for 16,500 Rd. Dansk Courant, ejes i Fællesskab med Lars Rimmer, Binderup Mølle.

2. Sluppen »Frederik og Marie«, takseret til 3,500—4,000 Rd.

3. Jagten »Emilie« ²/₃. Kyllsbeck ejer ¹/₃ af den, taks. til 2,200 Rd.

4. Skonnerten »Cathrine Kierstine« i Fællesskab med Kyllsbeck.

5. Sluppen »Tordenskjoldsminde«. Skroget af den købt 1820 af Peder Wibroe, Løgstør, for 40 Rd. Sedler. (Tinglæst Skøde af ¹/₆ 1827.)

Der behøvedes Rum og atter Rum til den Be- drift. Pakboder haade her og hist til Købmands- handelen, i selve Gaarden, i »Christen Ibsens Gaard« (Store Tranegade Nr. 128), i »Borgergaarden« (2 Gaar- de, Færch havde købt for at faa Plads til sit Gods¹).

I Salterboden i Chr. Ibsens Gaard, tilhørende Færch- erne: 1 Saltkybe, 5 Gioldballier, 1 Lagsaae, 1 Lægtrug, 1 rundt Finlæggerkar, 2 ovale Lagkar, 1 Oxhoved, 12 Tdr. Stenkul, 3 tomme Tjæretønder.

¹) Blandt de forskelligartede og utallige Købmandsvarer, der laa Lag paa Lag i Pakboderne, saa at Vurderings- mændene (se Skifte af 1831) erklærede, at de maatte af- bryde Vurderingen, til de overliggende Ting var skaffet bort, var der især, hvad der hørte Fjordfarten til, men ellers alt under Solen: 6 smaa Kanoner, 1 gammelt Klaver, Sejl, Kaagknæer, Aarer, Fiskestøvler, Planker,

Af Salterboder var der 2 i selve Gaarden, 1 i Christen Ibsens Gaard, 1 ude i selve Fjorden; saa var der det saakaldte »Salteri«, hvor Tønderne med de nedsaltede Sild var; i Westergaards, senere Mørups, Gaard var der endnu et Oplag af Tønder med Sild, og i Sebbersund havde Færch siden 15. Marts 1820 et Salteri sammen med Christen Farstrup, fra 1822 sammen med Lars Jensen; det var 7 Salterier. Dertil hørte i det mindste et Tjærehus og Røgehuse (dem bydes der 250 Rd. for under Skiftet 1831—40).

Det var næppe muligt for Færch at skaffe alt det Rum, han behøvede. Siden den Tid, da han var gaaet ind paa Møller Petersens Forslag om sammen med ham at drive Nibe Vejrmølle som Oliemølle, siden den Gang flød hans Lofter af Korn og forskellig Slags Frø til Oliepresningen. Niels Nielsen Færch sagde ikke gerne Nej til et Forslag om fælles Drift og fælles Risiko; men naar Gennemførelsen af Forslaget kom, var det gerne ham, der maatte udrede Driftskapitalen. Saadan ogsaa her; og saa gik han med sine Tvivl om, hvorvidt Oliepresningen gik, som ret var.

Sællhundegarn, Ande-Garn, Skødskind, Tønder, Lænestole, Tørrede Sild, Agestole, Sennopskværne, Vindueskarme, Vinduesbuer, Opbinderriver, Tørvespader, Skovle, Plovhaandtag, Børhjul, Hjuleger, Egenagler, Skovle, River, Kaagnastetræer, Spryd-Spær, Loftstrapper, Feld-Senge, Donkrafte, Juster-Tønder, Korn-Harper, Støbejern, Oliemunke, Olietrugter, Hør, Fiskergarn, Skibsmansgarn, Værk, Kobberkedler, Kobbergryder, »Comfyrrer«, Harvesko, Pottemaal, Kakkelovne, »En Slump Tøjrepæle«, kaldet »Tøierhæle«, Halmløbe, Tougværk, Rensemaskiner Høleer, Blokke, Tøndebaand, 1 Kasse med »Skibsjomfruer«, Skødskind, Ballancer, Tønder, Ballier, Fjerdinge o. s. v., o. s. v

Færchs Hang til at indgaa i Interessentskab med andre er maaske dikteret af hans Livserfaring om den uvisse Gevinst ogsaa paa andre Omraader end Kaperiet, som han desuagtet vovede sig i Lag med¹⁾. Maatte Gevinsten deles, da var der ogsaa 2 om at dele Tabet.

Ogsaa i Jordparceller og Boelsjord sad der Kapital. Hans Jorder paa Nibe Bymark og hans Ejendomme paa Gielstrup Mark var saa betydelige, at Hovedvejen gennem Gielstrup kaldes Færchvejen efter ham og hans Forfædre (i Niels Nielsen Færchs Regnskaber er der Afregning for Vejarbejde, rimeligvis paa Færchvejen), og han ejede der Tørveparceller ligesom i Halkær Skov.

Af solide Aktiver sad han inde med Kongetiende af en Jordparcel i *Lemvig* og Kirketiende for *Store Ajstrup*, Elbækgaard og Halkær. Og saa ejede han adskillige *Jordskyldsafgifter* i Nibe; de var ikke altid lette at inddrive. Ikke alene var Adkomsten til denne Afgift saa vaklende, at det kunde hænde, at Forvalterne paa Sebberkloster og Oxholm kom Færch i Forkøbet med at opkræve Afgiften, men i det hele var Ejerne trevne til at betale denne Afgift, som Færch maaske ogsaa nølede med at inddrive. En Henvendelse til Kongen affødte et Glimt af Naadens Sol i Skrivelse til Stiftamtmanden i Aalborg, hvori der be-

¹⁾ Derom har Nibe Justitsprotokol en Oplysning, fordi der blev holdt Forhør om et Tyveri, som Wagn Thomasen havde forøvet mod to af Gasterne.

19. Oktober 1813 om Formiddagen blev Matrosen *Johannes Fliesen* og Thelef Onansen, som for nærværende Tid opholder sig her i Byen og var forhyrede at fare med Kapper-Baaden »den uvisse Gevinst«, udredet af Kiøbmand *Niels Nielsen Ferk*, ført af Kaperfører Jensen, opbragt til Byefogeden.

vilges ham Ret til efter foregaaende Ordre af Øvrigheden at faa de ham tilkommende aarlige Jordskyldsafgifter af adskillige Grunde sammesteds inddrevne ved *Udpantning*, dog at denne iværksættes inden eet Aar efter at Afgifterne ere til Betaling forfaldne.

1830 affatter Niels Nielsen Færch selv Udkast til en ny Jordebog for Jordskyldsafgiftens Skyld.

Færch havde en Besætning af 11 Køer (vurderet 1831 til 165 Rd., 2 gamle sorte Heste (60 Rbd.), 1 Par sortbrune (70 Rbd.) og 1 Par blankbrune (80 Rbd.).

Samfærdselsmidler manglede Niels Nielsen Færch ikke; han havde 1 ny, 1 gammel og 1 brugt Vogn, alle med 3 Agestole, og til Vinterbrug 1 Kane; og i Vognskuret laa der 2 gamle Læder-Agestole, 3 gamle Træ-Agestole, 3 gamle Bagsmækker, 2 Vognkurve og 2 Sædeløbe til at skaffe flere Siddepladser i. Desuden Vogntrappe til at sætte til Vognsiden, naar man steg op, samt 1 Forspandshammel, om man behøvede flere Heste for, og 3 Par Hestepuder.

Alle de herlige Køreture til Vildmosegaard, Lindenborg, Randrup og Kongstedlund og til Præsten i Gerding, Familien havde faaet i de rummelige Holstenskvogne, hvor man mageligt agede 9 og ganske godt 12, naar en fjerde Agestol blev føjet til; ja helt op til Knudseje og Hals Ladegaard agede Familien.

Selv om Ejendommene havde været billige at købe til Tider, sad der heller ikke liden Kapital i dem. Foruden Købmandsgaarden var der:

Nr. 270 og 184 i Tyvdalsgade.

Nr. 262 i Store Grønnegade.

Nr. 59 og 60 med Toft i Sønderbomsgade.

Nr. 193 i Store Tranegade.

Nr. 163 i Melgade.

Nr. 170 i Store Tranegade.

»Borgergaarden«, beliggende ved Fjorden nord for Melgade.

Nr. 266 i Aalborg, Jfr. Anegade, og

Niels Aarestrups Hus i St. Tranegade, købt 9. Juni 1813, var nedrevet og Grunden udlagt til Have¹⁾.

Mellem Niels Nielsen Færch og hans Søskende var der et ualmindelig kærligt Forhold. Da deres Forældre pludseligt døde 1785, var de fem Søskende kun 11, 9, 8, 5 og 3 Aar. Den Forladthedfølelse, som griber Børn, der paa eengang mister deres Forældre, knytter dem tættere til hinanden; de glemmer aldrig den Trøst, Sammenholdet har været dem under det store Savn. Saadan var det med de 5 Børn af Niels Nielsen Færch (den ældre) og Karen Klitgaard Thyboe. Niels Nielsen Færch, der følte sig som den ældste og var den bedst stillede af dem, hjalp sine Søskende af et godt Hjerte. Gerne havde han taget Søsteren *Maren Kirstine* i Huset, da hun sad Enke efter Ankiær, men han troede, at hun vilde have det bedre hos Broderen Sigvard paa Kongstedlund end ved Siden af hans praktisk dygtige Hustru. Fordi Sigvard og hans Hustru Ane v. Deden var saa meget for Maren Kirstine, eftergav han 1824, da Broderen havde Pengevanskeligheder, sin Fordring paa 1570 Rbd. Sølv, han havde staaende i 2. Prioritet i Kongstedlund, og Sigvard havde, siden Søsteren kom i Huset hos ham, ikke længer skullet yde Renter af Summen²⁾.

¹⁾ Endnu under Skiftet efter Færch blev der til Cancelliet indsendt Skrivelser om Udbetaling af Assurance for Færchs Halvpart af Assurancesummen for den i 1819 afbrændte Gaard i Nibe, St. Clementsstræde Nr. 79—80. Assurancesum 1,060 Rbd. Sølv (N. A. Færch Medejer).

²⁾ 12. Juni 1802 (Nibe Justitsprotokol) læses *Sigvard Allewell Ferk* af Wivebrogaard (senere Kongstedlund) hans

Kirstine Marie var indtil sit Giftermaal med Due i Huset hos Broderen Søren, der indtil 1806 var Købmand i Nibe og fra 1806 til 17 ejede Pandum, men ikke kunde klare de vanskelige Tider der. Fra 1817 var han Medhjælper i Broderens, Niels', store Bedrift i Nibe.

Niels Nielsen Færch, der saa saa mildt paa sin Næste, vilde næppe tilstaa for sig selv, at den Cathrine Elisabeth, der betog ham saa uimodstaeligt i de unge Aar, og som blev hans Brud, da hun var 21, allerede faa Aar efter var en helt anden end den unge Pige, der saa let fik Blodet op i de bløde dunede Kinder, naar han kom; hun var næsten ikke til at kende igen i den tidligt ældede Matrone — nej, ældet, det var hun ikke, hun var hvid og rød og havde det dejlige mørke Haar bag Konekappen. Nej, det var ikke det ydre, for ogsaa hendes Skikkelse var i hans Øjne skøn, hvor skiftende den end var i de Tider, naar Børnene blev født. Han faldt i Tanker, han ikke havde Rede paa — de stormede ind paa ham, saa han fik Taarer i Øjnene; de dejligste dybe, mørkeblaa Øjne. Det var nok snarere det, at hans Hustru var saa glad over, hvor godt hun forstod at styre sit Hus, saa hun ikke tænkte paa andet end det og paa at klæde Pigebørnene rigtig net. Og de Spejle i alle Stuerne — han rystede paa Hovedet. Cathrine Elisabeth havde rent glemt alt, hvad han holdt af og gerne vilde, hun var altid saa travl og

Afkald paa Arv fra hans Forældre og Farfader, Capital 18,157 Rd.

Det er Arven efter Farfaderen, Niels Andersen Færch, f. 1709, der tæller saa stærkt. Ved Skifte efter Forældrene 1785 er en Broderlod kun paa 632 Rd. 3 M. 15³/₈ Sk. og Søsterlod 316 Rd. 1 M. 15⁹/₁₀ Sk.

havde end ikke Tid til at se rigtigt paa, hvor smukt her var. Han stod der med lange Støvler paa, saadan som han kom ude fra Salterboden i Fjorden. I dybe Tanker skred han drabeligt hen gennem det vaade Grønsvær langs Nibe Kilde, spændstig og rank, som var han 20, i et Spring hen over Kilden, over Kolds Toft og Færgemanns Eng, forbi »Kolds Minde«. Med Hænderne i Lommerne stod han inde i Farbror Anders »Færke«s Tjærehus udenfor Sønderbom og brød sin Hjerne med, hvad der vel kunde have bevirket den Forandring fra før. Hvem kunde løse den Gaade? Ak, ingen! For Søren Kierkegaard var ikke til endnu; der var lang Tid, til han udslyngede sit: »*Eros blinder sit Offer*«. Men drog end Niels Nielsen Færch et Suk ved Tanken om, at Søstrene ganske anderledes havde bevaret Ungpigen i sig, saa fik han dog mandigt Tankerne paa ret Køl igen ved at genkalde sig hendes samvittighedsfulde Pligtopfyldelse i det daglige og den Hygge, hun skabte i deres Hjem. Gæster befandt sig altid vel hos dem og beundrede Cathrine Elisabeths Dygtighed. Se Dugene og Sølv-tøjet, saa skært og blankt! Og brav og retsindig var hun og fordrede af sig selv den samme Pligtopfyldelse som af andre. Hans trofaste Sind og varme Følelse fandt saa meget godt frem, som var der uforandret fra de unge Dage; han følte Lettelse og Lindring, men han skridtede Syd paa langs Fjorden uden Maal og Med i samme Stemning som den, den stille, klare Luft gav Fjord og Strand. Han stod stille og nød. I lange, dybe Aandedrag fyldte han Lungerne, til hans Sind var i Ligevægt. Efter den udstandne Strid kom Barnet frem i ham; han gav sig til at tælle de 4 største Holme op, som da han var Dreng, og prøvede, om han kunde skelne dem alle endnu:

Klosterholmen, Stærtøtterne nærmest Nibesiden, Hornsgaards Holm og Vaar Holm. Jo, det gik endnu! Der laa Kaage ude ved Holmene til Højbjergning. Det er et af de mest idylliske Stillehavsbilleder, der kan tænkes, naar Høet bjerges i Kaage ind til Strandkanten og læsses fra Kaagene over paa Høstvognene saadan en stille Søndag Eftermiddag sent i August, naar ingen Lyd fra Gaardene griber forstyrrende ind, men alt synes at vegetere lige til Kvæget paa Engen, der med delt Opmærksomhed af og til maaber paa Høstfolkene. Selve Vejret har en forunderlig neutral Stemning, dette Vejr, som Himmerboen betegner ved Hentevejr, »for det varer ikke ved«. I Stilheden hører man Aareslagene, kender den dumpe Lyd, naar Aarerne lægges op, og Kaagen støder mod Høstvognen. Og fra Fjorden føres en fugtig Duft op over Engene.

Den, der som Niels Nielsen Færch fra Barn havde lidt megen Smerte og staaet for haarde Prøvelser, forstod andres Modgang bedre end den, der selv aldrig havde kendt den. Han var vaagen og driftig i sit Virke, men tog det overlegent og lempe- ligt med Inddrivelse af Skyld¹⁾.

¹⁾ En Godhjertethed, han allerede i et Møde i Retten ^{11/6} 1801 faar en Slags Bebrejdelse for af sin Debitor, Skipper Christen Wandrup, der paastaar, at en af Grundene til, at han ikke vil betale den Sum, han skylder, er, at N. N. Færch har »biet saa længe«. En af de andre Grunde er, »at han farer paa Søen og ikke er kommet saa betimelig, at han har kunnet skaffe den fornødne Attest for, at der er afgaaet Ansøgning om Oprejsning i denne Sag«. Dertil svarer Prokurator Chr. Asp, der fører Sagen for Færch, at dette »kuns er en Skin-Grund, hvilket behageligt kan erfares af Stævningsvidnernes Paategning paa Stævningen, hvorudi de anfører ved Forkyndelsen at have talt med Chr. Wandrup selv, og

Restsummen for Halkær Skov, 2611 Rd., der har staaet længe og trukket Renter, faar han først ind fra Køberen, *Christen Jacobsen*, efter Dom af ¹⁸/₅ 1809, og hans Mellemværende med Lars Rimmer faar han ikke afviklet.

At det skulde være Niels Nielsen Færch en let Sag altid at give Debitorer Henstand i de vanskelige Tider, kan man ikke tænke sig; det har været hans gode Hjerte, der har talt Debitorernes Sag.

Men een Debitor kendte han ingen Skaansel overfor. Det var Aalborg Købmandslaug, som holdt Nibe nede, saa langt som det evnede. Om Niels Nielsen Færchs Fortjeneste af at have optaget Kampen mod de aalborgske Uretfærdigheder se under »Justitsraad Bassen«.

Som det bør sig en Nibe Storkøbmand, var han rig ved klog Udnyttelse af de gunstige Forhold og ikke ved smaalig Fremgangsmaade, og han var stor-sindet, saa at det aldrig kunde times ham sammen med »Kold og fleere« at føre Klage over, at en Kollega udvidede Rammerne for sin Bedrift og vistnok derved overskred, hvad hans Borgerskab gav ham Ret til (se Nibe Politiprotokol 26. Marts 1828). Sligt var han hævet over. Han misundte ikke andre noget, han havde jo selv og fik nok, hvad han og hans behøvede af jordiske Goder. Der var andre Værdier, han skattede højere.

Niels Nielsen Færch, Købmanden med det noble Tankesæt, fortjente at gaa bort fra sin store Bedrift og sit stadige Tilsyn med den netop i den Stund, det skete. Han gik bort, netop da de store Forhold i

at han altsaa har haft 8 Dage for at forskaffe saadan en Attest, som han kan faa 3 Miil (!) herfra, nemlig paa Post-Contoiret i Aalborg«.

Handel og Levesæt slog om for Nibingerne. Den 22. Juni 1831 lukkede han sine Øjne og stedtes til Hvile paa Nibe Kirkegaard i det Gravkammer, som hans Hustru lod opføre i Forbindelse med Justitsraad Bas-sesens og Niels Andersen Færchs.

Paa Forsiden af det Hefte med Ligsalmer, der blev sunget ved Niels Nielsen Færchs Jordefærd, stod:

»Liig-Psamler
 afsjungne
 da
 Kiøbmand
 Herr Niels Nielsen Færch
 hæderligen jordedes
 paa
 Nibe Kirkegaard
 Tirsdagen den 28. Juni 1831.«

Over den første Salme: »Saa samles vi til vore Fædre«, staar der:

»Synges ved Ligets Modtagelse«,
 samt Tegning af en florumvundet Urne; foran den en nedbøjet, knælende Kvindeskikkelse.

De to andre Salmer er:

»Styrk selv, o Gud! min bange Aand«

og

»Jeg i mit Livs det sidste Blund
 ser for mig Gravens Mørke.«

Under et Krucifiks har sidste Side Indskriften paa Pladen:

»Til den stille Ro
 som ene Døden kan give den trætte Vandrer
 nedlagdes her de forkrænkkelige Dele
 af den i Livet agtede Borger
 Kiøbmand *Niels Nielsen Færch*.

Han fødtes i Nibe den 5. September Anno 1774
indtraadte i kjærligt Ægteskab den 9. Oktober 1795
med hans dybtsørgende Enke

Cathrine Elisabeth Rehders.

Deres Samliv velsignedes af Gud med 14 Børn,
af hvilke de 6 modtage ham i Fredens Boliger,
til hvilke han indgik den 22. Juni 1831.
Retskaffen, stille og virksom var hans jordiske Vandel,
derfor agtedes han af de Gode
og vil savnes af mange,
dog mest af hans nedbøjede Enke og Børn;
thi han var en trofast Ægtefælle
og en sjælden Fader.«

Her findes intet af Oplysningstidens og Filantropiens Bram. Der staar kun det, som Skifter og Skøder og Retssager bekræfter, at han var retskaffen, stille og virksom; at han som Fader var sjælden, og at Hustruen, da han gik bort, med eet har enkendt, at alt det, hun havde taget som en Ret, var Tak værd og for evigt berøvet hende. Han var ikke blot en kærlig Fader, men mod hende trofast fra først til sidst; ret en trofast Ægtefælle. En kostelig Arv, Niels Nielsen Færch har givet Mændene blandt sine Efterkommere, saa det kan kendes: En ret Mand svigter ikke den Kvinde, der engang gav ham sin Tro og i de unge Aar har skænket ham den Fryd, det var, med hende at gaa ind til Livets Fest. Ikke med en Tanke har han strejft den Sandhed, at det var hans egen rige Følelse, der gjorde Festen saa skøn. Komme, hvad der vil, en Mand maa holde sit Ord. For Dannemands Løfte er Dannemands Gæld.

Rettens Vej er lang og trang. Niels Nielsen Færchs Skifte strakte sig fra 1831 til 1840. Der var Skifteforsamling den første Mandag i hver Maaned

og desuden ekstraordinære Møder, f. Eks. naar afdødes Svigersøn *Justitsraad Friderichsen*, var til Stede¹⁾). Skylden for langtrukne Skifter plejer man at lægge paa Juristerne; men her skal de ikke bære den. Uforudsete Forsinkelser af forskellig Art kunde der altid komme, som da Retsvidnerne, der brugtes til Vurdering, efter at være »forberedte til Bekræftelse ved deres corporlige Ed«, vægrede sig ved at vurdere de Møbler, der blev vist dem, fordi de »ingen saa nøje Kendskab havde til den sande Værdi af de dem paaviste Meubler af bedre Slags«. Altsaa maatte man udvælge særlig kyndige Mænd hertil, ligesom til Vurderingen af Fiskeri og Sildesalteri og Rekvissitterne, Varelagrene og de faste Ejendomme. Skifteforvalteren udvalgte tvende Borgere af Byen, Købmændene W. Petersen og Jespersen, hvem det blev betydet, »at de havde at vurdere det dem paavisende til sand Værdie, saaledes at de med en god Samvittighed kunne bekræfte Vurderingen med deres corporlige Eed«.

Det var Karen Marie Færchs Mand, Købmand af Aalborg, F. A. Kyllsbeck, nu Ejer af *Hals Ladegaard* og *Langesminde*, der voldte den store Forsinkelse, fordi han med Vold og Magt vilde erhverve Stervbogaarden

¹⁾ Mathias Friderichsen, f. 1790 paa Møen, Søn af daværende Landvæsenskommissær i Stege, fra 1798 Amtsforvalter over Thisted Amt, 1805 over Vordingborg og Møens Amt, *Rasmus Friderichsen*. Privat dimitteret blev *Mathias Friderichsen* Student 1809, Kandidat 1/6 1813. 1814 Auditor i Armeen, Overauditor 1821. 1822 Borgmester, Byfoged, Byskriver i Køge, Herredsfoged og -skriver i Bjæverskov Herred, Birkedommer og -skriver i Gl. Køgegaards Birk. 1829 Justitsraad, 1813 Birkedommer, Skriver og Politimester i Københavns Amts Rytterdistrikt, søndre Birk. (Se Richter: Juridisk og videnskabelig Stat.)

i Nibe, men umuligt kunde skaffe Midlerne dertil, saa stærkt prioriterede som hans Gaarde i Vendsyssel var, og holdt oppe, som han var, ved Svigerfaderens Selvskyldner-Kautioner, men ogsaa ved andres. Stadig kom han med Udflugter, skaffede saa Tilsagn om Støtte fra Svigermoderen, men opfyldte ikke de Forpligtelser, han selv var gaaet ind paa at indløse. Saa til sidst maatte Prokurator Spreckelsen som curator bonorum paa Boets Vegne gøre Udlæg i Hals Ladegaard¹⁾. Kylesbeck, som 1832 havde udstedt Proklama til sine Kreditorer, indankede sin Sag, først for Overretten i Viborg og dernæst for Højesteret, men table ved begge Instanser.

Ved 5. Auktion over Hals Ladegaard (6. Februar 1838) holdt Prokurator Spreckelsen sig rede til at byde den ind for Boet, for at dette ikke skulde lide for stort Tab, hvis Ejendommen skulde blive tilslaaet nogen ved lavt Bud. Da kom Carsten Færch ham i Forkøbet og bød Hals Ladegaard ind for 17,040 Rbd. Sedler (med forrige Ejer af Dybvad, *Gleerup*, som Selvskyldner-Kautionist²⁾). Gaarden i Nibe, som Kylesbeck fik Skøde paa 3. Marts 1836, maatte han snart slippe igen. (Kuriosum: Curator bonorum i Boet bød den ind til sig selv.)

¹⁾ Paa Skiftemødet 19. Maj 1832, hvor Justitsraad Fridrichsen var til Stede, udnævnte Arvingerne i Erkendelse af det store Arbejde, der var og vilde blive ved Afviklinger og Udbetalinger, Prokurator Spreckelsen til Curator bonorum; i Forskud for det Arbejde, han har haft og vil faa, tildeler de ham 300 Rbd. Sedler. Prokurator Spreckelsen bosætter sig Oktober 1836 paa Gaarden Kraghedegaard i Vendsyssel. Fra den Tid ses det, at han beregner sig en ikke ringe Godtgørelse for sine Rejser til Skiftesamlingerne.

²⁾ 3. Auktion var standset ved Højesterets Stævning 23. Januar 1837. Overrettsdommen var af 30. Januar 1837.

I Skiftesamlingerne, der skulde realisere dette vidtløftige Bo, optoges Tiden blandt andet af Forhandling om Fordringer, der var fremkommet som Følge af Spekulation i Dødsboet.

Morten Toldboe melder sig med Krav paa 1616 Rbd. 2 M. 7 Sk. Arvingerne indrømmer godmodigt, at han har været »Tjenner« hos Afdøde i mange Aar, ikke taget i Nutidens Opfattelse og Brug af Tjener; kun i Betydningen: *den, der har tjent*, bruger Arvingerne Udtrykket.

I de rige Købmandshjem i Nibe var der ikke Tale om at holde Tjener. Pigerne havde alle huslige Pligter, og saa var der den uundværlige Gaardskarl, der fejede og holdt Orden i Gaarden, gik i Brændesædet (saaledes benævnes i N. N. Færchs Skifte det Rum, hvor der staar 1 Saugblok, Øxer og Sauge) og huggede Pinde, og som tog sig af Haverne, om det behøvedes, spændte for, sleb Knive og Økser, gik i Byen for »Hosbond« og »Madammen«. En Pryd for Gaard og Hus. En, der kunde gaa gennem Ilden for sit Herskab. Morten havde maaske nok noget til Gode; han erklærer sig tilfreds med 125 Rbd.

Christen Lassen Christensen af Wixø meldte (^{3/10} 1831 se Skiftet), at han havde et ikke ubetydeligt Krav paa Boet, hidrørende fra Handel i Fællesskab med den afdøde for flere Aar tilbage, nemlig 2833 Rbd. 18 β, oprunden fra Misregning fra salig Færchs Side, hvilket han forbeholdt sig i fornødent Fald nærmere at dokumentere; dog erklærede han, at dersom Boet vilde foranstalte ham en Bolig paa Landet, enten i Nærheden af Wixø i Thyland eller her ved Nibe med saa meget Tilliggende af Jord, at han derpaa kunde holde 2 Heste og 3 Køer, samt ligeledes til Besætning benævnte Antal »Kreature«,

samt Vogn, Ploug og videre fornødent Avlsredskab, og det saaledes, at han kunde besidde denne Ejendom og Besætning *fri for al Rente eller Landgilde* eller anden »Herskabelig« Afgift, saalænge han eller hans eventuelle Enke eller Søster er i levende Live, saa vilde han quittere sin Fordring; saa bad han og, at Enken eller Arvingerne for nærværende Tid vilde forstrække ham med 20 Rbd. Sedler, da hans Forfatning var saa elendig, at han ellers ikke saa sig i Stand til at bekoste »gjentagende« Rejser til Skiftet, hvilken Pengeforstrækning han ligeledes bad indlemmet under sit Forslag om Afgørelse. Arvingerne vilde betænke sig til næste Gang, men gav Anvisning paa Udbetaling af de 20 Rbd. Sedler.

Hvor der maa være gaaet Frasagn om Nibe Købmænds Rigdom! I Februar 1832 indfandt C. L. Christensen sig og udbad sig Arvingernes Erklæring om det af ham givne Tilbud; men de benægtede og modsagde Rigtigheden af hans Krav og raadede ham til at dokumentere sin Fordrings Rigtighed. Gennem Prokurator Calundan lader C. L. Christensen derefter høre fra sig med sit Krav, nu paa 2732 Rbd. 4 M. 12½ Sk., men Curator bonorum udtaler, at den Konto-Kurant, hvoraf Kopi er blevet fremlagt, ingenlunde er et Gældsbrief paa Boet; derimod udviser den, at Boet skulde have den Sum 1590 Rd. 3 M. 10 Sk. (1 Rbd. lig 6 Rd.), lig 265 Rbd. 10 Sk., til Gode. (Fordringen dateret $\frac{4}{6}$ 1814.) Boet svarer Calundan, at de 20 Rbd. er Gave til Christensen, og at det under Hensyn til hans Fattigdom ikke gør Fordring paa de 265 Rbd. 9 $\frac{2}{3}$ Sk., som hans Konto-Kurant viser, at han skylder Boet.

1. Oktober 1832 har Søren Færch, de umyndige Arvingers Formynder og Farbroder til dem, anmeldt,

at han nu forlader Nibe som Opholdssted og tager Bopæl 8 Mil her fra Byen. Han skriver, at det er ham dels af denne Aarsag, dels fordi han ej har tilbørlig Sagkundskab til det indviklede Pengeforhold, hvori Boet staar til forskellige Personer, og endelig fordi adskillige af Arvingerne, der er ham lige saa nær beslægtet som hans Myndling, er Debitorer til Boet, meget magtpaaliggende at kunne fratræde Værgemaalet, der i hvert Tilfælde vil medføre større Byrder for ham, end han som uformuende er i Stand til at bære, hvisaarsag han ogsaa beder sig fritaget for Værgemaalet.

Naturligvis er det Kyllsbecks Fordringer, der er Aarsag i, at han trækker sig tilbage, samtidig med, at det Hjem opløses, hvor han var vant til at høre Broderens glade Velkomstraab, og hvor han har savnet ham ubeskriveligt hver Dag, han siden hans Død har sat sin Fod over Hjemmets Tærskel.

For de 3 umyndige vælger Arvingerne som Værges Kammerraad, Bankdirektør Lund i Aalborg, som modtager Tillidshvervet, men med den mærkelige Begæring, at om han gør noget urigtigt, skal Søren Færch bære Ansvar for det (se Skifte af 1831, Side 259—60). 2. Januar 1838 dør Kammerraad Lund.

Skifteretten havde at udrede Gældskrav, der strakte sig baade 1 og 2 Aartier tilbage, f. Eks. Mellemværendet med Lars Rimmer, der skrev sig fra et Skibskøb i 1812. Boets Fordring, der var paa 2086 Rd. 26 β , afgjordes af Rimmer med en Obligation paa 600 Rbd. (4 pro Cento), som han skaffede »antagelig« Selvskyldnerkaution til. Skifteforvalteren gjorde gældende, at Omkostninger og gensidige Fordringer og Renteberegninger var meget problematiske, saa det var uvist, om Boet ved Domstolene kunde faa sin Fordring gjort gældende.

Det faldt ogsaa i Skifteforvalterens Lod at opsiges de 3000 Rbd. Sedler, som Apoteker Ramsing var skyldig, dels til Boet og Justitsraad Bassesens Bo, dels til Købmændene Lars Klitgaard og Kold i Nibe¹⁾.

Købmand Lars Klitgaard, som anmeldte, at han ønskede Mellemværendet fra Apoteket opgjort og sig sit Tilgodehavende udbetalt, fik efter Opgørelsen ved Skiftet Meddelelse om, at han (efter Ramsings Fallit) ikke havde Krav paa noget; Boet altsaa heller ikke.

Under det langvarige Skifte døde 2 af Niels Nielsen Færchs Sønner: Hendrik Carl Færch (f. ²⁵/₆ 1807), der var Handelsfuldmægtig, men fra ⁵/₅ 1835 havde haft Høstemark i Forpagtning, indtil Sygdommen havde overmandet ham, og han døde paa Knudseje hos Moderen og Broderen Carsten. (5. Marts 1839

¹⁾ Nibe Justitsprotokol ²³/₈ 1823: Læst Indlæg i Apotheker Jens Jacobsens Fallit 4. August d. A. til Parthaverne Justitsraad Bassen, Købmand Niels Nielsen Færch, Peder Kold og Lars Klitgaard i Gaarden Nr. 93 med deri værende Apotek i Nibe for deres Pantefordring i Samme efter Jacobsens Obligation til W. A. Resch af 5. Junij 1817, transporteret til bemeldte 4re Mænd under 24. Januar 1818 for 10,000 Rbd. Sedler, udlagt Dem for 4,000 Rbd. Sedler, og læst Skøde fra Justitsraad Bassen, Niels Nielsen Færch, Peder Kold og Lars Klitgaard af Nibe til Candidatus pharmaciæ Otto Fabricius Ramsing paa en Gaard Nr. 93 i Nibe med deri værende Apotek og 4re Kakkellovne m. m. v. for Købesum 5,000 Rbd. Sedler, dat. 4. August d. A., og læst Declaration fra Justitsraad Bassen, Niels Nielsen Færch, Peder Kold og Lars Klitgaard til Apoteker O. F. Ramsing, at uagtet han har meddelt dem Panteobligation for 5,000 Rbd. Sedler mod 1. Prioritet i Gaarden Nr. 93 med deri værende Apotek, skal han dog kun indløse Summen med 3,000 Rbd. Sedler, dat. 4. August 1823.

overtog Broderen Thyge — født $13/4$ 1814 — Høstemark i Forpagtning; døde $4/10$ 1871 som Ejer af Solbjerggaard.)

Anders Færch, født $25/1$ 1806, Købmand i Aalborg, var død 11. Oktober 1832, ude af Stand til at fyldestgøre sine Kreditorers Krav. Han pantsatte sine Værdier efter saa stor en Maalestok, at Arvingerne paa Skiftemødet $24/8$ 1832 lagde Pres paa ham, saa at han forpligtede sig til ikke yderligere at pantsætte sine Ejendomme. Ligesom Kylllesbeck savnede han Faderens hjælpende Haand.

I det hele viste det sig ugørligt for Sønnerne af de typiske Nibe-Storkøbmænd at klare sig ved Handelen i Perioden efter Glanstiden. Det gik ikke længer at praktisere Fædrenes Principper fra Storhandeltiden, men dog disponerede de, som om Silden endnu stod indefter Drauget og Nørllae i tætte Stimer.

De Storkøbmandssønner af Nibe kunde et helt Liv igennem, enten det nu blev stakket eller hundredaarigt — Købmand Søren Nielsens Søn, Niels Nielsen, blev henimod 100 Aar —, løbe Panden mod den Lære, de aldrig rigtig nemmede, at det, at være Købmand i Nibe nu, var noget ganske andet, end det var i Glansperioden.

Da Niels Nielsen Færchs Skifte var sluttet, forsvandt alle hans Børn fra det gamle Hjem. Det var de sidste af den gamle Færch'ske Slægt.

Den, der nu, da Niels Nielsen Færch havde lukket sine Øjne, havde Mod for dem alle til at vove Springet bort fra det tilvante hjemlige, og som havde Erfaring nok til at se, at naar Sildens Saga for denne Sinde var ude, da maatte de rykke op fra Slægtens ældgamle Bosted, det var den storraadige Enke fra Stervbogaarden, deres Moder; hende, der i Skifte-

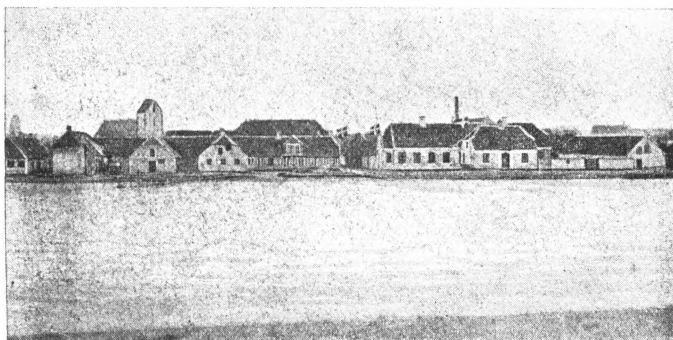
samlingerne fremtræder som den, hvis Mening bør respekteres forud for alles.

I første Skiftemøde udtaler Arvingerne, at de ønsker, Skifteforvalteren skal udbetale til hendes Husholdning eller andet Behov alt, hvad hun kan ønske sig. Et smukt Træk. Niels Nielsen Færchs Børn værdigt overfor den Moder, som de sikkert ofte i deres stille Sind havde fundet ret håardhændet i sin Hævdelse af Matriarkatets Overvægt overfor den Fader, som de elskede saa meget.

Tilsyneladende uden forudgaaende Meningsudveksling med Børnene erklærede hun under Skiftet, at hun agter at opføre sin Mand et muret Gravkammer og dertil har bestilt 1500 Sten hos Steinthal paa Kyø. (Da Steinthal har sendt hende 7000 Sten i Stedet for 1500, erklærer hun bestemt, at flere end dem, hun har bestilt, modtager hun ikke.)

Hun fremsætter i Skiftemødet 1. Oktober 1832 med beundringsværdigt Overblik Kravene for de umyndige Børn, efter at hun først roligt har erklæret, at hun 8 Dage efter dette Møde vil fraflytte Stervbo-stedet og tage Ophold hos Carsten paa Knudseje.

Hun siger det uden at lade høre et Suk over, at hun nu giver Afkald paa det rige Hjem, hendes lille Verden, hvor hun har ført Sceptret i 36 Aar; hun understreger blot den praktiske Side af sin Bestemmelse, at Boets Husholdningsudgifter ophæves; men fra nu af gik der adskillige Ilbud mellem Knudseje og Nibe for at tilkendegive, hvorledes hun ønskede Boets Sager ordnet; og saa gaar hun lige over til det, der for hende er Kærnen, hendes Omsorg for de mange Børn, hun har født i de første 25 Aar af sit Ægteskab og klædt og hæget om. For dem begærer hun nu, hvad ret er.

Fra Nibe omkring 1850.

For Sønnen Søren, der nu skulde i Apotekerlære (1834 findes han opført i Nibe Extra-Skat-Lister som 17-aarig Apotekerlærling hos Apoteker Ramsing), og som der nu aarligt skulde betales 100 Rbd. Sedler for, foruden Klæder og »Reelighed«, 170 Rbd. aarligt. For Datteren Nielsine, født 20. Januar 1820, 130 Rbd. Sedler aarligt, ialt 1000 Rbd. Sedler, indtil Boets Slutning, begærede hun Pengene anvist. Desuden, at der maatte udbetales de Justitsraad Fride-richsen af hendes »Sallig« Mand anlovede 200 Rbd. aarlig for Sønnen Tyge for Tiden til 1. Maj 1833 og hende selv til hans Klæder og andre Fornødenheder 100 Rbd., hvorimod ham — nemlig Tyge Færch — fra 1. Maj 1833 udbetales aarligt til Boets Slutning 150 Rbd. Sedler, hvormed han maatte sørge for sig selv.

Mad. Færch hævder, at de myndige Sønner har faaet deres Opdragelse og Døtrene Udstyr, saa at *Thøgger, Søren og Nielsine Færch* ikke faar noget forud for de andre. Sønnen *Carl Færch*, hvis Opdragelse havde kostet mindre, og som nu var uden »Ampløie« og lige myndig, tilstod man 100 Rbd. aarligt, til Boet sluttede (*Carl Færch* døde forinden). *Søren Færch* havde et Aar været i Huset hos Præsten

Rehders (Mad. Færchs Brodersøn) i Gerding¹⁾ og var der blevet forberedt til Konfirmation samt endvidere undervist i Sprogene. Ved Skiftemøde 6. Oktober 1835 begærer Sønnen *Søren Sivert Færch* at faa Broderen Carsten til Kurator under Resten af sin Mindreaarighed og faar det bevilget. Denne, den yngste af Niels Nielsen Færchs Sønner, der under Skiftet trods sin Ungdom søger at hjælpe Søsteren Karen Maries Mand, viste hele sit Liv en Hjertets Takt, som drog de unge i Slægten til den ensomme ugifte Mand. Hans Sindelag skal som hans Ydre have været typisk for Færcherne. I Svogerens, Justitsraad Friderichsens, Gravsted paa Frederiksberg Kirkegaard hviler han ved sin Moders Side. Paa Marmorpladen over hans Grav har de unge i Slægten ladet indridse: »Tak for din Godhed.«

Til den umyndige Nielsine havde Moderen lagt Udstyr til Side: 5 Lispund Fyld (hvor mange »forsvarlige« Dyner kunde Bruden ikke faa!), 18 Al. Drejl, 36 Al. Serviet-Drejl, 36 Al. do., 54 Al. blaastribet Bolster, 14 Al. hvidt Hørgarn, 100 Al. Hørlærred og 19 Al. do.

Helt tomhændet kom Nielsine altsaa ikke til Brudeskamlen.

Ubestikkelig retsindig, som Cathrine Elisabeth Rehders er, afleverer hun under Skiftet sin Mands 2 Guldure, som hun lige har fundet, det ene i Kasse, det andet belagt med Emaile og med Signet ved; ogsaa de skulde vurderes og Værdien fordeles mellem Arvingerne.

Uden Vaklen forlanger hun Broderlod og Halv-

¹⁾ Se Stamtavlen over Afkom af Inspektør paa Vildmosegaarden *Carsten Rehders*, født 5. Januar 1734, død 17. Oktober 1799, og Hustru Marie Neumann, født 1742.

delen af Boets Beholdning (7700 Rbd. Sedler), 3000 Rbd. til de umyndige Sønner og 1500 til Datteren.

I Sagen ctr. Grosserer I. Fæster¹⁾ gaar hun imod de andre Arvinger og imod Skifteforvalteren og erklærer, at hun for sin Del af Boet for fuld Betaling vil »imodtage« en Forskrivning fra Grosserer Fæster og saaledes, som han har foreslaaet, gaa ind paa, at han blot udbetaler 2000 Rbd. og udsteder en Veksel lydende paa 1000 Rbd. Desværre for Fæster kan han ikke mestre sine Pengevanskeligheder, men maa afhænde sin Forretning til Sønnen, Grosserer W. Fæster. Han kan kun byde 500 Rbd. plus en Fordring paa 270 Rbd. 4 Mark 6 Sk. paa Westergaard, der er insolvent. Boet respekterer alligevel den af Niels Nielsen Færch mod Grosserer Fæster aftalte Leverage af nedlagte Sild²⁾.

¹⁾ Kommissionær i København for Nibe Storkøbmænd i Begyndelsen af 1800'erne, saa afholdt af Nibinger, at Købmand Westergaard efter ham opkaldte sin 2. Søn, Jens Fæster Westergaard, den første opkaldte han efter Carsten Færch, og sin 3. kaldte han Basse efter Justitsraad Bassesen, der havde givet ham mangt et godt advarende Raad, f. Eks. overfor Købmand Mørup, som Westergaard havde laant Penge af, og som mod sit Løtte for Pengene gjorde Udlæg i Westergaards Gaard, mens Westergaard var i Marken. (Se Kap. Købmand Søren Nielsen: Nytaarsbrev til Grosserer Fæster.)

²⁾ Af dem havde Boet:

Paa Sallerbocloftet i Stervbogaarden: 8 Læster Fjerdinger, 28 Læster do., 22 Læster danske Heeltønder, 17 Læster 4 Stk. Halvtønder, 11 Stk. Fjerdinger indeni de sidste.

I »Borgergaarden«s Mellembygning: 35 Læster 10 Stk. Heeltønder i svensk Maal.

Paa Loftet over »Borgergaarden«s Forhus: 3 Læster 5 Stk. Heeltønder i svensk Maal, 5 Læster halve Tønder, 8 Læster 4 Stk. Heeltønder i dansk Maal.

Cathrine Elisabeth Rehders byder »Borgergaarden« og 3 mindre »Steder« ind, ja hele Boets Lager af *Salt* i Nibe og Sebbersund, 683 Tdr. 5 Skæpper, dog ikke de 850 Tdr., som »Cathrine Kierstine« var ladet med fra St. Ybes. (Skifteforvalteren og Curator bonorum udregnede, at denne Skonnert, fra den udrustedes 1829 indtil 1. April 1834, paa sin stadige Rejse mellem Aalborg og Marseille har haft 4291 Rbd. 3 M. 11 Sk. i Overskud.)

Arvingerne ønsker snarest afholdt Auktion over alt Indbo og 100 Kataloger over det trykt paa Boets Bekostning. Rolig, uden Modsigelse, lader hun det ske; men bagefter udtager hun Effekter af Boet til

I »Borgergaarden«s Sallerbod: 51 Læster 9 Stk. Heeltønder.

I Tjærhuset ved Søndertoft i Saltpakboden: 6 Læster 4 Stk. Fjerdinger, 14 Læster 17 Stk. Halvtønder.

Paa Loftet i Indelukket: 34 Læster danske Heeltønder.

Uden for Indelukket: 5 Læster 8 Stk. danske Heeltønder, 29 Læster 4 Stk. Fjerdinger, 16 Læster 2 Stk. Heeltønder.

I Jespers Huus: 19 Læster 2 Stk. danske Heeltønder.

I Christen Ibsens Sted: 10 Læster 6 Stk. danske Heeltønder.

I Sallerboden ude i Fjorden: 8 Læster 3 Stk. svenske Heeltønder.

Desuden blev »opgivet at henligge, som fortiden ikke kunde faaes talte«:

I Mørups Gaard her i Byen (først Asps, bygget 1803, derefter Westergaards) 14 Læster Heeltønder i svensk Maal.

I Sebbersund: 10 Læster Heeltønder dansk Maal.

Taxation: 6½ Rd. pr. Læst danske Heeltønder.

8 — — — svenske —

9 — — — Halvtønder.

11 — — — Fjerdinger, udgør

3075 Rd. 59 Sk.

Værdi 3450 Rbd. 3 M. 10 Sk., og Nielsines Udstyr lader hun vurdere.

Agtpaagivende følger hun all; der savnes Adkomst for en og anden Fordring; hun hører det og husker, at hendes Mand ofte optegnede i en liden Lommebog. Hun helmer ikke, før hun finder den og bringer den til Byfoged Lynges inden næste Skiftemøde.

Som Købmand Søren Nielsen tidlig om Morgenen den 18. September 1838 (se N. N. F.s Skifte, Side 705) vandrede i Strandkanten, saa han, at der i Fjordsiden ud for Niels Nielsen Færchs Gaard var drevet en gammel Kaagplanke i Land. Den var af Bøg og var 18 Al. lang, og ved Siden af den 4 Ruller (til at trække Kaage i Land paa), ca. 4 Al. lange. De var paaskrevne Mærket NF. Han bøjede sig ned og trak Rullerne frem. Det Mærke kendte han. Der bredte sig et vemodigt Smil over hans alvorlige Træk. En sidste Hilsen fra en højt agtet Medborger af den rigtige Nibe-Type; saa ærlig i Handel og Vandel, saa storsindet, at det gjorde godt at tænke paa ham, nu da Velstanden saa pludseligt afløstes af Knaphed og Armod, saa Sindene blev bitre og smaalige.

Ja, vel var det Niels Nielsen Færchs Bomærke — saa uligt hans jævne ligelige Skrifttræk, naar han skrev sit Navn under — velsagtens et Bomærke fra Faderens eller Oldefaderens Tid. Han slap Rullerne og gik lige op i Bassesens Gaard, hvor nu hans gode Ven Lynges boede, og meldte ham sit Fund. Og som den Ordensmand, Byfoged Lynges var, lod han den forrige Tilsynshavende i Stervbogaarden, Niels Jensen Dreyer, hente, og han »godkiendte dem for at være dette Stervbo tilhørende«.

Paa Knudseje fik Carsten Færchs Børn at fornemme, at Farmoder var kommet til Huse. Hun var ikke saadan en hyggelig Bedstemoder, der kunde sidde en mørk Vinteraften og fortælle Børnebørnene Eventyr i Kakkelovnsskær eller Maaneskin. Baade paa Knudseje og Hals Ladegaard havde Farmor altid saa meget for, og det hører til deres mest levende Barndomserindringer, at de hver Aften, inden de skulde i Seng, maatte stille sig paa Rad til Haandkys hos Farmor fra Nibe. De største af dem fandt det forsmædeligt og nedværdigende. Saadan noget var de ikke vant til hos deres egen Moder (som dog var adelig født). De andre begreb ikke, hvorfor Broderen Conrad, der havde været lige saa oprørt som den store Broder Niels, pludseligt gik saa frejdigt til det forhadte Haandkys. Men han betroede dem, at han havde fundet paa en Udvej til at undgaa Vanære: han kyssede sin egen Tommel og ikke Farmors Haand.

10 Aar levede hun i Carstens Hjem; hun døde pludseligt den 26. September 1842 i København under et Besøg hos Datteren Maren Kirstine, der var gift med Friderichsen. Hun kom til at hvile i fremmed Jord (Friderichsens Gravsted, Frederiksberg Kirkegaard) og ikke i det Gravkammer, hun med saa megen Omtanke havde indrettet i Nibe.

Efter Niels Nielsen Færchs Død 1831 gik der en Menneskealder, uden at nogen af Slægten Færch igen bosatte sig i Nibe. Da kom der i 1866 en ung exam. jur. af Slægten og slog sig ned i Niels Andersen Færchs Gaard som Sagfører; det var den ovenfor omtalte Søn af Carsten Færch, Conrad Rehders Færch, Sønneson af Niels Nielsen Færch.

Han var kun et ungt Blod, da han i 1853 fun-

gerede som Byfoged (uden Konstitution) i Aalborg. Borgmester Johnsen var straks flygtet af Rædsel for Koleraen, der rigtig kunde trives i en By som Aalborg med sine skumle forsømte Aaløb gennem Byen. Herredsfuldsmægtigen, der var konstitueret Byfoged, blev et af Koleraens første Ofre. Derfor maatte den 22-aarige exam. jur. Færch træde til og gøre Tjeneste som Byfoged. Han kendte ikke til Frygt, skønt hans Gerning fra Morgen til Aften var at vandre rundt og syne de døde, for at ingen skulde blive jordet skindød. Han, der havde saa meget Tække og saa megen mandlig Skønhed, at de unge Piger vendte sig efter ham, og ingen tog Anstød af det Underbid, han som den slanke, spændstige Skikkelse havde fra Færch'erne, han gik nu der som en pest-befængt i Ordets hogstavelige Forstand. Fra det »galante« Konditori »Svalen« blev der fra Svalegangen rakt et Glas Vin ud til ham, naar han gik forbi; det var en Slags Sjælebod, fordi han lodes alene med sit farefulde Pligtarbejde.

Hans Søskendebarn, Lucie Quist, født 9. Juli 1837, senere gift Bentzen, Datter af Overkrigskommissær Quist og Lucie Marie Birgitte de Neergaard, født 19. Februar 1807, roste sig engang i senere Tider til Conrad Færchs Datter Annette (28. Maj 1891 gift med sit Søskendebarn, Vejer og Maaler i Nørresundby, Købmand Simon Schiøtz) af, at Familien Quist var alene om at vise ham Godhed i Koleraaaret. »For vi lod ham sove i vores Havehus«, ironiserede hun. Han overstod Faren, men gemte i sit følsomme Sind en Gysen efter de Rædsler, han havde været Vidne til i Koleraaaret.

Conrad Færch var sig bevidst, hvad han gjorde, da han, efter at han havde deltaget i Krigen 1864,

brod op fra Aalborg og med Hustru (Frederikke Henriette Iversen, født 16. Juli 1840) og Barn 1866 bosatte sig som Prokurator i Nibe. Fra Barn havde han lyttet til Overleveringen af Slægtens Historie med den Forstaaelse, som Tiltrækningen giver; og hvor kunde der være skønnere end i Nibe, hvor hans

Prokurator Conrad Færch.

Slægts Gaarde laa ud mod den friske Fjord og med dejlige Haver bag Gaardenes Salterboder. Han havde siden 1853 haft Oplevelser, der tog paa Nerverne, og til Slut havde han rent ud søgt Lise for al Ve i de gamle historiske Omgivelser. En Sagførers Gerning laa saa fjernt som tænkeligt fra hans stemningsrige Tankeliv, men Tiderne var ikke til at følge Traditio-

nerne og blot udnytte den juridiske Viden som Ejer eller Forpagter af en Gaard. Faderen, Carsten Færch, var død som midaldrende (4. Juli 1852) under et Besøg hos Svigersønnen Walter Schiøtz paa Bjørnkjær. Da var af hans 8 Børn 4 ukonfirmerede og den yngste kun 6 Aar, saa der var ikke just Rigdom at hælde sit Hoved til.

Bedstefaderens, Niels Nielsen Færchs Gaard i Nibe var dengang solgt til Købmand Matthias Lassen, men Tipoldefaderens Bosted, Niels Andersen Færchs Gaard, stod ledig, saa i den slog han sig ned med Hustru og Barn. Det var ham ikke let at kræve, hvad rimeligt var, for de Sager, han førte; det var ham saa pinligt, og han havde saavist slaaet Streg over alt, hvad der hed Salarium, hvis han ikke havde været Familiefader. Han fortalte Annette, sit eneste Barn¹⁾, Slægtshistorien; hun syntes, det var rene Eventyr, og naar Faderen var paa Fjordjagt, sad hun i Hjørnevinduet ud mod »Østerland«, hvor i sin Tid Kongens, senere hendes Oldefaders Salterbod havde ligget paa den lille Holm, der ved Lavvande var landfast, og fandt de forunderligste Skikkelser i Skyerne over Fjorden.

Men ude paa Fjorden var Faderen en vældig Nimrod; i den styrkende Fjordluft levede han som aldrig, naar han sad bøjet over de trivielle Affatninger af Indlæg og Klager og Dokumenter. Han nød selv Kraften i sit Aaretag og sin Sikkerhed til at sætte en Kugle, hvor han vilde. Han havde saa

¹⁾ Opkaldt efter hans Moder, Annette Joachimine de Neergaard, som igen var opkaldt efter Anna Joachimine Quistgaard, født 1750 og gift med Johan Thomas Neergaard til Tølløse, Søgaard, Meerløsegaard, Ringsted-kloster, født 1745.

godt som aldrig nødigt at give en Svane Bekomst; han harmedes, naar nogen skamskød Vildtet, og havde han selv skudt saa slet, skulde han snart have opgivet Jagten, for han taalte ikke at tilføje noget Væsen Lidelse¹⁾. Fjorden var hans Rige. Den bar ham i lange og korte Rytmer, alt efter Stemning og Bølgeslag, hvad enten han formede sin Moders sarte Træk i Rytme eller det var det nationale, der tændte hans Tanke.

I nedenstaaende Digt mærkes den Harme, der skyder op i den unge Mand, der nylig havde vovet Liv og Blod for sit Land:

EN DRØM.

(Skrevet i 1865. mens Projsen og Østerrig underhandlede om Byllets Deling.)

Han tog sig en Hvile en Midnatsstund
paa Heden ved Istedskoven,
han vuggedes ind i et sagte Blund,
mens Drømme ham sendtes fra oven.

I Luften hørte han hæse Skrig
fra en mægtig Rovfugleskare,
dens Bannermærke var Falskhed og Svig,
to kronede Ravne det bare.

En prægtig Ørn var Røvernes Maal,
dens Rede vilde de øde;
den vil ikke Trældom bære med Taal,
og derfor skal den nu bløde.

¹⁾ Han kunde lade Haanden glide hen over Brystet af en nedlagt Svane og glæde sig ved at tænke paa, at det fine hvide Dundække skulde hans lille Pige bære, naar hun voksede op og blev Jomfru. 27. September 1889 bar hun det ved en Bryllupsfest i Slægten — som en Arv fra Nibe.

Ej skræmmedes Ørnen af Røvernes Skraal,
men kjækt den værged' sin Rede,
den slog til de Fjender med Kløernes Staal,
saa mange i Græsset sig vrede.

Dog snart den segned' for Fjendernes Tal
og blødende sank den i Støvet,
mens Røverne hakked' dens Pandeskal
og Slagfjer og Hale den røved'.

Nu skulde der skiftes og deles, jo jo!
det røvede skulde man dele,
men Skiftet blev holdt af de kronede to,
begribelig tog de det hele.

De kronede sløge de skarpe Kløer
i hver sin Side af Reden,
nu lød ej Talen saa høflig som før,
man fordred' helt ubeskednen.

Den ene fordrede alt for sig,
det Røvertog var jo hans Foster,
saa vilde han slutte et gyldent Forlig,
betale med røvede Koster.

Den anden haanligt afvisende lo,
den gammel Uret vil hævne.
Omsider de skifted' med Næb og Klo
og sloges af bedste Evne.

Dog, medens der gøres paa Byttet Bud,
og mens der om Delingen fægtes,
saa voksede Ørnens Fjedre ud
og Saarene heltes og lægtes.

Da svang den sig op til sit gamle Bo,
til den kjære dyrtkjøbte Rede,
der bygged' den atter i Fred og Ro,
den kunde vel Arnen frede.

Saa var hans Drøm en Midnatsstund
paa Isted blodvædede Hede.
En Hilsen fra dem, som til Dødens Blund
forsvared' den ældgamle Rede.

18. September 1869 er Kong Christian 9. nærværende ved Indvielsen af den nye Længdebane til Aalborg. Den Dag bringer Aalborg Stiftstidende et Digt af Conrad Færch:

Konge! hvor Du monne bede
 Paa den jydsk Mark og Hede,
 Folket jubler Dig i Møde.
 Og den Mægtige, den Ringe
 Lige Offer Dig vil bringe:
 Hjertets Førstegrøde.

Konge! Du har delt vor Trængsel,
 Og Du deler Folkets Længsel:
 Haab om Sejr engang.
 Om vor Frihed har Du fredet
 Og fra huslig Arne spredet
 Lys i Dannevang.

Kærligheds og Friheds Pagt
 Skærme som en sikker Vagt
 Danmarks Konge huld!
 Konge! stol paa Folket trolig,
 Det vil rejse Dig en Bolig
 Af sit Hjertes Guld.

Berlingske Tidende bragte 23. December 1891:

ET JULEØNSKE TIL DROT OG FOLK.

Den Stamme, som har værnet om
 Sit Hjem og Hjertets Helligdom
 Til Fryd for Sekler sene,
 Den hilses nu med Julechor
 Fra Øst, fra Syd og Nord
 Af Stammens ædle Grene.

Og vi, som bo ved Stammens Rod,
 Og saae, hvor støt og fast den stod,
 Mens Ufreds Lurer tone,
 Vi ønske hver en Julegjæst
 Maa fejre Fredens Julefest
 I Ly af Stammens Krone.

—d. —h. (Conrad Færch.)

Niels Nielsen Færchs Arv til Mændene efter sig i Trofasthed mod Hustruen havde Conrad Færch i fuldeste Maal. Hans Hustru havde allerede fra de unge Aar Udbrud af Sindssyge, maaske vanskeligere at bære over med i Begyndelsen, før det var erkendt som Sindssyge, end i de senere Aar, da hun en Tid havde Ophold paa St. Hans Hospital, men alligevel ikke kunde blive et Par fejle Forestillinger kvit. Alle andre kunde tabe Taalmodigheden med hendes Misopfattelse, men han aldrig¹⁾.

Under sit Ophold i Nibe sluttede Conrad Færch Venskab med Cancellisekretær Nielsen, Søn af Købmand Søren Nielsen. De to havde fælles Interesse af at drøfte Minderne fra Nibes Stortid og fra de to gamle Slægter, som de tilhørte.

Sidst i 1870'erne drog Conrad Færch bort fra Slægtens gamle Hjemsted til København. 1909 døde han i Nørresundby. Han var den sidste, der vidste om det Sted i Salterboden, hvor Pladen med Indskrift om de ældste Færch'er i Nibe var indmuret²⁾.

¹⁾ Til Belysning af Færch'ernes psykiske Ejendommelighed: Annette var i sidste Øjeblik kommet med paa en Køretur til Aalborg, fordi en lille Pige i den Familie, der havde inviteret hendes Moder med, blev syg, og Annette kunde være med i Stedet. Moderen vilde, at Annette skulde give den syge Veninde et Dukketestel, som de købte i Aalborg. Men da de om Aftenen kom hjem til Nibe, vilde Annette ikke af med Stellet. Moderen spurgte hende, om det ikke var Synd, at hun vilde tage Stellet fra den lille Pige, som baade var syg og gik Glip af Aalborgturen, og som var meget mindre end hun. Annette gik i Seng med Stellet, men sov ikke den Nat, og tidligt næste Morgen gik hun op til den lille Pige og gav hende Stellet.

²⁾ En Plade, der gik til Grunde, da N. A. Færchs Gaard blev omkalfatret, Salterboden nedrevet og Størsteparten af den smukke Have raseret.

Endnu findes der Mennesker, der under de skiftende Tider har bevaret Traditionerne fra Nibes Stortid. Deres Øjne lyser ved Tjærelugt og ved Synet af de maleriske Ruser i Sildebundgarnene paa Bødepladserne; for de Sansendtryk er uløseligt knyttet til den Tids Minder, der staar som prentede i deres Hukommelse og kaldes frem ved Sansesassociationen. De Mennesker kalder i deres Skildringer hver fra sit Synspunkt og sit Niveau Fortiden til Live. Af Købmand Søren Niensens Døtre, Fru Schytte og Frøken Hansine Nielsen, sidder navnlig sidstnævnte (født 29. Januar 1830) inde med et Fond af kulturhistorisk Materiale, der staar sin Prøve overfor Skifler og andre Arkivalier, og en Fremstillingsevne, der godtgør, at *Dorre Kjestins* Fortællekunst i hendes Barndoms Ammestue er gaaet hende i Blodet. (Se Kap. Søren Nielsen.)

En ikke mindre frodig Opfattelse af Stortiden og dens Begivenheder, men i en anden Genre, sidder Kæmner N. C. Jensen inde med som Overlevering fra Faderen, Snedkermester og Borgerrepræsentant Jens Jensen, hvis Hustru og Svigerinde gennem mange Aar har været knyttet til Familien Færch.

Men der er ogsaa unge Skud af gamle Nibeslægter, hvis Livsbane ubevidst bestemmes af Traditioner fra Medgangstiden: Der er den ungpigeagtige Kvinde, der i mange Aar sad Enke efter en Nibe-Skipper og forgangen Aar giftede sig med en stout Søfarer af gammel Nibe-Æt; det ses paa det alt andet end dagligdags Par, at de to har arvet Sansen for den Duft af salte Søer, fordampede i Hampen af Tovværk og Takkelage, som i Nibes Stortid kappedes med Atmosfæren af Fiskergarn. Der er Fiskere, som vanskeligt kan tage fat paa anden Livsgerning end Fiskeriet, en

vegeterende Type i Fortsættelse af Fortidens Lødderkarl og Lønkarl — uden Initiativ til Fiskeriudredning, men med det nedarvede flegmatiske Velvære ved Søen og ved ureflekteret Udøvelse af Fiskeri.

Købmand Søren Nielsen.

1779 blev Købmand Søren Nielsen af Nibe født i Sebbersund, et af Danmarks skønneste Fiskerlejer, som ældste Søn af Fiskeriudreder Niels Sørensen, født 28. Maj 1751, Husfæster under Sebberkloster (fra 26. Februar 1813 Selvejer), og Hustru Cæcilie Justdatter, født 29. August 1749¹⁾.

Som Fiskeriudreder og Købmand havde han ikke valgt Livsstilling efter nogen fremmed. Omtrent paa det Sted, hvor nu Dæmningen til den i 1883 anlagte Sebber-Bro udgaar fra Sebbersund, havde Faderen indrettet sig saare fornuftigt med sin dobbelte Bedrift; han havde opført Udhusene i sin Ejendom omkring en lille Fjordarm, der virkede som en Dam i Gaarden; saa praktisk var denne Beliggenhed, at Fiskerkarlene ikke behøvede at bære eller paa anden Maade at fragte Silden, noget, der af erfarne paa Fiskeriets Omraade betragtedes som skadeligt for Sildens Velsmag (se Kap. om Fiskeriet og om Bassesen),

¹⁾ Niels Sørensen var Søn af Søren Christensen, Valsted, født 1715, død 8. August 1753 under en Epidemi, som ogsaa bortrev 2 af hans Børn, og Hustru *Ane Nielsdatter*. Søren Christensens Slægtskab med Lauritz Christensen Stistrup, Stifter af Bibel- og Skolelegaterne (født 1692) og Slægten Sandborg eller Sanderborg er endnu ikke undersøgt, da Sebber Sogns Ministerialbøger kun forefindes fra Midten af 1700'erne og Undersøgelsen rimeligvis kun kan foretages gennem Skøder og Skifter. Overleveringens Familienavne svarer til Forbogstaverne paa det gamle Sølvtojt.

men kunde ro den ind i Gaarden og tømme den ind i det Rum, hvor der skulde gælles og saltet¹⁾.

For Kundernes Ind- og Udkørsel var der ganske bestemte Regler. Omkring »Dammen« maatte de først køre til det Udhus, hvor de Landbrugsprodukter, de vilde afhænde, blev læsset af, og derefter til Salterboden og det Udhus, hvor de kunde faa Vederlag i saltede og tørrede Sild og andre Varer. I de første Aar af Krigen med England provianterede Niels Sørensen Kaperbaade. Det ses af Nibe Justitsprotokol, at han i Opgangsperioden for Sildefiskeriet stadig

¹⁾ 28. Januar 1822 udsteder Niels Sørensen en Obligation til Sønnen, Købmand Søren Søren af Nibe for 800 Rbd. og giver Sikkerhed i sit »iboende Huus i Sebbersund Bye, Sebber Sogn, Sleth Herred, med tilhørende Jordejendomme af Hartkorn 2 Skpr., contribuabelt Jord, saaledes som det til enhver Tid maatte befindes og med samme Rettigheder som det, iblandt flere Ejendomme, er mig tilskjødet af Cammerraad Svanholm til Sebberkloster under 26. Februar 1813«, hvilket Skøde er tinglæst paa Aars og Sleth Herreders Ret den 23. December 1818. Desuden Sikkerhed i:

10 Stader, 3–12 paa 5. Lænke »væsten Pøtten«.

1, 2, 3, 4, 5, 6 fra Grunden paa 3. Lænke væsten Pøtten.
Nr. 1 paa Søndre Møllelænke.

Nr. 24, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 paa Nørre Mølle Lænke.
Nr. 7 og 13 fra Grunden paa gamle Sjette Lænke østen Pøtten.

20 fra Grunden paa 2. Lænke østen Pøtten.

30 paa Nedergaards Lænke.

14, 15 og 16 paa 3. Lænke østen Pøtten.

Østerland: Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

Foruden de Stader, der her blev givet Pant i, raadede han som Udreder over mange flere. Et senere Skøde oplyser, at Kammerraad Svanholm 26. Januar 1813 solgte ham Fiskestadet *Hesterønet* og *Slade Nr. 7 paa Sønderdraglænke*.

udvider sin Bedrift og erhverver flere og flere Stader og skaffer sig større Driftskapital ved Laan i Staderne og i sine Ejendomme i Nibe, Nr. 82 paa Ahlgaden og Nr. 200. (Købesum for Nr. 200 Rbd. 1500; dat. 16. Juni 1812.)¹⁾

En myndig Mand var Niels Sørensen, aarvaagen over, at ingen kom hans Rettigheder for nær²⁾; deri et Sidestykke til de myndigste af Færch'erne paa Nibesiden, og han taalte ikke en Kende mere af Nibinger end Kammerraad Svanholm, da han senere tog Roret paa Sebbersundsiden.

10. August 1807 er det Nibingers Strygglibe-Fiskeri, der er kommet ham for nær; atter klager han gennem Sebberkloster, som saa udsteder Bekendtgørelse om, at »Eierne af Sebber-Kloster have tilladt deres Fæstere i Sebbersund og Waldsted at anlægge Aalegaard m. v. for (ud for) deres Grunde i Sebberlaae og Bredningen (godt at være Fæster under Sebberkloster i de Tider!), og at Nibe Strygglibe-Selskaber advares at holde sig fra at bruge Strygglibe paa samme Steder« (dat. 21. Juli 1807)³⁾.

¹⁾ 4. September 1802 læst Skøde fra »Justitsraad Ole Tønder Lange til Bratskov, Oxholm, Aastrup til Niels Sørensen, Niels Kiær og Laurs Pedersen i Sebbersund paa 54 Stk. Bundgarnsstader i Liimfjorden«; dat. 31. Aug. 1802.

²⁾ 3. Oktober 1801 »producerer Md. Svint, Sebberkloster, ved sin Fuldmægtig Kold sammesteds Stævning ctr. 3de af hendes Huus-Fæstere i Sebbersund, nemlig Niels Sørensen, Niels Kiær og Laurs Pedersen angaaende nogle Aale Ruuser, som de sidste skal have sat, den første til Fornærmelse udi hendes Eiendeels-Fiskerie, Lille-Lykkedyb«. (Se Nibe Justitsprotokol.) Ikke svært at se, at det er ham, der har følt sin Ret krænket og ført Besværing over det.

³⁾ Paa Retsdagen i Nibe 5. December 1807 begærer Niels Sørensen afholdt Syn og Taksation over sin Ejendom,

Under den Medbør og Velstand, Silden bragte, blev mangen Fiskeriudreder i Nibe, Sebbersund og Valsted ør og sorgløs og ødslede ikke mindre end Krigsaarenes Pengematadorer i 1900'erne. Overlevningen skildrer Boliger i Sebbersund med Krystalruder i Vinduerne og lyserødt lakerede Loftter og Døre, kostbare blanke Messing-Dørgreb og nymodens Bohave. For ikke at tale om kostbar Klædedragt¹⁾.

Nr. 82 paa Ahlgade, beboet af Søren Schiønning; ønsker at vide, hvad den »efter nærværende Tidens Priser paa Huuse og Gaarde i Nibe kan være af Værdi i Kiøb og Salg alt efter deres (Tillidsmændenes) Samvittighed og bedste Overbeviisning, saaledes, at de redelig kan af(gjøre) samme her inden Retten næste Tægtedag, hvorved ikke maae tages Hensyn til, enten hvad den kan have kostet at bygge, eller hvad den enten i Brandkassen eller ved anden Leilighed kan være taxeret for«. En fyndigt og klart affattet Fordring.

Mellem forskellige Omskrivninger af Laan i 1813 3. Juli — de Omskrivninger, der sammen med andre uheldige Vedtægter paa Finansvæsenets Omraade fik Christian Colbjørnsen til at udbryde: »Gud forlade Hs. højgrevelige Excellence! (Grev Schimmelmänn.) Han er en stor Synder. Han synes dog at være veltilfreds. Gid den gode Konge og hans Undersaatter kunde være det samme,« mens Schimmelmänn fortvivlet udbød: »Der maa hurtigt hjælpes! thi Lyset brænder i begge Ender!« — er der 3, der kommer Niels Sørensen til Gode; imellem dem en, tinglæst 3. Juli 1813 paa 1000 Rd. Laan hos »Petrea sall Asp«, dat. 27. August 1812, og allerede 3. Juli Aaret efter (ved Udregning efter den lovbefalede Omskrivningsmaade) reduceret til 35 Rbdl.

¹⁾ Christian den 7. havde dog en Snes Aar tilbage i et kongeligt Rescript formanet til Nøjsomhed i Klædedragt. Efter Indledning: »Vor synderlige Bevaagenhed tilforn. Da det ved Vores under 17. Martij sidstleden udgangne allernaadigste Forordning ang. Overdaadigheds Indskrænkning i Bonde-Standen, iblandt andet er Bøn-

Den Slags huskede Folk, da Rigdommen atter var borte. Naar Christen Wandrup (se Kap. om Fiskeriet), i Glansperioden Valsteds rigeste Fiskeriudreder (ved Folketælling 1801 Købmand i St. Grønnegade, Nibe, 190—203), i 1830'erne saas vankende besiddelsesløs paa Nibe Gader, kunde pludselig det Udbrud undslippe en lille nyfigen Barnepige fra hans Egn, idet hun kiggede ned ad Gaden og fik Øje paa ham: »Men, Christen Wandrup! hvor er nu dine Silkestrømper med Kvaster paa?«¹⁾

der forbudet og Almuesfolk paa Landet forbudet at bære Silketørklæder, Trøier eller Skiørter med videre; men os nu af adskillige indkomne Forestillinger er bleven foredraget, at det paa nogle Aar er bleven almindeligt at anskaffe sig Kaaber af Silke Tøij og Kyser af Fløjel samt andre Silke og Klædes Klæder og Mængden deraf er saa stor, at det ville være almuen til store udgift end til fordeel, om de nu straks skulle afskaffes; saa give vi dig hermed til kiende, at vi i saadan andledning allernaadigst have fundet forgot, at det maae være landalmuen tilladt at bære deres før End forberørte Fordn. af 12. Martij forr. Aar udkom sig anskaffede Silke Klæder og andre Klæder, samt Fløiels Kyse udi trende Aar fra samme Forordnings Dato, dog uden imidlertid at forberørte Slags, som er forbudet, at lade sig giøre nogen nye, men iøvrigt skal det i alt have sit forblivende med Forordningen; Dærefter Du dig allerunderdanigst have at rette og saavel Amtmanden i det dig anbetroede Stift som alle andre vedkommende sligt til Efterretning at tilkiendegive samt os ellers at indberette at du denne vores Ordre haver bekommet. Befalende dig Gud. Skrevet paa vort Slot Fredensborg den 22. October 1783. Under vor Kongelige Haand og Signet.

Christian Rex.

Schack Rathlou. Luxdorph. P. Aagaard.«

¹⁾ Retsprotokollen supplerer under 6. April 1811 Overlevringens Beretning om Christen Wandrups Hang til

Niels Sørensen lod sig ikke blænde af Glansen eller rive med af den Rus, som Rigdommen hensatte hele Fiskerlejet i. Fra sin Moders Fortællinger kendte han Lykkens Omskiftelser i sin Slægts Historie; han havde hørt saa tidt om Slægtens Hjem, hans Forfædre havde forskertset Besiddelsen af, saa at Slægten forarmet havde maattet søge over Sundene fra Thy ned til Valsted og Sebbersund, der netop paa den Tid, da Slægten blev hjemløs paa Thy, havde Ry for rigt Fiskeri. Han, der som toaarig havde mistet sin Fader, kendte nok Livets Alvor og vidste, at før eller senere vilde Skæbnen vise sin ublide Side; han kunde ikke som de andre fæste Lid til, at den gyldne Tid vilde vare ved; nej, han vilde bevare sit alvorlige Syn paa Livet som en lang Arbejdsdag og ikke søge Lykken i Vellevned. Han kunde saa udmærket godt befinde sig vel i sin tilvante Vaaning. Der var ganske vist saa lavt til Loftet, at de gamle Slægtsmalerier ikke ret vel kunde rummes under Bjælkerne paa Væggen i Storstuen til højre for Forstuen, men havde maattet anbringes staaende langs Væggen overfor Vinduerne, og alt hans Bohave var Slægtens gammeldags Egemøbler, Kister og Ørke, indmurede Skatoller med ældgammelt Sølvtøj, Laagkrus og Sølvstobe, Skeer af gammelt hvidt Sølv, en stor Bøsse med Indskrift, vog 16

Luksus: Til en omvankende Person, der som mistænkt for Plattenslageri er i Forhør, havde han solgt sit Ur, der havde 2 Sølvkasser og Sølvkæde samt Sølv-Nøgle og et lidet Sølv-Signet. Men Overleveringens Maalestok for Sebbersundfiskernes umaadelige Rigdom, at de tændte Pibe med Pengesedler, mister sin Paalidelighed, hvis man klarer sig, at Pengesedlerne, der her var Tale om, var dem, Krisen havde berøvet deres Værdi.

Lod, en Sølvglødetang; tunge Stole og Borde i hvidkalkede Stuer.

Byggede han, var det til Udvidelse af Bedriften, aldrig til Unytte; hans Stuer havde altid kunnet rumme dem, han bød til Julegilde og Barsedaab; der skulde ikke bygges højere til Bryllup heller, naar Døtrene var giftefærdige. Børnene (3 Sønner og 3 Døtre) fik Lov at udfylde deres Pligter; der taaltes ikke noget udenom; men Tonen i det daglige var kærlig og munter. Dog ikke for mange Ord, de tog Tiden og kedede. Søren Nielsen, den ældste Dreng, vidste saa grant, at han selv maatte ordne, hvad der var i Vejen for ham; det nyttede aldrig at klage til Forældrene over Haardhed eller Forurettelse fra Kammeraterne. Han havde klaret sig i baade det ene og det andet Livtag med Drengene og skulde ogsaa nok klare sig, naar han kom i Skole. Værre var det med en af de Mænd deroppe i Storstuen. Han havde ondt i Sinde, saadan som han stirrede paa Søren, hver Gang han fulgte med Moderen op i Storstuen. Søren stirrede igen. Han kendte ham godt; ogsaa naar han om Aftenen laa i Sengen med lukkede Øjne, kunde han se ham og hans hvide Krave ligesom Præstens og hans haarde Trøje af Jern eller hvad det var, og hans Sværd ved Siden. Moderen saa en Dag hans Rædsel; for at hjælpe ham af med den, forklarede hun, at den Mand var en af deres Slægt. Det hjalp ikke. Søren følte, at de bistre Øjne var ham for stærke; og naar han laa vaagen i Halvmørket, havde han hele Tiden de Øjne over sig og maatte være paa Vagt overfor Skyggerne, der rørte sig omkring det store Ur, at Manden ikke skulde komme ud derfra. Saa kunde han med eet blive trøstet og styrket, naar Moderen lukkede Døren til

Dagligstuen op og han saa Lyset i Messingstagen ved Siden af Faderen, der skrev ved den nedslaaede Skatolklap. Men selv om Skrækken var jaget paa Flugt for den Aften, var den der næste Aften. Han forstod, at han maatte gøre noget for at blive Øjnene kvit, og en Dag, da han igen var med Moderen i Storstuen, og Øjnene var værre end ellers, syntes han, at nu maatte det være, og gik løs paa ham med sin Lommekniv, mens hans lille Barnestemme skreg: »Du skal ikke se saadan paa mig.« Først nu gik det op for Moderen, at hun ikke havde hjulpet ham nok forleden, da han var bange. Hun vendte Maleriet og viste ham, at der ikke var nogen Mand bagved, og at det blot var et Billede. Han følte paa det og saa, at Moderen havde Ret. Da faldt der en Sten fra hans Hjerte, og han syntes, at alt var langt skønnere end før. Vandet var saa blaat og Maagernes Bryst saa hvidt og smukt. Kaagen gyngede let paa Bølgerne — og se Halkjær og Kyø Skove! det var længe siden, han havde set paa alt det. Han havde jo ikke kunnet for de hvasse Øjne. Der trillede et Par Taarer ned ad hans Kinder. Hvordan mon det kunde være? Han stod jo blot og saa paa Bakkerne bag Priorboderne; de gik saa stejlt ned mod Fjorden, en hel Række Skrænter bag hinanden, beklædt med Lyng og Tyttebær og Blaabærris. Han kunde aldrig blive færdig med at se paa dem, og der var endda ingen Skov paa dem. Jamen det var jo netop derfor, han kunde se dem saa tydeligt, saa pæne, som de var. Han fik pludselig saa travlt med at komme op paa Sebber Bjerg, som Moderen sagde var Dan Mikillatis Gravhøj; han løb saa hastigt, at han var ganske forpustet, da han naede helt op; men han var saa forhippet paa at se, om der var lige saa

godt deroppe som før, nu da han ikke behøvede at tænke paa de Øjne. Jo, der var næsten bedre endnu; han kunde tydeligt se de hvide Skorstene paa Straatagene i Nibe¹⁾. Hans Fader sagde, at der var værd at bo, for ingen Steder fiskede de saa meget som paa Nørlaae (d. e. Nibe Laa). Men Nibe var ikke nær saa pæn med Skove omkring som Sebbersund, for Lundbæk Skov var lige overfor Sundet (saadan kaldtes ofte Sebbersund), men over en Fjerdingsvej fra Nibe. Det kunde klæde Nibe, om der var Skov paa den lange Bakke med den høje Skrænt nord for Byen²⁾! Han kom lige saa hurtigt ned ad Bjerget som før op, for han skulde se, om det var en af deres Folk, der lagde ud med en Kaag. Nej, den Gang naaede han ikke at komme med; men hjemme i Dagligstuen duftede Moders Rose, den, han heller ikke havde haft Sans for at tænke paa under Skrækens Tegn. Han saa og saa paa Rosens tætsvøbte Blade og holdt Haanden om den som til Kærtagn³⁾.

For en ung Mand, der vilde sætte Bo, var der omkring Aar 1800 ingen Boplads bedre end Nibe.

¹⁾ Rescript af 21. Juni 1799 giver Bestemmelser om, at et Hus bør bære »Steen-Tag«, hvis det er stærkt nok til det. De Nibinger faar straks saa travlt med at lade Retten udmelde Mænd, der kan tage Skøn over Bygningers Soliditet og helst skønne, at de kun kan bære Straatag. Se Købmand Otto Stræts Begæring til Retten 16. August 1806.

²⁾ Den Bakke, Søren Nielsen som Købmand udskilte fra sin Mark og beplantede.

³⁾ Rosen, en Provenceroise, havde Cæcilie Justdatter, hans Moder, ledet ind i Stuen fra en Busk udenfor. Den Rose og Malerierne var Seværdigheder, som prentede sig ind i Sindene af næste Generation, Søren Nielsens og hans Søskendes Børn.

Der blomstrede Byens navnkundige Fiskeri saa rigt som nogensinde. Søren Nielsen havde længe tænkt, at der kunde han lide at fæste Bo. Naar han som Voksen var med Folkene ude at røgte Garn paa Seberlaa, søgte hans Øjne altid derover. Som 23aarig var han mandig og sat af Væsen, og da tog han en skønne Dag en rask Beslutning og virkeliggjorde det, hans Hu længe havde staaet til, og som han alvorligt havde gennemtænkt: at faa som sin egen en Bedrift i Nibe som Faderens i Sebbesund eller Færchernes i Nibe. Allerede før Foraarsfiskeriet 1803 begyndte, var han i Byen for at tale med Byfoged Bassen om at overtage en af hans Ejendomme. 7. Maj 1803 underskrev han Købekontrakt for en af Færchernes (tilhørende Anders Færchs Svingersøn Byfoged Bassen) gamle Gaarde paa Hjørnet af Ahlgade og Sønderportsgade (som hans Efterslægt endnu ejer). Købesummen, 560 Rd., havde han ikke Besvær med at udrede; men han skulde købe Stader og have Midler til Driften; derfor optog han samme Dag, Købet fandt Sted, et Overformynderilaan paa 220 Rd. 5 M. 7 $\frac{1}{2}$ Sk. og 14. Juni 1806 1000 Rd. Laan hos *Jens Nielsen Knie*, Lundbæk Salterbod¹⁾, og efter Køb af Stader faar han, som Skik var, ordnet Laan i dem. Af de mange Stader, Købmand Søren Nielsen købte i sin første Nibetid, sidder hans Arvinger endnu inde med 67; deraf er de ældste tinglæst 1806. Fra det Tidspunkt har han altsaa købt Stader, som han ikke ønskede at afhænde senere — ellers var Staderne idelig Genstand for Køb og Salg. Hvert Aar afholdt Byfogeden paa Raadhuset Auktion over de Stader,

¹⁾ 30. August 1806 nævnes *Lars Nielsen Rimmer* som Indehaver af Lundbæk Salterbod.

der skulde bortlejes for Fisketiderne. (Sebberkloster tog imod Sild som Lejeafgift. Se Kap. om Fiskeriet.)

Det var høje Summer, de »givtigste« af Staderne betaltes med. Mellem de kostbareste var 2 Draugstader, han købte 21. Juni 1806 af Niels Andersen Færch for 3936 Rd. (tinglæst 19. Juni 1809). Der siges, at han, inden han bestemte sig for Staderne, overvejede, om han hellere skulde købe Pandum Gaard og Gods, der var til Salg for ca. 3000 Rd.; han valgte Draugstaderne, det rentableste, og 6. Juni 1817 købte han sammen med Svigerfaderen, Rasmus Willadsen, af N. A. Færch 5 Draugstader for 7500 Rbd. (Niels Nielsen Færchs Broder, Søren Færch, købte Pandum 1806.)

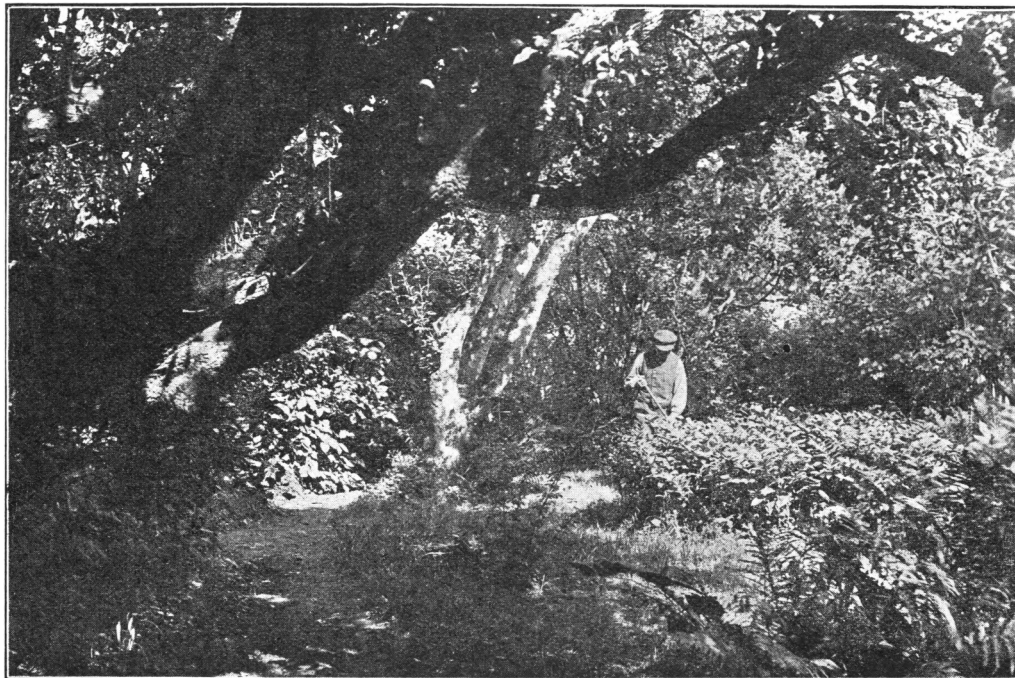
Skødet af 7. Maj 1803 fortæller om Gaardens Omfang:

a. Et Forhus til Algaden, bestaar af 18 Fag.

b. Et Forhus til Sønderportsgade, bestaar af 16 Fag, begge Dele indrettet dels til Værelser, dels til Salterbod og Pakbod.

c. Et Hus i Gaarden til Stald og Tørvehus paa 6 Fag. Bemeldte Bygninger kun 1 Etage, straatækte og Bindingsværk. Gaardspladsen tilligemed Haugen (som i alle Datidens Købmandsgaarde beliggende bag Gaarden, hvorfor Havelaagen først naaedes, naar man var kommet ud gennem Nederporten) følger Gaardens Bygninger, alt saaledes som enhver Del befindes, Haugen indhegnet baade til Gaarden og til Ignatius Uhmans¹⁾ Hauge, men »de tvende i Værelserne

¹⁾ I Retsmøde 14. Marts 1801 oplyses, at I. U. var taget til Borger i Nibe 1790, men at hans tyske Rejse-Pas udviser, at han er en Livegen fra den Lautmaritzeske Kreds i Kongeriget Bøhmen. Passet, dateret 1788, gav ham kun Tilladelse til at være fraværende eet Aar,

Fra Søren Nielsens Have.

Fra Søren Nielsens Have.

staaende Jernbilægger-Ovne, som var lejede til *Anders Rasmussen* og *Cornelius Hurtigkarl* (indtil 1803 Lejere af Gaarden) undtages fra Kjøbet og kan af Eieren, Sr. Niels Andersen Færch, borttages, naar han finder for godt, tilligemed alt, hvad der tilhører Leierne. Af Gaardens og Haugens Grund er hidtil svaret aarlig Jordskyld 3 Rd. 32 β, nemlig 14 ₤ til Kjøbmand Hr. Niels Nielsen Færch i Nibe, der fordem har »lagt« til Oxholms Hovedgaard, og 1 Rd. til undertegnede Sælger af Gaarden, der fordem har »lagt« til Lundbæk Hovedgaard, men derfra er kiøbt af afgangne Niels Andersen Færch (født 1709) her af Byen, efter ham arvet af hans Søn, afgangne Anders Færch, og efter ham igjen arvet af mig undertegnede som hans Svigersøn. (Bassesen.) Leien, som er forfalden til denne Flyttetid af Leierne i Gaarden, Cornelius H. og Anders R., samt Leien af Byens Sprøitehuus, som og er i Gaarden og forfalden sidste Paaske, hæver jeg; men da bemeldte Leiere ikke er lovet Bopæl deri længer end til denne Flyttetid, saa antages Gaard og Hauge straks til fri Raadighed for Kjøberen, undtagen for saa vidt det Rum angaar, hvori Sprøiten staar, hvilket Rum forbeholdes til Byen, imod at han deraf faar sædvanlig Leie indtil næste Mikkelsdag.

Slag i Slag gaar det med Kjøbmand Søren Nielsens Stadekøb, og hans Bedrift tager Fart, kræver Agtpaagivenhed og lægger Beslag paa hans Tid. Men saa snart han tør tillade sig en ringe Fritid, styrer han ned mod den »liden Hauge« med Indhegning

hvorfor han kun kunde betragtes som en Rømningsmand, men man lod Naade gaa for Ret, da han »nu i 11 Aar i ald Fred og Rolighed havde besiddet denne Borger-Ret«. Ved Mandtal 1834 bosiddende i Skomagergade.

mod Gaarden og mod Ignatius Uhmans Hauge. Han elsker Have og Blomster og Plantning; han har lagt sig efter at pøde og glæder sig, hver Gang en Podning »slaar an«.

Men ved Siden af Haven laa der en Gaard med Have op imod det vestre Plankeværk; den tilhørte Fiskeriudreder Rasmus Willadsen (boede 1801 i Skomagergade). Han havde en Datter, purung og skær med en forunderlig bleg mat Lød til de graa Øjne med de lange mørke Vipper og det fyldige mørke Haar; hun var spinkel og sart af Skikkelse, saa rørende sart, at Søren Nielsen umuligt kunde faa sine Øjne fra hende, naar hun var i Gaarden eller Haven, som han havde frit Indblik i. To Aar efter hans Ejendoms køb blev hun hans Hustru. Hun var da 19 Aar, men han 26.

I dette Ægteskab fødtes *Cæcilie Marie*, 3. August 1806, *Rasmus*, 1807, *Christine*, 11. Marts 1810, *Niels*, 25. Februar 1812, *Christen*, 10. Marts 1815.

(Det ses, at Opkaldelsesreglerne er nøje fulgt.)

Hans unge Hustru var hans Øjnes Lyst, men hun var skrøbelig af Helbred og evnede ikke at opdrive den Energi, der i de Tider krævedes af en Husmoder i et stort Hjem og overfor de mange Børn; hun følte sig slap og forsagt allerede efter de første Børns Fødsel, og da hun, nogle Maaneder før det yngste Barn, Christen, blev født, kom til Skade paa Hjemvejen fra Aalborg, fordi Kusken mistede Magten over Hestene paa den ujævne Vej ved Skinberg Hule, saa at Vognen væltede, fik hun saa varigt Men deraf, at hun efter den Tid som oftest var uklar. Hun slæbte sig igennem Tilværelsen i 6 Aar, indtil Døden den 14. Juni 1821 lukkede hendes trætte Øjne. Og da hendes afsjælede Legeme laa der i Kisten, havde

det hele sit tidligere Skær af Ungdom og sart Skønhed. Kvinderne blandt Slægt og Kendinge hviskede efter hendes Jordefærd til hinanden, at hun var ikke død, om ogsaa hun laa der saa kold og ubevægelig; de ængstedes for, at hun var jordet som skindød.

I de Aar, da Hustruens Sygdom lagde Tryk over Hjemmet og Børnene, blev Husbondens Syn paa Livet alvorligere og dybere. Han var gaaet ind i sit Ægteskab med de lyseste Forhaabninger om Lykke; han bar sin unge Hustru paa Hænder og gjorde, hvad han kunde, for at lette hende Byrden, naar han saa, at hendes Evne ikke slog til. Selv var han saa rig paa Energi, at end ikke Hjemmets tunge Kaar kunde hemme hans Virkestrang; men Livets Alvor øgede hans Religiositet og gjorde den personligere end de flestes. Han sluttede sig til Herrnhutismen, og til en af Brødremenigheden i Christiansfeld sendte han sin Søn Christen, for at han i den By, der havde saa stort Ry for den gode Aand, der herskede dér, kunde faa en omhyggelig Opdragelse samtidig med, at han blev behandlet for en Talelidelse, han fra ganske lille havde haft; en Stammen, der under Moderens Sygdom stadig forværredes. Brødrene af Herrnhuterremenigheden var altid sikre paa at finde venlig Modtagelse i det gæstfri Nielsen'ske Hjem i Nibe. Men først og sidst gav Købmand Søren Niensens Religiositet sig Udslag i Hjælpsomhed overfor dem, der trængte til Støtte. (Se følgende Sider af Kap.)¹⁾

¹⁾ Flittig Kirkegænger var Købmand Søren Nielsen. Hver Søndag sad han paa sin tilvante Pulpiturplads, den Slægten indtil Lejens Ophævelse ved Grevskabet Lindenborgs Overdragelse af Kirken til Nibe By har siddet inde med i over 100 Aar (Pulpiturplads Nr. 1). Han har ment, at man ikke tidligt nok kunde vænne Børn til

Det Indre af Nibe Kirke.

Aar efter Anne Marie Willadsens Død skrev hendes Husbond en Aften, han — som det var hans Sædvane — efter endt Dagsgerning sad ved sit Skatol og saa tilbage og samlede sine Tanker og nedskrev om sin Ungdoms Hustru: ». . . den ubrødelige Troskab og Hengivenhed, hun ydede mig . . . « Han huskede ikke længer den Kvide, det havde voldt ham at se hende saa raadløs overfor de Forhold, han ved deres Ægteskab havde stillet hende i. Ingen kan lægge en Alen til sin Vækst, hun heller ikke; men han, der ejede det stærke Sind og havde de 7 Aars Erfaring forud for hende, bar Skylden for, at hun var kommet ind i en Tilværelse, der krævede mere, end hun kunde give. Han tænkte om og om — han saa hende for sig, ung og rørende skøn, som han i sin Tid havde set hende ved Havegården. Havde han dengang tænkt, at hun skulde blive stærk nok til at følge ham i alt det, han vilde? Tænkt! Ak nej, hvor havde han kunnet tænke den Gang! — blot føle, at han længtes imod hende, saa Længslen ikke var til at modstaa.

Naar han saadan havde siddet i Tanker om de Tider, der svandt, kunde han paa eengang rejse sig og ryste det hele af sig og med større Kraft end nogen Sinde give sig i Lag med sine Opgaver, som havde han spændt et usynligt Styrkebælte: Stadekøb og -salg, Drift af Fiskeriet, Eksport af Silden, og Købmandshandel, men ogsaa Landvæsen. I Nibe Justitsprotokol antegnes 15. Februar 1817, at han

Kirkens Pli, for overfor Forældrenes højryggede Christian den 4'des Stole har han ladet opsætte en fast Bænk, hvor der kunde sidde 3 Børn og, hvis de var meget smaa, 4.

8. November 1816 har faaet Skøde paa en Parcel af Hartkorn 4 Skpr. $\frac{3}{4}$ Alb., erhvervet for 2730 Rbd. 18. August 1821 tinglæses Auktionsrettens Skøde til ham paa tvende Jordparceller paa Nibe Mark; den ene af Hartkorn 6 Skpr. $1\frac{1}{2}$ Fdk., den anden 2 Skpr. 2 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb., dat. 12. Juli 1821. Købesum 251 Rbd. Sølv (deraf sælger han allerede samme 12. Juli en Jordlod til Kolds Svoger, Byens Kæmner P. L. Holm, for 100 Rbd. Sølv. 1836 køber han Parcel Nr. 1 paa Nibe Mark af Niels Nielsen Færchs Svigersøn Kyllsbech for 400 Rbd. plus Renter og Omkostninger (se N. N. Færchs Skifte).

Stadig skaffer han sig større Plads, enten han nu bygger eller køber. 6. Juni 1812 læses der Skøde til ham fra Jens Hinnerup paa Nr. 59 i Nordre Nibe Kildegade. 1812 bygger han til sit Forhus paa $15\frac{1}{2} \times 11\frac{1}{2}$ Al. et Stykke paa 6×5 Al. 1818 ejer han sammen med Svigerfaderen Nr. 85, forhen Nr. 79; og 1818 opfører han i sin Gaard Nr. 80 (den iboende), nu Nr. 86, et nyt Hus, hvoraf et Stykke, som er 5 Alen langt og $11\frac{1}{2}$ Alen bredt, bruges til Pakhus; Resten til Sildesalteri. (Se Nibe Købstads Regnskaber.)

Arbejdet var ham en Leg; men han sagde sig selv, at der var eet Punkt, hvor han trods sine Kræfter kom til kort, og det var i Omsorgen for Børnene. Under Moderens Sygdom savnede Børnene Tilsyn, og nu bagefter ogsaa, for Pigerne strakte ikke til overfor dem, lige saa lidt som han selv. Han talte med sin Moder om det en Dag, han var hjemme i Sebersund. Hun forstod, at han trængte til en, der kunde og vilde styre Huset og være en kærlig Opdrager for Børnene. Hun spurgte sig selv, om den eller den, hun kendte, var Stillingen voksen, og sva-

rede sig selv, at de alle var for dagligdags til saadan en ansvarsfuld Stilling. Da kom hun i Tanker om Bødker Hans Andersen Wævers Datter fra Valsted, der havde Plads paa Sebberkloster — hvor hendes Broder var Skriver — under Frøken Sine Svanholms dygtige Husstyrelse (Broderdatter af Sebberklosters Ejer, Amtsforvalter, Kammerraad Svanholm). Hun bad Sønnen snarest tage til »Klosteret« (ca. 1 $\frac{1}{2}$ Mil fra Nibe og ca. $\frac{1}{2}$ Mil fra Sundet) og foreslaa Karen Marie Hansdatter Wæver (saadan hed den unge Pige) at tage Styret i hans Hus. Men hun rystede tvivlende paa Hovedet, da hun kom i Tanker om, at de paa »Klosteret« mente, at Frøken Svanholm ønskede den kloge og dygtige unge Pige gift med en af Brødrene Svanholm. Søren Nielsen indsaa nok, det var tvivlsomt, at han fik Ja; men han tog dog over til Sebberkloster og fik baade Frøken Svanholm og Karen Marie Hansdatter i Tale og kom frem med sit Ærinde. Frøken Svanholm roste Karen Marie, »saa nem som hun var til alting«, og hun sagde ærligt, at hun helst beholdt hende paa Sebberkloster. Den unge Pige bad, som rimeligt var, om Betæknings-tid; men det varede ikke mange Dage, inden hun havde bestemt sig for det ærefulde Tilbud fra den kendte Nibe-Købmand, som hun havde hørt saa meget om. (Endnu den Dag i Dag lever der i Sundet og Valsted Overlevering om Kbmd. Søren Nielsen.)

Og da hun først kom i Huset, blev Tingene ført i en anden Gænge, for hun forstod at bruge sine Hænder, og hendes kloge, gode, mørkeblaa Øjne saa straks, hvor der trængtes til en hjælpende Haand. Og frisk og munter var hun, saa der blev lyst i Huset ved det, og Børnene følte sig draget af det muntre, varme, omsorgsfulde i hendes Maade at tage dem paa.

Med Omtanke raadede hun Bod paa de smaa Afvigelser fra Artighed og Pligtopfyldelse, som Børnene havde vænnet sig til i den Tid, de skøttede sig selv. Hun gjorde det i Stilhed, for at Faderen ikke skulde besværes af de smaa Fortrædeligheder, han sikkert havde haft alt for mange af, mens han selv var baade Fader og Moder for dem. Der var nu Rasmus. Kom han ikke uden videre løbende hjem fra Navigations-skolen i Aalborg, da han ikke kunde holde det ud for Længsel. En skønne Dag meldte en af Pigerne, der havde været nede i Baggaarden med Æde til Kyllingerne: »Rasmus han sidder og sie' te' hans Duer.« Ja sandelig, der sad han ved Dueslaget, en stor køn Knøs, men alt for egenraadig. Hun fik ham »snakket for«, tog ham med ind og gav ham Mad — ikke Æbleskiver eller Pandekager, for det var Øjeblikket ikke til. Han følte blot, at hun sørgede for ham, som hun plejede. Hun skændte ikke, men der var over hendes Venlighed en Alvor, der gjorde, at da han sagde Tak for Mad, og hun svarede: »Velbekom dig, Rasmus! — ja, Kusk-Christen har jo ikke Tid at køre dig, men han har opspurgt Lejlighed for dig til Aalborg,« fandt Rasmus det aldeles rimeligt og det ene rigtige; han tog ud til sit Arbejde og trøstede sig med Udsigten til Hjemturene, naar han havde fri. Da Faderen kom hjem, var alt ordnet, og hun talte ikke om det.

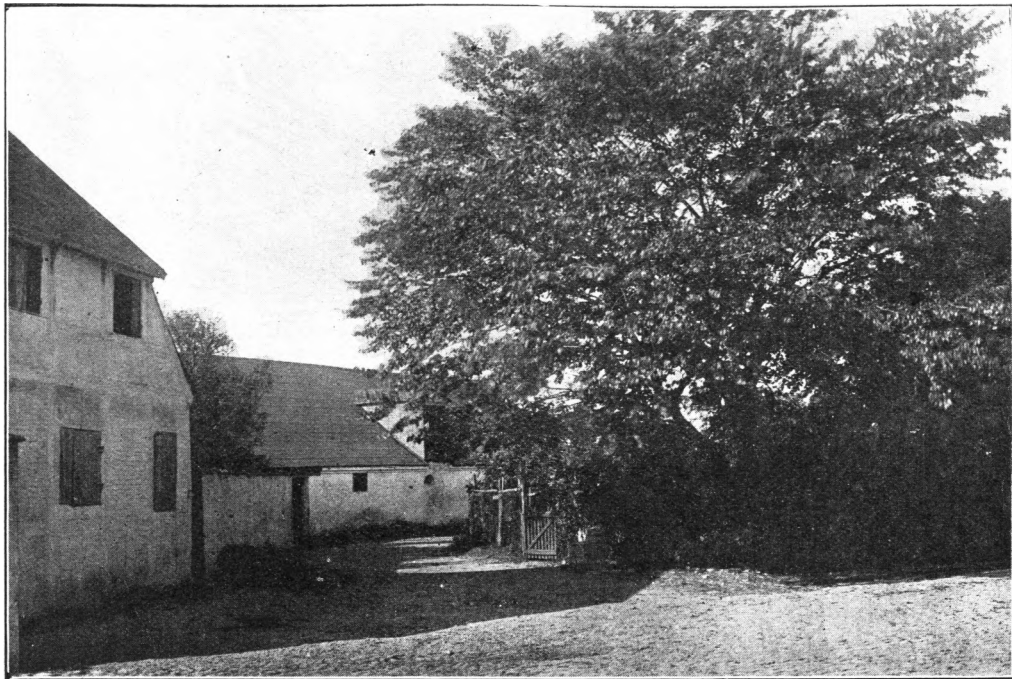
Huset var velordnet, og Pigerne gik glade til deres Arbejde, fordi de syntes, det var ret og rigtigt alt sammen. Den, der forlangte Arbejdet af dem, tog Gang paa Gang fat og viste dem, at hun vidste, hvad hun forlangte; det nyttede ikke, at Husbond indprentede hende, at ikke hun, men Pigerne, skulde udføre Arbejdet og hun blot ordne og lede. Hun

svarede, at det var sundt at bruge sine Kræfter; det gjorde en glad. Ja, glad! hele Huset var præget af det. Folkene saa saa mildt til hendes lille vævre Skikkelse; og som de smaa Fødder kunde bære hende, lige saa let henover det ujævne Bryggersgulv som over de glatte Stuegulve.

Søren Nielsen var hende taknemlig for al den Glæde, hun bredte over Hjemmet, og fordi hun uden Ord forstod, hvad han tænkte og kunde ønske udrettet. Den Evne fik hun, eftersom hun kom til at holde af ham. Og hvor kunde hun lade være at holde af ham, saa god og trofast, som han var, han, der tænkte paa alle andre førend paa sig selv. Han, der ledede sin Bedrift saa klogt og dygtigt, at andre ærede ham for det, og enkelte misundte ham, mens han uanfægtet af alt blot var sig selv, støt og mandig.

Den Dag, Søren Nielsen blev vaer, at han elskede hende, blev han urolig og begyndte en haard Kamp med sig selv, fordi han syntes, det var Mangel paa Trofasthed mod hans Hustru, der havde givet ham saa megen Lykke i de første Aar af deres Samliv, at give nogen anden den Plads, hun havde haft. Han blev saa blød om Hjertet for sin lille rørende skrøbelige Hustru, at han fik Taarer i Øjnene. Han var vel Mand for at slaa den Slags Tanker hen, snart 44 Aar, det var blot unge, der fik den Slags Griller; han havde andet at tænke paa. Han greb sin Hat, kom, hurtigere end han plejede, ned gennem Gaarden, hvor den 12aarige Røgterdreng, Laust Moustén¹⁾ stod og kobledede Køerne sammen, som han skulde paa Marken med. Han maabede efter »Hosbond«, som han forsvandt ud gennem Nederporten uden at se

¹⁾ Et sjælden trofast Tjenestetyende, der fra sit 12. Aar i 62 Aar tjente Søren Nielsen og hans Børn.

Fra Søren Nielsens Nedergaard.

Laust eller »Høvederne«. »Popham«, der i Modsætning til Lænkehunden »Nero« oppe i Baggaarden færdedes frit paa Tømmerpladsen, var ogsaa skuffet af sin Herre, der viste den af, da den glad gøende sprang op ad ham. Søren Nielsen havde ingen Tid at spille for at naa ned paa Broen (se Kap. N. A. F.), inden hans Kaage lagde ud. De var alle klare. Han fik lige Tid at minde Lødderkarlen Morten Mand, der i sin Kaag havde Bundgarn og Rader til at »sætte« i et hidtil ubenyttet Stæde, om at bruge Justér-Alen til at maale med, inden han satte Raderne, og ikke med Halm-Sime som dengang, da de havde den Udstand med Christen Jacobsen¹⁾. Morten Mand lovede denne Gang at maale ret og rigtigt, og saa gled Kaagene under kraftige Aareslag ud paa Fjorden. Søren Nielsen fulgte med Øjnene Baadene paa deres Fart helt ud til de Stader, hvor de røgtede Garn. Hans Blik var endnu mere alvorligt end vanligt; men Smil maatte der blive i de store blaa Øjne, naar de fulgte Baadene. Hvor liflig var Udsigten i den gryende Sommermorgen over det blaa Vand og de Holme og Bredder. Gølbjerg sejlede snurrtigt som altid paa Bredningen, Øland laa der lokkende med sin Storskov og sit Økloster (Oxholm), Vesterhavets Brusen

¹⁾ Fisker Christen Jacobsen, der sad inde med det Stæde paa Michels Lænke, »næst sønden« et af Søren Niensens Stader paa Nedergaards Lænke, brugte Skældsord, fordi Lødderkarlen Morten Mand ved Opmaalning af Stædet havde brugt en udstrækkelig Sime, snoet af Halm, og derved udstrakt Garnsætningen over den Plads, der tilkom hans Husbond. Som Skik og Brug var, endte Trætten i Retten, hvorhen Søren Nielsen stævnedes Christen Jacobsen for Skældsordene, som Byfoged Bassens mente ikke var ment saa slemt, som de lød. (Nibe Retsprotokol 4. November 1815.)

hørtes efter Stormen i Gaar bag Hanherreds kløftede Bakke (Alsbjerg nær Kokkedal); og lifligst og nærmest laa Lundbæk i Syd med Vesterskovskrænten mod Fjorden; og Sebber laa lavt paa den flade Strand med Baggrund af Bjerget i Vest. Det er til at blive hængende ved. Med en rask Beslutning vender han sig og gaar med den Sikkerhed, Øvelse giver, op ad Broens Kamp og Strandens »sige« Bund, bøjer fra Strandgyde (nu -gade) med Priorgaarden¹⁾ ad Priorgade forbi Justitsraad Bassesens herligt anlagte Have, som det er ham en Fryd at se ind i i denne tidlige Sommermorgen. Gennem Nederporten gaar han ind paa Gaardspladsen, kigger ind i Salterboden, hvor Sildekrybberne (der i gamle Gaarde erstattedes af Older — udhulede Træstammer paa Ben) staar parate, naar Gællekonerne kommer, og Fiskerkarlene bringer Fangsten hjem fra Fjorden. Han ser efter, om Saltgruberne i Gulvet mangler Salt; han kaster et interesseret Blik gennem Salterbodsvinduerne ud i Haven, hvor Frugttræerne, som han selv

¹⁾ En prægtig gammel 1 Stokværks Bygning, der i Munketiden er opført til Bopæl for Prioren paa Sebberkloster, naar han i Fiskeriets Medfør opholdt sig i Nibe. Sommeren 1919 blev denne Gaard ombygget og Hovedbygningen befriet for den Kalkpuds, som tidligere Ejere langt tilbage i Tiden har overtrukket Fladerne med, idet de aabenbart har manglet Sans for det oprindelige Murværks Skønhed og har efterlignet en nyere Tids Smag, beklagelig lidet passende til den gamle kønne Bygning. Desværre endte Istandsættelsen 1919, ved hvilken de store smukke røde Sten afdækkedes, der under Vinduesrækken var lagt med Bredsidens ud 3 og 3 i skiftende Række paa skraa, med, at de røde Mursten paa ny gemtes under Puds.

Fra Anlægget »Søren Nielsens Minde«.

har plantet og podet, staa med lovende Frugt paa alle Grene i de stive franske Bede med Lavendelhække om, og forfølger sig saa over i Pakboden, hvor Købmandskarlen maaler Tjære til en Køber. Uden et Ord gaar han igen og tager Vejen ud ad Overporten, gennem Byens Hovedgade, der har svulmende Rendestene og midt paa en Sti af store fladslidte Sten til Bekvemmelighed for Fodgængerne; han gaar ad Grystedbomsgade ud gennem Akcisebommen¹⁾ ad Markvejen op til sin Jord nord for Byen. Han kaster kun et Blik til højre for at visse sig om, at Køer og Heste er forsvarligt tøjrede; saa vandrer han hen ad den lange Bakkeskrænt, der fra hans Mark fører ned mod Stranden; her har han atter en herlig Udsigt over Fjorden over mod Øland, der i Dag ligger saa tydeligt, at man kan skelne hver Gaard derovre og Skovens Kroner — et Forbud om kommende 3 Dages Storm med Drøn fra Vesterhavet og skummende Bølger. Paa Skrænten er hans Plantning. Der har han anlagt 4 »Lysthuse«, 3 i Række øverst oppe paa Skrænten med den skønne vide Udsigt og 1 nederst ved Plantningens Syd-Skel, plantet af Poppel og Ask og Ahorn (Æren er Skovens fejreste Træ!). Her er hans Hjerte, han elsker Plantning²⁾. Haven derhjemme havde han tilplantet med Frugttræer, som

¹⁾ I Retsmøde 13. September 1784 siger den tidligere omtalte Kammerraad Preetzmann: »Ligesom og ikke her ved Nibe Kjøbstad findes nogen Bom, som ommundet (omtalt) er, da Byen er forsynet med 4 stærke Porte.«

²⁾ Christen Kusk fortalte, at naar han kørte »Hosbond« til Aalborg, skulde han altid holde ved Begyndelsen til Skovbakken; »saa stod Hosbond aa' aa gik gennem Skovbakken«. Han havde stor Glæde af at drøfte Plantning med Apoteker Kaye-rød, der plantede Aalborg Skovbakke.

Fra Anlægget »Søren Nielsens Minde«.

han podede, men Plantningen paa det interessante Terræn, som den høje Bakkeskrænt var, havde han længe syslet med i Tankerne; det var først, da hans Bedrift var rigtigt i Gænge, at han kunde afse Tid

fra den til saa stort et Arbejde. Langs Bakkekammen i Øst lagde han Dige og plantede langs det Popler og Ask, som slog udmærket an. Langs Foden af Skrænten lagde han ogsaa Dige og plantede Tjørn og Pil til Læ. En af Pilene i Læbæltet, der var gledet ud fra Gærdet og stod udenfor Rækken, er benyttet som Baggrund for et Mindesmærke fra de senere Aar.

Støtte til Plantning var der i de Tider ikke Tale om. Hedeselskabet eksisterede ikke. Søren Nielsen maatte selv skaffe Planter til Veje. Ingen Institution, heller ikke Nibe Kommune, bestred Omkostningerne ved det store Arbejde, der blev gjort. Købmand Søren Nielsen ventede det ejheller; for han tænkte sig Plantningen privat for sine Elsterkommere, og han udtalte ofte, at den skulde tilhøre Sønnen Niels, der havde hjulpet ham under Arbejdet (og sammen med Apoteker Aaby fortsatte det efter Faderens Død).

Fra en Planteskole ved Kalø Vig, hvor han havde Kendinge, hentede han selv, ridende eller paa sin Vogn, de Planter, han behøvede. Der gik de mest haarrejsende Frasagn om Overfald paa vejfarende af Røverbander, der i Aarevis havde deres Tilhold i Rold Skov¹⁾.

¹⁾ Forhørsprotokollerne i Røverbandesagen har Forhør om Indbrud og Overfald paa enligt boende, om Røvernes Trusler mod deres bagbundne Ofre om at dræbe dem, hvis de ikke røbede, hvor de gemte Penge og Gods. I Skal Plantage ved Nibe er »Røverkulern« historisk Stedsbetegnelse fra Røverbandens Dage. I 1830 boede en af Røverne i den sidste Bande, Skærsliber Lassen, paa Grønnegade i Nibe, et Bevis for, at Røverne ikke just fjælede sig i tætte Skove. (I Aalborg og Omegn var mange af dem bosiddende.) Røverne maatte i Forbindelse med Folk, der vilde hæle og af-

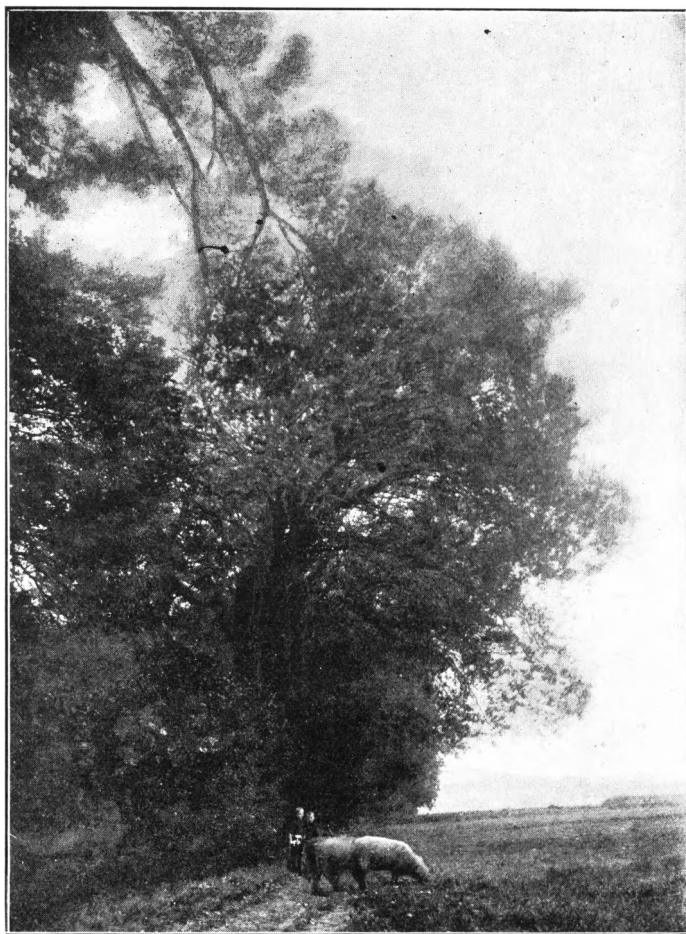
Vej Øst for Anlægget.

Myndig og djærv, som Søren Nielsen var, havde Røverhistorierne ikke anden Virkning paa ham, end at han bar Vaaben. Indtil 1904, da Hovedbygningen i Søren Niensens Gaard blev ombygget, stod der en gammel Ryttersabel i en Pakbod bag Kontoret. Det var den, han bar, naar han red gennem de farlige Egne paa Vej til Kalø Vig, eller naar han red til Snapsting i Viborg og hentede sine Renter.

Mænd — rigtige Mænd — bevarer gerne fra Drengæarene en Trang til at komme i Lag med noget stærkt eller truende, sætte Pelsen i Vove og tjene deres Sporer med Ære. Det Vovemod sad i Blodet paa Søren Nielsen, samtidig med, at hans Forkærlighed for Plantning drev ham til at drage den lange Vej — og hvilken Glæde over Naturen har ikke de fremmede Egne, og frem for alt Kalø Vig, givet ham!

Ude i nordre Del af Plantningen stod han og stred med nogle Sten, han vilde sætte der, hvor en lille munter Vandstraale fra et Væld i Skrænten sprang i Bue ned i det bløde Jordsmon og dannede et Vandhul, inden hele Herligheden table sig i Græsset, som Vandet gav en ualmindelig levende Farve. (Sønnen Niels Nielsen manglede Sansen for den Ynde, det lille Vandløb ejede fra Naturens Haand, og lod mure om det. Senere igen er det drænet bort.) Pludselig rettede han sig op og gik hjemad. Det var nok paa høje Tid at komme til Morgenkaffe, naar Klokken allerede var 6^{1/2}. Hvordan var den blevet saa mange? Hjemvejen tog ham ikke lang Tid. Han var et Svip inde i Salterboden og fik Fangsten skrevet op for i Dag og gav Ordre om Nedpakningen.

sætte deres Tyvekoster, sagde man; og Nibinger nævnedede hovedrige Aalborgfamilier, der har tjent deres Formue ved Hæleri.

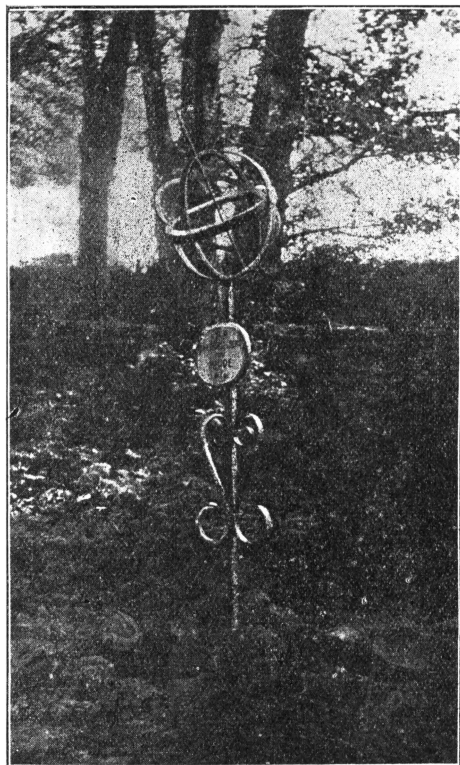

Vej udenfor Anlægget.

Der sad Gællekonerne paa Rad og arbejdede, mens de snakkede bravt; de tav dog, da de saa »Hosbond«. Den Jordprøve, han havde taget med fra Marken, hældte han inde i Kontoret i et Glas Vand, saa den kunde opløses og Bestanddelene ses.

Saa først gik han ind, og der var alt som blæst. Men der var ingen andre end Cæcilie, hans ældste Datter, en slank 17aarig Pige med smukke Træk — havde de blot ikke været skæmmede af Koppear. Før hun blev smittet af den frygtelige Sygdom, som en Skipper havde ført til Byen, havde hun lignet sin Moder; men siden hun havde gennemgaaet al den Feber, lignede hun ogsaa paa Faderens Side og vel nærmest Faster Ane Schiønning (efter et 10aarigt Ægteskab med Schiønning og Enkestand blev hun gift med Fiskeriudreder Brøgger i Aggersund og oplevede Guldbryllup med ham). Cæcilie skænkede Kaffen for Faderen og fortalte, at Karen Marie var i Bryggeriet at se til Vaskekonerne (3 paa Rad vaskede de $\frac{1}{2}$ Aars Vask). Saa vidste han, at Gaardskarlen maatte af Sted til Nibe Kilde efter Vand til Skylning — for i Nibe kunde Linned uden Bleg faa blændende Hvidhed, naar det blev skyllet i Vand fra »Kilden«. Ja, der rumlede Vognen med Vandtønden allerede ud gennem Baggaarden; det var da ogsaa paa Tide, naar de havde begyndt Vasken Kl. 2 i Nat. Morgenstund har Guld i Mon (Klædebon)! Efter Morgenmaaltidet gik han lige over i Kontoret og gav sig i Lag med Bøgerne (i de senere Aar havde han foruden Kontoret i den nyindrettede Butik et lille Kontor paa Hjørnet ud mod Priorgade; men det var saa trangt, at der næsten kun var Plads til et Penge-skab). Da Folk vidste, at han paa denne Tid var hjemme, fik han ikke Lov at være uforstyrret ret længe ad Gangen. Der var Kunder af dem »fra den anden Side af Fjorden«, som om Natten havde været i Bøndergæsteværelserne i Bygningen mod Sønderportsgade, der var bestemt til Brug for dem; de kom nu og gjorde Afregning, før de tog hjem. Der var

Kunder, der foreslog Tuskhandel. Men der kom ogsaa dem, der ikke havde andet Ærinde end at appellere til hans Godhjertethed og anmode ham om Laan

Søren Nielsens Mindesmærke i Anlægget.

til at overstaa den værste Nød med, saa de kunde betale deres Skat og beholde deres Fiskeredsel og andet Værktøj, som Retten truede med at gøre Udlæg i, hvis Skatten resterede. De kom i Forvisning om den Hjælp, de fik; de vidste dog, at han kun

gav til Selvhjælp¹⁾, og at han kendte deres Kaar og vidste, hvad de behøvede. De kendte saa grant hans Sindelag og vidste, at han var til at lide paa, og at det ikke var for intet, at han kun behøvede at bekræfte sine Ord med et »min Skam«, naar andre satte en Ed paa. Det forbød hans Religiositet ham.

Efter Middagen Kl. 12 var en liden Søvn paa sin Plads i Betragtning af den tidlige Opstandelse Kl. 4 — og bagefter var der gerne en hel Del, som Udlevering af Tømmer og andet Handelen vedrørende, der lagde Beslag paa hans Tid, saa det var først efter Aftensmaden, han saa lidt til Børnene den korte Stund, inden de skulde i Seng. Derefter kom saa den Tid, da han læste eller skrev ved sit Skatol i Dagligstuen.

Det var Søren Nielsen en Glæde, at hans Kaar i Krisetiden tillod ham at yde sine Svogre, Springborg og Brøgger, Hjælp ved Laan eller paa anden Maade; og Broderen *Just*, der 1806 forlod Hjemmet i Sebbersund for ligesom senere den yngste Broder *Christen* at drage til Fiskeriets Eldorado, Nibe, for at sanke Guld, giver han Laan (22. Maj 1824 300 Rbd. og 22. April 1826 atter 300 Rbd.). De søgte til ham som den myndige i Familien, og myndig krævede han sit Købmandskabs Redelighed respekteret.

¹⁾ Efter Købmand Søren Nielsens Død, da Ruin og andre Ulykker stormede ind over hans Enke og Børn, var der mange, der mindedes hans Hjælpsomhed i sin Tid, da de trange Kaar var over dem; naar de saa, hvor Modgangen var haard mod hans efterladte, søgte de at trøste Børnene ved at sige dem, hvor god deres Far havde været mod dem og andre nødstedte — ja, der var endogsaa dem, der tilbød at støtte Hjemmet med Kaution for at gengælde godt med godt.

Nibe Retsprotokol gengiver 27. September 1823 et broget Billede af et Tingsvidne, som paa Foranledning af Købmand Søren Nielsen afholdes for at bevise, at 24 halve og 48 quart Tønder saltede Sild i ham tilhørende Foustager, mærket S. N. S., »som i August Maaned sidstleden med Skipper *Hans Andersen Staarup* er afsendt til Kjøbenhavn og af Statsvrageren samme steds antagne for Vaarsild, ere Høstsild«. (Forordning af 5. Maj 1683 bød: Vaar-Silden skal mærkes med saadant et Tegn hos Cirkelen Ø X, at den kendes fra Høst-Silden.) Til Oplysning ved Tingsvidnets Førelse fremlagde Comparenten en Attest af Statsvrageren Joh. Fred. Stub, dateret Kjøbenhavn 18'ende August 1823, forsynet tillige med Segl, »hvorfor tillige i Retten blev ført tilstæde den i Attesten benævnte 1 halv og 1 quart Tønde, som ved Eftersyn i Retten befandtes at have samme Segl paatrygt, som der findes under den fremlagte Attest. Til at vidne om, at den Sild, som findes i de sidstnævnte Foustager virkelig er Høstsild, og at de 12 halve og 48 quart Tdr. Høstsild d. 30. Julij sidstleden bleve i Comparentens Salterbod pakkede i disse mindre Foustager fra hele Tønder, hvori de forhen vare nedsaltede, fremstillede han Sil-desalter Christen Knudsen Møller samt Salterikonerne, som i hans Salterbod havde pakket bemeldte Sild, nemlig Else Jørgensdatter, Anders Nielsens Kone af Nibe, Maren Christensdatter, Peder Anes Kone sammesteds, og Ane Kathrine Mortensen, Niels Ibsens Kone her sammesteds, hvilke alle bleve forberedte paa lovlig Maade og aflagde Ed for at vidne Sandhed«. Efter at disse Vidner havde erklæret ovenførte for overensstemmende med Sandheden, fremstilledes Bødkeren Hans Christian Hansen, der aflagde Ed paa, at han havde set Kvinderne optage Høstsild af Tønderne og pakke dem i Foustager og vidste, at de var indskibede med Hans Andersen Staarup og afsendt til Kjøbenhavn. »2de Foustager bleve optagne i Retten og viste sig at være Høstsild.« Nu var Tingsvidnet sluttet; men »efter Requiritens Begæring bleve bemeldte i Retten tilstædeværende Foustager forsynet med Nibe Byes Segl paa hver Ende, med hvilket Segl det Tingsvidne, som udstædes, tillige forsynes«.

Ja, Søren Nielsen sad ved sit Skatol og skrev; men tit sank Pennen, og Tankerne kredsede om et

bestemt Punkt. Den Ære maatte i sin Tid en Mand vise sin bortgangne Hustru at lade i det mindste 3 Aar hengaa efter hendes Død, inden han indgik i nyt Ægteskab. I Købmand Søren Nielsens Optegnelser i det gamle Egeskatol staar der: »Har været Enkemand i 3 Aar og 3 Maaneder . . .«, saa han havde respekteret dette nedarvede Sømmelighedskrav. Og Skruplerne over, om han skyldte sin afdøde Hustru at hendsidde i ugift Stand, svandt overfor hans Visshed om, at det, der drog ham til Karen Hansdatter, havde evigt Værd. Det var ikke hendes Ydre, hvor smukt end andre fandt det; det var hendes gode varme Hjerte og hendes faste Karakter; og saa havde hun fremfor andre en Evne til at forstaa ham, der ikke alene skyldtes hendes Forstand, men sikkert i højere Grad hendes Godhjertethed. — Vielsen fandt Sted 1824 i Nibe. Trods de 17 Aars Aldersforskel (S. N. var 45 og hans Brud 28 Aar), og skønt han var dybt alvorlig og hun sprudlende impulsiv, blev deres Samliv overordentlig lykkeligt. 16. Januar 1825 fødtes deres eneste Søn, der efter Søren Nielsens Oldefader paa mødrene Side opkaldtes Peter (S. N.s Fader var allerede opkaldt i Niels af første Ægteskab). 18. Maj 1826 fødtes en Datter, som efter Opkaldelsesreglerne ikke kunde tænkes at hedde andet end *Anne Marie* efter Søren Nielsens første afdøde Hustru. 1828 fødtes *Kirstine*, som blev opkaldt efter Mormoderen, der døde ung ved et Ulykkestilfælde paa Fjorden. Med den næste Datter, født 29. Januar 1830, kom Turen til Morfaderen at blive opkaldt, saa hun døbttes Hansine; 1832 fødtes en lille Pige; da hun døde spæd, gik hendes Navn Marthine over paa den næste Datter, der fødtes 11. Januar 1833, og den 27. Februar 1837 fødtes den yngste Datter Othilia, opkaldt

efter en god Ven, Gæstgiver Pedersens Hustru (Bispensgade, Aalborg).

Det, at Søren Nielsen og hans Hustru saa trofast overholdt gamle hævdvundne Skikke, som f. Eks. Opkaldelsesreglerne, tyder paa, at de opfattede sig selv som ganske almindelige Mennesker — hvad de i Virkeligheden langt fra var — og deres Forhold som ganske jævne. Deres Bohave var fordringsløst og i Mode mindst een, maaske to Menneskealdre bagefter et Hjem som Købmand Niels Nielsen Færchs, hvor der var fuldt op af Mahognimøbler, saa ukendte i Nibe, at Vurderingsmænd frakendte sig Evne til at vurdere dem (se Kap. N. N. Færch). Købmand Søren Nielsen havde ligesom Forældrene i Sebbersund stadig Slægtens Nedgang efter Rigdomstiden paa Thy til de rustificerede Kaar i Minde. Han havde fra Hjemmet i Sebbersund gamle Egetræsmøbler, og da han behøvede flere, anskaffede han sig, som dengang Skik var i Nibe, Birketræsmøbler, og Mahognimøblerne kom ikke før i næste Generation. Datidens Form for Gæstfrihed stillede heller ikke saadanne Krav til Komfort som Nutidens Selskabelighed. Store Gæstebud var der kun til Daab, Bryllup og Begravelse, og da var der indbudt mange Gæster; men Anretningen var, hvad Huset eller maaske rettere Fjorden formaaede. Fru Caroline Sødring af Aalborg, Datter af Godsejer Holbech til Albæk paa Nibe-Eggen, fortalte i 1899 Udgiveren om, hvor gæstfri Modtagelsen i Købmand Søren Nielsens Hjem i Nibe var; hun mindedes de store aarlige Børneballer med de mange flotte Balkavallerer fra Aalborg, Sønnen Peter Nielsens Kammerater fra Latinskolen¹⁾. Musikanterne,

¹⁾ Man sandede let henover Salsgulvet, — hed det — fordi det gav Elasticitet, at der var Kælder under; ja, et

Skræder Rasmussen og hans to Børn, spillede Violin, saa Byen havde nu selv Musici¹⁾. Fru Sødring skildrede den Gæstfrihed, der vistes Kunderne. Markedsdage var der for Herregaardsfolkene dækket et Frokostbord, der bugnede af Fjordens Rigdomme: Spegede Aal, krogstegte Aal (fyldte med Timian og stegt hele i Form som et S), Rulleaal i Gelé (Gaardaal, store og fede som Slanger. Pigerne skurede reverenter Aaleskindene med Sand og Halmvisk, fordi de kogtes med). Der var stegt Fjordsild og tamt Fjerkræ med hele syltede Hyben og Gelé'er formede i smaa Geléskaale og pynteligt stillet med bestemte Mellemrum langs Midten af Bordet. Der var afskaaret røget Faarelaar og Gaasebryst, og Kager i lange Baner: Kartoffelkage og Risengrynskage (rørt med Snese af Æg), Flødevaffer, Goderaad og Krumkager.

En ung Husmoder, der endnu ikke havde Husjomfru, maatte selv »føre Pigerne an« ved Brygning og Bagning; og Juleaftensdag vidste Børnene, at Mo-

sandt Mørkekammer af en Kælder, større end Salen og med to skumle Nedgange ad utilhugne Kampestens-trapper var der underneden. Men trods Uhyggen med de fra Krogene voksende Spøgelseskikkelser saare interessant for Børn, naar Oversvømmelsen kom og Grundvandet trængte ind i Kælderen og fyldte den med Vand. Da »sejlede« de omkring i den i Bærekar, mens de stagede sig frem med Kasteskafter i Lyset fra Kælderhalsen.

¹⁾ Et Fremskridt siden 1745, da det i det ovenfor anførte »Allerunderdanigste Penge Regenschab for Wisse og U-Wisse Intrader« hedder om Nr. 113: Skatten modereret til Rdlr. . . . formaaer ei mere. Lars Musicanter, Sven, Boer i et leie Huus, ernærer sig ved Musicken Og er her i Byen som en Sven af dend Privilligeret Musikanter i Wiborg, under hvis District Byen ligger. Ingen tiæneste folch«.

der selv lagde Gæssene i den store trefodede Kobberpande med Laag. De var ikke til at drive fra Køkkenet, før det Øjeblik var overstaaet. De nød Hyggen af Ilden, der lyste paa det aabne Ildsted og kastede Skær over de blanke Kobbergryder og Forme. Risengrøden boblede og smaakogte, og bagefter kom Æbleskivebagningen, vidste de. Men Juletræ var ikke i Brug i de gamle Hjem i Nibe, ikke som en hvert Aar tilbagevendende Juleskik — og før midt i 1840'erne saas ikke det første Juletræ ved et Børnehal.

Drengene, men ikke Pigerne havde Lov at komme i Folkestuen. Der sad *Laust Mousten* mellem de andre Karle og gav Partiet med sine haarrejsende Spøgelsehistorier, som han selv troede mere og mere paa, jo oftere han fortalte dem — med Pavser, der gjorde mægtig Virkning og øgede den Gru, der kom over Tilhørerne. Han foredrog dem, alt imens han syslede med sit Aftensmaaltid, de navnkundige tørrede Nibe-Sild. Med Tollekniven skar han med Øvelsens Færdighed Bugen bort og trak Skindet af; sindigt stak han Kniven ind for at fjerne »Ravn« eller »Mælken« og da endelig »Sjælen« (den søvlglinse Svømmeblære), for spiste man den, »fæk jen Koldbrand,« sagde han. Nu var Forberedelserne til Side og selve Akten begyndte. Med Tollekniven skar han Silden med samt Ryghvirvler, Ribben og Biribben i tynde Skiver og tyggede dem med Rugsmørrebrød til. Saadan er det ret, og saalunde bør det sig en Nibing at »fortære« Nibe-Sild. Ja, og saadan har vel vore Forfædre nydt dem — for selv Ludvig den 14. fandt en Gaffel kuriøs og overflødig.

Kom »Hosbond« ned i Folkestuen, mens Lausts Spøgerier stod paa, blev der tyst, for han havde mere end een Gang opklaret saadan en uhyggelig

Historie for en eller anden, der troede paa Spøgelser og Varsler — og kom den yngste Søn dernel, gjorde han syndige Løjer med Laust's Skræk. Men Laust forsikrede: »De' ka' orrenlig hjørm' i jen, næ' jen tinker po' e« (det kan ligefrem gyse i en, naar man tænker paa det).

Smaapigerne maatte holde sig til »Ammestuen«, men Tjenestepigerne (Laust's Hustru tjente inden sit Giftermaal hos Søren Niensens, men »kun« i en Snes Aar, hedder det, NB.! en Pige regnedes ikke for rigtig giftefærdig, før hun havde tjent saa længe, at hun havde samlet Dun og Fjer til en forsvarlig Dyne) kunde ogsaa nok der give mere nervepirrende Beretninger, end Meningen var, at de maatte. Der blev fortalt om den ganske unge Pige Sørine Sophie Færch, født 1820 (Datter af den i Kap. N. N. Færch omtalte Søren Færch til Pandum og Hustru (2.) Marie Thiellesen), at hun under en Sygdom havde ligget skindød i flere Dage; alle hendes Slægtninge troede, at hun var død, og hun var lagt i Kiste. Da kom der en udenbys Slægtning, der bad om at se hende til Afsked; det slog ham straks, at hun ikke saa ud som død; han spurgte, om de havde prøvet at holde et Spejl hen for hendes Ansigt; hvis det blev dugget, var det fra hendes Aandedrag, og da levede hun endnu. De prøvede med et Spejl, og det blev dugget. Da løftede de hende op af den sorte Kiste og lagde hende i Sengen, og lidt efter lidt kom hun sig, men var saa forfærdet over, hvad der havde truet hende, at hun tog det Løfte af sine nærmeste at lade hende ligge Lig længe, naar hun døde, til Forvisning om, at hun ikke var skindød¹⁾. Pigerne vidste ogsaa

¹⁾ Og saa vilde dog Skæbnen, at hun i Huset hos N. A. Færchs Enke i Aalborg blev Bytte for Koleraen 1853

ganske bestemt om Genboens, Bager Geertsens, aandsvage Dreng, at han var blevet forbyttet i Vuggen. Marie Geertsen sagde, at det var sket den Aften, da hun var gaaet fra Barnet uden at sætte Stoppenaal i Pudens; da der intet Staal var til at ave de lede Trolde, kom de og forbyttede Barnet; og den aandsvage Dreng, der nu gik omkring derude i Bagbygningerne, han var et Troldebarn. Marie Geertsen havde baade den ene og den anden Gang hørt Ting, hun dog aldrig vilde lukke sin Mund op om. Men hun havde da alligevel halvhøjt fortalt om den Aften, da hun hørte saadan en underlig Støj ude i Bryggeret, saa hun maatte styrte derud og spørge, hvad det var; saa var der nogen, der raabte: »Hilsen Ate, te (at) Wate æ dø'.« Det var en af de smaa, for Stemmen var baade tynd og spæd og kom saa langt nede fra som fra et Barn. Den bragte Bud til en af de smaa, som usynligt befolkede deres Hus. Hun spillede Øjnene op for at se den lille, men der var mørkt som en Brand i det store Bryggers.

Naar Pigerne fordybede sig i Roldskovens Røverbandebedrifter, blev det svært for de blaa Barneøjne at falde til, naar Aftenbønnen var bedt og Lyset slukket.

Men naar Dorre Kirstine fra Valsted, et Bysbarn af deres Moder, kom, da fik de Eventyr; de stod eller sad om hende med spillende Øjne og hørte, saa længe hun kunde holde ud at fortælle. Hun fortalte mange af de Eventyr, som senere blev trykt i Svend Grundtvigs Samling. Hun forstod at fortælle, saa der

og blev jordet netop et Par Timer efter, at Døden var indtraadt. Hendes Dødsdag var 20. August og 4 Dage efter, 24. August, døde *Cæcilie Marie Færch, f. Lund*. (Se Budolfi Sogns Kirkebog.)

blev Tid til at udmale sig det, hun skildrede, og hun kunde spænde Forventningen ved et pludseligt lovendende Tonefald ved et Vendepunkt i Fortællingen. »Men saa kom Prinsen . . . ,« kunde hun sige, saa Hjertet hoppede i Livet paa dem. Børnene saa ikke gerne, at hun gik paa Besøg hos sine Venner i Nyrup (ved Nibe), deroppe plejede hun at faa Uld til at spinde om Vinteren, og de vidste, at hun blev der et Par Dage, men kendte fra tidligere Aar, at hun paa Tilbagevejen blev hos dem i nogle Dage, og det glædede de sig til. — Dorre Kirstine havde i sin Ungdom haft en Hjertesorg, der gjorde hende svag og uskikket til legemligt Arbejde. Men hun har været et af de gudbenaadede Mennesker, der har faaet Begavelse til at fortælle, saa at Skildringen faar Farve.

Købmand Søren Nielsens Søn af 2. Ægteskab blev sat i Skole i Aalborg og red i Begyndelsen Vejen derud paa sin lille Nordbagge, men kom snart til at bo derude. Døtrene gik i Skole paa »Kolds Minde«, der laa et Kvarters Gang fra Hjemmet. (Den ældste Datter fik hos Byskriver Vedels Datter Timer i Klaverspil til 4 Skilling Timen.) Købmand Kold, siden 1832 Agent, holdt Huslærer, Borch; han underviste sammen med Kolds egne Børn Købmand Søren Nielsens, Krigsassessor Arntzens, Købmand Bygoms og en Tid Oliemøller Petersens fra Nibe Vejr-Mølle.

For Børnenes Omgang var der sørget paa bedste Maade, for det maa være trygt for Forældre at se deres Børn pleje Venskab med Børnene af dem, som de selv i deres Ungdom har følt sig knyttet til. En mangeaarig Ven af Søren Nielsen, Proprietær Niels Laugesen til Gunderstedgaard, gift med Elisabeth Schougaard, Datter af Prokurator Schougaard paa Halkjær, havde Børn jævnaldrende med Søren Nielsens; de to Miles Afstand havde ikke noget at sige i de Tider, da man holdt Køretøj for at kunne tilbagelægge Af-

standen mellem sig og sine Kendinge, saa der var livligt Samkvem mellem Ungdommen af 2. Generation, og i 3. Generation mellem Søren Nielsens Børnebørn og Børnene af Proprietær Laugesens 3 Døtre, der var gift Ingerslev, Wegener og Bering, indbyrdes beslægtede, og den fjerde, gift Beck.

En anden Ungdomsven af Søren Nielsen, Kaptajn (under 3-Aars Krigen Oberst) Fritz Lorenzen, Søn af Regimentskirurg, Distriktslæge David Lorenzen i Nibe (død 1828), havde en Søn, Vilhelm, cand. theol., og to Døtre, Frederikke, gift Bülow, og Emilie, gift Deichmann, jævnaldrende med Søren Nielsens Børn. Forældrenes Venskab fortsattes ogsaa her gennem Børnene. Emilie og Rikke fandt det gule Gæstekammer med den statelige Edderkopseng (Himmelseng med Baldakin af Form som Kroppen af en Edderkop, med buede Ben ud fra ned til Hovedgårde og Fodende og med Omhæng) og med sin Bilægger langt mere hyggeligt end det blaa Gæstekammer med en dagligdags Himmelseng og uden Kakkelovn, saa at Klamheden maatte tages af Dynerne ved at Pigerne jog et Glødebækken paa en lang Stang op og ned i den opredte Seng. Men de forstod ikke, at man i denne mærkelige Gaard i den Grad troede paa Frodefred, at Dørene ikke blev laasede, men det hele overladt til »Nero«s Vagtsomhed. Inden de gik i Seng, maatte de lyse under Sengene; for sæt der laa Røvere under dem, den Skræk kunde pludselig gøre Ende paa Stemningen efter Rikkes Sang til Guitar¹⁾.

Et Hjem, hvor Købmand Søren Nielsens Børn meget gerne kom, var Pastor Blichers i Sønderholm, 1 Mil fra Nibe. Søren Nielsen havde paa Tiendekornets Vegne kendt Præsten, allerede mens han havde Embede i Vilsted ved Løgstør. Ungdommen i de Familier, Pastor Blichers kendte, samledes ofte i Sønderholm Præstegaard. I Modsætning til Fætterens, St. Steensen Blichers Hjem, hvor Husmoderen

¹⁾ Walter Schiøtz til Bjørnkjær (f. 16. Marts 1824) fortalte fra sine Barneaar, at naar han kom paa Besøg hos Søkendebørnene paa Lundbæk (af Slægten Juul, Lilje-Juul'erne), laa Børnene i Søkendeseng, saa Kulturen kan paa Nibeegnen ikke have naaet sit Overdrev for 100 Aar siden.

havde Renlighedsraptus, havde Hjemmet i Sønderholm den Hygge, som kendetegner et Aandens Hjem, hvor det daglige Liv ikke tynges af nogen Pertentlighed eller Hængen i Klokkestreng. (Pedanter fortæller, hvorledes den gæstfri Husmoder et Par Uger savnede sin Tepotte, der omsider genfandtes under en Sofa i Salen, hvor den lille yngste Nanna (Oberstinde Christiane Bierberg) havde stillet den.)

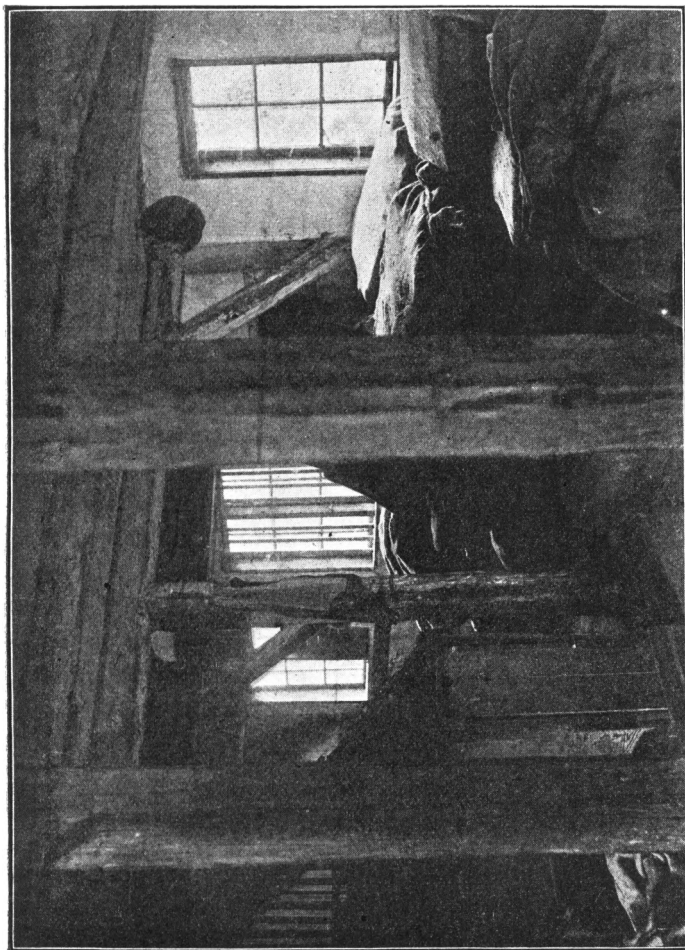
Selskabeligheden i den gammeldags Præstegaard havde vekslende Præg. Snart kom hele Familier (se Kap. Slægten Færch) kørende og besøgte Præstegaarden i flere Dage, snart samledes Ungdommen fra Omegnens Præstegaarde, Herregaarde og Købstæder, naar de studerende Sønner (som Døtrene Trine — gift Jacobsen og Moder til Fru Sophie Rostrup — og Laura — gift Wesenberg —, holdt Hus for i København) og Døtrene kom hjem. Til andre Tider læstes der højt i en snævrere Kreds. Frøken Hansine Nielsen, Datter af Købmand S. N., fortæller om en Oplæsning af Oehlenschlägers »Hyrdedrengen«. Derimod læstes ikke St. Steensen Blichers Noveller; for, siger Frøken Hansine Nielsen, man satte ikke Pris paa Skildringer fra et Niveau som det, Blichers Noveller er hentet fra. Omtalte Dame læser i sin høje Alderdom (f. 29. Januar 1830) Blicher og gouterer ham nu. — Dog var man i Sønderholm Præstegaard stolt af Blichers Begavelse. — Snart tog Blichers selv ud paa Besøg. Den gamle Kusk, Willum, spændte for Kurvevognen med de to Lædersæder foruden Kuskesædet; Familien kunde mageligt rummes i den, 3 i hvert Sæde og 2 hos Kusken, selv om en Tur f. Eks. til gamle Venner i Vilstedegnen spændte over 5—6 Mil. Frøken Christophine Nyholm fortalte i sin Tid om saadan et Besøg, som Blichers aflagde i hendes Hjem paa Bjørnsholm (det gamle Vitskølkloster ved Løgstør). Blichers agtede sig in pleno til Vilsted, men om nu Willum har fundet det for strengt for Hestene at fortsætte Turen ved Midnatstid, nok er det: inden Blichers ventede det, standsede Vognen. »Er vi der?« lød det. »Nej, men no vell Bæstern ett længer.« Blichers stod af og saa, at de befandt sig paa kendt og venskabelig Grund, nemlig paa Bjørnsholms Gaardsplads. Slukket var der, men saa vist ikke lukket. Det var en let Sag at finde ind til Nyholms og banke dem op. Skønt søvndrukne gav de den afholdte Præstefamilie en gæstmild Modtagelse.

Sønderholmpræsten, der var en saa ivrig Jæger, at han om Aftenen fra Vinduerne i sit Studereværelse skød Harene, der gjorde sig til Gode i Kaalhaven, forstod saa godt St. St. Blichers Passion og fortalte med Lune, hvorledes Digteren en Søndag Morgen, da han skulde træde ind ad Kirkedøren, opdagede en herlig Seksenders Hjort. Den maatte han bede! Hvad andet havde han at gøre, end at paalægge Degnen at synge den længste Salme, der var at opdrive, »den paa 14 Vers«, og synge den saa langsomt som muligt. Det naaedes! Hjorten laa der, da Salmen var ude. Og Blicher kunde i Tide (!) ryste Friluftsmennesket af sig og iføre sig Præstekjolen.

St. St. Blicher kom ofte paa Nibeegnen, ikke blot i Sønderholm Præstegaard, men i selve Nibe, hvor en Tid hans Datter Malvine, gift med en Landmand Berg, boede efter Salg af deres Gaard (Binderup Mølle) i Nibeegnen. I Huset hos Malvine var den yngste Søster Kirstine Marie og stiftede her Bekendtskab med en Nabo, Guldsmed Lauritz Koch, som hun blev forlovet, men aldrig gift med, fordi hun tidligt døde af Brystsyge. Den unge, ualmindeligt begavede Guldsmed Koch (Søn af den i Kap. N. A. F. omtalte Kaperkaptajn Christen Koch og Sønnesøn af den over hele Vendsyssel bekendte Urmager Koch) følte alle sine bedste Evner vaagne til Liv i Forlovelsestiden, da han som optaget i den Blicher'ske Familie kom ikke alene i Malvine Blichers Hjem i »Godthaab« i Nibe, men ogsaa i det ejendommelige, tiltrækkende Hjem i Sønderholm. Men da hans Fæstemø døde, og Malvine ikke længer boede i Nibe, mens Pastor Blichers sidste 8aarige Sygdom gav Livet i Sønderholm Præstegaard et helt andet Præg end hidtil, tabte han, der nu var udestængt fra alt det Lys, han saa gerne levede i, sin Livsglæde. Han knyttede aldrig nogen ny Forbindelse, men døde ugift i Viborg Hospital.

I Børnene af Byfoged Lyng (afløste i 1831 Byfoged Kofoed) og Distriktslæge Gliemann havde Søren Nielsens Børn Livet igennem trofaste Venner.

Til Sildesaltning og Tjæring købte Købmand Søren Nielsen 8 Fag af Købmand Engelbert Gielstrups, 1822 af Søren Winkel i Aalborg udlagte Gaard

Pakbod, tidligere Bønderkamre i Søren Nielsens Gaard.

og dertil hørende Have og Gaardsplads, ialt 195 □ Alen, som han lagde ud til Tømmerplads (Grunden havde G. 1808 købt af Peder Lundsgaard). Resten af Købmand Gielstrups Gaard er senere købt af Søren Nielsens Svingersøn, Købmand Anthon Johannes

Larsen. 1825 hedder det i Nibe Købstads Regnskaber om Købmand Søren Nielsens Gaard: Nr. 86 er nu forsikret for 2710 Rd. Sølv. Forhuset har erholdt en Tilbygning, som er indrettet til Handelsbutik, blev opmaalt og var $5\frac{1}{2}$ Alen lang og 8 Alen bred, ialt 44 □ Alen¹⁾. I dette lille Rum var det, Købmand Søren Nielsen 1825 begyndte en moderne Købmandsforretning. Ved Siden af gammeldags Købmandshandel, som den blev drevet fra den Art Pakboder, der er beskrevet i »Slægten Færch«, havde han nu begyndt den Slags Handel, som Nibingerne kendte fra Aalborg, hvorfra de tidligere havde skaffet sig de senere saakaldte Kolonialvarer (se Søren Nielsens Brev- og Kopibog). Aalborg Stiftstidende havde en Artikel i Anledning af Nedrivningen og Ombygningen af den ældgamle Bindingsværksbygning, der var Forhus i Søren Nielsens Gaard, der i 1904 havde været i samme Slægts Eje i over 100 Aar; deri stod blandt andet, at Kunderne kun fra Mad. Nielsens Speceriereskab i Spisekammeret kunde erhverve Krydderier. Det maa være refereret fra Tiden før 1825 og passer for saa vidt²⁾.

¹⁾ Samme Aars Regnskaber: Gaarden Nr. 43 tilhører nu Kbm. J. & F. Jespersens Fallitboe og er brandassurert for 940 Rbd. Sølv. Forhuset har erholdt en Tilbygning, indrettet til Handelsboutique, som blev opmaalt og var 5 Alen lang og $9\frac{1}{2}$ Alen bred, eller $47\frac{1}{2}$ □ Alen Altsaa havde Nibe en nymodens »Handelsboutique« foruden Søren Nielsens.

²⁾ I det Indhug eller Hjørne, der fremkom ved, at den ene af Købmand Søren Nielsens Ejendomme paa østre Side af Ahlgade lige overfor Gaardens Forhus med Butikken gik et Par Alen længere frem i Gaden end den anden, som den dog var sammenbygget med, var der i Fortovet under et dertil afpasset Halvtag nedrammet to store Tjæretønder, som Købmandskarlene bekvemt

Fornuftigt af en Nibe Storkøbmand at slaa om i Tide, inden Silden helt var forsvundet og Eksporten af den en Saga. Den nye Gren af hans Handel blomstrede saa hurtigt op, at han ikke længe kunde nøjes med Leonhard Abel som eneste Købmandskarl (Handelsbetjent)¹).

11. Maj 1825 erhvervede Søren Nielsen sammen med Brødrene Just og Christen Nielsen Holmen Røn i Limfjorden for 100 Rbd. Sedler af Prokurator Sprechelsen (som 26. April havde købt den for 10 Rbd.).

12. August 1831 Nr. 69 i Nibe Kildegade.

12. Januar 1832 tinglæstes Skøde fra Købmand Westergaard paa den Toft i Store Grønnegade, som senere de kommunale Skoler er bygget paa.

kunde udmaale Tjære fra. Et smukt Gadeinteriør, men betegnende for Nibes Historie.

¹) En Brodersøn af Leonhard Abel havde sidst i 1890'erne Plads i en af Nibes Forretninger. Han gentog interesseret, hvad Farbroderen havde fortalt om Storkøbmandshandel i Nibes Stortid. — Smed Peter Lyngbye, Søn af Smed Rasmus Lyngbye, Nibe, og Sønesøn af Kapellan i Skivum, Lauritz Rasmussen Lyngbye (død 1796), denne igen Søn af Ejeren af Testruplund ved Viborg, Rasmus Lyngbye, blev aldrig træt af at fortælle om Købmand Søren Nielsens og hans Hustrus Hjælpssomhed til under Krisen at meddele andre af deres Velstand. Karakteristisk for en Familie som den Lyngbye'ske, der har været bosat i Nibe i Glansperioden og overleveret om den til de følgende Slægtled, er en Udtalelse af Vildthandler Lars Lyngbye, Nibe, født 11. Januar 1847 (Brodersøn af Smed Peter Lyngbye, gift med Ane Kathrine Petersdatter fra Valsted, født 1845, paa sin Guldbryllupsdag den 22. December 1919: at han havde ventet, at nogle af Købmændene var kommet for at lykønske. Det var Købmændene, han gennem sin Slægts Erfaringer vidste, var de toneangivende og dem, man ventede høvisk Færd af.

15. Maj 1834 tinglæstes Skøde paa de Grunde og »Haugepladser«, hvorpaa forrige Anders Slots Gaard laa.

Af Kapitlet om Fiskeriet ses, hvilken Energi Søren Nielsen udfoldede for ved Fiskeri andre Steder i Landet at benytte den Rigdomskilde, som Nibinger kendte saa grant. »Stadig satte Silden ham Spekulation i Hovedet«, skrev han i sin Brevbog, naar han i Wandalls Avis læste om dens Komme til andre Egne. Men da det var givet, at Fjordens overdaadige Gave var taget tilbage fra Byen, samlede han sin Energi paa, ved Siden af Handelen i sin Butik at fortsætte Storhandelen i en anden Form, end da Silden var der i Overflod. Han skabte sig et mægtigt Opland i Byer og Landsbyer, i Gaarde og Præstegaarde langs Limfjordskysterne vest for Nibe. Søren Nielsens Brev- og Kopi-Bog for 1831—35 indeholdt Svar paa Henvendelser fra Præster¹⁾ og fra Herregaardsforvaltere eller -forpagtere²⁾.

Kunder i Oplandet³⁾ bestiller Varer, som losses fra Søren Nielsens Pramme, der »fører det opkiøbende Korn«, og køres til Bestemmelsesstedet.

¹⁾ I Farstrup, Aars, Smorup, Blære, Barmer, Torup, Hessel, Giettrup, Kiettrup, Hvidbjerg (Tyholm), Broust, Synderup o. s. v. — Til en af Præsterne skriver han 10. Juli 1831, at Bøndernes Tønde Korn af dette Aar falder smaa i Kærnerne og at han haaber, at Præstegaardens er større og bedre rensat.

²⁾ Paa Strynø (pr. Svendborg), Krastrup, Haunøe, Bjørns-
holm, Hald, Kokkedal, Gunderstedgaard, Aagaard, Lund-
gaard, Højrup Mølle, Poulholm, Børglumgaard, Restrup,
Kyhe (Kyø), Kaløe, Walbye, Kalstrup Mølle, Forpagter
Rye ved Grenaa, Torstedlund, Ridemanns Mølle o. s. v.

³⁾ Jegerum, Ryberg, Livøe, Naurup, Selde, Beistrup, Aasted, Monstrup, »Fuhr«, Ballinge, Tonderung, Sønderøe, Østerhinds, Østerlill, Tuttrup, Hurup, Hjerke.

Paa Forespørgsel fra det fjerntliggende Hessel svarer han, at der vist kan afsættes gunstigere i Nykøbing, men faar dog Kornet derfra ligesom fra Kiettrup, skønt han indvender, at det vistnok er »klittet« og urent.

Fra Sønderøxe faar han jævnligt 50 Tdr. Ærter og skriver 29. August 1833 dertil: »Jeg skal møde med Pram og Penge ved Ølands Draug Fredag.«

10. December fortæller han i et Brev til Hjerck (Salling): »Jeg er ifærd med at bygge en Pram til at fare paa Harresund.« Og i Brev 21. December 1831 til Baadsgaard, Løgstør, som har ønsket at føre denne Pram, erklærer han: »... ieg vilde have bygget en stor Pram af de Materialier, ieg havde liggende, men ieg fik det Raad at giøre den til en Jagt, da Materialierne ere saa gode«. Han havde tænkt at lade Jacob Springborg, Svogeren i Sebbersund, fare med den i Fjorden for det første, men vilde ikke bestemme sig, før hans ældste Søn, Rasmus, kom hjem fra Norgesrejsen med hans Svigersøn Terkel Nielsen. Gennem Brevbogen kan man nu følge Byggeriet af Fartøjet. Der gives Ordre til, at der fra Kiersgaard i Aalborg skal leveres Hamp til Sejldug til Forarbejdning hos Sejlmager Fibæch, Aalborg; Kættingen kommer fra Helsingør, Toug fra København, Blokke fra Aalborg; Mast og Bom bringer Terkel Nielsen med hjem fra Laurvig. Foraaret 1832 er Fartøjet bygget, og 12 Commerce-Læster drægtig stikker Jagten i Søen for at fare paa Harresund.

Men Januar 1834 lader dette til Ud- og Indsejling over Nibe Red og til Fjordfart saa ypperligt egnede Fartøj, denne fladbundede »Fjordbo-Jagt«, som Søren Nielsen kalder den, til Losning i Aarhus, Hor-

sens, Vejle, Odense og tager i alle disse Byer nye Varer ind.

Vel skriver Købmand Søren Nielsen 12. Januar 1834 til Skipper Christoffer Sand: »Du ved, at jeg ikke har nogen Lyst til at være Skibseier eller Reder«, i Anledning af, at han sætter Penge i Sands Skude, som ellers var hjemfalden til Kreditorerne. Dog synes det, at han mod sin Villie er Reder, ikke blot af Fjordbo-Jagten, Sands Skib, det Skib, Sønnen Rasmus sejlede med, det, Terkel Nielsen førte, men desuden nævnes i Skifte efter Søren Nielsen 1839: Halvparten i en Pram i Kolds Havn, »Fælleshaabet« kaldet. (Den havde saavist ikke Søren Nielsen, men hans Medejer Kold, døbt.) Han handler paa Tønsberg, Laurvig (til Oplandene sejler stadig Terkel Nielsen), Drammen, Bergen, Stavanger, Bjørnboe, Barøen, Østerrisør, Oxefjorden, Risør, Østerli, Dyrhaugstaden, lossers Korn, især Byg, og lader Tømmer og Jern. Af tyske Byer handler han paa Stettin, Lübeck, Hamborg, lossers Sild, Gaardaal, Uld, Voks, Smør, og lader Kaffe, Vin (fra Montpellier) osv.¹⁾

Af indenlandske Byer handlede han først og sidst med København og med Helsingør, »Schiælschiør«, »Naschou«, Nykøbing, Flensborg, Christiansfeld, Tøndern, Assens, Wiborg, Randers (udførte dertil 2 Gange om Ugen røgede Sild), Ebeltoft, Hobroe, Skive, Løgstør o. s. v.

I disse ulykkelige Tider var det et Særsyn i Nibe, at en Mand, der havde tjent Formue paa Fiskeriet, pludselig kunde klare sig, hvad der var at gøre, og beslutsom begynde en nøjsommere Levevej; og

¹⁾ Ved Søren Nielsens Død indrykker Skifteretten Proklama i »Altona'er Mercurius« for at indkalde mulige Kreditorer.

endnu mere undrede det, at Omslaget lykkedes for ham, og Butikshandelen trivedes og udvidedes, saa at der maatte ansættes et Par Købmandskarle til, og at han ved Siden af drev den udenbys Storhandel. Og saa var det ham, der rundt omkring lod opkøbe de Sild, der endnu var at opdrive, og lagde dem ned og sendte dem bort. Længe havde alt det vakt en passiv Undren; men 1828 tog selve Fiskeriudreder, Købmand Peder Kold med flere, Ben i Næsen og anklagede Købmand Søren Nielsen for, at han havde drevet sin Handel efter en større Maalestok, end hans Borgerskab tillod det. Skæbnen vilde, at skønt et af Vidnerne erklærede, at han for ikke længe siden havde set Søren Nielsens Borgerskab, var det ikke til at finde; det var som forsvundet fra Jordens Overflade — et ganske mærkeligt Tilfælde. Anklagerne triumferede. Men da Dommen faldt (se Politiprotokollen for Nibe Købstad 1821—32, Blad 126, 26. Marts 1828), lød den paa Bekræftelse af Købmand Søren Nielsens Borgerskab, hvis Eksistens bevistes ved en Paategning af afdøde Justitsraad Bassen; og hvad mere var: Dommen lød paa, at da Søren Nielsens Borgerskab skrev sig fra længe før Rescriptet af 15. April 1820, maatte Rescriptet af 10. April 1761 give ham Ret til al borgerlig Næring. Hvorfor skulde han have valgt det mindre, naar han havde Ret til det større? Det er fremkaldt af denne Klage, at Baron Juul til Lundbæk har givet Søren Nielsen følgende Attest:

»Efter Anmodning af Hr. Kiøbmand Søren Nielsen i Nibe kan jeg med Sandhed bevidne:

At jeg igiennem en lang Række af Aar haver kiendt bemeldte Kiøbmand Søren Nielsen som boesat Kiøbmand i Nibe; og uagtet jeg ikke selv har hand-

let med ham, veed jeg dog med fuldkommen Wis-
hed, at flere af mine Bønder har til ham afsadt
deres Vare, til Priiser, som ikke af Byens andre
Handlende har været at erholde; tillige er det over-
eensstemmende med Sandheden, at Høije og Lave,
med hvem Hr. Nielsen har handlet, giver ham det
eenstemmige Vidnesbyrd, at han er lige saa reel Han-
delsmand, som punktlig og nøjagtig Betaeler; han
har endog det forud for mange af sine Medhandlende,
at han i disse pengetrange Tiider har gavnet mange
saavel Jorddyrkere som Fiskere ved i længere Tiid
at give Kredit paa fornødenheds Vare, som Salt,
Tiære, Hamp, Tømmer etc., saae det vilde være me-
gen Skade for Omegnen, om Hr. Søren Nielsen skulle
se sig nødsaget til at nedlægge sin hidtil med saa
megen Retskaffenhed førte Handel.

Lundbæk, d. 14de Marts 1828.

Juul. ◀

Føre Klage over en Kollega af Nid over hans
Velstand! Ja, Sindene havde allerede taget Skade af
Skuffelserne Aar ud og Aar ind i Forventning om
Rigdommens Tilbagevenden. Det er dobbelt svært
at holde sig klar af Bitterhed og Misundelse, naar
man har sat sin Lid til det, der ikke er evigt.

Naar Øerne er smaa og Søerne er smaa, da bli-
ver ogsaa Sindet smaat.

Det var ikke altid en lempelig Maade, Søren
Nielsen behandlede sine Kunder paa — ikke just den
Varsomhed, en Handelsmand udviser nutildags.

I hans Brevbog findes bl. a. følgende:

Hr. Jens Nielsen, Selde.

Jeg var meget misfornøjet, at du ved min Handelsbe-
tient forandrede den Accord, der imellem os var sluttet,
nemlig at Betalings Tiden for det fulde Beløb skulle ske i

denne Maaned, som nu blev udsat med det halve til 11te December og Resten til Foraaret. Du veed, at Salt, Hamp, Jern, Urtekramvarer betales strax efter Modtagelsen, da disse giver kuns en lille Fordeel og ikke kan taale at have den lange Henstand, der af mig ikke havde skeet, om jeg selv havde været tilstede; men da du nu, som jeg formoder, lader din Søn begynde at handle, maae du søge ved prompte Betalingserlæggelse til rette Tid at vinde Sælgernes Tiltro for din Søn, thi ifald du udebliver over Bestemmelstiden med Betalingen, er ieg nødt til at søge det ind-drevet, og da er alt hans Kredit svækket, som derimod ved prompte Betaling vil blive forlænget og forstørret ved Vare Partie næste Gang.

Anders Smed i Nautrup.

Det var slemt, at Du ei betalte min Svigersøn efter dit Løfte det halve Beløb af tilsendte Vare, som ieg i Tiden trænger til, men ikke desmindre har jeg nu givet dig en Maaneds Henstand med Betaling af 100 Rbd. og 3 Maaneders Henstand med Resten 93 Rbd., hvorfor jeg har skrevet 2de Beviser, som Morten Smed bringer at undertegnes af dig og betales, naar de ere forfaldne; naar prompte Betaling da sker, kan erholdes, hvad Varer Du ønsker til nye Regning. Det er mig ligemeget enten Betalingen sker med Penge eller Varer til Gangbar Priis.

Nibe, d. 27. December 1832.

Søren Nielsen.

Af et Brev til Morten Smed paa Fuhr.

..... ieg maae derfor bede dig vise mig den Tjeneste i Halvhelligdagene at rejse op til Anders Smed og bede ham underskrive disse 2de Beviser til Udbetaling for Penge, han skylder mig efter den ham tilsendte Regning; naar Beviserne af Anders Smed ere underskrevne, vilde Du og underskrive dit eget Navn som Vitterlighedsvidne , da Gælden er rigtig og (dette) skeer alene for at oplyse vort Mellemværende i Liv og Død.

..... Dine Udgifter paa Rejsen og din Ulejlighed dermed skal jeg skyldig betale, men jeg ønsker, at Du ei vil tale med nogen om din Rejses Hensigt, der mulig kunde skade Mandens Kredit og ikke gavne mig Nibe, den 27. December 1832.

Til en Mand fra Volstrup, der piskende paa Hestene kom jagende ind i Søren Nielsens Gaard, og idet han steg af, pralede med, at han paa saa og saa kort Tid havde tilbagelagt Vejen, sagde Søren Nielsen: »Ja, hvis du selv havde løbet ved Siden af Vognen, kunde du have pralet.« (Overleveret gennem Kæmner N. C. Jensen, Nibe.)

Til en Ven i Helsingør (i hine Tider i Nibe altid udtalt *Helsenør*) skriver han 10. Juni 1832, om han ikke kan skaffe en Karl (Jens B.) Tjeneste der som Bryggerkarl eller andet, for han er ked af at være i en Egn, hvor saa megen Mistillid er hans Lod. (Karlen har altsaa paa en eller anden Maade forset sig.)

— Sin Medfølelse med sine Bysbørn udtrykker han i et Brev til forhenværende By- og Herredsfoged Kofoed, Nibe, nu Hjørring: »Justitsraaden slap heldig nok fra dette ulykkelige Nibe, hvor næsten hver Mands faste Ejendom bliver udlagt for Skatter, og hvor dette ikke skeer, bliver Bohavet kiørt op til Raadstuen i samme Øjemed — her Øjnes ingen Udsigt til Noget Bedre. 4000 Rd. Communeskat bliver aarlig begiæret, saa at de faae, der endnu har Brødet, maae falde.«

11. December 1832 falder den Ytring i et Brev (til Clemmen Nielsen, Beistrup): »Men da vi ere saa svage til at indse i Fremtiden, (maa vi jo lade det beroe paa, hvad Vending den begyndte Krig vil tage).« Begyndelsen har Klang af Bibelen. Men var Søren Nielsen religiøs og alvorlig, hvad hans Vandel viser, var han dog intet Hængehoved. Ellers kunde han ikke til Vennen i Helsingør, som hans Datter Christine (af første Ægteskab) er i Huset hos, skrive 1. Oktober 1834: »Vi manglede i Aftes ved Dansen din Søster og hendes Datter, og min Datter ved vort Høstgilde.« Han slutter: »Vær alle venlig hilset fra en Familie, hvis Tanke ved min Datters Bliven i

Eders Kreds vil knytte et fastere Venskabsbaand mellem os og Eder.«

Til Grosserer I. Fæster, København (se Kap. N. N. Færch), lyder det helt opmuntrende i Nytaarsbrev 29. December 1831: »Ligesom jeg ønsker, at den almægtige Gud vil med det kommende Aar skiænke Dem Mod og Kraft til at fortsætte Deres hafte Bestilling og (De) kan sikkert stole paa, at jeg paa Deres Sted ingen anden ønsker eller tør betroe de faa Forretninger, ieg maatte have til Udførelse end til min saa ofte redebond hjælpende Fæster, ieg stedse vil søge at være hengiven. S. N.«

12. Juni 1832 udtaler han i Brev (til Grosserer Anders Nielsen, København, gift med Cæcilie Kiellerup, Datter af Etatsraad Kiellerup, Aalborg), at med den Kaution, Grosserer Holmblad tilbyder, maa Fæster kunne fortsætte. Men deri tager han fejl. Grosserer I. Fæster maa afstaa sin Forretning til sin Søn.

Opmuntrende lyder ogsaa en Hilsen, han sender gennem Hvistendahl, Tønsberg: »... ieg beder hilset Hr. Joh. Johansen. Naar han faar tjent dygtig Penge med sin Fart ind i Beltet, kunde det interessere mig at se ham derved muntret her i Fiorden igen.«

Meddelelse af 28. Marts 1834 til Birkedommer Gierløv, Aalborg, om Tiendekornet for Ejdrup Kirke slutter: »Da jeg ved, De holder af Tobakken ligesaa vel som ieg, medgives 1 Pund Tobak, der bedes ikke forsmaaet.«

Men først og sidst er det Bibelens Ord om at hjælpe de skrøbelige, der er hans Rettesnor. Da Christen Dokkedal, Aalborg, tidligere Nibe, opsigter Penge, han har tilgode hos Søren Nielsen, giver han det Svar: »Du kan faa dine 300 Rd. ogsaa uden Op-

sigelse, men ieg har deraf betalt din Søn til at komme i Næring for; ved mit Komme til Aalborg denne eller næste Uge skal ieg tale med dig og ønsker, at Retten kan forebygges, da ieg holder mest af Venskab.«

Til det Kgl. Kancelli indgiver Købmand Søren Nielsen 1832 Ansøgning om at erhverve Ret til at anlægge en Oplagsplads »af grove Vare« og disse mig solgt ved Auktion paa Tyholm. Han udtaler i Brev af 27. Oktober 1832 til Grosserer Anders Nielsen, som han beder tale sin Sag i Kancelliet, at han ved, han har Lov uden Privilegium at sælge »grove Vare«, men at Stiftamtmanden i Thisted sikkert vil komme med Erklæringer til Befordring af sine Jurisdiktionshandlende; »og ieg har hørt, at den Apoteker, der boer paa Tyholm, har Kancelliets Tilladelse at have Udsalg af Urtekramvarer m. m. til Egnens Forbrug, men af grove Vare især Tømmer, Bord og Lægter har han intet at faldholde«. Det synes, at Søren Niensens Ønske først er gaaet i Opfyldelse med Svigersønnens, Terkel Niensens, Opnaelse af Handelsprivilegium i Agger, som han saa ofte havde kredset om paa sine Sejladser gennem »Kanal« og under sine Forsøg med Sildefiskeri og Saltning. For aaret 1839 flyttede Terkel Nielsen (gift med Søren Niensens ældste Barn Cæcilie Marie) til Agger og oprettede en Købmandshandel med Eneret til Handel i 5 Miles Omkreds efter gammeldags Mønster og med Skibsproviantering som vigtigste Gren. (Han forsynde endogsaa Skibene med Brød fra et Bageri, som han lod en Tysker, Fehrmann, anlægge og drive.)

Denne Købmandshandel gav saa stort et Udbytte, at Terkel Nielsen paa faa Aar blev en hovedrig Mand. Køb af Strandingsgoods, som Folk tilvendte sig som en Gave fra Havet, og som stemplede flere af Aggeregnens Pengemænd,

undgik han det første Aar ved en Paamindelse fra sin Hustru, der en Dag i Kontoret saa ham forhandle med nogle Agger- og Todbølboere, der almindeligt betegnedes som Strandrøvere: »Husker du, Terkel, at min Fader paa-lagde dig at holde dig fra Handel med Strandingsgods.« Men senere, da hans Hustru var bukket under for Sinds-syge (ligesom Moderen, Søren Niensens første Hustru), me-ner man, at Terkel Nielsen er bukket under for Fristelsen og har været Medvider i sin Kompagnon, F g's Køb af Strandingsgods, og at det var Kompagnonens Trusel om at røbe det, der gjorde, at han efterhaanden kunde berøve Terkel Nielsen hele hans Formue, saa at han døde i Fat-tigdom. Men mange Aar efter skrev Proprietær P. Aagaard, Landlyst, (Søn af Amtsforvalter Aagaard), Thisted, der var gift med Terkel Niensens eneste Barn, Karoline (født 4. Juni 1831), til F g og foreholdt ham Bedragerierne mod Terkel Nielsen. Han vedgik dem ved at tilstaa Fru Karo-line Aagaard en Aarpenge, saa længe hun levede.

12. Februar 1836 hjemførte Søren Niensens æld-ste Søn, Rasmus (den bedst begavede af Børnene i første Ægteskab), sit Søskendebarn, Cathrine Just-datter (Datter af Fiskeriudreder Just Nielsen, Nibe), som Brud fra Ringelmosehuset (se Ministerialbog for Bregnet Sogn, Østerlishjerg Herred) ved Kaløe. Ni-bingerne gav, for at hædre Købmand Søren Nielsen, de nygifte en pompøs Modtagelse. Ikke alene var alle Vinduer illuminerede (med Tællelys), men der blev skudt saa bravt med Kanoner fra Kaperkrigen¹⁾, at Brudgommens 6aarige Søster, Frøken Hansine Nielsen, blev syg af Skræk og maatte lægges i Seng²⁾.

¹⁾ Ved Grundlovsfest i Nibe kanoneres der endnu med Kanoner fra Englænderkrigen, skænket til Byen af Buntmager Nielsen som Svigersøn af Lars Rimmer i Binderup, der havde haft dem paa sin Kaperbaad.

²⁾ Ved Illumination var det Skik at forherlige Bryllup i de Tider. En i Bogen her ikke omtalt Nibe Borger,

Inden Søren Nielsen døde, mistede han denne kække Søn ved Forlis i Nordsøen udfor Altona. Cathrine Justdatter, der var overmaade smuk og vel ikke manglede Bejlere, sad Enke Resten af sit Liv.

Ligesom Ribe har »fra Arrild« Nibe været udsat for hyppige Oversvømmelser. Fjorden var kun skilt fra de langs med den opførte Gaarde ved den smalle Strandgyde (eller -gade) og bredte sig med Storm og Højvande op gennem Gaderne og slog mange Steder Murstensfyldingerne i Bindingsværket ind. Var det rigtig slemt med Oversvømmelsen, banede Vandet sig Vej ind i Husene og steg der ofte saa højt, at Møblerne flød og maatte føres bort. Men i Strandgaderne kunde man kun færdes i Kaage, der stagedes frem.

Først i Februar 1839 var Oversvømmelsen saa voldsom, at den naaede midt op i Byen. I Søren Niensens nederste Gaard omgav den Tjærehuset og Brædestablerne paa Tømmerpladsen og naaede helt op til Nederporten ud mod Priorgade i den øverste Gaard, ja, i den stod Vandet endog i den vestligste Del af Baggaarden. Under al denne Uhygge sad Cæcilie (mens hendes Mand ordnede sig i Agger) alene hjemme med sin lille Pige i en Bygning, hen-

der ved ret smaaligt drevet Butikshandel erhvervede stor Formue, men ikke nød videre Agtelse og nu i al Hemmelighed for sin Husholderske, der, bedraget af ham, sad hjemme med et Barn, holdt Bryllup i en Naboby, blev ved sin Hjemkomst kun fejret med Illumination af eet Lys, skønt hele Byen vidste om hans Bryllup.

Nibe kan dengang ikke have været helt smaasindet; det kan ikke et Samfund være, som staar paa den forurettedes Side og som aabent og ærligt som her giver sin Mening Udslag.

des Fader ejede (i Flugt med Major Gluds) ud mod Fjorden i Nordre Strandgade. Bohavet drev omkring i de oversvømmede Stuer og Kamre. Søren Nielsen, der aldrig tænkte paa at hytte sit eget Skind, paa-drog sig en stærk Forkølelse ved at lede Arbejdet med at bringe Møblerne i Sikkerhed. At dømme efter Beretningerne har det været en Betændelse i Underlivet. Familiens Læge, Dr. Lumholdt, kunde ikke faa Bugt med den, og da den var paa sit højeste, rejste han bort, saa at man maatte hente Fysikus i Aalborg; heller ikke han kunde udrette noget, og 19. Marts 1839 udaandede den Mand, der i Byens trange Tider havde været en Støtte for andre; skønt endnu i sin Manddomskraft et Offer for en Forkølel-sessygdom, som Datidens Læger ikke forstod at raade Bod paa.

I Aalborg Stiftstidende for 21. Marts 1839 be- kendtgør hans Hustru Dødsfaldet:

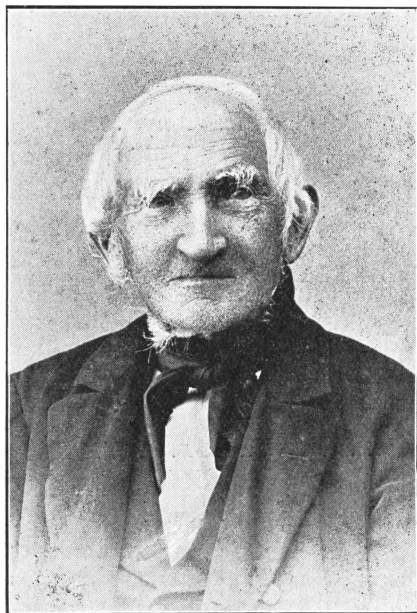
»I Dag Kl. 12 henslumrede ved en rolig Død min elskede virksomme Mand, Kiøbmand og Borger- repræsentant *Søren Nielsen* efter 6 Ugers Sygeleje i sit 60. Aar. Dybt nedbøjet af Skiebne's tunge Slag staaer jeg tilligemed 11, tildeels uforsørgede, Børn ved den elskedes Baare og skuer en sørgelig Fremtid imøde. Denne for mig og mine sørgelige Tilskik- kelse bekendtgøres herved for fraværende Familie og Venner.

Nibe, den 19. Marts 1839.

K. sal. Nielsen.«

Hvem kunde optage Ledelsen af den omfattende Bedrift af Fiskeri, Storhandel, Butikshandel og Land- væsen. Den 27aarige Søn, Niels Nielsen, der siden 1835 tilligemed Peder Klitgaard (Søn af Købmand

Lars Klitgaard) havde haft Borgerskab som Medindehaver af Handelen, havde tjent saa godt, at de to ønskede at sætte noget i Gang for sig selv. Niels Nielsen købte straks efter Faderens Død¹⁾ Niels Nielsen Færchs Gaard og skulde, naar den var istandsat,

Niels Nielsen.

efter at den længe havde staaet tildels ubeboet, flytte ind i den som nygift (gift med Jomfru Marie Schou,

¹⁾ Frøken Hansine Nielsen gemmer en Barndomserindring fra en Dansetime i Salen i den gamle Gaard, der en Tid var udlejet til Danselærer Behrend (Stamfader til en bekendt Aalborgfamilie). Som den mindste af Eleverne (Barnepigen bar hende derned) skulde hun under Indøvelse af Kompliment holde sig ved hans lange Fletning.

egentlig Schoucal, fra Helsingør, Søsterdatter og Plejedatter af Søren Nielsens mangeaarige Ven, N. Chr. Jensen, Skriver i Helsingør).

Da maatte Søren Nielsens Enke som Bestyrer af Driften antage Købmand Søren Klitgaard (Broder til den bekendte Købmand Klitgaard i Blokhus og Farbroder til Nibes Historieskriver, Postmester C. Klitgaard). Saaledes gik det i 2 Aar; men det var ganske uoverkommeligt med den mangeartede store Bedrift. Havde hun fulgt Mad. Færchs Eksempel og realiseret alt, havde hun sparet sig og sine Børn for megen Lidelse. Men i Stedet fulgte hun den Tids Skik og Brug for Enker, der var stillet som hun, og lagde sin Skæbne i Hænderne paa en ung Mand, som Familien havde lært at kende gennem Apoteker Kayerød i Aalborg, en Farmaceut H. C. Kragh, der meldte sig som Bøjler til hendes Rigdom. I den skildrede Periode havde man i Nibe som overalt kendt unge Mænds materielle Valg af Hustru. Det var, som om unge Piger næsten kun havde Udsigt til at ægte gamle Mænd, som de kunde pleje i deres Alderdom. Havde Søren Nielsens Enke set rigtigt paa, hvorledes den Slags Forbindelser var løbet af paa Nibeegnen, vilde hun have set, at den rige Enke aldrig kunde klare sig i det nye Ægteskab, uden hvor hun som de stridbare Furier, Nibe i sin Tid var bekendt for, havde taget Magten, som i et Nibehjem, hvor et Ark Papir paa Gulvet foran Pulten betegnede det lille Omraade, hvor Ægtemanden maatte træde, naar der var vasket Gulv. Saadan en Strenghed passede ikke til hendes milde Smil, saa hun var vaabenløs. Hvorledes var det ikke gaaet Lars Rimmers Enke i Binderup, da hun havde ægtet Bagermester Wesche i Nibe! Hvad havde han ikke sat

overstyr; og saadan var det i sin Tid gaet paa Sebberkloster, hvor Fru Marie Gleerup, Enke efter Over- og Underretsprokurator Peder Lund til Skivehus, Kyø og Sebberkloster, trods Indskriften paa hendes Ægtefælles Gravsten »der nu deler Enkestændens Kummer med sin endnu levende Fru Moder«, 2 Aar efter sin dygtige, men strenge og heftige Ægtemands Død¹⁾ havde giftet sig med sine Børns Huslærer, Caspar Peter Svint, som hun allerede 4 Aar efter maatte skilles fra, fordi han solgte Kyø og andet og i det hele forringede hendes Kaar, saa at hun for enhver Pris maatte skilles fra ham. Hornskovgaard var den Pris, han forlangte for at slippe Sebberkloster med det rige Fiskeri. — Slægten Abildgaard (hvortil Kunstneren Abildgaard hører) fortæller om, hvorledes et af disse Fornuftægteskaber knuste en ung Piges Hjerte: Mette Kirstine, Datter af Fiskerireder Abildgaard, var trolovet med Niels Steen Mørup, født 1804, men det hed, at han desuagtet gik paa Frierfodder til den rige Enke efter Mølleejer Rimmer i Lundbækhus. En Dag blev Mette Kirstine indbudt til Rimmers, hvor der var to tiltalende Døtre. Madam Rimmer førte den unge Pige rundt i Huset og viste hende alle Herlighederne, lukkede Skuffer og Skabe op og viste hende, som det dengang var Skik paa Landet, sine kostbare Kisteklæder, Dækketøj, Duge, Lagener og Hørgarn, Sølvtoj o. s. v. Mette Kirstine slog Hænderne sammen i Undren.

¹⁾ Peder Lund var saa agtpaagivende og streng, at hans Folk troede, han paa een Gang kunde overse sine Gaarde, og saa heftig, at han faldt om paa Trappen og tog sin Død over Budskabet om, at Naboens Kreaturer græssede paa Kyø Mark. (Se Fru C. Svanholms Bog om Sebberkloster.)

Men da sagde Møllerenken: »Hvad siger du nu, hvis jeg tager Mørup fra dig?« Mette Kirstine havde Graad i Stemmen, da hun endelig fik sagt: »Hvad skal jeg sige, jeg er jo kuns en fattig Pige!« 19. Maj 1830 viedes Ungkarl, Sildesalter Niels Steen Mørup, 26 Aar, til Enkemadame Marie Kirstine Rimmer af Lundbæk Huse, 35 Aar, staar der i Bislev Sogns Ministerialbog. Det var ikke som i Paludan-Müllers Periode en Mani hos unge Mænd for at fatte Tilbøjelighed for langt ældre Kvinder, men rent ud Spekulation i andres Midler. — Søren Nielsens Enke nærede ingen Illusioner om personlig Lykke i nyt Ægteskab. Hun var længe tvivlraadig og raadførte sig med sin eneste Søn, Studenten; han kunde kun svare, at i det Spørgsmaal kunde han ikke raade. »Det maa Moder selv om,« og da han ikke havde bedt hende lade være, maatte hun selv se at tage en Beslutning. Efter megen Vaklen gik hun ind paa Kraghs Forslag, og over hende og hendes kære kom de samme Ulykker som over Fru Marie Gleerup og de andre, og Sorgen over, at hun ved sit Giftermaal havde været Skyld i Ulykken, lagde hende tidligt i Graven.

Det var 2 Aar efter Søren Nielsens Død, Maj 1841, at Brylluppet blev holdt. (Hendes mørke, fordringsløse Dragt af svært violet Silkestof og det lille hvide Silke Kniplings Langsjal, som endnu eksisterer, vidner om, at hun kun bar, hvad der kunde sømme sig for Købmand Søren Nielsens Enke og ikke nogen Klædning eller Farve, der kunde passe for Ungdommen.)

Til at begynde med saa det ud, som om Kragh befandt sig vel i den nye Kreds. Han var stolt af de velbegavede Stedbørn og havde Planer om, at den næstældste (Frøken Hansine Nielsen) skulde have sin

store Stemme uddannet, og den yngre (Fru Schytte), der var saa let og gratiøs, vilde han have til Balletten. Othilie (Fru Thomsen) var for lille til, at han kunde fastslaa hendes ualmindelige Kærlighed til Blomster (en Arv fra Faderen) og til Poesi og Musik. Den ældste Datter Marie, senere gift med Købmand Anthon Johannes Larsen, indførte han i sine Bedsteforældres, gamle Provst Ramsings Hjem i Haarlev Præstegaard og præsenterede hende der. Hun fandt de gamle Præstefolk tiltalende og Præstegaarden interessant hyggelig. Men i Haarlev Præstegaard gjorde hun ogsaa Bekendtskab med sin Stedfaders Forældre, forhenværende Proprietær Kraghs til Sohngaardsholm ved Aalborg. Pengeøden i Krisetiden havde tvunget Faderen til 1826 at opgive Sohngaardsholm som Opbudsbo, senere ogsaa Kalstrup Mølle og var blevet nødt til at ty til Svigerfaderen Provst Ramsing¹⁾.

Naar Søren Nielsens Enke havde haabet, at Kragh, som han havde givet Løfte om, vilde lede hendes Mands efterladte Bedrift, blev hun dybt skuffet, for han overlod den stadig til Søren Klitgaards Styrelse. Den eneste Grund for ham til at bekymre sig for den var Ønsket om at fastslaa, hvor stor en Sum han paa en given Tid kunde trække paa den; ikke alene for sin egen Skyld, men ogsaa for at hjælpe sine Brødre og Søstre, trak han saa mange Veksler paa sit nye Hjem og iværksatte en Udplynd-

¹⁾ Det var en gammel Skik, at gifte Præstedøtre, naar de gik fra Hus og Hjem, med Ægtefælle og Børn vendte hjem til den fædrene Rede i Præstegaarden, hvor der saa gerne blev opført en Tilbygning for at skaffe Plads. Et slaaende Eksempel paa det er de mange Tilbygninger til Moseby Præstegaard paa Falster til den Bjeringske Families Medlemmer.

ring, ikke mindre end Svint paa Sebberkloster. Jo bedre det gik Kraghs paarørende, særlig Broderen Theodor Kragh, som byggede en Gaard og etablerede Købmandshandel i Søndergade, jo mere gik det tilbage for Søren Niensens Enke og Børn. Kragh solgte og pantsatte det ene efter det andet, saa det fyldte Slægt og Venner af Huset med Rædsel. Selv red eller kørte han idelig paa Besøg og til Spillepartier paa Omegnens Gaarde; en Nat væltede han paa Hjemvejen fra Pandum og brækkede et Ben, saa at han i længere Tid laa syg. Hans Søster var halve Aar ad Gangen paa Besøg til Ulempe for Husmoderen, som havde saa stort Hus at styre.

Børnenes Lærer kunde ikke undervise i Fransk, men skønt Moderen havde aftalt med en anden om at give Franskundervisning, forbød han det, fordi det medførte Udgift, og Børnene tillod han sig at tugte uden Berettigelse og uden Evne til at gøre det. En Dag, der var fremmede, og Moderen vilde underholde dem med at lade Datteren Hansine spille, og Søsteren Marthine stod ved Spinettet og i Kaadhed forstyrrede hende et Par Gange, gav han hende uden Forstaaelse af hendes livlige Sind en Ørefigen uden at tage Hensyn til, at der var fremmede. Moderen, der saa Virkningen af Tugtelsen, bebrejdede ham den, da de blev alene, og sagde ham samtidigt, at hun følte det saa bittert ikke at kunne give ud af sine egne Midler til Børnenes Undervisning.

29. Juni 1842 havde hun den Sorg at miste sin næstældste Datter Kirstine, 14 Aar gammel — en let, lys Skikkelse med Munterhed over sig. Hun havde skrantet det sidste Aar, siden hun en Morgen paa Skolevejen ned til »Kolds Minde« — om Sommeren gik Børnene til Skole, om Vinteren spændte Christen

Kusk for og kørte dem — havde stødt sig paa Brøndvippen paa Færgemanns Eng, idet hun flygtede for et Ungnød. Lægen erklærede, at Sygdommen skyldtes en Blodsamling ved Hjertet, men vidste intet Raad. Natten til 23. Juli 1842 laa den syge og kastede sig med høj Feber hvileløs frem og tilbage paa Lejet. Moderen vaagede bekymret over hende. Da brød kort efter Midnat med eet heftige Klokkeklemt løs over Byen. De indsovede Nibinger vaagnede og viste sig paa Gaden, og lidt efter blev der trommet og pebet og raabt »Brand!« Ja, der var Ildebrand, hele Nibe Sønderbomsgade brændte. Hurtigt kom hele Byen paa Benene, og nu blev der et grimme Spektakel, for alle de, der løb forbi, gjorde »Anskrig«. Nu rullede Christen Kusk ud ad Nederporten med Vandtønder paa Vognen ad Nibe Kilde til for at fylde dem der paa Vej til Brandstedet. De, der ikke havde Heste, bar selv Vand til Slukning i Brandspande, og der kom Sprøjterne raslende. Der var en Larm som ellers aldrig — end ikke paa Markedsdage. Den syge fo'r forskrækket op fra sit Leje; da saa hun det stærke Skær af Brand og Luerne, der nærmede sig. Med et Angstraab styrtede hun sig i Moderens Arme og var ikke at formaa til at lægge sig igen. Hele Natten sad hun paa Moderens Skød med Armene om hendes Hals i Rædsel for Luerne og rystede af Feber. Og da Solen stod op, og dens Straaler optog Kampen med de røde Ildsluer, da sagtnede Kirstines Aandedrag og blev svagere, og Moderen sad der, inden hun kunde tænke det, med det afsjælede Legeme i sine Arme. Hun tænkte ikke paa Faren for, at Branden kunde naa hendes Hjem. Hun bøjede Hovedet mod sit Barn i dyb Smerte og i Forudfølelse af de Ulykker, der vilde storme ind over

hendes Børn i højere Grad end hidtil, og det som Følge af den ulyksalige Forbindelse, hun havde knyttet, og som Kragh ikke var til at formaa til at løse trods hendes Bøn om det¹⁾.

¹⁾ I Nibe med dens rige Overlevering troede man i den skildrede Periode ikke blot paa Spøgeri og Forbytning med Smaatrolde, men ogsaa paa Varsler og noget saa mystisk som usynlige Ligtog over Gaderne ved Kirken, særlig i Voldborggyde, saadan at de intetanende Mennesker, der krydsede disse Ligtog, maatte falde og brække Ben eller Arme eller komme til Skade paa anden Maade. Tro det, hvem der vil, naar han har set Nibes Brolægning!

Ikke saa kort Tid før den Brand, 23. Juli 1842, var der synske Folk, baade Mænd og Kvinder, der fornam Varsel om den; saa tydeligt endda, at de endog vidste Datoen og Stedet, hvor Branden vilde opstaa. Saa-danne Brande havde Nibe ikke saa sjældent, fordi Beboerne var saa langsomme til at efterkomme Forordningen om at lægge Tegltag i Stedet for Straatag — Straa fænger jo let! — men siden Branden i 1806, der lagde Tinghuset og de mange Bygninger i Melgade og Skomagergade i Aske, havde Nibe ikke set en saa omfangsrig Brand som Søndergades. Trods Varslerne om Brande begik Byfogeden mærkværdigt nok ofte den Uforsigtighed at fjerne sig ret langt ud i Jurisdiktionen, netop paa de Dage, der var varslet om, saa at alt var nedbrændt, naar han kom til Stede.

Om Branden den 23. Juli 1842 beretter Politiprotokollen for Nibe Købstad Vidneudsagnene, først tidligere Købmand i Nibe, Christen Westergaards Forklaring om, hvorledes han Aftenen før Branden, som saa ofte før, havde gæstet Købmand Hedegaard, i hvis Gaard, næstyderst i Søndergade, Branden opstod. Klokken var da 9¹/₂. Hedegaards Nabo, en Fisker, var der, men gik straks, da Westergaard kom; denne sad ¹/₂ Times Tid og talte om ligegyldige Ting. Paa Forespørgsel af Forhørsdommeren svarede Westergaard, at han den »om-forklarede« Aften ikke havde mærket noget mistænke-

Sommeren 1844 klagede Moderen sin Nød til Sønnen, da han var hjemme i Ferien, og sagde ham,

ligt og heller ikke »havde erfaret andet, end at der i Hedegaards Hus stedse omgaaedes forsigtig med Ild og Lys«.

25. Juli s. A. blev en Brandret sat paa Raadhuset i Nibe i Anledning af den Ildsvaade, der overgik Bygninger, tilhørende Købmand Hedegaard, Agentinde Kold, Jens Pedersen Møllerkarl, Christen Dreiers Enke, Købmand Lyngbye, Morten Toldboe, Rebslager Erichsen, Niels Ibsen og Peder Nielsen Hjorth.

Under denne Brandret afhørtes under Forhørene fra 25. Juli til 4. November s. A. vel et halvt Hundrede Vidner. Købmand Hedegaard forklarer, at et Barn kaldet paa ham om Natten, og da han gaar hen til Vinduet, ser han i Gaarden Genskin af Ilden i Røghuset, kalder paa sin Kone og bringer Børnene ind til Naboen, Rasmus Færgemann. Hans voksne Datter var paa Besøg hos Kierulffs paa Hornskovgaard, men de 3 yngre var hjemme. Og af Tjenestefolk havde han ingen. Købmand Christoffer Hedegaards Hustru, Caroline Marcusine, var ogsaa tilsagt at give Møde, men hun undskyldte sig, fordi hun fik Mavekrampe. Ved Forhøret 25. Juli bemærker Byfoged Lyngby, at Aarsagen, hvorfor denne Brandret ikke tidligere er sat, er fordi han den 23. ds. havde den ordinære Ret at holde, som vedvarede til hen paa Eftermiddagen, og han i Gaar havde adskillige Foranstaltninger at træffe med Hensyn til Brandstedernes forsigtige Rydning, »i hvilke det endnu flere Steder brændte i Grunden, hvilken Rydning derfor kun med stor Varlighed kunde foregaa, fordi det blæste meget stærkt fra Sydvest, hvilken Blæst bar paa Byen, hvorfor Rydningen endnu ikke er aldeles tilendebragt«. Endvidere bemærkede Byfoged Lyngby, at han Natten til den 23. ds. blev vækket ved en Støj paa Gaden, og at han ved at aabne et Vindue til denne erfarede af forbiilende Folk, at der var Ildløs i Sønderbomsgade, hvisaarsag han efter at have iført sig nogle Klæder og have sendt Bud til Brandinspektør Hovalt,

at saadan kunde det ikke blive ved. Det vilde ende med fuldstændig Ruin, hvis der nu ikke kunde sættes

straks ilede til Brandstedet, hvortil Brandsprøjter øjeblikkelig derefter ankom.

Købmand Hedegaards Sted stod i lys Lue, »Overet« var tildels faldet, og Resten deraf faldt kort efter; til samme Tid saas, at Straatagene i et Par Huse paa den anden Side af Gaden lige over for Hedegaards Sted var i Brand, og bredte Ilden sig i nogle faa Minutter til de øvrige paa denne, nemlig østre Side af Gaden beliggende, alle, paa Købmand Lyngbyes Sted nær, straa-tækte Huse, hvilke samtlige afbrændte, fordi Gaden var saa smal, at man umuligt kunde trænge ind mellem de paa begge Sider af Gaden brændende Bygninger og navnlig med nogen Sprøjte paa Grund af den stærke og uudholdelige Hede, og fordi Husene paa østre Side ligger umiddelbart under en stejl Bakke, fra hvis Ryg de brændende Huse ikke vilde kunne være naaede (!) med Straalen af nogen Brandsprøjte, og »endog fordi de samme Huse vare ibygte hinanden« med Undtagelse af Købmand Lyngbyes Sted og Morten Toldboes Sted, mellem hvilke var en Aabning af omtrent 10 Alen, hvorhos samtlige Huse var af maadelige Materialier.

Der var saaledes ikke at tænke paa at redde noget af disse Huse eller Købmand Hedegaards Sted, der var saa aldeles og i saa kort Tid bespændte af Ild alle Vegne, hvorimod der alene kunde tænkes paa at standse Ildens videre Udbredelse, hvilket ogsaa lykkedes ved at anvende tvende Sprøjter paa Ane Foldagers Sted og dets Gavlvæg og Krejler Peder Lundbyes omtrent 5 Alen derfra beliggende Sted og dettes Gavlvæg, hvilke tvende Steders Gavle vare af Træ; endvidere ved at anvende den tredie Sprøjte paa Købmand Lyngbyes sønderste Udbygning af hans Gaard, hvilken Bygning var begyndt at antændes i Løsholterne af Ilden fra Købmand Hedegaards Sted, hvilken Udbygning saaledes blev reddet, og endelig ved at lade Fisker Hans Studsgaards Sted, som ligger sønden for det sønderste af de afbrændte Huse paa østre Side af Gaden, uophørlig

en Stopper for Kraghs egenmægtige Dispositioner. Sønnen forstod, at nu var det ikke længer nok med Ripostering i de Fægtninger, han stadig havde med Kragh i Ferierne. Han grublede over en Udvej, blev alvorlig og næppe til at kende igen, det smukke, hjertensgode Menneske, der var hele Byens Yndling, fordi han var Søren Nielsens Søn, og dens Stolthed for hans store Begavelse, som der allerede i Skoletiden i Aalborg gik Frasagn om, naar Kammeraterne var Gæster i den gamle Købmandsgaard. Han mødte mangt et deltagende og forstaaende Blik, for alle gode Mennesker i den lille vidende By harmedes over Udplyndringen. Han holdt Raad med Moderen og hendes Svoger, Møllejejer Ivar Jensen, Lundbæks Mølle

overøses med Vand paa den Side, som vendte mod Branden, hvorfra Huset var fjernet i en Afstand af 12 Al.

Købmand Hedegaards afbrændte Sted laa paa vestre Side af Gaden. Det blæste ikke, men luftede ganske lidt fra Sydvest. Kl. henad 4 om Morgenen var Faren for Ildens videre Udbredelse forsvunden, men derefter vedbleves med Slukning af de brændende Rudera, og kunde Ilden i Grunden først slukkes i Gaar hen paa Eftermiddagen, fordi der mellem Rudera (Ruinerne) var en betydelig Mængde af Husejerne indsamlede Tørv, i hvilke Ilden længe vedligeholdte sig.

Anm. For de hyppige Nibe-Brandte blev der paa en følelig Maade sat en Stopper, da Købmand Garben, gift med Frøken Kamilla Arntzen, lod sig friste ved den lempelige Maade, Forhørsdommerne i Nibe havde ved Brandforhør. Han blev afhørt og maatte lide sin Straf. Skade, at dette begavede Menneske lod sig forlede til sligt! Han havde i Kompagni med Marcus Beck i Aarhus oprettet to Kradsuldsmøller ved Binderup Aa ved Nibe. Da han forsvandt fra Nibe, gik Købmand J. Chr. Wibroe ind i hans Bedrift, der var saa udmærket tilrettelagt, at der kunde tjenes en Formue paa den, uden at der behøvedes ringeste Forandring.

(tidligere af Gudsgift eller Hule Mølle), der var Søstrenes Værge¹⁾, mens Mørup var hans, og en Dag bestemtes det, at han skulde henvende sig til Prokurator Bentzen i Aalborg, en Bekendt fra Skoletiden. Hos ham fik han den Oplysning, at da Loven tilstod en Mand fri Raadighed over, hvad han havde giftet sig til, var der ingen anden Udvej end Skilsmisse. Det talte han længe med Moderen om. En Skilsmisse, ja en bristet Forlovelse regnedes den Gang for en Plet (»Du er et fortabt Menneske,« udbrød en Ven til Søren Kierkegaard, da han havde hævet sin Forlovelse), men der var ikke andet at gøre. Det var gaaet saa vidt med Kragh, at han hos Grosserer Cohn i Aalborg havde stiftet en Gæld, som han vilde dække ved at sælge Jorden, der hørte til Gaarden, ved en Auktion, som Dagen var fastsat for. Som en Løbeild bredte Rygtet om Begivenheden sig over hele Byen og naaede Familiens trofaste Venner. Pastor Blicher kom kørende fra Sønderholm for at tale med Mad. Kragh om, at det Salg maatte forhindres, for at Gaarden ikke skulde blive helt blottet, nu Staderne ikke gav Udbytte. Hvad skulde gøres? Hun vidste ingen Udvej. Da aabnede den sig for hende fra en uanet Kant. Naboen, Farver Andersen, viste sig at høre til de faa trofaste Mennesker, der ikke glemmer modtagne Tjenester. Han kunde ikke taale at tænke paa, at Børnene af den Mand, der havde vist ham og mange andre Medborgere Tjenester, skulde behandles saa himmelraabende uretfærdigt. Han stillede som

¹⁾ 1. April 1826 tinglæst Skøde fra Carsten Færch til Kammerraad Svanholm, Sebberkloster, paa Herlighedsret til Gudsgiftmølle med Jordskyld 4 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. og Mølleskyld 8 Tdr. 4 Skp. i Voxlev Sogn. Købesum 200 Rbd. Sølv. Dat. 10. Oktober 1825.

Betingelse for sit Indskud af Kapitalen i Gaarden, at Værgen, Ivar Jensen, ogsaa skulde indskyde en Sum. Og den unge Student, som netop 23. Marts 1844 havde faaet læst Afkald paa sin Fædrearv, indskød den og desuden Assurancesummen for den Part (Aktie) i den forulykkede Broders Skib, som Faderen havde givet ham til at bestride Studeretiden med, men som han i Skoletiden ikke havde behøvet at optage af, fordi Gæstgiver Pedersen (Hotel Dania) i Aalborg, som Faderen havde tinget ham i Kost hos, lige saa lidt som Farver Andersen kunde glemme den Støtte, han i Nibetiden havde haft hos Søren Nielsen, og derfor ikke vilde modtage Vederlag af Sønnen.

Saa var Faren drevet over for denne Gang (og Bagermester Tybring og Møller Petersen, som i Forstaaelse med Mørup (!) skulde sikre sig den veldrevne Jord og i Forvejen allerede havde ordnet sig saadan, at Mørup overtog Tybrings Jord, var ikke lidt skuffede). Men nu maatte der saa handles, inden Kragh foretog flere Salg. Prokurator Bentzen sendte Bud om, naar han vilde komme og drøfte og fastslaa, hvad der skulde gøres. Det var den Dag, de unge var indbudt til Bal i Sønderholm Præstegaard, det Sted, hvor de elskede at komme. Men det rørte ikke den unge Mand; han lod Søstrene tage af Sted alene. Under Raadslagningen blev det bestemt, at Prokurator Bentzen paa den ulykkelige Hustrus Vegne skulde rette en Begæring til Kragh om Skilsmisse.

Omsider — efter mange pinefulde Forhandlinger — gik han ind paa Skilsmisse, og Akten blev underskrevet 15. December 1846. Men det var ikke ubetydelige Værdier, Kragh betingede sig for at indvilge i Skilsmissen. Hovedbetingelserne var:

- a. De 6 Fiskestader, som han antog gav mest

(senere suppleret af 2 andre i Kontinuation af Skilsmisseakten, fordi det oplystes, at Søren Nielsen havde ejet 2 af de 6 i Fællesskab med Kiellerup, Birkumgaard). Efter den Tids Priser, da de var købt, vurderet til 18—20,000 Rdlr.

b. 4 Bundgarn med tilhørende Rader til Værdi 2880 Rdlr. (se Kap. Kold), Steg og Sten. Et Par Fiskestøvler og et Skødskind (!) med Ret til at udtage Redsel blandt samtlige Boet tilhørende Fiske-redskaber.

c. 2 Sengs Klæder, nemlig 1 til ham selv, bestaaende af 3 forsvarlige Dyner, 4 Puder, 2 Pudevaar og 2 Par Lagener, samt en Folkeseng, bestaaende af kun 2 Dyner, 2 Puder og et Par Blaagarns Lagener, samt det Sengested i Gæstekammeret, hvori Kragh hidtil havde ligget.

d. Halvdelen af Stolene i Salen, den grønne Sofa fra den lille Stue, Skrivepult, Ridetøj, Gangklæder, 1 Kuffert samt nogle til hans personlige Forbrug henhørende Smaating.

e. Handelsbøger med Regningskrav.

f. Den Boet tilhørende Krejlerpram med Ankere og øvrige tilhørende staaende og gaaende Redskaber.

g. 1000 Rbd. Sedler at betale 11. Dec. s. A. og 11. Juni n. A. mod Sikkerhed i Boets Gaarde Nr. 85 og 87.

h. Karen Marie Kragh betaler Regningskrav og overtager Prioritetsgæld.

i. Karen Marie Kragh betaler desuden en Kautionsgæld, der, hvis den overstiger 200 Rbd., dog skal betales af Kragh.

Efter mange smaalige Krav i de følgende Paragraffer hedder det:

Bestridelse af Opdragelse af Karen Marie Kraghs

Børn af første Ægteskab bliver Kragh uvedkommende.

Og saa kommer tilsidst den Paragraf, som har taget Søren Nielsens Hustru paa det ømmeste Sted:

Det bemærkes, at Kragh har gjort *Tilbud* til Nibe Bys Kommunalbestyrelse om Overdragelse af Plantagen »Søren Nielsens Minde« (samt: at der er indgaaet Mageskiftekontrakt med Kbm. Jensbye her i Byen angaaende nogle af Boets faste Ejendele), hvilket *Tilbud* og *Accord* Karen Marie Kragh maa respektere.

Respektere, at Kragh paa Falderebet tillod sig at sælge Købmand Søren Nielsens Hjertebarn, hans Plantning, hans Fritids-Beskæftigelse¹⁾, det Anlæg, som Søren Nielsen havde givet til Sønnen Niels, der saa troligt allerede som Dreng havde hjulpet ham, mens han plantede »Lysthusene« og den nederste Gang, men som ved Søren Nielsens pludselige Død ikke var ham lovformeligt tilskødet — ellers havde Kragh ikke ved sin Afsked kunnet udslynge dette væ victis over det hærgede Hjem²⁾.

¹⁾ Kragh har muligvis misundt Søren Nielsen den Ros, han fra saa mange Sider nød for sin Dygtighed i Plantning, især af Nibe Anlæg. For i Haven, hvor Søren Nielsen havde plantet og podet Træerne, plantede ogsaa Kragh et Træ, som aldrig har været velset af Søren Nielsens Børn.

²⁾ Indtil Begyndelsen af 1900'erne stod der i Nibe Anlæg et fordringsløst Mindesmærke for Søren Nielsen. En Solskive med snørklede Prydelser paa Standerne og under Skiven en Kobberplade med et i smukke gotiske Bogstaver fint graveret »Søren Nielsens Minde«, som er det Navn, Anlægget gaar under i Retsdokumenter og Protokoller. Omtrent i 20 Aar har dette beskedne Minde henligget defekt. Mærkværdigt nok er det for et

Karen Marie Kragh havde næsten tænkt sig, at Bægeret var bredfyldt, da Kragh Aaret i Forvejen 23. August 1845 for ved Kaution at opnaa en Sum rede Penge havde pantsat:

- »1. En Toft med Stendige om i Grønnegade.
2. Et 4 Fags Sted paa Nibe Kildegade (forsikret under Nr. 69).
3. Tjærehuset (under Nr. 84).
4. Halv Ejendomsret til de Grunde med tilliggende Haugepladser, hvor forrige Anders Sloths Gaard Nr. 73 paa Nordre Nibe Kildegade og Stederne Nr. 92 og 93 paa Naboløsgaden i Nibe havde staaet, men nu ere nedbrudte.
5. Halv Ejendomsret til Nr. 67 paa Hjørnet af Farvergaden og Nordre Kildegade.
6. En »mig tilhørende« Kreiler Pram af ca. 3 danske Comm. Læsters Drægtighed, med Seil, Ankere, Touge og øvrigt Tilbehør.
7. Alle »mine« Fiskeriredskaber af Kaage, Bundgarn, Rader, Steg, Aaleruser etc. *Intet i nogen Maade undtaget.*

Alt med Prioritet næst efter de i disse Ejendele for Tiden indestaaende Forhæftelser (til Stedbørnene). Under Pantsætningen skal være medindbefattet ikke alene Assurancesummen for de ovennævnte Bygninger, hvis Muur- og nagelfaste Appartinentier ligeledes skulle tjene Kreditor til Sikkerhed, — men ogsaa Afgrøden af de omhandlede Hauger og Tofter, samt iøvrigt alle af Ejendommen gaaende og løbende Leje, Afgifter, Revenuer og Interesser i navnlige Maader.«

Par Aar siden blevet rejst igen, men med en saare for-gængelig sort- og hvidmalet Træplade i Stedet for Kobberpladen med det smukke Stik.

Ja, Karen Marie Kragh vidste, at disse Paragrafer, der kunde underkaste Underskriveren den hurtige Retspleje, var som et Sværd over Hovedet paa hende og hendes. Men intet kunde sammenlignes med Sorgen over Tabet af »Søren Nielsens Minde«. Det kunde hverken hun eller Børnene taale at tænke paa.

Endnu i 1920, da det — efter hele Landets Deltagelse i Dyrehavens Naturfredning — ubegribelige skete, at nogle af de smukkeste og kraftigste Træer i Anlæggets indtil da saa smukke østlige Bryn ud mod Markvejen blev fældet, gjorde det et dybt Indtryk paa de to Døtre af Søren Nielsen, som endnu lever i Nibe, og som trods deres høje Alder har vaagen Interesse og megen Glæde af Mindet om de Tider, der svandt¹⁾.

For Moder og Børn var det en Lettelse, da det daglige Tryk af Kraghs Nærværelse var hævet. Men Hjemmet var hærget, og Moderen kunde ikke komme over sine Nag, kunde ikke tilgive sig selv sit Livs store Fejlgreb. Børnene, som i Ulykkesaarene havde sluttet sig saa inderligt til hende, saa med Bekymring,

¹⁾ Selv om man ikke ser paa Nedhugningen af Købmand Søren Nielsens Træer fra samme Side som Søren Nielsens Døtre, kan man ikke lade være at undres over, at en forholdsvis træfattig Egn kan have Raad til at fælde et smukt Bryn, hvor hvert Træ af *populus canadensis* var prægtigt, mens det skovrige Sjælland i Kastelsgravens Anlæg lige ved Siden af Skulpturen af Sindings Valkyrie (ved Langelinie) freder om et langt mindre kraftigt Eksemplar af netop samme *populus canadensis*, som i Udspringstiden staar der med sine herlige røde Rakler til sin mørke, dybt furede Bark.

Hedeselskabet fralægger sig som Svar paa Forespørgsel i Skrivelse af 10. Januar 1921 Ansvar for Hugsten af Popleerne i Brynet.

at hun ikke kunde bære Synet af de nu saa »forhavede« og forsømte Ejendomme, og at det saarede hende at se, hvor Købmand Søren Klitgaard som Lejer af hendes Ejendom stadig gik frem i Velstand, medens hendes Kaar var saa forandrede, at hun ikke evnede at give Børnene som før, endsige lindre Nøden for andre. Og det pinte hende at have Lejerens ukultiverede Hustru saa nær ind paa sig, at hun til hende havde maattet afstaa Halvdelen af Gaardens Beboelse, som hun i de mange Aar havde været ene om. Hun sygnede og gik til Sengs, og den 2. Maj 1847, kun 8 Maaneder efter, at Skilsmissen var loformeligt vedtaget, udaandede hun. Af Børnene var kun de tre yngste hjemme. Marie, den ældste Datter, havde for at lette Hjemmets Forhold taget en Lærerindeplads, som Stedsøsteren i Agger havde skaffet hende hos Bekendte, Proprietær Jessens paa Lyngholm paa Thy. Hun skulde just tiltræde sin nye Stilling, da Budskabet om Moderens Død blev sendt hende fra den ældste 17aarige derhjemme. Hun gav sig straks paa den langvarige Rejse hjemad med Heste og Vogn over Thisted og Aggersund — i stor Spænding for, om hun naaede hjem til Moderens Jordefærd. Hun drog et Lettelsens Suk, da »Omdrejningen« (ved Nibe) var naaet, og Nibe laa der foran hende ved den blaa Fjord og med Faderens Plantning bagved. Nu var der kun tilbage at holde ved Acciseboden. Vognen standsede til Visitering. Var den Toldbetjent dog ikke snart færdig! Da dirrede i det samme Luften af Klokkeklang, først den enes, og saa faldt den andens ind. Det lød saa tungt, det var Begravelsesklokker. Det var hendes egen milde, varmhjertede Moder, der blev jordfæstet, og hun selv var ikke hos de smaa.

Den 17aarige Søster og Mosteren fra Lundbæk Mølle havde opsat Jordefærden saa længe det var muligt. Kisten var ført ned i Gaardens store stensatte Kælder, men da Broderen med Skib var naaet hjem den lange Vej fra København, tænkte ingen paa, at det kunde tage længere Tid for Søsteren at naa hjem fra Thy.

Nu da Moderen ikke længer kunde værne, rykkede Kampen for Opretholdelsen, eller rettere Gen- erhvervelsen, af det gamle Hjem ind paa Børnene. Marie opgav sin Lærerindeplads for med sine 21 Aar at bringe Rede paa Forholdene. Paa Skifteretsmøderne drøftedes det ofte, om det vilde være rigtigst at sælge Gaarden. Skifteforvalter, Byfoged Lyngø fandt, at med det Baand, Kragh i 1846 havde lagt paa Gaarden, ved at udleje Handelen uopsigeligt fra Ejerens Side i 9 Aar til Søren Klitgaard (for 450 Rbd. aarligt), vilde ingen anden end Klitgaard ønske at købe Gaarden og han altsaa faa den langt under Prisen. Den burde saa meget mindre sælges, sagde han, som »den ældste af Døtrene, Marie Nielsen, med den største Samvittighedsfuldhed og med særdeles Forstand besørger sine yngre Søstres Opdragelse og Husholdning«. Og saaledes blev det. Men da Halvsøsteren i Agger blev sindssyg, afløste hun Søsteren Hansine Nielsen som Husmoder i det store Købmandshjem i Agger — hvor Othilia var med hende —, indtil hun 5. Maj 1854 ægtede Købmand Anthon Johannes Larsen, der overtog Gaarden og Gælden til Søren Nielsens Arvinger. (Han var Søn af Gartner Jens Larsen, Hals, der var opdraget i Huset hos den andetsteds i Bogen skildrede Proprietær Frantz Hvass til Randrup.) Hos dette unge Ægtepar samledes nu Broderen og Søstrene. Intet Sted var de saa gerne

som i Barndomshjemmet i Nibe, og Søsteren Marie tog sig med moderlig Omhu af dem. Hendes trofaste Sind lukkede dem aldrig ude. Selv nu, da hun havde begyndt sit eget Liv med dets Glæder og Sorger, havde hun og hendes godhjertede Ægtefælle altid Plads ved deres Arne til hendes Søkende, som hun følte saa varmt for, fordi de havde lidt saa ufor skyldt. Sig selv tænkte hun aldrig paa, end ikke da hun i sit Livs sidste Aar maatte friste Tiden som syg og afhængig af sine omværende Plejersker. Det Storsind og den Beherskelse, hun viste under Lidelsen, prægede til sidste Stund hendes Træk og hendes Bevægelser med Ynde. Hendes Smil lyste over hele Huset, hendes Ansigt ældedes aldrig af Rynker, og i hendes høje Alderdom havde hun friske Farver som i Ungdomsaarene. Hende var det, der til sit sidste Aandedrag bestod Prøven som en værdig Datter af Søren Nielsen — ligesom han retsindig, trofast og i sin Omtanke for andre selvforægtende.

I et Brev til Søsteren Marie skriver Broderen 1846 fra Regensen, at han har sat sig det Maal at blive Faderen en værdig Søn. Ja, sandelig har han gjort sin Faders Slægtskultur Ære. Lige fra Ungdomsaarene tog han sine Eksaminer med Glans, men var dog ingen forbenet Læsehest¹⁾. Han red, dansede og skøjtede og var meget afholdt af alle. (Det klæder hans Ungdom saa pudsigt i et Brev til Marie at gengælde en ung Piges Hilsen til ham med et i Tidens Stil holdt: »Til Frøken Sophie L. maa jeg bede dig formelde min Tak for hendes Hilsen tilligemed min ærbødige Gencompliment.«) I et andet af

¹⁾ I Aalborg Latinskoles Protokol læses i Anmærkningsrubrikken for ham et gentaget ironisk »hoster meget!« eller rent ud »snakker«.

hans mange Breve til Søsteren Marie, dateret 27. November 1847, er der en Skildring af Influenza's første Tilsynkomst i København og dens Angreb paa Regensianerne.

Som ung Regensianer maatte han »informere« for at undgaa at blotte Hjemmet i Nibe, hvor hans Midler stod. Han blev Lærer for svensk-norsk Generalkonsul Everløfs Sønner og som Ven optaget i Familiens Omgang — skønt opvokset i en Provinsby i Nedgang beundret for sin elegante Fremtræden og sin Aandfuldhed. Som Brug var i de Tider, studerede han Theologi og tog sin Attestats Aar . . .¹⁾. Til Skuffelse for Rasmus Nielsen, som endelig vilde, at han skulde tage Doktorgraden i Theologi, gik han over til Juraen og tog Eksamen i Slesvigsk Ret (blev eksamineret paa Tysk) og fik straks Embede som Sekretær ved Appellationsretten i Flensborg.

I Flensborg blev han optaget i en Kreds af dansksindede, fædrelandstro Mænd (Kollegerne ved Retten: Præsidenten Kammerherre, Dr. jur. C. L. E. v. Stemann og Kammerjunker Wøldike. Advokaterne og Aktuarerne, især Aktuaren i den sydlige Del af Gottorp Amt, Premierløjtnant C. F. Boesen, der boede i Byen Slesvig, Overpræsident i Flensborg By, Kammerherre S. A. G. C. v. Rosen, Amtmand over Flensborg, Baron W. F. Wedell Wedellsborg, Grosserer Nissen (Bucka & Nissen), Kammerherre C. v. Krag, der var Overlandevejsinspektør, eller som der staar trykt paa de Visitkort, han saa ofte benyttede til at

¹⁾ Inden han gik op, sendte han Søsteren Marie et Dagherrotypi af sig, for at hun skulde se ham med det mørke Fuldkæg, som nu skulde af, fordi det var upassende at møde med Fuldkæg til theologisk Embedseksamen.

skrive Te-Indbydelse paa til Cancelli Sekretær P. Nielsen: Ober-Landweg-Inspector, Lyksborg. Hans Rang skaffede ham ofte Tilsigelse til Taffel hos Fre-

Sekretær i Overappellationsretten
i Flensborg P. Nielsen.

derik VII paa Lyksborg Slot. Engang glemte Lakajen at tilsige ham, og Grevinde Danner troede, at han udeblev, fordi han ringeagtede hende; han havde nemlig ved foregaaende Taffel undslaet sig, da den

jourhavende Kammerherre bragte ham Bud om, at Grevinden ønskede, han skulde sidde til Højborde ved Siden af hende og Berling. Sekretær Nielsen motiverede sin Vægning med, at han ikke paa nogen Maade vilde indtage en Plads højere oppe end det tilkom hans Rang og Ungdom. Da Kammerherren atter trængte ind paa ham, afskar han med, at han vilde forskaane sig selv for under Taffelet at blive vist længere ned, og indtog saa sin vante Plads. Men Lakajen tvang han til at underrette Grevinden om, at det var ham, der havde glemt at aflevere Tilsigelsen. For Sekretær Nielsen ønskede dog ikke at falde i Unaade ved Hove¹). 1860 fik Svogeren J. C. A. Schytte (der tidligere havde studeret Farmaci og haft Plads paa Nibe Apotek) efter Lærereksamen ved Blaa-gaard Seminarium, hvor han bl. a. læste sammen med Gustav Johannsen, sit første Embede i Tvedskov ved Flensborgfjord. Med sine musikalske Venner gæstede han ofte Søsterens Hjem og nød dets Hygge. Om hans Fremtræden fortalte (Sommeren 1907) Frøken Frida Krag, yngste Datter af Kammerherre Krag i Lyksborg: »Han var ualmindelig afholdt og velset alle Vegne og tiltalende af Væsen. Dengang var Herrerne stive, men han var utvungen, som Herrerne er nu. Snart tog han Plads paa en Taburet og konverserede og sluttede paa Fransk »enfin«, som han altid gjorde. Saa flyttede han over paa en Sofa og underholdt en anden Dame, nu helt paa Fransk.«

Under de politiske Kampe i København om Ej-

¹) Gæsterne paa Lyksborg havde en Rettesnor for, paa hvilket Tidspunkt de skulde tage Afsked; hvis Hs. Maje-stæt ønskede, at de skulde gaa lige efter Tafflet, blev Kaffen serveret ved Bordet; men i Kabinetterne, hvis det kunde tilstedes dem at blive længer.

derpolitik eller ikke, nærede han stærke Bekymringer for Sønderjyllands Fremtid og havde frem for alt ikke Tillid til Monrads Dispositioner.

Den ulykkesvangre Dag, da Preusserne efter Dannevirkes Fald holdt deres Indtog i Flensborg, saa han til sin store Harm, da han kom hjem fra Samraad med de dansksindede, at hans Værelser (i Senator Holsts Hus, Rathausstrasse 4) var illuminerede; det var Pigen, der af Frygt for Preussernes Stenkast mod de mørke Ruder havde gjort det. Han tordnede løs i sin Vrede og fik øjeblikkelig slukket.

Efter Kampene paa Dybbøl Skanser og Als, dem, som den tyske Kunstner paa det ene Basrelief af det Sejrsmonument, Tyskerne efter 1864 rejste ved Dybbøl Mølle, har betegnet saa slaaende ved at stille Løjtnant Anker — den høje, skønne Skikkelse med de idealiserede Træk —, fulgt af kun een Kampfælle, overfor den preussiske Overvægt af 5 Pikkelhuer, havde Embedsmændene enten at sværge Preusservælden Troskab eller fortrække. En dansk Lærer som Schytte satte de ingen Pris paa at beholde, skønt han talte Tysk. Derimod tragede de efter Støtte i Administrationen af Juristerne. Sekretær Nielsen fandt det givet, at han ikke kunde aflægge den Ed, Preusserne forlangte. Som 39aarig var han fordreven Slesviger og tog atter fat paa Studeringerne for at supplere sin paa Tysk absolverede Eksamen med en Tillægseksamen, der berettigede ham til at søge Dommerembede i det Danmark, som Tyskerne havde levnet os. Men netop paa det Tidspunkt blev der tilføjet ham et Saar, som han aldrig forvandt. Hvad hjælper det en Mand med de mange Pigebjærter, der ligger ham for Fode, naar han ikke kan faa det eneste, han skøtter om! Sekretær Nielsen blev

mod Slutningen af sin Flensborgtid forlovet med en ung Pige af hans Kreds. Der skete et Brud, men af hvilken Grund vides ikke, fordi han altid var tavs i sin Sorg. Under sit Studium tyngedes han af et ulideligt Tungesind, saa han syntes, han maatte skyde sig en Kugle for Panden. Lægen tilskrev den Melankoli, han aldrig før havde lidt af, et Uheld ved Styrtebad.

Efter Eksamen søgte han hjem til Søsteren Marie og troede, at hendes Omhu skulde læge hans Saar. Men aldrig blev han det Tryk kvit, der hvilede saa uhjælpeligt over Sindet og betog ham alt Livsmod. Vennerne skrev og vilde kalde ham tilbage, undertiden med Fare for at synes paatrængende. (Til en af dem undskylder han i et Svar, at han har forsømt at bede ham besøge sig paa Fædreengaarden. »Kom naar Høstmanøvrerne er forbi; der skal være et Par raske Heste til at føre os rundt i den smukke Omegn!«) Alt var som knust for ham. Men i sit Studereværelse tog han altid en lille Saffians Lommebog med Perlestingsindlæg frem, som Fru Othilia v. Holstein, født Lund, havde broderet til ham. Deri laa et Billede af en ung Kvinde, meget smuk. Det var det, han saa paa til den Dag, han drog sit sidste Suk. Men imellem faldt der ud af Lommebogen et beskrevet Blad, som Fru v. Holstein havde lagt i den, da hun gav ham den. Hun havde paa Bladet citeret et Par Linier, der oprindeligt var skrevet om Conrad v. Blücher-Altona. De forekom hende at passe paa Papas og Mamas Ven, Sekretær Nielsen:

»So klug im Rath
Wie kühn in That —
Ein Staatsmann und ein Ritter.«

Agent Kold.

Ved Siden af de to foran skildrede Typer, der hører Nibe og Nibeegnen til, er Agent Kold den fremmede, der drager til Nibe, fristet af de eventyrlige Beretninger om, hvad der kunde tjenes ved Fiskeri der, og hans Udbytte af Forsøget med at slaa sig ned i den for sit Sildefiskeri historisk berømte Limfjordsby stod ikke tilbage for vor Tids Krigs-Spekulanter, om han end ikke efterlod sig en Tønde Guld, saadan som Rytget sagde.

Paa Forsatsbladet i et gammelt Testamente (efter den Aar 1647 udgangne Udgave) har Kold nedskrevet sit og sin Slægts Liv. Det lyder saalunde:

(I)¹⁾ Min Fader *Jep Kolds* første Giftermaal *Elisabeth Foss*, er født den 3. Februar 1769, død den 18. Januar 1822.

Deres (andre) Børn:

Ane Margrethe, født 2. Juli 1770, død samme Aar.

Jeg, Peder Kold, født 16. Oktober 1771 i Løgstør.

Else Johanne Wigtorine Bii, født 25. Februar 1774, død 18. Oktober 1775.

Else Johanne Bii, født 3. Januar 1777, død samme Aar 18. Maj.

Jens Kold, født 26. August 1778, død 1826.

I andet Giftermaal:

Else Kristine Kjær er født 1781 Closter Markets Dag.

Karen Marie Koldbæk, født 17. Juni 1788.

Foss'es Børn nævnt:

Else Kathrine, født den 26. November 1802.

Marie, fd. 19. Apl. 1805.

¹⁾ De oplysende Tilføjelser i Parenthes skyldes Udgiveren.

Peter er fd. 24. Novbr. 1812.

Min Kone *Ane Christensdatter*, f. 15. August 1765, Nørklit, død 14. Maj 1826 Kl. 3 Eftermiddag.

Ane Schmidt fd. 15. Mai 1816¹⁾.

Første Mand *Mads Svenningsen*, fd. 1. Marts 1769, Nørklit, døde . . .

Min anden Kone *Mætte Kathrine Holm*, fd. i Agersborg 22. December 1804 og gift med mig 22. Sept. 1826 efter at hun har været vores Plejedatter i 13 Aar.

Marie Klitgaard er døbt 3. Søndag efter Trinitatis 1791, gift 16. Marts 1811.

22. Februar 1827 Kl. 3 Eftermiddag nedkom min Kone, *Mætte Kathrine Holm* med en Søn, som den 24. ds. blev døbt *Annas Peter*.

24. Marts 1828 nedkom min Kone atter med tvende Pigebørn Kl. 4^{1/2} og Kl. 5 Formiddag, den første blev i Daaben Nævnet *Karoline* og den anden *Christine*.

8. August 1829 nedkom min Kone med en Datter, som blev nævnet *Jepbine Andrea*.

6. Januar 1831 nedkom min Kone med en dødfødt Søn.

4. April 1832 Kl. 9 Aften nedkom min Kone, *Mætte Kathrine Holm* med en Søn, som den 26. April blev døbt og nævnet *Leohnard Julius Kold*, han døde samme Aar 18. Maj, blev altsaa her kun 6 Uger gammel.

Karoline døde 5. Maj 1830, blev altsaa her 2 Aar 1 Maaned 12 Dage gammel.

30. Maj 1834 nedkom min Kone født *Holm* med en Datter Kl. 9 Formiddag, som blev 15. Aug. i Daaben kaldet *Juliane Karoline*.

¹⁾ Rimeligvis et af Foss' Børn

Kold siger i en Skrivelse til Kongen af 1823 (R. K. Rigsarkivet), at han i 23 Aar har været Fiskeri-udreder og Sildesalter i Nibe. Altsaa var han 29 Aar gammel, da han begyndte sin egen Bedrift. (Niels Nielsen Færch var 20, Søren Nielsen 24, da de fik Fod under eget Bord.)

Født i Løgstør 16. Oktober 1771 som tredie Barn af Fisker Jep Kold var han hjemmevant paa Fjorden, før han kom til Nibe som Købmands-Karl (Handelsbetjent¹⁾).

Kolds Børnebørn fortæller, at da han begyndte for egen Regning, havde han kun 3 Mark i Lommen, og at han ved en Brand mistede alt. Da gifter han sig efter den Tids Skik Gaard og Gods til i Ægteskab med en ældre Enke. Det er den i Optegnelserne nævnte Ane Christensdatter (Kjørup) fra Nørklit. Hendes afdøde Mand nævnes i en senere Rubrik Mads Svenningsen Nørklit. I Skifteanmeldelse af 14. Maj 1826 omtales, at der er oprettet Testamente mellem Ane Christensdatter Kjørup og Kold af 31. August 1802.

At Kold ikke alene ved sit Giftermaal, men ogsaa ved Familieforbindelser gennem sin Kone er kommen i Besiddelse af Driftskapital, derom vidner f. Eks. en Tinglæsning i Nibe Retsprotokol, 24. Februar 1816, paa en Panteobligation fra Købmand Kold i Nibe til Maren Christensdatter i Kiørup paa Hanis i Vester-Hanherred for Capital 1000 Rbd. Sølv Værdie,

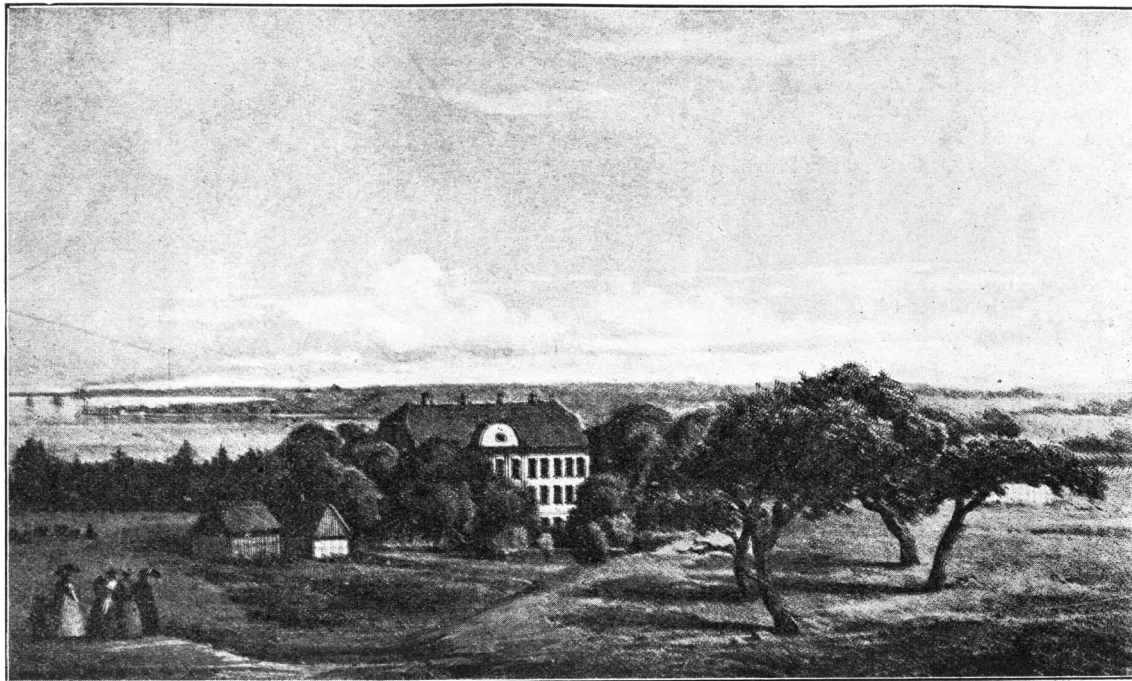
¹⁾ En Købmands-Karls Arbejde i de Tider var noget helt andet end vor Tids. Det var i Hovedsagen at rode i de Bunker og Lag af Varer, der laa i de gamle mørke Pakhuse, indtil han fandt det forønskede (se Kap. om Niels Nielsen Færch), eller at tappe Tjære og maale den ud.

dat. 22. Februar 1816. Det er Laan fra hans Kones Søster.

1806 er der atter overgaaet ham Ildsvaade som Ejer af Nr. 109 paa Melgade, sandsynligvis ved den tidligere omtalte Brand (i Kap. Færch under Bassesen), der lagde Tinghuset og 9 Gaarde og »Steder« i Skomagergade og Melgade i Aske. I Nibe Bys Regnskaber for 1806 er Kolds Assurancesum opgivet til 650 Rd. for Gaarden Nr. 109 i Mellelgade. Men desuden meddeler samme Aars Regnskaber, at i Nibe Kildegade er der opført en ny Bygning under Nr. 232. Den tilhører Peder Kold og er forsikret for 900 Rd. Men da den alene bruges til Sildesalteri samt til at tjære og gemme Fiskergarn i, er den fri for Skat.

Og 1807 meddeler Rodemestrene: »I Nibe Kilde Gade er opført en nye Bygning 2 Etager, eies af Kiøbmand Peder Kold, givet Nr. 260, forsikret i Brandkassen for 2600 Rd., bestaaende af 13 Fag, der er indrettet til Beboelse. 1ste Etage i Længden 32 Al. og Brede $12\frac{1}{2}$ Al. = 400 kv. Al. à $1\frac{1}{4}$ sk. Skal svare 5 rd. og 20 Skilling. I 2den Etage er indrettet et Stykke til Beboelse, 15 Alen lang og $12\frac{1}{2}$ Al. bred, men de vare endnu ikke færdige til Beboelse. Det øvrige af 2den Etage er heller ikke færdigt, er uden Indretning, men blev angivet at skulle bruges allene til Kornloft eller Korn Magasin, dets Længde er 17 Alen og Brede $12\frac{1}{2}$ Alen, beregnes ei heller til Afgift.«

Kold kom med Forventningens Energi og naaede fremad mod sit Maal. Han boede først ved Nibe Kilde i Mørups Toft — maaske er den Lade, der staar der endnu ved Svenske Lars' Hus, hans Pakhus; den ejedes i de senere Aar af Købmand Peter Christensen, gift med Kolds Datterdatter. — »Mørups

Ældre Billede af Lundbæk.

Toft« solgte Fru Kold en Gang hun var i Forlegenhed, vilde senere købe den igen, men da vilde Mørup ikke sælge den.

Sin nye Gaard bygger Kold ude i selve Fjorden. I den sydlige Del af Sønderbakkes Vestskrænt ud mod Fjorden er der store Indhug efter Grusgrave, som er blevet til, ved at Kold i lange Tider har ladet køre Fyld derfra ud i Fjorden og der lagt Grund til sin nye Gaard. Hans Slægtninge bevarer en Overlevering om hans Udsagn forud for Byggeriet, at nu vilde han bygge »trods Lundbæk« (det Herresæde $\frac{1}{4}$ Mil Syd for Nibe, hvor Lilie-Juulerne residerede). Aarsagen til dette Forsæt er vel, at Kold har følt sig tilsidesat af Baronen (i Nibe som andre Steder i de Tider nød de adelige stor Anseelse) og villet vise, at hans Rigdom, selv om han kun var Fiskersøn, kunde give ham samme Glans, som Baronen havde gennem Fødsel og Arv — for Tiden paa Grund af vel flotte Dispositioner og ved Tidernes Ugunst ikke glimrende ved Rigdom.

Baronen »kendte« Kolds samtidige Kolleger og Embedsmænd — Konsumtionsinspektør Arntzen var hans Svoger —, men Kold var saa at sige Luft for ham, naar han kom kørende gennem Byen med 4 for. Nu vilde Kold vise, hvad han kunde tillade sig, og bygge *maatte* han, for det laa i Luften med den Trang. Havde ikke Niels Andersen Færch 1806 opført sit mægtige Bygningskompleks i Strandgade, Mellemgade og St. Tranegade. Justitsraad Bassen var i Færd med at bygge Nr. 93 paa Ahlgade, Byskriver Vedel havde 22. August 1807 af Købmand Søren Færch til Pandum købt den Brandtomt efter Færchs »Ladehuus« med Gaardsplads (tinglæst 25. Juni 1808,

100 Rbd.) og var allerede naaet langt frem med Opførelsen af sin Gaard¹⁾.

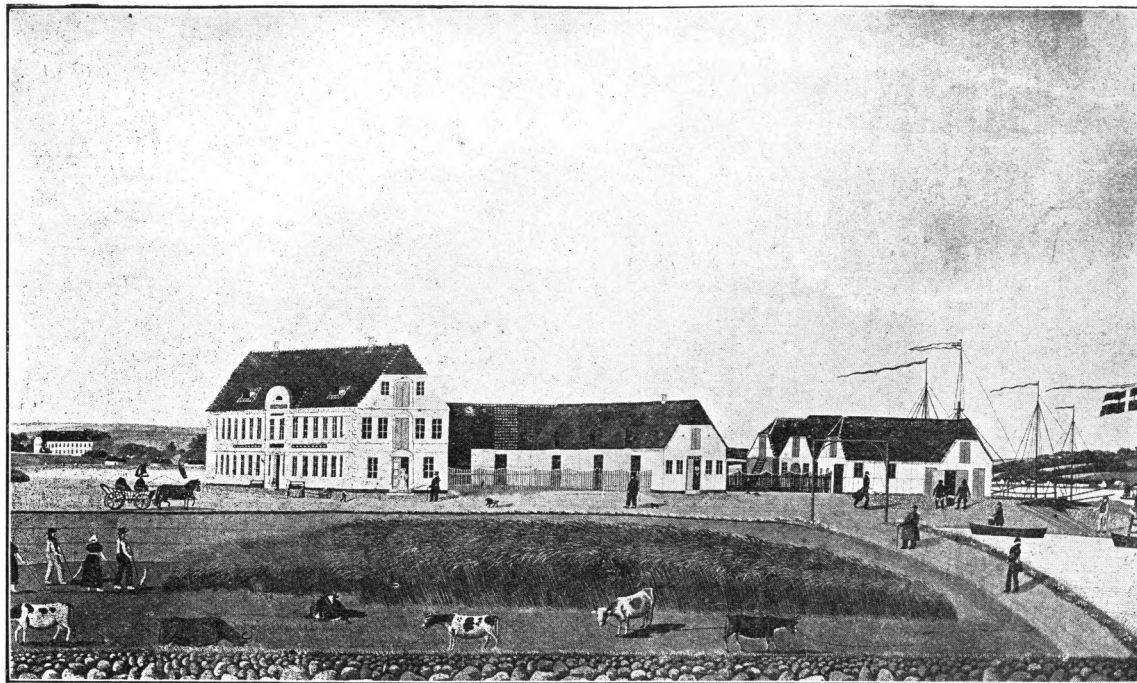
Prokurator Asp, som 1803 ved Siden af sin egen Gaard, Priorgaarden, havde bygget en Gaard til Sønnen Mathias, har atter bygget; denne Gang Udhusene i Priorgaarden (blandt andet 3 Fag til »Høns Huus«). Kun Søren Nielsen og Niels Nielsen Færch byggede ikke, men Niels Nielsen Færch boede jo ogsaa i Kgl. Majestæts gamle Gaard.

Sammenligner man Hovedbygningen paa »Kolds Minde«, som han døbte sin nye Gaard, og »Lundbæk«, er det iøjnefaldende, at Kolds Minde rent ud er bygget efter Lundbæk, holdt i dens Empire, med dens Frontespice over Hovedindgangen i Midtaksen og ved dens Empiregavl. (Alle de nyopførte Gaarde i Nibe var i Empire, en Smagsytring, der lige saa sikkert som Dokumenterne attesterer, paa hvilket Tidspunkt Guldstrømmen fandt Vej til Nibe. Store Restrups Renaissancestil viser dens ældre Oprindelse.)

Som Færch'erne satte han Hovedindgangen til Stadsstuerne midt paa Façaden. Indgangen til Kontoret er paa Gavlen; paa Døren er Nibe Vaaben, Sildene, udskaaet. Fra Indgangen førte Fløjdøre til højre til Gæstestuen, ved Siden deraf atter en dobbelt Dør med bred, imponerende Trappeopgang til 2 Sale, en mindre og en større. Nedenunder kom man fra Gæstestuen ind i »Blaastuen« (blaa Vægge); begge laa til »Gaden«.

I Gæstestuen var Malerier af Børnene: Peter i grønt med Sølvknapper, Bine og Stine yndige i hvide

¹⁾ Nibe Købstads Regnskab for 1807: Vedel: nyt Stuehus, 13 Fag, 32×13 Alen, Sidebygning, 8 Fag, 6½×11¾ Alen, indrettet til 2de Værelser, Tørvehus, Stald; Skomagergade.

•Kolds Minde•

Kjoler. Det var næsten det smukkeste Værelse, syntes de, der kom til Familien. Ud til Gaden vendte endvidere Sovekammer og Butik; til Gaarden laa en meget stor Dagligstue, Skabkammer o. s. v.

Paa venstre Side af Indgangen var Gæsteværelser, Skolestuen med Indgang fra Folkestuen, Værelser til Huslærer og Husjomfru.

Et Maleri (se Ill.) har forevigtet Kolds nu forlængst nedrevne Gaard og samler hans Velstandskilder omkring hans Hjem, Husstand og Slægtninge, saa Rigdommen bliver øjensynlig.

I Døren ses Husets Frue i hvidt, der tager imod sin hjemvendende Mand, Agenten. Paa Grønsværet leger Børnene. Den høje Huslærer, Borch, som havde Garn og Part i Sildestader, iler efter de to Fiskere, der bærer Fangsten ind. I Havnen flager Skibene. Den svære Herre, Købmand Lars Klitgaard, Kolds Svigersøn, og Skriveren paa Byfogedkontoret er paa Vej til »Kolds Minde«. Paa Engen er Sidsel Kokkepige og Kusken, begge gamle i Gaarde, i Arbejde, og ned ad Vasen kører Agentens Kurvevogn, forspændt med fede, velnærede Heste, sendt til Næsborg for at hente Slægtninge i Besøg: Degnefamilien Schmidt. I Baggrunden ses Lundbæk, som han havde kopieret, bygget »Kolds Minde« Lundbæk til Trods.

Nibingerne kendte, lige saa vel som Slægten, Kolds Stræben, men de maatte indrømme, at han paa en beundringsværdig Maade gennemførte, hvad den Kommission, der blev nedsat efter Niels Nielsen Færchs flere Gange gentagne Ansøgning til Kongen om Lempelser i Toldklarering og -afgift, havde paa-peget, at Sildesalterier for »Sildens gavnlige mindre Omtumling« helst burde bygges paa Pæle ud i Fjorden.

Niels Nielsen Færch havde fra gammel Tid Salterbod paa Pæle. Prokurator Asp havde 1806 opført en udenfor Byen, og Kold kombinerede saa Principperne for Opførelsen af sin nye Gaard: Forhus »trods Lundbæk« med Rentekammerkommissionens Raad.

Paa Strandkanten af den opfyldte Grund lod han opføre Sildeboder. Efter Røgtningen af Garnene lagde Baadene til lige ved Sildeboderne, saa nær, at Garnene tømtes ind i Boderne i de saakaldte Sildekrybber, altsaa lige saa praktisk som i Niels Sørensens Gaard i Sebbersund.

Senere anlagde han en Havn udenfor Sildeboderne, saa at hans Skibe kunde lægge til der, naar de lossede og ladede. (Dette Bolværk staar endnu i Baronesse Juul-Rysensteens Park.)

Fra Kolds Haand foreligger følgende (i Rigsarkivet):

»Nøyagtig Beregning over Silde Bundgarns-Fiske-riets og Sildesalteriers gang og tilstande ved Nibe og omliggende fiskerleyer i Efteraarsfiskeriet 1822 og i Foraarsfiskeriet 1823 som følger:

1ste. fra nye af kostede en Fisker Kog med 12 Stk. Bund Garn og til samme hørende Rader og Steg saaledes:

a.	1 Kog med Segl og jndventarium	Rbd.	160
b.	12 Stg. Silde Bundgarn med behørige Rader dels Dybe og dels Grunner (m. lav Vandstand paa Grundene), medtager i Gennemsnit pr. Garn med sin Rad 14 Lp Hamp, som koster med Spinde- og Bindeløn Rebslager og Skodløn pr. Garn med Rad à 60 Rbd.	—	720

Overføres . . . Rbd. 880

	Overført...	Rbd.	880
c.	12 Tønder Tiære à 9 rbd.	—	108
	Tiæreløn af samme	—	4
	det anmærkes, at saadan nytt Redsel drikker Tiære som Svamp og Skal tiæres 2'de Gange for at modstaae Fiordgræssets og Vandets Forraadnelse. 24 Tylt Stæg til at binde Garnene og Raderne med à 5½ rbd. 1000 Stk. indstoppet Garnsteen		
		—	142
	Summa første Udredning af 1 Kog...	Rbd.	1134

2'det. Saadan en Kog, hvortil i Almindelighed bruges 14 Stk. Silde-Bundgarn, har kostet da Tid Aarlig at vedligeholde Som følger:

a.	1 nytt Garns tillæg med Rad, hvor til som om meldt 14 Lp Hamp med Spinde- og Bindeløn	Rbd.	60
b.	20 Lp Hamp til Bøde og Skiødegarn, Touværk og Steen Tvind med Spinde- og Bindeløn à 4¼ Rbd.....	—	85
c.	Bøde og Skiødeløn til Bødefolkene	—	50
d.	Stæg spielder afhielping 4 Tylter à 5½ rbd.....	—	22
f.	Kogleije (Leje) eller sammes Vedligeholdelse	—	24
g.	18 Tønder Tiære à 9 rbd.	—	162
	Det andmærkes, at Garne og Raderne Skal Tiæres til hver Fiskerie, er 2'de Gange Aarlig — ved denne Conservation kan Reddet vedligeholdes i 14 Aar, som ellers paa 1 Aar ville forraadne.		
h.	Stade leije begge Fiskerierne, efter gienemsnits Pris beregnet pr. Kog	—	100

- i. Lødder Karlene (den der faar $\frac{1}{8}$ Lod af Udbyttet) Kost og Brændevin Rbd. 40
 2'de Lønkarles Kost og Løn med Brændevin à 54 rbd. — 108
 Den andmærkes, at Lødderkarlen lønnes med Lod eller Part af Fiskeriet.

Saaledes efter denne nøjagtigste Beregning sees at en Kogs Fiskeriets Vedligeholdelse Kost Aarlig — 671

Herimod har Fiskeriet Renderet samme Efter Aar 1822 og foraar 1823, beregnet efter Giennemsnits Fiskeri og Pris af alle Koge:

= 1200 woll Høst Sild à 16 sk. er Rbd. 200
 = 4000 woll woor Sild à 3 sk. er — 125
 Rbd. 325

her af lønnes Lodderkarlen med $\frac{1}{8}$ part ca. — 40
 saa at udbyttet blev kuns Rbd. 285

Her blev saaledes Tabt pr. Kog, Disse 2'de Fiskerier Rbd. 386.

Naar Mand Nu bemærker, at ved Nibe og omliggende Fiskerleijer er Fiskeriet allerede fra over 200'de til 112 Koge, som fisker med Bundgarn i *Sebberlaae*, *Nørllaa* og paa Oxholms Grund (nogle faa smaa Koge uberegnet, som bruger enkelte Ruser og Garn), saa sees dog at være Tabt seneste efter og foraars fiskerier eller 1 Aar ved Disse Enu paa bemeldte Steder Existerende 112 Koges fiskeredskaber den Capital Rb. 43.232 rb.

og Bliver da som forstaaende Beregning viser, forbrugt Aarlig til bemeldte fiskerie = 2016 Tønder Tiære og 190 Skpund 8 Lpund Hamp.

Dette bedrøvelige Tab hidrører ikke fra Mængde aftagelse i Andtal af Silden; thi Sildene kan fiskes i

Ligesaa stor Mangfoldighed som i foregaaende Aaringer, (som ieg kan bevidne i Særdeleshed af ærfahrenhed, ijmedens ieg her i Nibe har været Fiskeriudreder og Sildesalter i 23 Aar) Mens det hidrører fra den lave Pris paa de færske Sild hvilke Existerer, Fordi Salteriernes nærværende Conjuecture; Ja ikke engang med selve Disse; formedelst at Silde-Salterne maatte som efterstaaende Beregning Viser Andvende i Efter aars Fiskeriet for Mattrialier, med derpaa hvilende og gaaende Byrder Rbd 35, 78 sk for at Konservere de danske Sild pr. læst Danske Tønder, som af saadan Aarsag kuns blev betalt med Rbd. 25 og i for aaret maatte anvendes Rbd. 36, 4 M. 2 Sk. for at Conservere de færske Sild pr. læst som des aarsag kuns blev betalt med Rbd. 6, 5 M. 4 Sk. pr. læst.

Bemeldte 2'de Salterier Continuerede saaledes nemlig — i Efter Aaret 1822 blev Betalt for 1 Læst Silde Foustager som alm. om efter ooren bruges $\frac{1}{3}$ hele $\frac{1}{3}$ halve og $\frac{1}{3}$ quart Tder.

Deraf fordres Justerpænge Rbd. 13, 5 M. 10 Sk. og der til Brugtes

150 woll færske Sild Giænnemsnits Tal og Pris af hele Fiskeriet à 16 Sk. 25 -

$3\frac{3}{4}$ Tønder Salt pr. læst Giennemsnits Mool og Pris beregnet i hele Salteriet . . 16 Rbd. 5 M. 4 Sk.

Giælpenge, nedligning, og Pakning, forlægning, med arbeids Pænge og Pramleije

til ombord	3	-	
Bødkerløn og Baand	1	-	6 -
Vragerløn	5	-	10 -
Summa pr. læst i Dansk Foustag, udlagde Pænge	60	-	4 - 14 -

Naar Mand Nu nøije Giennem Regner de Priser samme fra Salterierne ere udbragte tilsidst saa bliver giennemsnitts Prisen Netto Provenu pr. læst Rbd. 60.

Her af ærfahres at Salterie jntet fortiente af det Fiskerne Tabte; mens Salterne maatte endog lide Tab,

i Dette for oors Fiskerie 1823 blev i Alm. betalt for 1 Læst Sild-Foustagiers Danskmaal i heele Tønder da mand Sielden bruger Smaa træe om for ooret 9 Rbd. 3 M.

der af fordres Justerpænge . . . 3 - 12 Sk.
der til brugtes

220 wolle for oors Silde, be-
regnet efter Giennemsnitts tal,
mool og Pris hele Fiskeriet

à 3 Sk. 6 - 5 - 4 -

$3\frac{3}{4}$ Tønder Salt pr. læst Giennemsnitts-
mool og Pris beregnet hele Salteriet à $5\frac{1}{2}$ Rbd. 20 - 3 - 12 -

Giælpænge, med Saltningspænge,
og Pakningspænge, forlægning med Arbejds-
pænge og Pramleije til ombord. . . . 4 -

Bødkerløn og Baand 1 -

Vragerløn 5 - 10 -

Summa pr. læst i Danske Tønder 43 - 3 - 6 -

det andmærkes, at de fleste for oors Sild ere Saltede i Svenske hele Tønder, hvor til med Gaaer af alle Dele $\frac{1}{4}$ part mere end til danske og altsaa kommer pr. læst til at koste Salterierne 54 Rbd. 1 M. 11 Sk.

Med denne nedsaltning i dette for oor seer det yderst farlig ud for Salterier, fordi de norske woor Sild ere fangde og føres til Alle ostersøes Havne og flere steder i Saadan en stor mængde, at Priserne af

de norske nedsættes til saa lav Pris, at det allerede har vist og temmelig tydelig Viser vedvarende, at de jyske Saltere taber og vil komme til at tabe 14 Rbd. pr. læst paa de, som er afgaaet og her efter vil komme til at forsendes til Østersøen.

Heraf sees, at det er en stor Velgærning, at Hans Majestæt, vores allernaadigste Konge! af landsfaderlig Godhed allerede har lettet nogle Byrder for Salterie og fiskeri, som er Skeede ved at afskaffe den Tvungnes Vragning, som

a. var pr. læst i Danske Tønder, Circa.....		5 M. 10 Sk.
b. Toldens Got giørelse af Stave til samme, Circa.....	2 Rbd.	4 -
c. udgaaende Told pr. læst Sild	2 -	
d. Toldens Gott Giørelse af 9 Skieper Salt pr. Læst	4 -	10 -
Rigtig nok bruges for $3\frac{3}{4}$ Tønder Salt pr. læst i Danske Foustager bliver saaledes pr. læst i dansk træ..... 4 - 8 - og $\frac{1}{4}$ part meere af Sild i Svensk træ.		

Men dog sees den bedrøvelige Stadfæstelse, at Salterierne ikke kan ophøije færsk Silde Priserne, men maae lide ligesom Fiskerierne et meget Stort Tab! som ieg ikke kan beregne for øije Bliket — — og vel næppe siden.

Det vilde være jnderlig at ønske, om Hans Majestæt allernaadigst af sin Landsfaderliggodhed og til fleere Tusinder familliers Rædning, som Skulle Drage Deres næring af denne jndustrie Green, End Videre ville lindre med Toldens Gotgiørelse af alt det Salt, som forbruges til Sildesaltning, og om Muelig Tolden af Tiære, Hamp og Stægene, som Bruges til fiskerierne.

Da ville Fiskerierne, Salterierne og deraf flyden-
de betydelige Skibsfart for Danmark Muelig komme
til at florere og Subtinere mod de norske.

At jndbemeldte Beregninger er saa nøjagtig be-
regnede som det er Muelig, at ieg af ærfahenhed og
med Sandhed kan beregnes, det forsikrer ieg paa
Ære og Samvittighed, Tro og love.

Til

den Respective Undersøgelss Commission, for
fiskerierne og Salterierne!

S. T. Dhrr. Commandeur Henne,
Justitsraad Lund,
J. R. Beck,
fra Kiøbenhavn, Nu i Nibe.

Peder Kold,

Fiskeriudreder og Sildesalter i Nibe, d. 7. Julij 1823.«

Aar hengaar, men da synes det, som Landsfade-
rens personlige Interesse er vakt.

1832 gæster Kongen Nibe. Randers Amts-Avis
skildrer Kongens Besøg saalunde:

»Denne for Byens Indvaanere saa højtidsfulde
Dag vil længe med Glæde bevares i kær Erindring.
Længe forinden var alle Hjerter glade ved Tanken
om denne Dag, som skulde bringe den Nødlidendes
Forsørger, Fædrelandets Fader og den høje Prinds
Frederik iblandt os.

Om Formiddagen Kl. 10 forkyndtes Majestætens
allerhøjeste Ankomst hertil ved Kanonsalut, Klokke-
ringning og den forsamlede Mængdes glade Jubel.
Allerhøjstamme traadte af i Hr. Byefoged Lynges
Bopæl, hvor Frokost var foranstaltet.

Den ejegode Konges første Handling var at give Audiens, og alle, der nød den, kom glade og trøstede tilbage.

Derefter begav Hans Majestæt, Prindsen og hele det kongelige Følge sig tilfods op paa Torvet, hvor Allerhøjstsamme besaa Sprøiterne; dernæst Raadstuen og Fængslerne, Kirken, Fattighusene og Skolen, hvor det behagede Hans Majestæt at lade Børnene udføre nogle gymnastiske Øvelser, samt Øvelser i Sang og at høre Læreren katekisere.

Ved Skolen saavel som overalt behagede det Kongen at ytre sin allerhøjeste Tilfredshed.

Fra Skolen besteg Hans Majestæt sin Vogn og kørte ud til »Kolds Minde«, hvor Allerhøjstsamme besteg en meget smukt pyntet Fiskerkaag for at lade sig forevise, hvorledes Bundgarns Røgtningen foregaar paa Fjorden. Med megen Opmærksomhed og Interesse overværede Allerhøjstsamme 5 à 6 Garns Røgtning; i nogle af samme var Sild.

Efter omtrent 1 Times Ophold paa Fjorden steg Hans Majestæt i Land og efter at have beset Hr. Kolds Sildesalteri kørte Allerhøjstsamme til Herresædet Lundbæk, hvor der holdtes Middag og hvortil Nibe Bys Embedsmænd var indbudt.

Omtrent Kl. 4 toges til Aalborg. Med Vemod saa vi den hulde Fader drage bort fra os, som saa meget trænge til hans Godhed; men vi trøster os ved den Tanke og Overbevisning, at han fra sin Trone vil kiærlig og faderlig komme vor Trang ihu.«

I en af Boderne i Kolds Salteri opbevaredes Kongebaaden, hvid indvendig, rød udvendig. Den førtes af Morten Mand; han og flere fjordkendte

Mænd, iført hvide Dragter, sejlede med Kongen, da han gæstede Byen. Man røgtede Garnene, og Kongen spurgte, da han saa en Aalekvabbe blandt Sildene, hvad det var for en Fisk. »Det er en Kuj, Hr. Kung!« svarede Morten Mand i god Tro baade til sin Benævnelse og sin Høflighedsform.

5. Marts 1842 bekendtgør Kolds Enke hans Død i Aalborg Stiftstidende:

Dybt nedbøjet meddeler jeg herved fraværende Slægtninge og deltagende Venner, at det alvise Forsyn ved en blid og rolig Død den 3. dennes hjemkaldte til de lysere Boliger min ædle og elskede Mand, Agent, Forligelseskommisær Peder Kold efter 11 Dages Sygeleje i en Alder af 70 Aar og 4 Maaneder. I 16 Aar har han for mig været en trofast og kjærlighedsfuld Ægtemage og for vore Børn den ømmeste Fader. 3 af disse modtager ham i Evigheden og 4 dele min dybe Sorg. De, som kjendte de Baand, hvormed han saa ømt knyttede mig og mine til sig, kunne fatte vort smærtefulde Savn og dem vil hans Minde stedse være dyrebart og uforglemmeligt. Al Condolance frabedes.

Nibe, den 5. Marts 1842.

M. C. Kold,
født Holm.

Traditionen blandt de efterlevende betegnede Kold som en udmærket Fader og Opdrager og som den, der vilde hjælpe de smaa i Samfundet ved at give dem Arbejde, blandt andet ved sine Byggeforetagender.

Paa hans Gravsten satte de følgende Indskrift:

Her hviler Støvet
af
En god og trofast Ægtefælle,
En øm og kjærlig Fader,
Venners Trøst,
Den sande Borgers Pryd,
Menneskehedens Ven,
Godgjørneheds ædle Hjælper,
Agent, Forligelsescommissær
og Kiøbmand
Peder Kold.

INDHOLD.

	Side
Indledning.....	5
I. Et Kapitel om Fiskeriet	12
Fruens Holm	31
II. Storkøbmandstyper i Nibes Glansperiode	36
a) Slægten Færch	40
Købmand Niels Andersen Færch	54
Ellen Cecilie Færch	76
Justitsraadinde Basesen.....	92
Købmand Niels Nielsen Færch	116
b) Købmand Søren Nielsen	167
c) Agent Kold	253